

АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ АРХЕОЛОГИИ И ЭТНОГРАФИИ

Р. А. ГРИГОРЯН

АРМЯНСКИЕ НАРОДНЫЕ КОЛЫБЕЛЬНЫЕ И ДЕТСКИЕ ПЕСНИ

ИЗДАТЕЛЬСТВО АН АРМЯНСКОЙ ССР
ЕРЕВАН 1970

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՀԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱԶԳԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

Ռ. Հ. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՕՐՈՐՈՅԱՅԻՆ
ԵՎ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԱ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 1970

Ժողովածուն ամփոփում է հայ ժողովրդական օրորոցային և մանկական երգերի համահավաք բնագրերը: Հեղինակը ի մի է հավաքել, դասակարգել և ծանոթագրել տպագիր ու անտիպ աղբյուրներից քաղված հայ քնարական բանահյուսության հիշյալ ժանրի շուրջ 1000 ստեղծագործություններ իրենց բաղմաթիվ տարբերակներով: Բնագիրը բաղկացած է Օրորոցային երգեր, Մանկական խաղերգեր և Ծիսական ու խառն երգեր բաժիններից: Ժողովածուն ունի նաև աղբյուրներից ուղղակի, բարբառային և մանկական խոսվածքի բառարաններ, առարկայական և երգերի այբբենական ցանկեր:

Մ յ ր ա Վ
ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆԻ
հիշատակին

«Հայ ժողովրդական օրորոցային և մանկական երգեր» խորագիրը կրող սույն համահավաք ժողովածուն ամփոփում է տարբեր բնույթի տպագիր ու անտիպ աղբյուրներում ցրված շուրջ հազարի հասնող օրորոցային, մանկական և խաղերգերի ողջ ժառանգությունը, համալրված վերջին տարիներում մեր գրառած երգերով: Ժողովածուի մեջ ներառված են բուն ժողովրդական երգերը, անհեղինակ, սակայն գրական մշակման կնիքը կրող, ինչպես նաև օրորոցային նպատակով կենցաղավարած, սակայն ըստ էության մանկան հետ շտնշվող երգերը. մանկան ողբերգերը և պարերգերը տրված են հավելվածում:

Ժողովածուում ընդգրկված երգերի մեծ մասը անվերնագիր է, եղած վերնագրերն էլ պայմանական են, ուստի և ընտրված է երգերի անվերնագիր ձևը: «Ծանոթագրություններ» բաժնում հիշվում են վերնագիր ունեցող երգերի վերնագրերը:

Ժողովածուի երգերից մի փանիսը տարբեր երգերի (խաղիկներ, օրորներ, մանկախաղաց երգեր) միակցումից առաջացած, երբեմն արհեստական, երբեմն էլ ներքին կապի ու միասնական հիմքի վրա հյուսված երգեր են, երբ կցորդումը կրում է արհեստական բնույթ, երգը մասնատվում է և յուրաքանչյուր մասը դրվում է համապատասխան տեղում, որի մասին և «Ծանոթագրություններ» բաժնում տրվում է մանրամասն տեղեկանք:

Ժողովածուի նյութերի բազմաբնույթ լինելու հանգամանք (օրորներ, մանկախաղաց երգեր, խաղերգեր, մանկական երգեր և այլն) թույլ չի տվել ժողովածուն դասակարգելու մեկ միասնական սկզբունքով, ուստի և նյութերի դասակարգումը կատարվել է ըստ ձևի և տեսակի: Այսպես, ժողովածուի առաջին բաժնի նյութերը խմբավորված են ըստ տվյալ ժանրին յուրահատուկ երանգ տվող կրկներգերի, ինչպես նաև ըստ կրկնվող մոտիվների (երբ երգում բացակայում է կրկներգը և այլն):

Երկրորդ բաժնի նյութերը՝ խաղերգերը, նպատակահարմար

գտանք դասակարգել ըստ խաղի տեսակի: Երրորդ բաժինը բնագրկում է մանկական ծիսական և խառն երգերը. այստեղ դասակարգումը կատարված է ըստ երգի բնույթի, ժանրային առանձնահատկությունների:

Այսպիսով, ժողովածուն ստացել է հետևյալ պատկերը.

I. Օրորոցային երգեր

ա) Օրորոցայիններ, բ) Մանկախաղաց երգեր, գ) Մանկան փայլի և լոգանքի երգեր:

II. Մանկական խաղերգեր

ա) Հաշվերգեր և ձեռնախաղի երգեր, բ) «Հարսանիքի, խնամոցիկ» խաղի երգեր, գ) Զանազան խաղերգեր, դ) Խաղի ավարտի երգեր:

III. Մանկական ծիսական և խառն երգեր

ա) Հանգավոր ասույթներ, բ) Հեփաքի նախերգեր և հարսացություններ, գ) Մաղերգեր, դ) Բնությանը, երկնային լուսատուներին և կենդանական աշխարհին նվիրված երգեր, ե) Ծիսական երգեր:

Հավելված

ա) Խաղը երգեր, բ) Մանկան ողբի և պարի երգեր:

Ժողովածուի ծանոթագրությունների բաժնում բերվում են տրվյալ երգի հետ կապված բոլոր տեղեկությունները, բանահավաքի կամ կազմողի ծանոթություններն ու բանագիտական դիտողությունները:

Պահպանված են երգերի բարբառային յուրօրինակությունները, ուղղագրությունն ու տառադարձությունը: Որոշ օտարալեզու երգերի քարգմանությունը հնարավոր չեղավ տալ, տեքստի խիստ աղավաղված լինելու հետևանքով: Նույն երգում միևնույն բառի տարբեր գրության ձևերը միօրինակության համար դարձվել են միատեսակ՝ թողնելով բարբառին հարազատ ձևը: Երգերի կետադրությունը փոխված է ըստ ժամանակակից գրականական կանոնների:

Ժողովածուի երգերը համարակալված են հետևյալ ձևով. վերևում արաբական քվերով, առանձին համարակալմամբ տրվում է երգի մայր օրինակը (եղած նմանակների ու տարբերակների մեջ առավել ամբողջականն ու հինը, եթե այն հնարավոր է լինում պարզել), տարբերակը դրված է երգի տակ և համարակալված ըստ այբուբենի տառերի՝ ա, բ, գ և այլն:

Երգերի տակ համառոտագրված կամ երկաթագիր տառերով

նշված են աղբյուրները, իսկ քվանշաններով՝ էջերը: Երգի գրառման և տարածման վայրը, Եթե այն նշված է սկզբնաղբյուրում. բերվում է երգի տակ:

Բնագրերում առկա քվանշանային համարակալումը ծանոթագրությամբ, իսկ աստղանիշը՝ էջատակի պարզաբանումների համար է:

Ժողովածուն ունի նաև բառարաններ, աղբյուրների համառոտագրված ցուցակ, ցանկեր և համառոտագրությունների բացատրագիր:

* * *

Հայ օրորոցայինների, խաղերգերի ու մանկական երգերի գրառումը սկզբնավորվում է անցյալ դարի 60-ական քվականներից: 1868 թ. Պետերբուրգում Միք. Միանասարյանը հրատարակում է «Քնար հայկական» ժողովածուն, ուր, ի քիվս հոգևոր երգերի, շարականների, տաղերի, «հասարակաց», «նամկական» երգերի, հատուկ բաժին է հատկացվում օրորոցայիններին, որոնք, սակայն, կա՛մ հեղինակային և կա՛մ մշակված ստեղծագործություններ են:

1875 թ. Արիստակես Տեր-Սարգսենցը տպագրում է «Պանդուխտ վանցին» նամակների, ժողովրդական երգերի, առածների ժողովածուն:

Այս ժողովածուն իր նախորդից որոշակիորեն տարբերվում էր ընդգրկած նյութերի բնույթով: Առաջին բաժինը նամակներն են՝ ճողեն հայի նամակները, որոնք աչքի են ընկնում անաղարտ ժողովրդայնությամբ: Նամակներից մեկում («Իմ արմաղան որդին») հանդիպում ենք Վանի մի հուզաբարավ օրորի: Պանդուխտի մայրը հիշում է. «Ես կնստի ֆյո պռոկած ուրուրոցի մաս ասավորիս սերն մոռցած քե մեղրեն անուշ կաթ կուտի, որ դու ուտիր՝ ֆաղցր ֆյուն ֆյաշիր, զորանիր և իմ լաց սրբիր: Ես քե կյո սկնա ուրուր, տարտար, օրորներ կասի, իմ անմահական որդի»¹:

Նամակում հիշվող երգը հայկական օրորոցային երգերի թագն ու պսակն է: Այստեղ և հայ ընտանիքի անցյալ տառապանքների ծանր վերհուշ կա և «պիրիմտար» մոր խորը հավատով փայփայած մեծ հույսը, թե մի օր իր որդին պետք է «խասնի» իրենց, կտրին դառնա ու «էնոնցից պիտ թյուր առնի», ովքեր հարստահարել ու տանջել են իրենց: Երգում առկա է նաև այն դառը հուսախաբությունը, որ օտար երկրներում երբեմն պանդուխտները

¹ Ա. Տեր-Սարգսենց, Պանդուխտ վանցին, Կ. Պոլիս, 1875, էջ 16:

օտարանում, խորքանում էին հարազատ ժողովրդին և մոռանում իրենց լեզուն, հայրենիքը, սուրբ պարտականությունները²:

Իրենց ազգային ձևով ու էությամբ ուշագրավ են նաև 1885 թ. Գ. Շերենցի կազմած «Վանա սագ» ժողովածուի նյութերը, որոնց շարժում պատկանելի մասն ունեն վասպուրականի մանկական երգերը՝ օրորները և խաղերգերը: 1899 թ. «Վանա սագ» ժողովածուի առաջին մասին հաջորդում է Երկրորդը՝ հայկական օրորների, դանդանների, խաղերգերի մեծ ժողովածու: Անցյալ դարի 80-ական թվականներին այս բնույթի երգերի հավաքումը, դասդասումը և հրատարակումը բանագետ-բանահավաքի նուրբ նաշակի, ժողովրդական բնարական ստեղծագործությունների սկզբբունքների ճիշտ րեկվման և մեծ հմտության արգասիք է:

Անցյալ դարի 90-ական թվականներին նոր րափ է ստանում օրորոցային, մանկական երգերի և խաղերգերի հավաքումն ու հրատարակումը: Այդ շրջանում լույս են տեսնում մի շարք բանահյուսական, ազգագրական, հնախոսական և տեղագրական ժողովածուներ, որոնց էջերում դարձյալ վերոհիշյալ երգերը իրենց մեծ բաժինն ունեն՝ Ալ. Մխիթարյանց, Տաղեր ու խաղեր, Ալեկ՝ սանդրապոլ, 1900, Գար. Հովսեփյան, Փշրանքներ ժողովրդական բանահյուսությունից, Թիֆլիս, 1892, Վ. Տեր-Մինասյան, Անգիր դարձրին և առակ, Կ. Պոլիս, 1893, Հ. Ճանիկեան, Հնուրիմ Ակնայ, Թիֆլիս, 1895, որը Երևան հանեց Ակնա հիաստանչ օրորների շարքը, Տ. Վարդանյանց, Ժողովրդական անգիր բանաստեղծություններ, Թիֆլիս, 1900:

Այս գործին նկատելիորեն նպաստում է նաև պարբերական մամուլը: «Մեղու Հայաստանին», «Բյուրակներ», «Արարաք», «Արախը», «Նոր-դարը» իրենց էջերում ժողովրդի բնարական երգերի կողքին տեղ են տալիս նաև հայկական օրորոցային և մանկան խաղի երգերին:

Խոշոր աշխատանք են ծավալում հետազայում «Ազգագրական հանդեսն» ու «Էմինյան ազգագրական ժողովածուն», որոնք հետամուտ էին տալու «ժողովրդի վսեմ ու առափնի հատկությունները»:

² Ի դեպ, այս ժողովածուի հիշյալ օրորոցայինը այնքան զրավիչ է իր էությունը, որ 1880 թ. Ս. Մանդինյանը իր կազմած «Քնարական այրբենարանում» հատուկ տեղ է հատկացնում այս նամակին և երգից էլ քաղվածաբար մեջ է բերում մի հատված:

հնամենի կենցաղն ու սովորությունները»³։ Այդ ժողովածուի Զ գիրքը (1906 թ.) ամփոփում է հայ բանահյուսության անխոնջ մշակ Ս. Հայկունու նյութերը, ուր և, ի շարս բանահյուսական այլ նյութերի, առանձին բաժնով ներկայացվում է մանկական երգերի խումբը, երգեր, որոնց ծնունդը կապվում էր Հայաստանի տարբեր տեղավայրերի հետ և որոնք հազեցված էին ժողովրդական մտածողությամբ հատուկ բոլոր նրբերանգներով։

Այս համընդհանուր հետաքրքրությունը իր լավագույն ավանդույթներով հասավ մինչև նոր դարասկիզբը, երբ սկսեցին երևան գալ ազգագրական, բանահյուսական, տեղագրական և զանազան այլ բնույթի ժողովածուներ՝ Ա. Երեմյան, Չահարմահալի հայ ժողովրդական բանահյուսությունը (1923, Վիեննա). Ա. Տ. Խաչատրյանց, Տարոն (1950, Բեյրութ). Կ. Գաբրիկյան, Բառագիրք սեփաստահայ գավառալեզվի (1962, Ս. Երուսաղեմ), Վ. Բդոյան, Ժողովրդական խաղեր (1964, Երևան), Խ. Ա. Փորֆշեյան, Նոր Նախիջևանի հայ ժողովրդական բանահյուսությունը (1965, Երևան) և այլն։ Այս ժողովածուները կորստից փրկել են ժողովրդական բազում հիասքանչ օրոհներ, «ղանդաններ», «լուրիներ», Հայաստանի տարբեր տեղավայրերի բնակչության կենցաղն ու սովորույթները արտացոլող անթիվ երգեր, խաղերգեր և այլ բնույթի երգեր։

Ներկա ժողովածուն ընդգրկում է շուրջ մեկ հարյուրամյակում կուտակված անհատ բանահավաքների, բանահյուսական խմբաընկերների արխիվային նյութերը։ Ժողովածուում տեղ են գտել նաև մեր գրողած նյութերը, որոնք որոշ պատկերացում են տալիս մանկական երգերի ներկա վիճակի մասին։

3 «Էմինյան ազգագրական ժողովածու», Մոսկվա—Ալեքսանդրպոլ, 1901։

Ն Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐՈՐՈՑԱՅԻՆ ԵՎ ՄԱՆԿԱՆԱԳԱՅ ԵՐԳԵՐ

Հայ ժողովրդական մանկական երգերը մեր բանահյուսության քնարական ժանրի հնագույն և ամենակենսունակ տեսակներից են: Հնագույն են, որովհետև նրանց ծագումը առնչվում է վաղնջական ժամանակներին, մարդկության մանկության շրջանին. կենսունակ են, որովհետև նրանց սնուցող հողը հարատև է եղել, կա ու կլինի: Ի տարբերություն քնարական այլ երգատեսակների, որոնց ստեղծումն ու կենցաղավարումը պահանջում է որոշակի միջավայր, այն է՝ գյուղաշխարհ (աշխատանքի, մասամբ նաև լալիքի երգերը), մանկական երգերը և մասնավորապես օրորոցայինները ստեղծվում և երգվում են ամենուրեք, այնտեղ, ուր կա ծնունդ և մանկություն:

Ցավոք պետք է նշել, որ մեր հին մատենագրական աղբյուրներում նրանց մասին ոչինչ չի հիշվում: Հնագույնները հայօրորների շարքում. միջնադարյան երգերն են, որոնք որոշ պատկերացում և տեղեկություն են տալիս միջնադարյան հայ կյանքի ու կենցաղի մասին:

Հարուստ ու բազմազան բովանդակություն ունեն օրորոցային երգերը. նրանք ընդգրկում են հայ կյանքը թե՛ իր կենցաղային մանրուքներով և թե՛ սոցիալ-պատմական խնդիրներով: Երգերում առկա է մանկան շրջապատը, մոր՝ կնոջ հասարակական-տնտեսական, իրավական կաշկանդված վիճակը, ինչպես նաև մեր ժողովրդի քաղաքական-սոցիալական կյանքն ու նրա հոգեկան նկարագրի որոշ կողմերը:

Հայ օրորոցային երգերի ստեղծողը մայրն է, հայ կինը, որը օրորոցին կբաժ կարող է հանպատրաստից հորինել ու երգել:

Օրորոցային երգերում առկա հիմնական մոտիվը գովքն է: Դժվար է գտնել օրորոցային հուզաթաթալ երգի մի նմուշ, ուր գովերգված չլինեն մանուկն ու իր շրջապատը:

Մովորաբար երգն սկսվում է մանկան գովքով, գովերգվում է մանկիկը մեծ արվեստով, անկեղծորեն ու ջերմությամբ: Ըստ մոր

խորին համոզման, իր որդին «հողածին» չէ, «անղալատ է» ու «աղվոր» և քանի որ երկրային չէ, ուստի և նրան խաղընկեր երկնային լուսատուներն են վայել: «Կարմիր վարդ է» և կամ «հայ-վայի կեռաս», նրա «սուրաթը», ծոցիկը՝ լուսեղեն է, գլուխը՝ հրեղեն, «կոնակը»՝ հանց հինավուրց վանքի «դոնակ» ամուր է ու կանգուն, «աշուկը»՝ ինչպես «ժամուն աղամանդակուռ խաշուկը» լույս է ճառագում, «բերնակը»՝ ժամի «խնկարկված խորանի» նման անուշաբույր է ու հոտավետ, քանդի:

Ոչ մարն է բերեր նման,
Ոչ արեն ու ոչ լուսունկան,
Քեզ եղն ի սարին բերել
Ու շահան բազան սնուցեր¹:

Ինչպես տեսնում ենք, մոր երեակայությունը սավառնում է մինչև դարերով սրբասուրբ համարված, նույնիսկ բարձրաձայն շահիշված այնպիսի սրբությունների ոլորտում, ինչպիսին եկեղեցին է և նրա պարագաները. նա աներկյուղ, համարձակորեն համեմատում է իր մանկիկի բարեմասնությունները դրանց հետ, չդնելով նրա մեջ ոչ մի կրոնական ըմբռնում և, ինչպես իրավացիորեն նշում է Մ. Աբեղյանը, «Այս ամենն անմեղ նմանություններ են, չոկ պարզամիտ պատկերավորություններ և ոչ մի գայթակղելի բան չկա հին կրոնական տեսակետով»²: Իրավամբ այդ բնույթի երգերը տեղիք են տալիս միայն մեկ խորհրդածության. գորովագութ մայրը զավակին համեմատելով, իր համոզմամբ, ամենասուրբ և բարձր ըմբռնումների ու երևույթների հետ, միջոց է փնտրում արտահայտելու իր բուռն ու անկաշառ սերը: Մեծ սիրով ու գորովանքով գովերգվում է նաև մանկան օրոցքն ու անկողինը՝ որը մանկան նման արտակարգ է, «ոսկեղեն ու սատալի», վերմակը՝ «մարգրտե» է, իսկ բարձր՝ ոչ թե սովորական, այլ «ճեֆահիր»:

Օրո՛ր, օրո՛ր քուն ունիս,
Պեշիկին մեջը տուն ունիս,
Օսկիե օրրան ունիս,
Մարգրտե յորդան ունիս,
Ճեֆահիրեն բարձեր ունիս,
Շար ու շարմաթ շոր ունիս³:

1 Չ. Ճանիկեան, Հնութիւնք Ակնայ, Թիֆլիս, 1895, էջ 412:

2 Մ. Աբեղյան, Գուսանական ժողովրդական տաղեր, Երևան, 1940, էջ 214:

3 Չ. Ճանիկեան, Հնութիւնք Ակնայ, Թիֆլիս, 1895, էջ 412:

Այս ողևորութեամբ հիտակելով երգը, մայրը իր երեակայութեամբ պատկերացնում է զավակների ապագային, նրանց արդեն հարսնացու և փեսացու է տեսնում, նրանց ամուսնութեանն է մտովի պատկերացնում, գովերգում է հարսնացու աղջկան և փեսացու տղային: Հարսնացու աղջկա բարեբախտութեանը մայրն անկարող է պատկերացնել առանց նրա առաջին և կարևոր նախապայմանի՝ օժիտի («բաժինքի»), ուստի և նա գովերգմանը զուգահեռ ի լուր աշխարհի թվարկում է այն բարիքները, որը տալու է իր աղջկան ամուսնանալիս: Թիֆլիսահայ կյանքի ու կենցաղի կարևոր կողմերից է հղել վերոհիշյալ հանգամանքը, այդ է պատճառը, որ այդքան մեծ նշանակութիւն են տրվել երգերում ևս: Թիֆլիսահայ կիներ թվարկելով օժիտի պարունակութեանը, երգն ավարտում է այս տողերով.

Կդրանոց ջնջիլ կու տամ,
Զարեքեն շափրաստ կու տամ,
Մե շարեք քամար կու տամ,
Օրթաճալա բաղ կուտամ¹:

Իսկ տղան, չէ՞ որ նա էլ փեսացու է «երկար բաժով, կանանչ-մանանչ».

Բեղերդ էլնի կալամ թրաշ,
Ատլաս կաբա կվելի քեզ,
Կարմիր ջղմեք ոտիդ լայեղ,
Կարմիր խնձոր գոտիդ դնես,
Յարիկդ էլնի խորոտ մորոտ,
Վլիդ կապենք կարմիր նարոտ²:

Գովերգմանը զուգահեռ մայրը սկսում է օրհնել իր զավակին, քանզի նա է լինելու իր ապավենը, մոթ տան ճրագը, նա է իրենց փակ դռները բացելու.

Ափին ալալ ա՛ բեռնը տու,
Գիտըն ալալ ա՛ փոփոքը տու,
Ըսկը ջրվեժ՝ շանտանը տու,

1 Գ. Տեր-Աղեմսանդրյան, Թիֆլիսեցոց մտավոր կյանքը, Թիֆլիս, 1885, էջ 39:

2 Գ. Շերենց, Վանա սաղ, II, Թիֆլիս, 1899, էջ 11:

Տոնը քշեր՝ ճրոգը տու,
 Օյդին մանակ՝ հինգիրը տու,
 Վարդարը բահւած՝ բուլբուլը տու,
 Արդարը կանանչ՝ սումբուլը տու,
 Դուրքը բնտեծ՝ բլանիքը տու,
 Օջախը վառւած՝ սունտունը տու՝:

Ի տարբերություն աղջկան նվիրւած երգերի, ուր գովքն ընթանում է նկատելի զսպւածությամբ, որը, ինչպես հետո կտեսնենք, ունի իր հասարակական-սոցիալական պատճառները, աղայի գովերգումը կրում է ավելի ջերմ բնույթ, նրա վրա դրվում են լուրջ պարտականություններ.

Մեծանաս ու մեծ մի լինիս,
 Բուրբիս ու գեղ մի լինիս,
 Ան գեղն ուր մեծ չի կենա,
 Ան գեղին մեծն դու լինիս...²:

Նա պետք է «արև տա իր խորն ու մոր», ամրակուռ լինի, ֆիզիկապես պատրաստ և կարող ծանր աշխատանքի. արևը որ ծագում է, թող ամբողջապես որդուն ջերմացնի, իսկ ինքը նրա հովանու տակ կապրի, այսպես է մտածում մայրը.

Օրո՛ր, օրո՛ր, իմ հարիկ, մարիկ,
 Հարիկ, մարիկ ու բարկ արևիկ,
 Արևը քու տնակը ցաթե,
 Շաուկեղը քու մարիկն առնե՛:

Որդու քաջառողջությունը նա ցանկանում է հանուն իր ընտանիքի, իր ազգի և բարեկամների: Կգա ժամանակը և նա պարտավոր է հասկանալ կյանքի լավն ու վատը, շարն ու բարին ու իր «ազկ էրամին խաբար» տա:

Հայ մայրը սնում ու զորացնում է իր որդուն. ոչ թե անձնական երջանկության համար միայն, այլև ընդհանուրի, իր ազգի ու ժողովրդի բարօրության համար:

Ահա այստեղ է, որ հայօրորները դադարում են սոսկ թմրեցնող, քնեցնող դեր կատարելուց և ընդունում են ավելի բարձր նպատ-

1 Ս. Սարգսյանց, Ազուկեցոց բարբառը, Մոսկվա, 1883, էջ 210:

2 Հ. Շանիկեան, Հնութիւնք Ակնայ, Թիֆլիս, 1895, էջ 410:

3 «Բյուրակն», շաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս, 1894, էջ 38:

տակադրում: Այդ երգերում մայրը նախապատրաստում է մանկան
գալիքը: Բնականորեն, մայրը սոցիալ-տնտեսական անապահովու-
թյունից դուրս գալու միակ հույսը կապում է որդու հետ և դրանով
էլ պետք է պատճառաբանել սոցիալական մոտիվի առկայությունը
մանկական երգաշարում: Անհուն դառնություն է լցված մոր սիրտը
արտաքին և ներքին հարստահարիչների դեմ, որոնք անխնա կեղե-
քում են ժողովրդին, սպանում, շինակելով անգամ օրորոցի ման-
կանը և ահա մայրը աղեկատուր ու դառնորեն երգում է.

Ամմա՛ն, ամմա՛ն հալլըթ աղա,
Օրորոցին խաթր արա...

Ժողովուրդը ոչ միայն օտարների տնտեսական ու քաղաքական
ճնշման լուծն է կրել իր ուսերին, այլև մշտապես կանգնած է եղել
ֆիզիկական բնաջնջման վտանգի առաջ:

Մայրը պարտավորեցնում է որդուն՝ կյանքի թոհուրոհի մեջ
լինել արդարամիտ, շրջահայաց, հասկանալ մարդկային բարդ փոխ-
հարաբերությունները: Մոր կենսափոխտոմարությունը լավատեսա-
կան է, շնչված որ նրա ներկան շատ է մոռալ ու անդուլն. նա ան-
կոտորում հավատ ունի դեպի լուսավոր գալիքը և նույնը նա ներառ-
կում է մանկանը.

Լուրի՛, լուրի՛, իմ մեկ գյառ ջան,
Լուրի՛, լուրի՛, մալուր յար ջան,
Լուրի կանչեմ իմ մե գյառին,
Շուտ ջոջնա, խասի յարին,
հայն ա շվար քյանց չոլու լոր,
հայու արցունքն ա սար ու ձոր¹:

Սոցիալ-տնտեսական անապահով կյանքը, ընտանիքի թշվառ
վիճակը, սեփական ուսերի վրա այդ ծանր բեռը կրելով է, որ հա-
գեղջկուհին մթնեցնում է իր օրերը: Թևածում է նրա միտքը ան-
ցած-գնացած օրերի շրջանակներում, նա հիշում է, թե ինչպե-
սանգթորեն սպանեցին իր ամուսնուն, իր օջախի կրակը հանգցրին,
թե ինչպես անդարձ կորավ երջանկությունը և ինքը մնաց «վիզը
ծուռ ու ձեռքը ծոցում».

1 Հայ ժողովրդական բանահյուսության արխիվ, Ռ. Գրիգորյանի «Բառար-
գեշարի ժողովրդական բանահյուսությունից», ձեռագիր ժողովածու (ՀՍՄՀ ԳԱ
հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ):

Սիրտս բլե, կուլամ էրուն,
Անխեր թողին իմ ձագերուն,
Ամմա՛ն, ամմա՛ն, Սաֆար աղա,
Աստված քո տան դուռը շարա՛:

Երգում է նաև այն մասին, թե ինչպես բնավեր ու տնավեր
Դեր-Զորի ճամփան բռնած գնում էին օր ու գիշեր ու հուլսի ոչ մի
նշույլ անգամ չէր փայլում իրենց ճանապարհին.

Դեր-Զոր կէրթանք լալագին,
Ցավերուն մեջ կրակին...²:

և այս ամենի համար մայրը որդուն է կոչում վրեժի:

Ա՛խ, ե՞րբ կլնի կտրճնաս,
Ծիւ ծալեծալ փառք ծփաս,
Եվ ինոնցից թյուղ առնես,
Որ մեր իգին ավիրեց,
Որ նորատունկն մեր խլեց,

.
Որ սեւ սունին կտարտեց,
Որ մեր գլուխն լեխառեց,
Որ մեր երկիրն էլ ճուփեց,
Որ խորոխսպերդ սպանեց...³:

Ինչպես երևում է երգից՝ սոսկ լալիքի, գլխակորույս երգ չի
սա. դրված հարցերի մեկնակետը հանդում է վրիժառության գա-
ղափարին ու խոսում է այն մասին, որ այս երգերը շոշափելով
սոցիալ-պատմական մի քանի խնդիրներ, դադարում են սոսկ օրո-
րոցային երգեր լինելուց և ստանում են նոր երանգ ու արժեք, նոր
իմաստ:

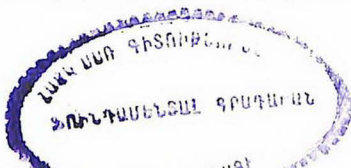
* * *

Օրորոցային երգերը արտացոլում են նաև դարերի ընթացքում
մշակված ու պահպանված ժողովրդի կենցաղային մի շարք սովոր-
ույթներ ու գծեր, գաղափար տալիս նահապետական հայ ընտա-
նիքի անդամների փոխհարաբերության՝ կնոջ, ամուսնու, հարսի,

1 Անդ:

2 Ն. Մկրչյան, Անձնական արխիվ:

3 Ա. Տեր-Սարգսենց, Պանդուխտ վանեցին, Կ. Պոլիս, 1875, էջ 10:

սկեսրոջ, տալոջ միջև եղած դժգոհությունների և կենցաղային ալլ հարցերի մասին:

Հայօրորները պահել են նաև աղջիկ երեխայի նկատմամբ հա- հապետական հայ ընտանիքի ժխտողական վերաբերմունքը և տղայի մեծարումը, որպես տան՝ օջախի սյուն: Սա արդեն հայ- րական գծի պահպանման հնամենի սովորության արտացոլումն է, բանահյուսության մեջ: Տղան, ըստ ժողովրդի պատկերացման, «տան ներսի պատն է, աղջիկը՝ դրսի»¹: «Աղջիկը քարն չղջիկ է, մկան պոչիկ, կատվու տոտիկ», մինչդեռ տղան «խան է, խանդա- տա, օսկե ջղա է, սուփրի մաղա, շորը թաղա»:

Հայ գեղջկուհու կյանքում ծանր հոգս է եղել աղջիկ երեխա ունենալը, ընտանիքն ու հարազատները ժխտողաբար են վերա- բերվել աղջիկ երեխա ունեցող մորը. անհծք է համարվել աղջիկ ունենալը հայ և ո՛չ միայն հայ ընտանիքներում. «Աղջկա տերը դունչը հուփ կտա», դարեր շարունակ այսպես է մտածել ժողո- վուրդը:

Այդ է ահա պատճառը, որ մայրը որոշ երգերում խոր դառ- նություն է օրոր ասում աղջիկ վավակին.

Նա՛-նա՛-նա՛, նաներ լաճիկ,
Գրրողը գեյր տաներ աղջիկ,
Տերտերը գեյր տաներ աղջիկ,
Ժամհարը գեր հողեր աղջիկ,
Աղջիկ հող, հողն ի վերեն,
Մեկ տափակիկ սալն էլ վերեն,
Ոչ՛մեկ մարդ կուլեր վերեն²:

Եթե նորածինը տղա է, ուրախանում ու «աչքալիսեք են տալի», որովհետև «Առջնեկն շուտ կխաանի խոր քոմակին», իսկ եթե աղջիկ՝ համբերություն մաղթում ծնողներին:

Ժողովրդի նմանատիպ մտածողությունը արտացոլված է նաև հայ առածների ու ասացվածքների մեջ: Այսպես, ըստ սասունցի- ների՝ «Տղան չարակամին փուշ է, աղջիկը դրսի պտուղ»: Պոլսա- հայերի առածն ասում է. «Աղջիկը օտարի ճրագ է», սպահանցիք այս խնդրին վերաբերում են այսպես՝ «Աղջիկ ծնվելիս տան պա-

1 Ա. Ղանալանյան, Առածանի, Երևան, 1960, էջ 66:

2 Գ. Շերենց, Վանա սաղ, II, Թիֆլիս, 1899, էջ 4:

տը ծակվում է»¹։ Նման վերաբերմունքը բնորոշ է հայ նահապետական ընտանիքի նիստուկացիին։

Աղջիկ երեխան ոչ մի ուրախություն չի բերում ընտանիքին. ահա թե ինչ է դրում այդ մասին «Արձագանք» թերթը. «Մանր է գյուղացի կնոջ և ընտանիքի համար աղջիկ երեխա ունենալը, երբ ծնվում է աղջիկ, ասում են ծնողներին՝ «Դու ողջ ըլես»։ Անցնում են օրեր ու հարեաններից շատերը մինչև անգամ չեն էլ իմանում նոր արարածի աշխարհ գալը։ Իսկ իմացող և այցելության եկողներին շատերն էլ կարծես հուղարկավորության եկած լինեն։ Աստված, պահողին ջանապարհություն տուր,— ասում են ու հեռանում։

Ամենաամենա հասակի մեջ, օրորոցում կապած ժամանակ նորա ամեն մի ճիշը, ամեն մի բարձր աղաղակը, հոր, մոր և ընտանիքի մյուս անդամների կողմից պատասխանվում է անեծքով. «Զո՛ռ, կոլորակ գերեզման դնեմ քեզ, իսկի չճոջանաս» և այլն²։

Այս մտայնությունը սոսկ հայկական երեխայի չէ, այն առկա է հարևան և նույնիսկ տերիտորիալ առումով հեռու շատ ժողովուրդների մոտ ևս. այդպես՝ կովկասյան ժողովուրդներից օսեթները, չեչենները սղա երեխա ծնվելիս օրորոցը ճոճում և կրդում են։

Քնիր, մանկիկ իմ, քնիր.

Ո՛վ սուրբ Մարիամ՝

Տղաների դու մայր՝

Ինձ աղջիկ մի տուր³։

Իսկ եթե աղջիկ է ծնվում, աղոթում են այսպես. «Թող Մարիամբ կուրանա, որ տղա չտվեց ինձ, գոնե դու (աղջկան են դիմում) եղիր. մեղրամատիկ, որ քեզանից հետո տղա լինի»⁴։

Ռուսական, ուկրաինական բանահյուսության օրորոցային երգերի շարքում աղջկա օրորը կրում է սառն ու օտարոտի բնույթ, այսպես.

Նանի՛կ, նանի՛կ, դու քնիր,

Կուղես այսօր էլ մեռիր,

Վաղը կլինի սաստիկ ցուրտ.

1 Ա. Ղանալանյան, Առածանի, Երևան, 1960, էջ 65—67։

2 «Արձագանք», Թիֆլիս, 1888, էջ 31։

3 В. С. Миллер. Осетинские этюды. Москва. 1882, стр. 280.

4 Անդ։

Կտանեն զերեզմանատուն,
Կողբանք, լաց կլինենք,
Գերեզմանում կթաղենք¹:

Այս մտայնությունը անհրաժեշտ է մեկնել երկկերպ. նախ՝
Շահապետական հայ ընտանիքը, հայ մարդու պատկերացման հա-
մաձայն, կանգուն, օջախը վառ կարող է պահել միայն որդին,
ամուսինը, եղբայրը, ուստի և տղա երեխայի ծնունդը իբրև օջախի
սյուն, «տան ներսի պատ», երջանկաբեր հանգամանք է եղել:

Այս հարցը ունի նաև մի երկրորդ կողմ, դա նրա սոցիալ-
տնտեսական կողմն է. հայտնի է, որ գյուղացու համար երկրագոր-
ծությունը ամենակենսական խնդիրն է. հողի հետ կապված աշ-
խատանքն է, որ պահում է գյուղացու գոյությունը: Այս իմաստով
էլ տղան անհրաժեշտություն էր նրա համար նախ և առաջ իբրև
աշխատող ձեռք, «քոմակ» անող ու նեցուկ ընտանիքի համար:

Ուշագրավ են նաև այն երգերը, ուր արտացոլված է ջերմ վե-
րաբերմունք հայ կյանքում և ընտանեկան փոխհարաբերություն-
ներում նշանակալից դեր կատարող քալորի նկատմամբ:

Քալորը սերտ կապով կապվում է տվյալ ընտանիքի հետ
ամուսնությունից սկսած. նա է կազմակերպում երեխայի կնունքը,
և ապա նա և ոչ թե հայրն է եկեղեցուց բերում մանկանք տուն
ու հանձնում մորը. վերջինս համբուրում է նրա ձեռքերն ու ոտ-
քերը: Քալորը էական դեր է կատարում ընտանիքի հետադա ամ-
րության հարցում ևս:

Այս տեսակետից հետաքրքրական է երգերի այն շարքը, ուր
հատուկ սիրով ու երախտագիտությամբ է հիշվում քալորը իբրև
«արարող», որ նա «ճյուղ է արել, ճեղ չի արել, եթիմ բալին խեղճ
չի արել».

Քե մեռնեմ, քյո քյավորոշ,
Որ քե գըրկե բերեր ի տուն,
Որ չթողեր կերեր ի շուն,
Քե մեռնեմ, քյո քյավորոշ,
Մումպարաք ձեր տիրոշ,
Տերն ի տվե, մամեն բերե,
էն քյավորոշ մուննաթն էվիլցե²:

¹ Шейн. Русская народная песня, Петербург, 1870, стр 9.

² Գ. Շերեմց, Վանա սաղ, II, Թիֆլիս, 1899, էջ 10:

Կենցաղային այս և բազմաթիվ հարցերից բացի, երգերում ուրույն ձևով արտացոլված են ժողովրդի հնագույն հավատալիքներն ու ծեսերը, ժողովրդի հնամենի կենցաղն ու ըմբռնումները: Բնության և շրջապատի նկատմամբ դիցաբանական պատկերացումը երկար ժամանակ հարատեկ է՝ ունենալով իր պատմա-հասարակական հիմքը:

Հայ ժողովրդական օրորոցային երգերում տեղ է գտել նաև բնության շար ուժերը մարմնավորող ոգիների հավատքը: Դարևր շարունակ մարդը այն համոզմանն է եղել, որ շրջապատի բոլոր երևույթները ղեկավարվում են վերուստ, գերբնական ուժերի միջնորդությամբ, այդ գիտակցությունն ու աշխարհըմբռնումն են պատճառը, որ մայրը մեծ վախով և երկյուղածությամբ է մեծացնում իր մանկանը, անընդմեջ հայցելով «ամենակարող տիրոջ» գթասրտությունը, այդ նույն պատճառով է, որ նա չարհաված, չարխափան աղոթքներ է շնչում մանկան օրորոցին փարված:

Ըստ ժողովրդի հնամենի հավատքի, եղել են այնպիսի ոգիներ, որոնք հալածել են ծննդկանին, այդ մասին, ինչպես նշում է Ղ. Ալիշանը, հնագույն հիշատակություն է պահպանված Գրիգոր Տաթևավացու մոտ. «Սբ. Սիսիանոս գայր ի լեռն է ի վայր, և տեսաւ պեղծ մի շար, և ունէր աչք հրեղէն և ի ձեռին երկաթի կտորց, և հանդիպեցաւ ի տեղի աւաղոյ, ասէ. Սբ. Սիսիանոս, ո՞ւր երթաս. նզոված պեղծ պատասխանի ետ նմա և ասէ. Երթամ զմանկունս կանանցն թառամեցուցանեմ, զաշն խաւարեցուցանեմ, զըղեղն՝ ծծեմ և համր առնեմ, և առնեմ զտղայն անժամանակ յորովայնին: Աւելի եւս պատմէ ուրիշ մի. Սուրբք ոմանք որսի կերթային. առին զձայն երեխային գնացին և տեսին զԱլն ի շարութեան բռնեցին կալան և կապեցին զԱլն»¹:

Հեթանոսաշունչ սնահավատքի մասին է վկայում նաև Խորենացու մոտ պահպանված առասպելը Արտավազդի մասին. «...ոմանք ասեն և ի ծնանելն զսա դիպեալ պատահարաց իմն, զոր համարեցան կախարդել զսա կանանց զարմիցն Ափղահայկայ, վասն որոյ զնոսա բազում շարչարեաց Արտաշէս: Եւ զայս նոյն երգիչքն յառասպելին ասեն այսպէս. եթէ վիշապազունք գողացան զմանուկն Արտաւազդ, և դեւ փոխանակ եղին»²:

¹ Ղ. Ալիշան, Հին հավատք կամ հեթանոսական կրոնք հայոց, Վենետիկ, 1895, էջ 222:

² Մովսէս Խաբէնացի, Պատմութիւն հայոց, գլ. Բ. ԿԱ:

Մտաւիտիս հայ մայրը դարեր շարունակ այն կարծիքին է եղել, որ եթե անհոգ գտնվի մանկան նկատմամբ, չարքերը կհասնեն նրան, ալքերը կփոխեն և կամ խեղդամահ կանեն: Այս մտայնությունը արտացոլվել է նաև հայոց առածներում: Մեկի արտակարգ շարունակումը ընդգծելու համար ասում են՝ «Ալքու փոխած կնմանի»: Այս է ահա պատճառը, որ մայրը մտահոգվում է մանկան անվտանգության համար և միջոցներ է ձեռնարկում «չարը կանխելու»: Երեխան ծնվել է և ահա առաջին քայլը՝ սև հավ պետք է մորթել, մատաղ անել և երեխայի սենյակի շեմում թաղել, որպես շարխափան ուժ:

Թոխ՝, Թոխ՝, Թոցնեմ,
Սև հավը մատաղ անեմ,
Սև հավու միս կերցնեմ...¹

Բորչալիցի մայրը երեխայի օրորոցից խողի չորացած դունչ է կախում, որովհետև ալքը և չարքերը վախենում են խոզերից: Երեխային և ծննդկանին գութանի շղթայի մեջ են առնում, որպեսզի չար ոգիներին արգելեն վնասելու նրանց: Երեխային չար աչքից հեռու պահելու համար յոթ հատ աչքաուլունը, յոթ հոգի աղոթում և մանկան թիկունքին են կապում²:

Ջավախքում ևս կարծում են, թե ամեն երեխա իր պահապան հրեշտակն ունի, որ թևերը պարզած կանգնում է մանկան սնարին, պահպանելով նրան չարքերից: Սասունում մայրերը իրենց փոքրահասակ տղաների թիկունքին հաճախ դրամներով, կոճակներով, ուլունքներով ու խայտաբղետ ծուպերով դարդարված «լերդնոց» էին կախ տալիս, ուսներին նույն դարդարանքներով պնշված եռանկյունի հմայիլներ կարում, որպեսզի նաչողները շլանային դրանց փայլով և երեխան չար աչքից չզարնվեր³:

Իսկ Բուլանըխում սովորություն է եղել երեխայի բարձի տակ հմայիլ դնել, որպեսզի չարքերը չվնասեն մորն ու մանկանը: Դուռն առաջ երկաթ էին դնում: Ծնունդից 7—8 օր հետո երեխային տանում էին եկեղեցի և մեռնում, որից հետո այլևս չարքերից վնասվելու երկյուղն անցած էր համարվում⁴:

1 «Ազգագրական հանդես», գիրք XI, Թիֆլիս, 1904, էջ 38:

2 «Ազգագրական հանդես», գիրք IX, 1902, էջ 56:

3 Ե. Կարապետյան, Սասուն, Երևան, 1962, էջ 98:

4 Բենսե, Բուլանըխ կամ Հարթ գավառ, Թիֆլիս, 1901:

Ահա այսպիսին էր մտավախ մոր սահման չճանաչող հոգա-
տարությունը երեխայի հանդեպ. նա այս բոլորի հետ մեկտեղ
երգում է այդ մասին, երգում բարձրաձայն՝ ի լուր բնության շար
տաժերի.

Օրո՞ր, օրո՞ր օրերուդ,
Թե՛ս դեմ բերեմ շարերուդ,
Չարխափան շարերդ խափանե,
Աստվածամարն արեդ պահե՛:

Եւ որովհետեւ, ըստ նրանց, ավելի մեծ է հավանականությու-
նը, որ շարքերը երեխային քնած ժամանակ կարող են խփել կամ
տանել, ուստի և մայրը օրորոցը դարդարում է «օրոճիկով», «մե-
վի ուլունքներով», խաշերով և հմայիլներով և դեռ ավելին. նա
եկեղեցի է գնում աղոթելու իր դավալի փրկության ու պահապան
լինելու համար.

Մարիամ մարը, մար կանինք,
Իր մեկիկ որդին յարտեմճի,
Երթամ եղկեցի մտնեմ,
Ուր բռնիմ սուրբը տվաճի,
Սուբ խաշն ալ աղբար անիմ՝
Թե՛ը վրայնիս պահե՛:

Հայօրորներում արտահայտված են նաև ծառի, ինչպես նաև
երկնային լուսատուների, ջրի պաշտամունքի հետքերը, այսպես՝
մայրը մանկանը ջրի բերած է համարում, ջրով սնված ու մեծե-
ցած: Զուրն իբրև կենսատու և կենարար երևույթ է դիտվում, այն
հզորացնող և աճեցնող ուժով է օժտված.

Վարդի ջրով լողանաս.
Շատ պղտիկ ես, մեծանաս³:

Մի այլ երգում ընտանիքի անդամներին համեմատում է երկ-
նային լուսատուների հետ, այսպես.

Արև տու, արև քյո խեր,
Արևու ճոթ էր քյո մեր,
Ուռի, ուռի քյո խորոխպեր:

Հայ ժողովրդի հավատալիքներում իր ուրույն տեղն ունի բու-

1 Տ. Մինասյան, Անգիր դպրությունք և առակք, Կ. Պոլիս, 1893, էջ 49:

2 Հ. Ճանիկեան, Հնութիւնք Ակնայ, Թիֆլիս, 1895, էջ 410:

3 «Էմիլյան ազգագրական ժողովածու», հատ. 2., Մոսկվա—Վաղարշապատ,
1906, էջ 65:

սական աշխարհը և մասնավորապես ծառը, որի կանաչելու հետք է կապվում մանկան ծնունդը, արմատներ գցելու, տարածվելու հետ՝ նրա մեծանալը, հղորանալը:

Աղվոր աղվորաց որդի,
Քու ծառդ ու ճեղղդ ոսկի¹:

Կամ՝

Դու լինես անտառն մորուն,
Ու զարնես քոքիկդ խորուն²:

Զանազան ծաղիկների հետ է կապվում մանկան անուշաբույր լինելը, երկարակեցությունը և անմահությունը: Օրորոցային երգերում բազմաթիվ ծաղիկների, ծառերի, բույսերի անուններ են հիշատակվում (վարդ, ռոհան, սուսամբար, մանուշակ, արմալենի, ուռենի, բարդի, խնձորենի, խավրժիլ, դափ և այլն) թե՛ որպես կերակուր ու սպիղանի և թե՛ սիրո խորհրդանիշ:

«Միայն Վարանդայում կարելի է համբել տասնյակ խնձորածառի խաչ, ոսկե խաչ, կանանչ խաչ, զանազան անուններ կրող կաղնի, շինարի և ուրիշ վիթխարի ծառեր, որոնք իրենց պարունակած զորություն շնորհիվ պաշտվում են տեղացիներից և ուխտատեղիներ են»³, — գրում է «Ազգագրական հանդեսը»:

Պետք է ենթադրել, որ այս բոլորը ժողովրդի բուսապաշտական հավատալիքների թույլ վերապրուկներն են:

Երգերում արտացոլված են նաև բախտի, ճակատագրի հավատալիքի հետքեր: Հայ մայրը զավակի բախտը հաճախ կապում է երկնային լուսատուների հետ. «Բարի աստղի տակ է ծնված», հաճախ են ասում հաջողակ մարդուն, սա ևս ժողովրդի հեթանոսական մտածողության արդասիք է: Մայրը որդու անձնական հատկությունները, արժանիքները վերագրում է այն բանին, որ նրան արեգակն է պահպանել եղել, շուշան ծաղկի մեջ և վայրի աչժի կաթով է հղորացել:

Վերի մաքիյն քե ծիծ տեր,
Հուսնակ քե տարտար ասեր,
Արեգակ քե տատրկան ասեր,
Ուրո՛ւր, բալամ, ուրո՛ւր⁴:

1 Հ. Ճանիկեան, Հնութիւնք Ակնայ, Թիֆլիս, 1895, էջ 440:

2 Անդ, էջ 410:

3 «Ազգագրական հանդես», գիրք II, Թիֆլիս, 1897, էջ 198:

4 Գ. Շերենց, Վանա սաղ, I, Թիֆլիս, 1885, էջ 83:

Հայ ժողովրդական օրորոցային երգերում տեղ են գտել նաև ֆեֆեղեցիներ, սրբեր, խաչ, ավետարան ու մանկան կնունքի հետ կապված ծեսեր: Եկեղեցիներ աշատեղ միանգամայն աշխարհիկ նշանակություն ունեցող է հիշվում և ծառայում է մանկան արտաքին բարեմասնությունների նկարագրման «սրբասուրբ» մի միջոց, որով մայրը գովերգում է իր մանկիկին.

Իմ աղջկան աչերը
Կըլմանի ժամուն խաչերը,
Իմ աղջկան բերնակը
Կըլմանի ժամուն խոբրնակը¹:

Երգերում տեղ են գտել նաև երկնային ուժերի մարմնացում հանդիսացող սրբեր, աշտակես. Սուրբ Մայր Աստվածածին, Սուրբ Սարգիս, Մշու Սուրբ Կարապետ, Սուրբ Խաչ և այլն. սրանք միջնորդ կապ են հանդիսացել ժողովրդի և աստծու միջև և սրանց միջոցով է մարդը դարեր շարունակ հագուստով տվել աստծու և երկնքի հետ կապված իր անսպառ ու սին հույսերին ու ձգտումներին:

Հայկական օրորոցային երգերում ժողովրդի հնավանդ հավատալիքներից բացի, արտացոլված է նաև ժողովրդի կյանքում քիչ թե շատ դեր խաղացած թե՛ տնտեսական և թե՛ քաղաքական նշանակություն ունեցած որոշ քաղաքների, գյուղերի, գավառների անուններ, որոնք մի կողմից վկայում են տվյալ երգերի բուն հայկական լինելու մասին, մյուս կողմից՝ պատմական տեղեկություններ են հաղորդում ժողովրդի կյանքում երգերի ունեցած դերի մասին: Երգերում հիշվում են նաև առանձին քաղաքներ ու երկրներ (Հնդկաստանն ու Պարսկաստանը), ուր, հավանաբար, հայ վաճառականները առևտրական գործերով եղած պիտի լինեն.

Էրեանը մեյդան արա,
Թավրիզը առուտուր արա²:

Վամ՝

Պաբիդ գա Հնդստանա,
Բեռները բերե քաթանա³:

1 «Բլուրակն», շաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս, 1898, № 7:

2 Գ. Տ. Աղեֆաճյան, Թիֆլիսեցոց մտավոր կյանքը, Թիֆլիս, 1885, էջ 29:

3 Ա. Նրեմյան, Չահարմահալի հայ ժողովրդական բանահյուսությունը, Վիեննա, 1923, էջ 6:

Բացի օտար երկրներից ու քաղաքներից, ինչպես նշվեց, հայկական օրորենրում շատ են հիշատակվում բուն հայկական քաղաքներն ու գավառները, այսպես. հիշվում է Կարս քաղաքի Քյուրիքյոյ գյուղի «Մենձ կամուրջը», որը գտնվում էր առևտրական ճանապարհների հանգուցակետում և զգալի դեր է խաղացել հայ կյանքում: Հաճախ հիշվում է նաև Վան քաղաքն իր Այգեհստան (էգեսթար) և Արտամեդ թաղերով, ինչպես նաև Կ. Պոլիսն իր հայաբնակ Պեշիկթաշ թաղով:

Հայկական օրորոցայիններում հաճախ հիշատակվում են նաև այն ասլանքների և իրերի անունները, որոնք ներմուծվել կամ արտահանվել են հայ վաճառականների կողմից. այսպես՝ «ֆոանկի ատլաս», «հինգու յաղութ»¹, «Թավրիդու թաֆթա, ծալած փարդա», «Գիլանու կոճկնիր», «քաղբի քաթան» և այլն:

Հայ ժողովրդական օրորոցային երգերում հանդիպում ենք նաև ժողովրդի նյութական կուտուրային և կենցաղին վերաբերող որոշ տվյալների: Այս իսկ տեսակետից որոշակի արժեք է ներկայացնում երգերից մեկում հիշված ժողովրդի հնագույն շինարարական մշակույթի մի նմուշ՝ «սողումաքաշ» տունը.

Իմ ըրեխեն քուն ունի,

Սողումաքաշ տուն ունի²:

Հայկական օրորոցայիններում այլանի, ամարաթի, չարդախի մասին հիշողություններ ես պահպանված են, որոնց միջոցով կարելի է մոտավոր կերպով որոշել երգի ծագման ժամանակը, ինչպես նաև պատկերացում կաղմել հայկական հնագույն բնակարանների և շինությունների մասին:

Ուշագրավ են նաև կենցաղին ու ասլանքներին առնչվող որոշ տվյալներ պարունակող երգեր ես: Այսպես, տեղեկություններ կան մեղվապահության հին եղանակների մասին. ըստ երգերից մեկում պահպանված տեղեկության, մեղուները պահվել են քթոցներում, կամ հաճախ է ևրեխան համեմատվում «մեղրով լիքը քթոցի հետ»³:

Երգերում հարուստ տվյալներ են պահպանված մանկան օրորոցի և նրան պատկանելիք պարագաների՝ լյուլիկ, խութկուռ, լուծ

¹ Հայ ժողովրդական բանահյուսության արխիվ, Ռ. Գրիգորյանի ֆոնդ (ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ):

² «Ազգագրական հանդես», գիրք XI, Թիֆլիս, 1904, էջ 37:

³ Անդ:

ու կամար և ալլնի մասին: Այս բոլորը հանգամանորեն, աղգա-
դրական մանրամասնութեամբ նկարագրուիմ և պատկերվում են
երգերում:

Հայօրորներում ուղղակի հիշատակութուն կա նաև գլուղաշ-
խարհի կենցաղում կանանց հարգարանքի պարագաների մասին՝
ծամկալ, դեղդիր և նույնիսկ սուրմա ու հինա, այսպես.

Մամի ջիբի խուրմեն էս,
Դեղի աչքի սուրմեն էս՝:

Կամ՝

Հոյ նա՛ր, հոյ նա՛ր, իմ բալա,
Ծամկալը գլխիդ լալա:
Հոյ նա՛ր, հոյ նա՛ր, իմ աղջիկ,
Նւ-ղնալուզով աղջիկ²:

Հայկական օրորոցայինները ճանաչողական առանձնակի ար-
ժեք ունեն ժողովրդի սոցիալ-տնտեսական ու կյանքի, կենցաղի
դրամունքների մասին: Երգերում լայն տեղեկութուններ կան
անասնապահական աշխատանքների մասին, որը մեր ժողովրդի
հիմնական և մշտական զբաղմունքներից մեկն է եղել. այնտեղ
կան հիշատակութուններ «ոչխարի սուրուի», «կարմիր նախիրի»,
«գոմշու գլուղահի», «ծիռու իլխի» և դրանց հետ կապված անաս-
նապահական մթերքների մասին: Ահա այդ միջոցները օգտագու-
ծելով՝ հայ գեղջկուհին գովերգում է մանկանը.

Խատ քարի ցան,
Օչխրի թացան, իմ բալա...³:

Հայ ժողովրդի ազգեգործական զբաղմունքի մասին անմիջա-
կան հիշատակութուններ չկան հայկական օրորոցային երգերում:
Սակայն դրանցում հիշատակված մրգերից ու պտուղներից (փշատ,
նուռ, թուզ, ծիրան, խնձոր և այլն) ակնհայտ է դառնում, որ Հս-
յաստանում, որպես բարենպաստ կլիմա ունեցող երկիր, ոչ միայն
զբաղվել են այգեգործությամբ ու պտղաբուծությամբ, այլև դրանց
արծագանքները այս կամ այն չափով տեղ են գտել երգերում,
այսպես.

1 «Աղգագրական հանդես», գիրք XI, Թիֆլիս, 1904, էջ 39:

2 Հայ ժողովրդական բանահյուսութեան արխիվ, Ռ. Գրիգորյանի ֆոնդ
(ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և աղգագրության ինստիտուտ):

3 Անդ, Ձեռագիր ժողովածու

Ալ խնձորի էս տղեն,
Շեկ շլորի էս տղեն,
Կանանչ թզնի էս տղեն,
Կարմիր նռնի էս տղեն¹:

Ժողովրդի առտնին կենցաղի պատկերման հետեանքով ժողովրդական այս երգաշարում հիշատակվում են տնային կահ-կարասին ու սպասեղենը՝ կուժ-կուլա, խարճկաթ (խաշերկաթ), աղեղ, ձրագ, մոմ, մաղ, հագուստներից՝ թաթաշոր, կաթաշոր, ատլաս կաբա, կարմիր ջղմա, շալե-շապիկ, կարմիր գոտի, լահուռ շալ, սաղրե սոլ և այլն:

Հայ ժողովրդական օրորոցային երգերում արտացոլվել են նաև հայկական կենդանական աշխարհից որոշ նմուշներ՝ կենդանիներ, թռչուններ: Երբեմն հիշվում և ընդգծված դրական նկարագրով են հանդես գալիս վայրի այծը («վերու էծը»), մաքին, կատուն, հավը, արագիլը, ծիծեռնակը:

Այսպիսով, մենք տեսնում ենք, որ հայկական օրորոցային երգերը իրենց ընդհանուր բանահյուսական արժեքին զուգահեռ, ունեն նաև ճանաչողական մեծ նշանակություն, քանի որ դրանք արտացոլում են հայ գյուղաշխարհի առօրյան, նիստուկացը, վարքն ու բարքը:

* * *

Հայ ժողովրդական օրորոցային երգերը բանահյուսության քնարական ստեղծագործությունների նման աղերսվում են ժողովրդական երգարվեստի այլ տեսակներին:

Ժողովրդական քնարական երգատեսակների հետ հայօրորների ունեցած առնչությունը խոսում է այն մասին, որ դրանք իբրև քնարական ստեղծագործություններ ունեցել են ժանրային ներքին ընդհանրություններ:

Այսպես՝ օրորոցային երգերն աղերսվում են քնարական մի քանի երգատեսակների հետ, ինչպես, օրինակ, սիրո, խաղիկների (մանիկների), երբեմն նաև պանդխտության և ողբի երգերի հետ:

Այս մոտիվների անդրադարձման աղբյուրը կինն է, հայ գեղջկուհի մայրը, որն իր բուռն սերն ու ազնիվ զգացումները արտահայտել է ժողովրդական սիրերգերի ու ջան-գյուլումների միջոցով,

¹ «Ազգադրական հանդես», գիրք XI, Թիֆլիս, 1904, էջ 37:

օրորոցային կրկներգի հավելմամբ: Այնպես որ, օրորոցային երգերին հատուկ հիմնական մոտիվներից բացի, այս ճանապարհով՝ այնտեղ տեղ են գտել այլ, հայօրորների բուն նպատակի համար, երկրորդական մոտիվներ:

Մոր երգերի նյութը հիմնականում սերն է դեպի մանկին ու աշխարհը, մարդն ու բնությունը:

Հասկանալի է, որ օրորոցային երգի նախնական նպատակը՝ երեխային քնեցնելն է եղել, բայց միալար երգի մեղեդին ու մեղանկությունը, հուշերի անթիվ, անհամար խմբավորումներ են ստեղծում և մայրն ինքնամոռացության մեջ սկսում է երգել ու հաղորդակից դարձնել մանկանը այնպիսի խնդիրների, ինչպիսիք են՝ ընտանիքի անդամների փոխհարաբերությունը, իր՝ մոր, կնոջ իրավազուրկ ու ձնշված վիճակը, անհավասար ու անսեր ամուսնության ողբը և այլն:

Հայ բանահյուսական դանազան ժողովածուներում հաճախ հանրահայտ սիրային կամ այլ քնարական երգը ներկայացվում է, որպես օրորոցային երգ, այսպես. «Էրթամ Քոլի գեղ», «Բլբուլն ասաց ղումրիկ հավքուն» երգերը, որոնք երբեմն օրորոցային երգերին հատուկ կրկներգերի հավելմամբ ստանում են օրորոցի երգի երանգ:

Նահապետական ընտանիքի դարավոր սովորույթները իրավազուրկ և կաշկանդված վիճակում են պահել կնոջը, հայ գեղջկուհուն: Ամուսնու գերիշխող դիրքը, ընտանիքի անդամների՝ սկեսորոջ, տալերի ամենօրյա վիրավորանքները հասցնում են այն բանին, որ գեղջկուհի հարսը ատելություն է լցվում նրանց հանդեպ և իր այդ տրամադրությունները էլ հյուսում է երգերը: Նա դիմում է մանկիկին և շի ցանկանում, որ իր զավակը նման լինի «խորքըրներին», քանզի նրանք «ճըլի ճլտուզ են», «տոտոխ քերող» ու «սեւալաշիկ ու սե սալիկ են»:

Խանում խաթուն մարդ ըլլենաս,
խաս տանտիկին մորքուրդ ըլլենաս,
Տոտոխ քերող հորքուրդ ըլլենաս¹:

Ընտանեկան այդ փոխհարաբերությունը իր աշտացումն է՝ գտել նաև հայկական առածներում, այսպես. «Տալի շուշտակն երթուկն ընկավ, հարսի սիրտը պատռեց»:

¹ «Էմինյան ազգագրական ժողովածու», հատ. 2, Մոսկվա, 1906, 1273:

Օրորոցը հնարավորութիւնն է բնձեռում գեղջկուհուն երգելով
պատմել իւրն աշխարհի մասին, ինչ որ այլ պայմաններում ասել չէր
կարող, և բացվում է նրա համր լեզուն, նա երգում է իր դառը
վիճակը, անհավասար և անսեր ամուսնութիւնը.

Օրոր, օրոր, օրոր,
Սե հըլեր էն օր,
Չառնի ես քյո խոր,
Չառնի ես քյո խոր,
Չըլնի սգվոր.
Առա ես քյո խոր,
Ընկա էն խոր ձոր,
Չունեցա լավ օր,
Սե հըլեր էն օր,
Չառնի ես քյո խոր¹:

Բացի անսեր ամուսնութեան մոտիվից, հայօրորներում ներ-
թափանցված ենք գտնում օտարութեան դնացած «մալուլ ու հե-
ռաւոր յարի» բաժանման մոտիվը.

Ա՛խ էնիմ, արուն գութա,
Սրտիցս սե արուն գութա,
Վիզս զարկին, թողին շվար,
Առան յարս հեռու տարան,
Նանի՛կ, նանա՛, ի՛մ բալա,
Դարդս ծով ա, ի՛մ լալա²:

Անօգնական ու «անճար է», «հուսահատ ու պիրինտար» է.
պոկել ու տարել են նրա սրտի կեսը.

Արե կու ծագի արվա կու մարի,
Սրտիս կեսն է տարած, կեսը կու ցաւի,
Օրոր, օրոր,
Ծիկերս ի փորում քաշած,
Քեպապի տեղ ոլրած,
Տիգեկ, տիգեկ փայ ըրած³:

1 Հայ ժողովրդական բանահյուսութեան արխիւ, Ռ. Դրիգորյանի ֆոնդ
(ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտութեան և ազգագրութեան ինստիտուտ):

2 Անդ:

3 «Բյուրակն», շաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս, 1899, էջ 48:

Աղոթքների, օրհնանքների և անեծքների առկայությունը հայօրորներում խոսում է նրանց վաղնջական ծագման և փոխադրեցություն մասին: Հնարավոր է, որ նախնական, հնագույն օրորները շարխափան, շարհալած, անեծք, աղոթք բանաձևեր հղած լինեն, որոնք ժամանակի ընթացքում պարզվել և ավելի նպատակասլաց են դարձել, իսկ նրանց տարրերը վերապրուկի տեսքով պահպանվել են առայսօր:

Հայ ժողովրդական բանահյուսության ամենաերկարակյաց և տարածված ստեղծագործություն լինելով հանդերձ, օրորոցային հերգերը պահպանել են իրենց նախասկզբնական ձևը, տարերքը և պատմական զարգացման հետագա շրջանի որոշ երևույթներ ընդգրկելով իրենց մեջ, համալրվել ու նոր հրանգ են ստացել:

* * *

Հայ ժողովրդական օրորոցային հերգերում մի յուրահատուկ և ուշագրավ բաժին է կազմում հերգերի այն փոքր խումբը, որը նվիրված է մանկան լողանքին ու քայլքին: Դրանք երկու, երեք և ավելի տողանի փոքրիկ ստեղծագործություններ են, իրենց էությունով օրհնանքատիպ բանաձևեր՝ մանկան բարեմաղթանքի համար ասված: Դրանք զուգակցվում են մարմնամարդական նպատակներով երեսայի ֆիզիկական կոփվածությունը ապահովող խիստ պրակտիկ շարժումներին: Այսպես, լողանալուց հետո մանկանը «երկնավզիկ» են անում և ասում.

Թոթվե ջրիկ,
Ժողվե մսիկ,
Կամար ընքուի լընիս,
Երկան թարթինչ լընիս,
Շահեն աչվի լընիս,
Պզտիկ քինթ լընիս,
Պզտիկ բերան լընիս¹:

Մի այլ երգում արդեն այդ ընդհանուր բարեմաղթություններ հետ արտահայտված է նաև օրհնանք՝ մանկան ապագա կյանքի և բարեբախտության համար, որ նա «կարմիր օրեր տեսնի» միայն, «հորով մորով» մեծանա, «կովերը կթվան ըլլան», «հավերք ածան»:

1 «Ակնայ գառաբարբառը և արդի հայերէն լեզուն», աշխատասիրեաց զկտ. Մ. Ս. Գաբրիելյան, Վիեննա, 1912, էջ 121:

Մայրը նախապատրաստում է նաև մանկան քայլքը, նա հոր-
դորում է քայլել և ցանկանում է, որ նրա «ոտ կոխած» տեղը կա-
նաչ լինի:

Տոտին փոխիր,
Կանաչ կոխիր¹:

Այս երկտողում փոխաբերաբար արտահայտված է մոր օրհ-
նանքը մանկան կյանքի սեմին. նա ցանկանում է, որ մանկիկը
քայլելիս «սարերուն տոտիկ» անի, այսինքն՝ միշտ վեր ու բարձր
գնա, և «ծառերուն մտիկ անի», այսինքն՝ կանաչ գարուն բացվի
նրա առջև:

* * *

Օրբորցայինները, որպես ժողովրդական ստեղծագործության
քնարական երգատեսակներ, օժտված են արտահայտչական բոլոր
այն միջոցներով, որոնք հատուկ են ժողովրդական մտածողությա-
նը: Այս իմաստով էլ երգերից շատերը իրենց ընդգրկման լայն
շրջանակներով ու արտահայտչական բազմապիսի միջոցներով ամ-
բողջական, ավարտված և առինքնող ստեղծագործություններ են:
Դրանց գեղարվեստա-արտահայտչական միջոցների, ձևի և արտա-
քին նկարագրի բացահայտման և ուսումնասիրման հարցերը կա-
րևոր խնդիրներից են: Այն հանգամանքը, որ օրբորցայինները
պարունակում են սյուժետային տարրեր, նրանց դարձնում է կա-
ռուցվածքով կուռ և պատկերավորությամբ՝ կոնկրետ: Երգերի ար-
տահայտչական միջոցները արժեքավորվում են իրենց անմիջակա-
նությամբ, սեղմությամբ ու պարզությամբ, որն առհասարակ հա-
տուկ է ժողովրդական մտածողությանը: Հաճախ երգերում մարդ-
կային կյանքից ու բնությունից վերցրած պատկերները հանդես
են գալիս համատեղ, որը ոչ միայն չի արժեզրկում և կամ թուլաց-
նում պատկերը, այլև նոր՝ սաստիկական երանգ է տալիս նրան:
Եվ եթե համակարգելու լինենք պատկերները օրբորցային երգե-
րում ըստ իրենց որակական հատկանիշների, ապա պետք է նշել
պատկերների հետևյալ բնույթը:

Համեմատություններ, որոնք ընդգրկում են իրական կյանքը,
բնությունն ու կենդանական աշխարհը, և այս լայն ընդգրկման

¹ Հայ ժողովրդական բանահյուսության արխիվ, Ռ. Գրիգորյանի ֆոնդ
(ՀՄՄՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ):

մեջ էլ նրանք ղուգորդելով չափազանցության, փոխաբերության հետ, պատկերը դարձնում են ավելի ցցուն և արտահայտիչ, այսպես. մանուկը համեմատվում է ծառի հետ՝ «Քանց լինարի ծառ կանաչի»։ Այս ընդհանուր համեմատությունը գնալով ստանում է մասնակի և ավելի կոնկրետ բնույթ.

Քանց բարունակ էլնես ճղով,

Քանց բարդի ծառ էրկեն բաժով.

Բաժդ կանանչ, կանանչ-մանանչ¹։

Այնուհետև պատկերի ընդգրկումը հասնում է չափազանցության՝ արտահայտելով նոր միտք՝ «անտառ մորու» լինես կամ «կարաս դինու», «բոլոր լուսնակ», «երկիր կլոր», մանկան աչքերը՝ «բարկ արև», վերմակը՝ «ծովից»։

Գեղարվեստական համեմատությունը հաճախ ընթանում է մի քանի ուղղությամբ, ըստ որում, սկզբում համեմատության համար հիմք է ծառայում մի երևույթ, կամ որևէ երևույթի, իրի միայն մեկ կողմը և այնուհետև գնալով՝ համեմատությունը ծավալվում է՝ ընդգրկելով տվյալ երևույթի կամ իրի համեմատության արժանի բոլոր կողմերը. այսպես՝ մանկան հասակը համեմատվելով ծառի հետ, նրա հետագա կյանքը համեմատվում է ծառի կանաչելու, պտղաբերելու և կանգուն լինելու հետ, պատկերը ոչ միայն ընդարձակվում է ծավալով, այլև խորությամբ։

Համեմատությունը, չափազանցման երանգից բացի, ունի նաև մի այլ կողմ, դա դիպուկությունն է. պատկերի համեմատությունը հիմնականում այնքան դիպուկ է, որ համեմատվող առարկան ստանում է վառ արտահայտչականություն ու գունեղ երանգ, այսպես՝ մանկան և մանկության անկրկնելի լինելն ու քաղցրությունը համեմատվում է «մեղրով լիքը քթոցի» հետ, նրա անհոգությունը և կենսախնդությունը՝ «կլիլան կուլա»-ի և վարար գետի փրփուրի հետ, իսկ նրա անմեղությունը՝ գառի, ոչխարի կամ մաքիի հետ։ Համեմատությունները այստեղ ընդունում են փոխաբերական բնույթ, որով արտահայտվում են երգողի ցանկություններն ու մտորումները, այսպես.

Մեղրով լիքը քթոցներս,

Սև ոչխարի դմակներս,

Մթեն տեղեն ճրագներս...²։

1 Գ. Շերենց, Վանա սազ, II, Թիֆլիս, 1899, էջ 16։

2 Հայ ժողովրդական բանահյուսության արխիվ, Ռ. Գրիգորյանի ֆոնդ. № 1 (ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ)։

Արտահայտչական այս միջոցներից բացի, օրորոցային երգերին յուրահատուկ փայլ ու նրբերանգություն են հաղորդում բանաստեղծական արվեստի բարձրության հասած մակդիրները, որոնք դրվում են այս կամ այն պատկերի, բառի, երևույթի վրա և նպաստում երգերի լեզվաարտահայտչականությանն ու հնչեղությանը:

Դժվար թե գտնվի մի երգ-օրոր, որը շունենա մակդիրներով երջիններս հարստացնելով երգերի լեզուն, միաժամանակ հուշականություն են հաղորդում նրան. նրանք խոր բովանդակությամբ օժտված ժողովրդական երգարվեստի արտահայտչական ձևեր են: Երգի ժողովրդական լինելու նախապայմաններից մեկն են մակդիրները. դրանց միջոցով արտահայտվում են զանազան գաղափարներ ու զգացմունքներ, այսպես՝ «բարկ արև», «վարդ սուրաթ», «օսկիկ օրրան», «ծով աչեր», «դուժի բերան», «կարմիր կաբավոր», «որբնոց-գրկնոց», «խորնակ բերնակ», «ֆնտիկ քթիկ» մակդիրներից շատերը սոցիալական ընդգծված բովանդակություն ունեն: Օրինակ «գրկնոց-որբնոց»-ը որոշակի կերպով ընտանիքի երեխաների ծանր կացությունն ու անհայր լինելն է ակնարկում կամ՝ որդու համադրումը «աշնան ցանքին», հասկացնում է, որ որդին իր ընտանիքի հույսն ու ապավենն է, ինչքն ու կարողությունը:

Ի հակադրություն քնարական ժանրի մյուս երգատեսակների, ուր կրկներգերը որպես ժանրային բնորոշ հատկանիշներ կամ լիովին բացակայում են և կամ էլ ձևական բնույթ են կրում, օրորոցային երգերում դժվար է գտնել մի օրինակ, ուր չլինի կրկներգը: Աշխատանքի երգերը նույնպես կրկներգեր ունեն, սակայն դրանք մեծ մասամբ ձևական բնույթ են կրում և զուրկ են որոշակի բովանդակությունից: Մինչդեռ օրորոցային երգերում կրկներգը էական դեր է կատարում, առանց որոնց երգը կդադարի օրորոցային լինելուց:

Օրորոցային երգերում կրկներգերը, կառուցվածքային առանձնահատկություններից բացի, հաճախ միջոց են ծառայում մտքնրի ամփոփման համար, իսկ երբեմն նաև նոր մտքի արտահայտման, այսպես՝

Օրորոցի բնդերը խառ,
Միջի քնողը անուշ գյառ,

Լուրի՛, լուրի՛, իմ մեկ գյառ ջան,
Լուրի՛, լուրի՛, սալդաթ յար ջան¹:

Այստեղից պարզ է դառնում, որ երեխայի հայրը «սալդաթ» է:

«Դանդան» կրկներգը բաղմամբիսի երանգներով ու իմաստավորմամբ է հանդես գալիս երգերում²: Երգի մեջ տվյալ բառի կրկնությունը ավելի է ուժեղացնում երգի նպատակը: «Դան-դան» կրկներգը նաև զուլքի նպատակով ասված երգերին է զուգորդվում, այս դեպքում նա ստանում է ավելի ուրիշիկ, կենսուրախ երանգավորում: «Դան-դան» կրկներգով արտահայտվում են բաղմամբան մտքեր, այսպես.

Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն, դանի,
Կաբեդ կարեմ ժանգառի,

Դա՛ն, դա՛ն տիարն էս,
Կանանչ բաղի խիարն էս.

Դա՛ն, դա՛ն, դանեցի,
Բերանդ է եկեղեցի:

Դա՛ն, դա՛ն, դեկոցիք,
Մեղրով լիքը քթոցիկ³:

Այսպես կրկնվում են նաև «օրոր», «նանի», «լուրի» և այլ կրկներգերը:

Կրկներգերը, այս հիմնական նպատակներից բացի, թարմությանն են մտցնում երգում և վերջինիս հաղորդում ուրիշ ու երաժշտականություն. դրանք շեղվում են երգի հիմնական բանաստեղծական շարից և բաղմամբանություն հաղորդում նրան:

Երգերում զգալի քանակություն է կազմում նաև առանձին բառերի կրկնությունը, որոնք ուժեղացնելով երգի իմաստը, ստեղծում են ամբողջական, ավարտուն պատկեր, այսպես՝

1 Հայ ժողովրդական բանահյուսության արխիվ, Ռ. Գրիգորյանի ֆոնդ (ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ):

2 Սկզբից եթ պետք է նկատել, որ դան-դան («դանթել») քնել բառի համառոտված ձևն է. այդ են վկայում բաղմամբիվ աղագրական, բանահյուսական ժողովածուներին կից բառացանկերն ու բարբառային մի շարք բառարանները:

3 «Աղագրական հանդես», IX, 1902, XI, 1904 և այլն:

Նանը ղուրբա՛ն,
Զանը ղուրբան,
Սարգամշու սարը ղուրբա՛ն,
Աճմենեռու շահը ղուրբա՛ն,
Թուրքերու սուլթանը ղուրբա՛ն,
Ռոստովի դուբերնատոբը ղուրբա՛ն,
Ազիզ նանիդ ջանը ղուրբա՛ն,
Սաղ աշխարհի լավը ղուրբա՛ն,
Իմ ձեմի թանը ղուրբա՛ն,
Մեր օջախի ցանը ղուրբա՛ն,
Ֆրանկի ատլասը ղուրբա՛ն,
Հինդու յաղութ քարը ղուրբա՛ն¹:

«Ղուրբան» բառը երգի հիմնական իմաստն է և նրա կրկնությունամբ արտահայտվում են երգողի անսահման սերն ու զգացմունքները: Երգերի լեզվի² յուրահատուկ են նաև սիմվոլները, սիմվոլիկ պատկերները և ալլաբանությունները: Սիմվոլիկ պատկերների համար որպես հիմք օգտագործված են երկնային լուսատուները՝ լուսին, արեգակ, աստղեր, բուսական աշխարհը՝ խնձոր, նուռ, նուշ, թուզ, մարդկային կյանքից ու կենցաղից վերցրած շատ իրեր՝ կուլա, կուժ, սափոր և այլն, որոնք ունեցել են առանձնակի իմաստավորում:

Խնձորը հնուց անտի սիրո և անմահության խորհրդանիշ է եղել. երգի «Կարմիր խնձոր գոգիդ դնեմ» արտահայտությունը խորհրդանշել է որդու փեսայության գաղափարը: Նուռը, նուշը, թուզը նույնպես պտղաբերություն են խորհրդանշել, և երգերում դրանք այդ իմաստով են արտահայտված: Որդու յուրահատուկ քաղցրությունը ընդգծելու համար օգտագործված է «մալա», «սուփրի մաղա» ալլաբանությունը, «կլկլան կուլա, կուժ»՝ խորհրդանշել է մանկան անհոգությունն ու կենսախնդությունը:

Ալլաբանությամբ են հաճախ արտահայտվում մոր ցանկությունները մանկան ապագայի և երջանկության վերաբերյալ, որի կարևոր նախապայմանը համարվում է երախտագիտության զգացումը: Այս մոտիվը շատ տարածված է օրորոցային երգերում: Ահավասիկ մի օրինակ.

¹ Հայ ժողովրդական բանահյուսության արխիվ, Ռ. Գրիգորյանի ֆոնդ (ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ):

Կըճատ իմ արուխ, մարուխ,
Կըճատ թիվքերդ վեր վերու,
Սարե-սար կա էրթալու,
Սասուն ծաղիկ կա քաղելու,
Քու քալորոջ օրոխկելու,
Թառւմ տու, թառն քո քալոր,
Թառոջ խաթուն էր քալորիկին¹:

Այստեղ ալլաբանությունը ընդգրկում է ողջ երգը. երգի ներքին իմաստից կարելի է կռահել, որ խոսքը վերաբերում է քալորի ծառայությանը՝ մանկանը կեքելիս և մանկանը երախտահատույց լինելու պարագային:

Օրորոցային երգերը ուշագրավ են իրենց կառուցվածքով ևս: Դրանք երկտող, եռատող, քառյակ և մեծածավալ երգեր են. յուրաքանչյուր երկու, երեքտող կամ քառատող տներին հաջորդում է կրկնեղը, վերջինս կարող է հանդես գալ նաև երգի կա՛մ սկզբում, կա՛մ վերջում: Հայօրորներին հատուկ է մինչև 15 վանկանի նույնահանգ, երբեմն նաև անհանգ տողը: Օրորոցային երգերից շատերը հանպատրաստից ստեղծված երգեր են՝ քառյակներ և ալլն, որոնք ժողովրդական երգերին հատուկ հղանակով հավելվելով, աճելով, համեմվելով կրկնեղերով, դառնում են ծավալուն երգեր: Նման ճանապարհով առաջացած երգերի համար իբրև հենք մեծ մասամբ ծառայում են ժողովրդական խաղիկները, ջանգչուլումները, ինչպես նաև ժողովրդական բանավոր ստեղծագործության ալլ երգատեսակներ:

Յուրաքանչյուր խաղիկ-քառյակը երկփեղկվում է և ամեն երկտողին հաջորդում է օրորոցային կրկնեղը և այսպես պարբերաբար. ահա, օրինակ՝

Լուսունկան կամար, կամար,
Ես կուլամ քեզի համար,
Գառս նհննի՛, նհննի՛,
Եկո կլի քնացիր,
Իմ անուշ խաթերս համար²:

Սա հետևյալ հանրահայտ խաղիկն է.

Լուսունկան կամար, կամար,
Ես կուլամ քեզի համար,

1 «Աղգարական հանդես», գիրք XX, Թիֆլիս, 1910, էջ 104:

2 «Բյուրակն», շաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս, 1898, № 1:

Բլբրվիր ետիդ նայիր,
Աստծու խաթեր համար¹:

Լինում են նաև դեպքեր, երբ խաղիկը պուգորովում է կրկն-
ներգով.

Ախ էնիմ, արուն գուքա,
Սրտիցս սև արուն գուքա,
Վիզս դարկին, ոթդին շվար,
Առան յարս հեռու տարան.
Նանիկ, նանիկ, իմ բալա,
Դարդս ծով ա, իմ լալա²:

Գեղջկուհու համար անհրաժեշտ միջոցը օրոր ասելու համար
խաղիկին է՝ ջան-գլուպումը, որտեղ արտահայտելով իր տրամա-
դրությունը, ստանում է օրորոցային կրկներգ և բարդվելով ու
աճելով, դառնում է ընդարձակ օրորոցային:

Խաղիկներն առհասարակ ժողովրդական երգի տարերքն են
և իրենց բաղմազանությունը ծառայում են մի շարք նպատակնե-
րի, ինչպես իրավացիորեն նշում է Մ. Աբեղյանը. «խաղիկը նախ-
նական ժամանակներից ցայսօր մոզայից չընկնող բանաստեղծա-
կան ձևն է, ոչ միայն մեր, այլև ընդհանուր ազգերի մեջ տրամա-
դրություն արտահայտելու համար ստեղծված հարմարագույն
ձևն է»³:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԳԵՐ

Ժողովածուի մյուս ծավալուն բաժինը խաղերգերն են: Երգը
մանկան խաղի անփոխարինելի մասն է, և խաղերը հիմնականում
դուզակցվում են երգով: Խաղի հիմքում կենսուրախ և կենսահաս-
տատ տրամադրությունն է ընկած: Խաղը կապված է գործողու-
թյան, գաղափարի հետ: Երեխայի խաղը սկսվում է օրորոցից, երբ
նա անգիտակցաբար, բնադդորեն թոթվում է թաթերն ու տոտերը:
Աստիճանաբար գիտակցվում է շրջապատը, նա սկսում է ավելի
հաճախ առնչվել շրջապատի իրերին և երևույթներին ու իր խա-
ղերով, շարժուձևերով փորձում է նմանվել մեծերին: Նրան զար-

1 Մ. Աբեղյան, Ժողովրդական խաղիկներ, Երևան, 1940, էջ 523:

2 Հայ ժողովրդական բանահյուսության արխիվ, Ռ. Գրիգորյանի ֆոնդ
(ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ):

3 Մ. Աբեղյան, Ժողովրդական խաղիկներ, Երևան, 1940, էջ 51:

մանք է պատճառում ամեն ինչ՝ թե՛ թուշնի ծլվւոցը, թե՛ կատվի մլավոցը, շան հաշոցը. երեխան փորձում է նման ձայներ հանել: Վաղ հասակից իսկ երեխան իր խաղերը նմանեցնում է կյանքի իրական դեպքերին. որոշ ժողովուրդների մոտ, ինչպես՝ ֆրանսիացիների մոտ, այդ խաղերը հենց այդպես էլ կոչվում են՝ իմիտատիվ— նմանողական: Հայերի մոտ էս խաղերի մը խումբ կտ, որ կոչվում է նմանողական: Նմանողական խաղերը լայն տարածում ունեն երեխաների շրջանում, այդ տիպի խաղերից են հարսանիքի, որսի խաղերը, որոնց հիմնական երանգ ու աշխուժութուն է հաղորդում երեխան իր երեւակայությամբ և հոգևոր հնարավորությամբ: Խաղերի դերը մեծ է երեխայի մտավոր և ֆիզիկական դաստիարակության դրժում:

Խաղերը նախնական սովորությունների արտացոլումն են, նրանց միջոցով կարելի է որոշակի տեղեկություններ քաղել հնագույն կյանքի և կենցաղի մասին:

Մանկական խաղերը առաջացել են ամենուր. նրանց բնորոշ է կենսութախ և զվարճալի տրամադրությունը: Երեխաները խաղերով հետևում են մեծերի կյանքին, ջանալով ամեն ինչում նրմանվել նրանց, որի հետևանքով էլ հասարակական-տնտեսական զարգացման պատճառով շատ սովորույթներ, իրեր, գործիքներ, որոնք մոռացվում կամ դուրս են գալիս կիրառութունից, պահպանվում են երեխաների մոտ խաղալիքի և խաղի տեսքով: Ուրեմն և պարզ է, որ յուրաքանչյուր ժողովուրդ իր էությամբ ու հոգևոր պատկերով խոր կնիք է դնում մանկական խաղերի վրա, հենց այդտեղ էլ թաքնված է նրանց պատմա-ազգագրական տրժերը:

Խաղերը նաև դաստիարակության լավագույն միջոցներ են. Դրանք կրթական մեծ դեր են կատարում:

Մեր նպատակն է պարզել խաղերի անբաժանելի և զուգակցող մասի՝ երգի, խաղերգի դերը մանկական խաղերի ընթացքում:

Կառուցվածքային տեսակետից խաղերգերը խմբավորված են ըստ բաժինների՝

I բաժինը հաշվերգեր, վիճակախաղիկներն են, որոնք ասվում են խաղը սկսելուց առաջ, խաղը առաջինը սկսելու կամ խմբի ավագ ընտրելու համար: Հանգավորված քառատող, վեցնյակ, ութնյակ, մեծ մասամբ մթազնված բովանդակությամբ, հնարովի կամ օտար բառերի կույտից կազմված երգեր, որոնք աչքի են բնկնում իրենց շարժունակությամբ ու կենսութախությամբ: Խվում է, թե

թվացող անբովանդակությունը խաբուսիկ է, այն, ինչպես և բանահյուսական վիպա-էպիկական ժանրի մանր տեսակները, գալիս են խոր հնությունից, իսկ դրանց արտաքին տեսքը խոսում է այն մասին, որ դրանք հնարավոր է, որ հնագույն գուշակությունների բանաձևեր եղած լինեն, երբ վիճակ զցելը, ըստ բնասպաշտ մարդու մտածողության, ղեկավարվել է վերուստ, անտեսանելի և անմեկնելի ուժերի միջնորդությամբ: Հաշվեբեքների կառուցվածքից կարելի է անգամ հասկանալ, որ դրանք իրենց ծագմամբ մանկական չեն եղել:

Հաշվեբեքների հիմնական առանձնահատկություններն են.

ա) Երգերը ասվել են հաշվելու նպատակով և դրանք մինչև օրս էլ հիշյալ դերը պահպանում են մանկական խաղերի ընթացքում. բ) դրանք անխմաստ թվացող և կամ օտար բառերի խմբակցումից են առաջացել: Թվացող, որովհետև հաշվելիս բառն այնպես է ազդվադրվում, որ անհնար է կռահել նրա սկզբնական, ճշգրիտ տեսքը, ըստ որում այդ ազդավազումը ինքնանպատակ չի եղել, այն հավանաբար ազերովել է հաշվի արգելված (табу) լինելու հանգամանքին. այսպես, օրինակ՝

Ակլի, դուկլի, տնադի,

Զարոխ, չամբար պուպուհ,

Ախտե կոճակ,

Տուր պլոճակ:

Իսկ ինչու մարդիկ հաշվի այս ազավադված բանաձևերն չինքնտրում: Արեւելյան սլավոնների, կովկասյան շատ ժողովուրդների, ինչպես նաև հայերի մոտ հաշվելը արգելված (табу) է եղել. այսպես, Իրկուտսկի նահանգում² չէին հաշվում թռչնի որսը, սիրիյան ուռաները՝ հավի ձվերը, հավին ձվից չկտրելու համար:

Հայերի հնագույն հավատալիքը հավաստում է, որ ալյուրի պարկերը, թխած հացը, «ինչքն ու մալը» չեն հաշվի, տան «բերեքեթը կէրթա»³: «Հավը ճիւղ չեն հաշվի», «Գեղըցին գեշ բանից ըմանչիլ չի, հեսաբից (հաշվից) կըմանչի»⁴ առած-ասացվածքներ-

1 Հայ ժողովրդական բանահյուսության արխիվ, Տ. Նավասարդյանի ֆոնդ, № 38 (ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ):

2 «Сибирская живая старина», вып. XI, стр. 20.

3 Հայ ժողովրդական բանահյուսության արխիվ, Ռ. Գրիգորյանի ֆոնդ (ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ):

4 Ա. Տ. Ղաճալաճյան, Առածանի, Երևան, 1960, էջ 245:

րը նույնպէս խոստում են այն մասին, որ հաշիվը ժողովրդի կողմից փոխարինված պետք է լիներ ինչ-որ բանաձևով, կամ աղավաղված բառակոչտով, որը հիմնականում ծառայելով իր նպատակին, «գերծ» էր պահում գյուղացուն այն ոգիներից, որոնք լսելով՝ կարող էին վնասել կամ խանգարել գործի բնթացքը: Ահա այս վախն էր պատճառը, որ մարդը սկսում է դիմել պայմանականութեան, պայմանական բանաձևերի օգնութեանը, որի տակ թաքնւրված է հաշվելու և վիճակի գաղափարը:

Հաշվերգերը, վիճակախաղիկները առաջացել են մարդկային հասարակութեան նախնական շրջանում և անքակտելիորեն կապված են վաղեմի բնութոյսների, պատկերացումների և սնահոսվածքի հետ: Դրանք իրենց հաշվելու ֆունկցիայով կապվել են երեխայի խաղի հետ և այդ լուրջ ու ժամանակի համար խիստ անհրաժեշտ դերը՝ հաշվելը, նմանողական ճանապարհով անցել է մանուկներին և աստիճանաբար զրկվելով իր սնուցող հողից, վերափոխվել է ավելի թեթեւ, անհոգ ու մանկան համար հասկանալի ձևի: Նոր բառերի ներմուծմամբ հաշվերգը կորցնում է իր նշանակութունը և երբեմն փոխարինվում է անիմաստ ոտանավորի ու միայն ռիթմով է կարծես գործակցում հաշվելու նպատակին. այսպէս՝

Կոպալ, կոպալ,
Իփիլ կոպալ,
Հերասա,
Մերասա,
Լակոտ թալեց,
Դուս թալեց¹:

II. Խաղերգեր բաժնում ուշագրավ են և հետաքրքրութեան արժանի «խնամոցիկի», հարսանիքի նմանողական խաղերը: Սկզբած խնամախոսութեան սովորութից մինչև հարսանիքն ու նորահարսի «դարձի» ծեսը, անդրադարձել են մանկան խաղի մեջ: Ահա «խնամոցիկի» խաղերգից մի օրինակ.

Քա՛, խնամի ջան, էկե՛լ եմ, էկե՛լ,
Ա՛, խնամի ջան, ո՛ւր էս էկել:
Քա՛, խնամի ջան, աղջիկդ ուզող.
Ա՛, խնամի ջան, աղջիկ չունեմ,

¹ «Ազգագրական հանդես», գիրք V, Թիֆլիս, 1899, էջ 54:

Քա՛, խնամի ջան, տեհել եմ, տեհել,
Ա՛, խնամի ջան, որդի՛ էս տեհել...

և այլն¹:

Երգերի այս շարքում արտացոլված է գլխագնով՝ «կալինով» ամուսնության սովորույթը ևս.

— Քեզի կիտամ մաղ մի օսկի
Ա՛ն, պարիշի, խնամի ջան²:

«Խնամոցիկի և հարսանիքի» երգերում տեղ է գտել նաև հարսին «գարձ» տանելու սովորությունը.

...Զնգլիկ, մեր խարս խանեցին,
Զնգլիկ, տարան, թըխ տանին,
Զնգլիկ, զատկին կբերեն³:

Ինչպես տեսնում ենք, երեխաները ընդօրինակել են իրական կյանքը իրենց խաղերով: Խաղով երեխան նախապատրաստվում է լուրջ կյանք մտնելուն, և հենց այս իմաստով էլ այդ բնույթի երգերը անգնահատելի գանձաբան են ժողովրդի ծեսերի ու հնագույն սովորությունների պահպանման տեսանկյունից, սա էլ հենց նրանց գիտական արժեքն է:

III. Առանձնակի ուշադրության են արժանի նաև մանկակա՛ն ծաղրերգերն ու կատակերգերը: Այս երգերի ակունքը դարձյալ մեծերի կյանքն ու սովորություններն են. նրանք հաճախ ժամանցի և կամ զվարճալիքի նպատակով ծաղրել են միմյանց, զավեշտական ածականներ տալով: Առայսօր հայկական գյուղերում պահպանված է այս սովորությունը. այսպես՝ Բասարգեշար գյուղում ծաղրական անուններ այժմ էլ տալիս են ոչ միայն առանձին անձանց, ինչպես՝ «Գիլու Ասլան», «Աղվսու Կարո», «Բոշու Հովհաննես», այլև ընտանիքների ու գյուղերի. այսպես՝ մի ընտանիքի, գիշերը

1 «Ազգագրական հանդես», գիրք XI, Թիֆլիս, 1904, էջ 45:

2 «Ազգագրական հանդես», գիրք VII, Թիֆլիս, 1901, էջ 437:

3 Հայ ժողովրդական բանահյուսության արխիվ, Ռ. Գրիգորյանի ֆոնդ (ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ):

սխալմամբ հորթի փոխարեն էջ մորթիւ համար կոչում են «Զո-
շեյ տուն», «Կոկոյ տուն» և այլն, այնպես որ մանկական ծաղրեր-
գերը և կատակերգերը ևս հրեխաները ժառանգել են մեծերից։
Այդ երգերում ծաղրվում են անունները, մարդկային բնավորու-
թյան արատավոր կողմերը՝ ազահույթյունը, ծուլությունը և այլն։
Ծաղրերգերն ունեն աշխույժ և կենսախինդ բնույթ։

IV. Հետաքրքրական են նաև բնությանը և երկնային լուսա-
տուներին՝ արեւ, լուսին, աստղեր և կենդանական աշխարհին նը-
վիրված երգերը։

Կան նաև երգեր նվիրված կենսաբեր դարնանն ու նրա ավե-
տաբերներին՝ արագիլին, կոտնկներին և այլն։ Այս երգերի հիմ-
նական մոտիվը կենսահաստատ տրամադրությունն է, հավատը
գալիքի նկատմամբ։

V. «Հարասացություններ և հանդավոր ասույթներ» բաժնում
ամփոփված են միահանգ բառաբարդությունների միջոցով, ժա-
մանցային և դվարճալիքային տրամադրությամբ հյուսված ման-
կական երգերը։ Դժվար է ասել ովքեր են դրանց հեղինակները,
հրեխաները, թե՛ մեծերը։ Մի բան պարզ է, որ դրանք ևս խոր
հնությունից են գալիս և ավելի շուտ դյութանքի, հմայական խոս-
քի, աղոթքի բանաձևային գրականություններ են. այսպես, երբ աչքը
որեւէ բանի է ընկնում, ասում են.

Ծեղ ես՝ ծալվի,

Ծռղ ես՝ հալվի¹։

Կամ չսողին՝

Ով որ չգա՝ չիքչքա,

Պատից կպչի, պոկ չգա²։

Սրանք բնութիւնով, կատարման եղանակով (թուկոտելով ևն եր-
գում) հարադատ են մանկան հոգեբանությանը, սակայն ծագում-
նաբանորեն մանկական չեն և դեռ ավելին՝ որոշ դեպքերում, հա-
վանաբար, կապվում են հնագույն հավատալիքների հետ, ինչպես,
օրինակ.

1 «Ազգագրական հանդես», դիրք XI, Թիֆլիս, 1904, էջ 42։

2 Անդ, էջ 44։

Ստանա, ստանա,
Պոչիդ տակը պան մը կա,
Դու բի, կեսը ինձ, կեսը քեզ...¹:

և այլն:

Այս ասուլթները մեծով մասամբ արտասանում կամ երգում են մեկ-մեկ. այնտեղ կան երգեր, ուր դիմում են մկանը՝ նոր և ամուր ատամի համար, խխունջին, թռչուններին. թռչկոտում են և արտասանում երգը, որպեսզի լողանալիս ախանջը լցված ջուրը թափվի և այլն, և այլն:

Սրանք իրենց բնույթով ավելի շուտ բառախաղեր, խոսքախաղեր են և բանահյուսական մի շարք տեսակների նման ասվել են ժամանցի և կամ զվարճալիքի նպատակով:

¹ «Ազգագրական հանդես», գիրք IX, Թիֆլիս, 1902, էջ 175:

I

Օ Ր Ո Ր Ո Ց Ա Ց Ի Ն Ե Ր Գ Ե Ր

1

Օրո՛ր, օրո՛ր հայրենի,
 Հայրենի, ծառդ արմավենի. է՛, է՛, է՛,
 Արմավը քու ծառը կու լինի,
 Պյուպյուլը քու ճեղդ կութառի: է, է՛, է՛:
 Ակն
 ԲնԱ 33 (601)

2

Աղվորս եմ դրեր օրան,
 Մեջն է վարդ, բոլորն ըռահան,
 Ով անցնի՝ վարդեն առնե,
 Ով դառնա՝ կարմիր խնձորեն:
 Ակն
 ԲնԱ 33 (601)

3

Թ'ելլե ի սարեն հովիկ,
 Տանի օրրանդ ու բերե. է՛, է՛, է՛.
 Թ'դայ ի ձորեն պյուպյուլ,
 Քեզ օրո՛ր, օրո՛ր թող կանչե. է՛, է՛, է՛:
 Ակն
 ԲնԱ 33 (602)

4

Օրոր՛, իմ ատլաս ու խաս,
 Աղվորին սափաթն է դրած,
 Սափաթն է օսկուն շինած,
 Ու զատկին ի դուրս է հանած:
 Ակն
 ԲնԱ 33 (602)

Աղվոր ես շունիս խալատ,
 Երթամ ո՞վ բերիմ¹ պե խալատ.
 Երթամ լուսնկան բերիմ,
 Լուսուն աստղերը պե խալատ:

Ակն
 ՀԱՃ 407

Աղվոր ես շունիս խալատ.
 Քու ամեն տեղտ է պե խալատ:
 Դուն ալ խալատ բան մ'ունիս,
 Քուն շունիս, արթուն կու կենաս:

Ակն
 ՀԱՃ 407

Պյուպյուլը վարդին սիրուն,
 Ջի լնիր գիշերն ալ ի քուն
 Ո՛ւշ գիշերը քուն կուլի.
 Ո՛ւշ ցորեկն միժվի իրիկուն:

Պառկեմ անուշ քուն եղի,
 Մինչուկ գա լուսն անավոտուն:
 Լուսնա, բարի լուսը գա,
 Պյուպյուլս ալ կելի քնուն, (2 անգամ)
 Կեսն է քուն, կեսն է արթուն:

Ակն
 ՀԱՃ 409

Պյուպյուլը պաղճան է իջեր,
 Վարդենվոյն թիիկն է թառեր,
 Անուշ մենեմշին հոտուն,
 Աղվորիս քնիկն է տարեր:

Ակն
 ՀԱՃ 409

Քու գինտ է հազար ոսկի,
 Հազար ալ կուտամ էվըլի,
 Հազար ալ անոր կուտամ.
 Լոս երեսդ երկու պենկ:
 Աղվոր հս ծոցուտ իվեր,
 Երթամ ո՞վ բերիմ խաղ-ընկեր:
 Երթամ լուսընկան բերիմ,
 Լուսուն աստղը խաղ-ընկեր:

Ա.կն
 ՀԱՃ 410

10

Կարմիր վարդ ու լան տերև,
 Բացվեցար օտայիս վերև:
 Քանի որ կա պախճա տերև,
 Անխտար կուզիմ քեզ արև:

Ա.կն
 ՀԱՃ 409

11

Մեծնաս դուն հազար տարի,
 Ու չի գաս ավուր մի չարի,
 Ավուր մ'ուր չարի տիգաս,
 Քու չարերը դառնա բարի¹:

Ա.կն
 ՀԱՃ 409

12

Պյուլպյուլը վարդին սիրուն,
 Խե եղեր չի դահիր ի տուն:
 Պիլպուլ, դուն ալ տուն դահե
 Խե եղեր մարիկտ սիրուտ,
 Մարիկտ սիրուտ թոռմեր,
 Աչերտ ալ քու կարոտուն:

Ա.կն
 ՀԱՃ 413

Պլպուլ ձան արեր ձաղերուն,
 Քուն է բերեր շահեն աշերուն.
 Քուն է բերեր աշերն լցեր,
 Անուշ քնուլ է քնացուցեր:

Ակն
 ՀԱՃ 413

Դուն ապրիս հաղար տարի,
 Հաղար ալ ապրիս նը պիտի,
 Ետին դին մեռնիլ չի պիտի:

Ակն
 ՀԱՃ 407

Աղվոր է՝ աղվորաց որդի,
 Աղվորնաց քեռոց քեռ որդի:
 Քու ծառու ու ճեղտ ոսկի,
 Քու տերեւտ վարդ կու մանի:
 Քու ջուրն է անպակ գինի,
 Քու կուղեւտ տեղ չի լինի:

Ակն
 ՀԱՃ 407

Ծոցիկտ ի պախճա անիմ,
 Քեղ մեջը մորճ տի տնկիմ,
 Զրեմ ու պահեմ պոծառ,
 Զինիա՜ չթոռմցնեմ:
 Պահեմ ու հենեմ գարուն,
 Ծաղկունացս հաւսար ցուցնիմ:

Ակն
 ՀԱՃ 408

Դուն ապրիս հորով մորով,
 Հաց նստիս ջուխտակ աղբարով:
 Ապրիս դուն հորով մորով,
 Ու լցվի սրտիկտ արևով:

Սրտիկտ արևով լցվի,
 Մեր դովին կարմիր խնձորով,
 Ուլ անցնի՝ վարդետ առնե,
 Ուլ դառնա՝ կարմիր խնձորեն՝:

Ակն
 ՀԱՃ 408

18

Է՛ անիմ, օրո՛ր անիմ,
 Եղնեըը քու բերին փայ անիմ,
 Էմմենուն քշիկ-քշիկ,
 Քու փայիկտ էվեկ տի անիմ:

Ակն
 ՀԱՃ 408

19

Օրո՛ր, օրո՛ր քուն ունիս,
 Պեշիկին մեշ տուն ունիս,
 Օսկիե օրրան ունիս,
 Մարդրտե յորդան ունիս,
 Ճեֆայիրեն բարձ ունիս,
 Շար ու շամաթ* շոր ունիս:

Ակն
 ՀԱՃ 412

20

Օրո՛ր, օրո՛ր, քնեք ես,
 Քնեք ես քրտնեք ես.
 Գամ օղանդ դան տանիմ,
 Վարդի նման բացվեք ես:

Ակն
 ՀԱՃ 412

* Բարակ, լավ — ասել կուզի, բայց ի՞նչ լեզվով է,
 դժվար է ասել (Մ. Բ.):

Օրո՞ր, օրո՞ր կապիմ կախ օրան,
 Ծառն ի ծառ շուքերն ի վրան,
 Ծառ շքեր վրա հկեք,
 Շուք արեք (անուն) վրան¹:

Ակն
 ՀԱՃ 413

Հայրիկտ ապրի, մայրիկտ արեի,
 Հայրիկտ ապրի՛, մայրիկտ ալվա ծնի,
 Նա ալ օրան դնե ու օրորե.
 Օրո՞ր, օրո՞ր, իմ աղավնիկ,
 Քնացնիմ սիրով սրտիս:

Ակն
 ՀԱՃ 412

Օրո՞ր, օրո՞ր, ապրիս դուն հորով,
 Ապրիս հորով ու մեծնաս մորով. է՛, է՛, է՛,
 Պահեմ շարե-շար շապկով լաթերով,
 Մարգըրտի նռան հատերով. է՛, է՛, է՛:

Օրո՞ր, օրո՞ր, իմ հարիկ, մարիկ,
 Հարիկ, մարիկ ու բարկ արեիկ. է՛, է՛, է՛,
 Արևը քու տնակը ցաթե,
 Շառվիղը քու մարիկն առնէ. է՛, է՛, է՛:

Ակն
 ՌՆԱ 33 (602)

Օրո՞ր, օրո՞ր, այլիս եւ,
 Լահուռ շալի լայլիս ես.
 Լահուռ շալն ուր ինչ կանին,
 Թագավորի լայլիս ես:

Ակն
 ՀԱՃ 410

Օրո՞ր, օրո՞ր օրերուդ,
 Թ'ևս դեմ բերեմ շարերուդ. է՛, է՛, է՛,
 Չարխափան շարերդ խափանէ,
 Աստվածամար արեդ պահե՛. է՛, է՛, է՛:

Դուն քուն չես, այլիս ես,
 Լահուռ շալի լայլիս ես. է՛, է՛, է՛:
 Երեսդ երեք բենկ ունիս. է՛, է՛, է՛:

Ակն

ԲնԱ 33 (602)

Օրո՞ր կանչիմ իմանաս,
 Պառկիս և՛ անուշ քնանաս,
 Քնանաս ու մեծանաս.
 Մեծանաս ու մեծ մի լընիս,
 Բոլորիս ու գեղ մի լընիս,
 Ան գեղն ուր մեծ չի կենա,
 Ան գեղին մեծն դուն լընիս:
 Դուն լընիս անտառ մորուն,
 Չարնես քոքիկդ խորուն,
 Քոքիկդ խորուն զարնես,
 Ծառտ շուք անե ճեղերուդ:
 Ծառ շքեր, վրա եկեք,
 Շուք արեք մեր այլուպլուներուն:

Ակն

ՀԱՃ 410

Օրո՞ր, օրո՞ր,
 Իմ հոգուս հոգին, օրո՞ր,
 Իմ նորտունկ էգին, օրո՞ր,
 Որ նոր է՛ ժմներ, օրո՞ր,
 Պըտուդ չէ տվեր, օրո՞ր,
 Տըվեր այվա ու խնծոր, օրո՞ր,
 Մեկ ճըղեն, հազար տերեհն, օրո՞ր:

Ակն

ԲնԲ 48

Օրո՛ր, օրո՛ր իմ որբընոցին,
 Որբընոցին ու զրկընոցին,
 Որբընոցին օրերը շատնան,
 Գրկընոցին տարեկն ավելանա,
 Տարեկտ հազար տարու մոտնա,
 Անձիկտ հազար բարու տիրանա:

Ակն
 ՀԱՃ 411

Օրո՛ր, օրո՛ր եղներն ին եկեր,
 Եղներն ին եկեր, լեռներն ին իջեր:
 Քեզ ալ անուշ քնիկ ին բերեր.
 Բերեր քու ծով-ծով աշերդ ին լցեր,
 Անուշ քնուլդ ին քնացուցեր,
 Քաղցրը կաթնուլն ին կշտացուցեր:

Ակն
 ՀԱՃ 410

Օրո՛ր, օրո՛ր, տերը տա քնիկ,
 Մարիամ մար խաղաղութունիկ,
 Մարիամ մար խաղաղութունիկ.
 Դուն սլառկիս լ՝ անուշ քնանաս:
 Մարիամ մարը մար կանինք.
 Ի՛ր մեկիկ որդին յարտըմձի:
 Երթամ եղկեցի մտնիմ,
 Ուր բռնիմ սուրբը տուաճի:
 Սուրբ խաչն ալ աղբար անիմ,
 Թեք վրայնիս սլահե:

Ակն
 ՀԱՃ 410

Պեշիկն արծաթ, կամարն օսկի,
 Օրոցքի կասլը թելի փռշի,
 Աչքի կասլոցը սրմա փռշի,
 Մեջը պառկողըն անդին որդի,
 Վարդի հոտով քուն անեի.
 Սաղ աշխարհքի տեր անեի.
 Օրո՛ր ասեմ, երեքընեմ,
 Օրորոցով մեծացընեմ:

Ակն
 ԲնԱ 44 (771)

Օրո՛ր, օրո՛ր աննման,
 Մարը չէ բերեր քու նման.
 Ոչ մարն է բերեր նման,
 Ոչ արևն ու ոչ լուսընկան:

Ակն
 ԳԺՏԱ 243

Օրո՛ր, գառնուկ, օրո՛ր,
 Ոչ քեզի մար իմ եղեր,
 Ոչ քեզի օրոր իմ ըսեր,
 Լեռներն օրոր ըսեր,
 Հարավ հովիկն ալ օրորեր:

Ակն
 ԲնԳ 763

Օրո՛ր, գառնուկ, օրո՛ր,
 Ոչ քեզի վատ եմ ուզեր,
 Ոչ քեզի վատ եմ կամեցեր.
 Արևն ուր մորեն փրթավ,
 Քեզ ալ ան իմ կամեցեր.
 Ոչ քեզի մար իմ ելեր,
 Ոչ քեզի օրոր իմ ըսեր.
 Լեռներն օրոր ըսեր,
 Հարավ հովիկն ալ օրորեր:

Ակն
 ԲնԳ 763

Օրո՞ր, գառնուկ, օրո՞ր,
 Քանի պզտիկ էիր՝
 Դըրի օրբան, օրեցի.
 Մեծցար, հզար մենծ արև,
 Դրի համբու «դե գնա».
 Օրո՞ր, գառնուկ, օրո՞ր,
 Օրո՞ր, գառնուկ, օրո՞ր.
 Երթաս շատ երկիր ժողդաս,
 Շատ մաղերով տուն դառնաս,
 Օրո՞ր, գառնուկ, օրո՞ր,
 Օրո՞ր, գառնուկ, օրո՞ր:
 Ես էլ կուզամ հետ քեզի,
 Թող մնամ ծարավ անոթի, օրո՞ր,
 Ձի մնամ տեսիլ կարոտի:
 Օրո՞ր, գառնուկ, օրո՞ր,
 Լեռներն ի վեր կերթաս, կանաչ մորի է,
 Քու մեկ օրըդ ինծի հազար տարի է,
 Օրո՞ր, գառնուկ, օրո՞ր.
 Ոչ քեզի վատ իմ ուզեր,
 Ոչ քեզի վատ իմ կամեցեր,
 Արեն ուր մորուն փրթալ,
 Քեզ ալ ան իմ կամեցեր,
 Օրո՞ր, գառնուկ, օրո՞ր.
 Ոչ քեզի մար իմ հղեր,
 Ոչ քեզի օրոր իմ քսեր,
 Լեռներն օրոր քսեր՝
 Հարավու հովիկն ալ օրըրեր.
 Երթաս ու տուն դառնաս բարով,
 Օրո՞ր, ձագուկ, օրո՞ր:
 — Օրբիմ օրնակ, կապիմ կախ օրնակ,
 Ուռն տըլի պաղ շուքն ալ վըրադ,
 Գա թառի պուպուլը վըրադ:

Ա.Կ.
 ԲՆԲ 48

Ես քեզ օրով մեծցրեմ,
Նուշ ու շեքեր կերցնեմ:

Ակն
ՀԱՃ 408

36 ա

Կարմիր վարդի նման բացվեր ես,
Անուշ ձանով կանչեմ օրո՛ր:

Ակն
ՀԱՃ 412

37

Քե ղեկմ օսկի ուրուրոց,
Վերեդ քաշեմ մարկրտե ծածկոց.
Շուտով քնես, բարով զարթնես,
Իմ վարդ որդի, խուկուտ եմ ես:
Տա՛ր-տա՛ր, որդի իմ, տա՛ր-տա՛ր,
Քյո մերիկն էր պրինտար:
Էրկնուց անանակ քյո պնտին թեւ,
Վերու ոչխար քե կաթ տեր,
Վարդիս իրես շուշան ծաղկեր,
Քամին ուրուրոցդ շար օրորեր:
Օրո՛ր, որդի իմ, տա՛ր-տա՛ր,
Քյո մերիկն էր պրինտար:
Ձեռացս խինի վերեն պառկի,
Մեր հայրենյաց սուգ ծրծի,
Աստված քեզի գրկեր շախեր,
Զում քյո մերիկդ խանք առներ:
Ուրո՛ւր, որդի իմ, տա՛ր-տա՛ր,
Քյո մերիկդ էր պրինտար:
Քե շատ օրոր, տար-տար ասեմ,
Բացվիս իմ վարդ, քե մեռնեմ.
Բախն ու փետատ առնես տանես,
Ափնիք այգին փորես ցանես:
Օրո՛ր, իմ վարդ ու տա՛ր-տա՛ր,
Քյո մերիկն էր պրինտար:
Տա՛ր-տա՛ր, իմ վարդս ու օրո՛ր,
Աստված քի տա զվարթ օր,
Առնես կյութանն ու խարոր,
Խաց վաստկես քյո խոր, մոր.

Ուրուր ասեմ, քե տա՛ր-տա՛ր,
 Քչո մերիկն էր պրինտար:
 Սուր զերընտին ու մանկչաղ
 Դիր վեր թևիդ՝ զնա զաշտ,
 Կտրի՛ն հեռյնած ցորենքաղ
 Պեքոլ արա զու իմ վարդ:
 Օրո՛ր, սրդի իմ, նանի՛կ,
 Պրինտար է քչո մերիկ:
 Օրանը կըրի սեւերով,
 Խաղ ասելով բեր լից կալ,
 Յորեն ծեֆի խով տանով,
 Խաչան արա, ի՛շ արա՛ր:
 Օրո՛ր, իմ վարդ ու նանի՛կ,
 Պրինտար է քչո մերիկ,
 Ախ, երբ կէլնի պրինտար,
 Քչո մերդ ուտի վարդիդ պար:
 Օրո՛ր, իմ վարդ, ի՛շ նանի՛կ,
 Պրինտար է քչո մերիկ:
 Ախ, ե՛րբ կէլնի կտըրճնաս,
 Ծիւ ծալեծալ փառք ծփաս,
 Եվ խոնցից թլուդ առնես,
 Որ մեր իզին ավերեց,
 Որ նորատունին մեր խլեց,
 Որ զինից մեղ զրկեց,
 Որ բարութից մեղ լոպկեց,
 Որ սել, սռնին կոտորեց,
 Որ մեր զութանն լեխտեց,
 Որ խարորն մեր առեց,
 Որ մեր զաշտերն օղողեց,
 Իր մեր սուն-տեղ կործանեց,
 Որ խորթապերդ բսպանեց,
 Որ մեր երկիրն էլ ճոփեց:
 Է՛հ, խոնք երբ սր ես տեսնամ.
 Մեղրեն անուշ քե կաթ տամ.
 Հայոց հրեշտակ սիրուն վարդ,
 Օրո՛ր կասեմ քե զվարթ,
 Քե շատ օրո՛ր ու նանի՛կ,
 Երջանիկ է քչո մերիկ:

Վան
 ՊՎՍ 59

Օրո՞ր, օրո՞ր, քուն ունիս,
 Պեշիկթաշը տուն ունիս. է՛, է՛, է՛,
 Մարգըրտե յորդան ունիս,
 Զեվաճիրե բարձ ունիս. է՛, է՛, է՛,
 Ոսկե օրրոց կապ ունիս,
 Շարութնար շոր ունիս. է՛, է՛, է՛,
 Օրոր կապեմ կախ օրրան,
 Մառե ծառ շուքեր վրան. է՛, է՛, է՛,
 Մառի շուքեր վրա էկեք,
 Շուք արեք, սր աշխիս քնանա. է՛, է՛, է՛,
 Օրո՞ր, օրո՞ր, օրերուդ,
 Թեա դեմ բերեմ շարերուդ:
 Զարխափան, շարերդ խափանե,
 Աստվածամար արեդ սլաճի:
 Բաղշաչիդ բախշպանն եմ ես,
 Բա՛ց դըռնակդ ուր մտնեմ ներս,
 Մտնեմ վարդ ու նուռ քաղեմ,
 Արմաղան դրկեմ զարիբիս:
 Օրո՞ր, իմ ատլաս ու խաս,
 Քեղ աղվորին սափատն է դըրած,
 Զատկե զատիկ ի դուրս է հանած,
 Արեգական չէ ցըցուցած:
 Դուն քուն չես ու այլիս ես,
 Լահուռ շալի լալըիս ես,
 Երեսդ երեք բենկ ունիս.
 Թագըվորի լալըիս ես,
 Բլբուլն ի վարդի շըքուն
 Կուտ կուտե, արցունք կթափե,
 Կուտ կուտե, արցունք կու թափե,
 Իր բընիկն ու տեղիկն կուզե:
 Օրո՞ր, օրո՞ր քներ ես,
 Մածկեր եմ, քրտներ ես,
 Երեսիդ շարը դեն տանիմ,
 Վարդի նման բացվեր ես:
 Վարդերու անուշ հոտուն
 Պառկեւ՝ եղիր անուշ քուն¹:

ԱԿՆ

ՀՀՍ 322

Օրո՛ր, օրըտ երկարի,
 Օրշնենք առնես տեր սլարի,
 Մլիս ծախկիս, զսրանաս,
 Պարով առնես քո մուրադ,
 Քամին ցըրվի քո բիռչամ,
 Բիռչամ, քաբով ափըռչում:
 Ճոշընաս, ճարտարանաս,
 Պարով առնես քո մուրադ,
 Ախչկներ ծըռին վերետ,
 Նասիբտի առնես տերետ:

ՀԺԲԱԹ 3

40

Օրո՛ր, օրո՛ր, իմ որդիս,
 Քունը տանի սիրականիս,
 Քուն չունիս, արթուն կկենաս,
 Ոչ ցերեկը քուն ունիս,
 Ոչ ցերեկվան ինչվան իրիկուն:
 Քնանաս ու մեծանաս,
 Հազար բարու տիրանաս.
 Օրո՛ր, օրո՛ր, քուն ունիս,
 Բեշիկտաշը տուն ունիս.
 Մարգրտե յորդան ունիս,
 Զավահիրե բարձ ունիս,
 Էկար քեզ բաղջան տանեմ,
 Մառե ի ծառ կապեմ կախ ուրան:
 Հովնուկն անուշ, քունդ անուշ,
 Կարմիր վարդերն է բացվեր,
 Վարդերուն հոտն ալ անուշ.
 Քնացիր, սիրուն որդիս,
 Քու քունդ ալ ըլլի անուշ:
 Ա՛յ էնեմ, որ քնանաս,
 Պզտիկ ես՝ մեծանաս,
 Մեծանաս ու մեծ մը ըլլիս,
 Բուլըրիս, գեղ մը ըլլիս:
 Քներ ես, քնկրեր ես,

Ծածկեր եմ, քրտներ ես,
 Գամ շալդ տան տանեմ՝
 Վարդի նման բացվեր ես:
 Վարդերը սիրուն հոտն անուշ,
 Սիրականիս քունն անուշ:
 Քնացիր, որդիս, ու մեծ մը ըլլիս,
 Դուն աս քաղքի վրա խոսաց դեր ու իշխան ըլլի՝
 Օրո՛ր, օրո՛ր, տուն մեծանաս հորով,
 Սնանիս մորով,
 Դնեմ ուրան, կանչեմ օրո՛ր,
 Քաղցր կաթով տի կշտացնեմ,
 Բազկիս վրա տի մեծցնեմ¹:

Ակն
ԷԱԺԶ 71

41

Քուն դնեմ քնի, բալա ջան,
 Ծածկեմ քրտնի, բալա ջան,
 Օրոր ծածկանդ եդ քաշիմ,
 Վարդի պես փովիս, բալա ջան:
ՀԺԱՆԲ 2

42

Լուսընկան կամար-կամար,
 Ես կուլամ քեզի համար,
 Գառս, եկու կըլլի քնացիր,
 Իմ անուշ խաթերս համար:
 Ձագս, օրո՛ր, օրո՛ր, օրո՛ր, օրո՛ր:
 Օր ըսեմ, օրիկդ շատնա,
 Օրդ ու արեդ շատնա,
 Օրեդ, արեեդ տաքնամ,
 Քեզի աղեկ չար մը գտնամ:
 Ձագս, օրո՛ր, օրո՛ր, օրո՛ր, օրո՛ր:
 Օրո՛ր ասեմ, քնանաս,
 Հաղար փառքի տիրանաս,
 Բայց երբ քունդ չի գա՝
 Ծախու առնեմ, քնանաս:
 Ձագս, օրո՛ր, օրո՛ր, օրո՛ր, օրո՛ր:

Պախշան կապեմ կախ օրան,
Ծառե-ծառ շուքեր վրան,
Շուք բրեք, որ տղաս քնանա,
Զագուկ, օրո՛ր, օրո՛ր, օրո՛ր, օրո՛ր:

ԺԵ 152

42 ա

Լուսունկան կամար-կամար,
Նս կու լամ քեզի համար,
Գառս, նեննի՛, նեննի՛, նեննի՛...
Նկո կըլլի քնացիր,
Իմ անուշ խաթերս համար,
Զագս, օրո՛ր, օրո՛ր, օրո՛ր.
Գառնուկս աս տեղանը,
Ջուր կոլեր փոս տեղանը,
Սիրտս եղեր աղուննիկ,
Զի կենար աս տեղանը:
Ա՛խ ըսիմ, արին կու գա,
Սիրտս սև քարին կու գա,
Վախիմ թե դարիս մեռնիմ,
Ոչ քոր, ոչ աղբար կու գա:
Օր ըսիմ օրիկդ շատնա,
Օրդ ու արեկդ շատնա,
Օրեդ, արեկդ տաքնամ,
Քեզ աղկեկ յար մի գտնամ,
Օրո՛ր ըսիմ, քնանաս,
Հաղար փառքի տիրանաս,
Բայց երբ որ քունդ չկա,
Ծախու առնեմ, քնանաս,
Լուսունկան բակ բոլբոսեց,
Սև ամպին մեջ ոլբոսեց,
Յարիս կուրպեթ էրթալը,
Յոթը տարին բոլբոսեց:

ԲՆԱ 1 (40)

Օրո՛ր ըսիմ, քնացնիմ,
 Վարդի ջրով լողացնիմ,
 Օրո՛ր ըսիմ, քունդ տանե,
 Երդիկը դնիմ՝ շունը տանի:
 Օրո՛ր ըսիմ, քնանաս,
 Հազար բարի տիրանաս,
 Երեսիկդ ծածկեմ, որ
 Անո՛ւշ, անո՛ւշ քնանաս:
 Նենեխիս ձայնը կուգա,
 Պառկիս նե քունդ կուգա, օրո՛ր,
 Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ ճամբային
 Աղա քեռիդ ուշ կուգա:
 Եկե, քու մի շոր չորցուր,
 Մեր տղան ալ օրորցուր,
 Սարի եղնիկ դուն ծիծ տուր,
 Իմ գառնուկս զորացուր:
 Օր ըսիմ, որ քնիս դուն,
 Քնիս ու քրտնիս դուն,
 Երեսիկդ բանամ, որ՝
 Վարդի պես ալ բացվիս դուն:

Բայբուրդ
 ԳԹՍ, 177

44

Օրո՛ր, օրո՛ր, օրո՛ր,
 Արևը կուծագի, ալվա կու մարի,
 Սրտիս կեսն է տարած, կեսը կու ցավի.
 օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր,
 Ճիկերս ի փորրուս քաշած,
 Քեպապի տեղ ոլըրած,
 Տիգեկ, տիգեկ փայ ըլած,
 Տիգեկ մը մոր չէ տըված. օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր,
 Օրո՛ր, օրո՛ր, պապդ գա բարով,
 Մարըդ դեմն ելլա խնդալով, օրո՛ր,
 Անուշ քընկով քնանաս,
 Մորով, պապով մեծանաս, օրո՛ր,
 Մեծանաս ու մեծ մի լընիս,
 Շատընաս ու դեղ մի լընիս:

Ա.կն
 ԲՆԲ 46

Ա՛խ, ի՞նչ անեմ, իմա՛լ անեմ,
 է՛ն շար աչքից հեռու պախեմ,
 Մե ճար անեմ, իլաջ անեմ,
 Քեզի քնցում, ջոջըցնեմ:

Ջոջըցնեմ, խանեմ ոտի,
 Խանեմ ոտի, կապեմ գոտի,
 Կարմիր-կանաչ օրի խասում,
 Իմ սրտի դարդեր քշկըցում:

Ալաշկերտ
 ՀժԲԱԳ

Սախակ սարի տակ,
 Բաբոն քյարի տակ,
 Կամիշն ուրուրոց,
 Կոռ քյար քյե ծածկոց:

Հարաֆ քյամին քյե տանի-պիրի,
 Ջեթ-պետ աստղեր քյե դարդա՛ր ասին,
 Է՛ն վերի ոշխար կյա քյե կաթ տա,
 Ծըլես ու ծաղկես, բոյգ էրկննա:

Ուրո՛ւր, տղա, ուրո՛ւր, բալաս,
 Շուշան ծաղիկ քյեռ վարդ իրիսին,
 Ուրո՛ւր, ծաղիլյկս, ուրո՛ւր, որդիս,
 Զղզղուն քյամին քյո ուրուրոցին:

Վերի մաքիյն քե ծիծ տեր,
 Լիուսնակ քե դարդա՛ր ասեր,
 Արեգեակ քե, դադրական էլներ,
 Ուրո՛ւր, բալամ, ուրո՛ւր.
 Ուրո՛ւր, ձագիլյկս, ուրո՛ւր:

Վան
 ՎՍՇԱ 83

Օրո՞ր ասեմ յըմ կյաննիկս,
 Օրո՞ր, օրո՞ր յըմ բալիկս,
 Ծիծը ծծի յըմ քաղցր կաթ,
 Կահմցի, դառցի երկաթ,
 Օրո՞ր, օրո՞ր, աղիզ կյաննիկ:

Ասեմ օրո՞ր, օրո՞ր, օրո՞ր,
 Խմի քաղցր կաթ քու մոր.
 Ումուդ դու ես քու խոր ու մոր,
 Օրո՞ր ասեմ յըմ կյաննիկին:

Քնի կյաննիկ, շուտ դորանաս,
 Խերդ մենակ է, օգնություն տաս,
 Հ'իմաստուն ըլնես, դու աշխատող,
 Մեր ծերության օգնական կաս,
 Օրո՞ր, օրո՞ր, քաղցր կյաննիկ:

Օրորոցդ շմատից է շինված,
 Խորտ ձեռք-ոտ աշխատելուց կահմցած,
 Շուտ մեծանաս խորտ մեջքի սուն տառնաս,
 Օրո՞ր, օրո՞ր քաղցր կյաննիկ:

ՀԺԲԱՂ

48

Օրդիս Օրին պաղրկյան է՝
 Նշմարք շարած հազիր կանե,
 Խզմեթներուն թաղիր կանե,
 Օրո՞ր, օրո՞ր, օրորցունիմ,
 Քունը անուշ ավելցունիմ,
 Շատ բաներու տիրացնիմ,
 Վարդի ջուրով զարթեցնիմ,
 Անուշ գինով հարբեցնիմ,
 Կուլպե շաքրով կշտացնիմ:

Ղրիմ
 ՀԺՀՆ 88

Սիրփանա սարի տակ, մառմառ քարի տակ
 Քե դնեմ վուսկի օրորոց, բալիկ ջան,
 Վրեդ քյաշեմ առծթե ծածկոց,
 Վերին քե ծիծ տա, ուրո՛ւր, ուրո՛ւր,
 Լուսին քե սլախապան կայնի,
 Արեգակ քե ծծղացուցի,
 Իմ աղբոր տղեն, տան տղեն,
 Քրոջ տղեն՝ շան տղեն:

Թիմարա Կյուսենեց գլուխ
 ԷԱԺԶ 66

50

Վերի քամին զարնե քեզ օրորցնե,
 Վարի քամին զարնե շորերդ շորցնե,
 Դշխուն Հեղին: անա՛, քեզի ծծցնե:
 Նանի՛կ ըսեմ, քնանաս,
 Վարդի ջրով լողանաս,
 Շատ սղարկ ես, մեծանաս:

Բայբուրդ
 ԷԱԺԶ 65

51

Հայբուրուրի՛, հայբուրուրի՛,
 Իմալ էնիմ իմ դարդերուն,
 Օրոր էնիմ իմ դառնուկին,
 Հայբուրուրի՛, հայբուրուրի՛:

Օրոր էնիմ օրորոցին,
 Անուշ քուն գա գրկանոցին,
 Դարդեր ունիմ քանց դարդ բեթար,
 Տնից տեղից էլա բիբար:

Դարի զլուխ ճղոր դարկիմ,
 Հարաւ քամին տանի-բերի
 Վերու էծ գա քեզ ծիծ տա,
 Մեկիկ աստված քեզի պահա,
 Հայրուրորի, հայրուրորի:

Բուանբա...
 ՀԺԲԱՄ 6

52

Նանա, նանա, Օրսագլու,
 Օրդ ավելնա, Օրսագլու,
 Մենձատերե թաթաշոր,
 Մանրատերե ոտաշոր,
 Մանրատերե փափկոց ա.
 Լենատերե ծածկոց ա.
 Քամին փշի օրորի,
 Լիսինը վրեդ բոլորի,
 Քամին կգա ժաժ կտա,
 Պախրեն կգա ծիծ կտա,
 Զիգար շունի քիչ կտա,
 Ոտով կտա թու կանի,
 Մորդ լացը բոլ կանի...:

Բորչալու
 ԱՀԺԱ 37

52 ա

Նանա, նանա, Օրսանգու,
 Օրդ ավելնա, Օրսանգու,
 Մինձափոթով՝ կաբաշոր,
 Մանդրափոթով՝ կոնաշոր,
 Քամին փշե օրորե,
 Լուսնիակը բոլորե,
 Պախրեն գուքա, ծիծ կու տա,
 Զիգար շունե, ի՞նչ կու տա,
 Մե լավ էլ ածկի կու տա:

Թիֆլիս
 ԲՄԿԱ 33

նանա՛, նանա՛, Օրսանգյուլ,
 Մի օրդ թամամ, Օրսանգյուլ,
 Գոգնոցումս բարուր հմ արել,
 Մանրատերե փափկոց հմ արել,
 Լենատերե ծածկոց հմ արել,
 նանա՛, նանա՛, Օրսանգյուլ,
 Մերդ գնացել ա բանջարի,
 Քամին կգա ժաժ կտա,
 Պախրեն կգա ծիծ կտա,
 Զիզար շունի քիչ կտա:

ՀԺԲԱՍ

52 գ

նանա՛, նանա՛, նանա՛, Օրսանգյուլ,
 Պախրեն կուգա ծիծ կուտա,
 Օրո՛ւր, օրո՛ւր, ա՛յ էրա,
 Զիզար շունի, քիչ կուտա,
 Ա՛յ էրա, ա՛յ էրա:
 Մանրատերե քեզ փաթթոց,
 Լենատերե քեզ ծածկոց,
 Մառներ քեզի օրորոց:

ՀԺԵՊՄ 133

52 դ

Անձրե կգա շղալեն,
 Լենատերե դողալեն,
 Մանրատերե փափկոց,
 Լենատերե ծածկոց,
 նանա՛, բալիկ ջան, նանա՛,
 Պախրեն կգա ծիծ կտա,
 Զիզար շունի, քիչ կտա:

ՀԺԲԱՍ

Նանի՜կ, նանի՜կ, Օրսագլու,
 Օրը թամամ, Օրսագլու,
 Սեղատերև թաթաշոր,
 Նոնատերև տոտաշոր,
 Սարի պարերն ծիծ կտա,
 Քամին կտանա, կօրորա:

ՀԺԲԱՆԳ 2

52 զ

Նանի՜կ, մտամոլորի օրդի, նանի՜կ,
 Քամին փչեր, օրորացնուր,
 Եղնիկնին դային քեզի ծիծ տային,
 Հրեշտակնին դային քեզի լեղացնին,
 Նանի՜կ, մտամոլորի օրդի, նանի՜կ:

Խոտրջուր
 ԵԱԽԳ 61

53

Ի՞նչ մայր է ըզքեզ բերեր,
 Ի՞նչ դայեկ՝ ըզքեզ սնուցեր,
 Զքեզ եղն ի սարեն բերեր,
 Ու շահին բազան՝ սնուցեր.
 Լուսինն՝ քեզ ծիծ տվեր,
 Արեգակն է դադրեցուցեր,
 Քամին՝ տարուբեր արեր,
 Սուրբ կուսանքն օրոր ասացեր:

ՀՄԺԵԱ 128

54

Նանա՜, նանա՜, բալա ջան,
 Փաշա, դրոշա, բալա ջան,
 Ճոճը ծառեն քրցած ա,
 Բերեն մեջը քընած ա,
 Վարթըն իրեսին փրռած ա,
 Ծըծուկ, ծըծուկ քըրտնած ա.

Բախրեն կըկա ծիծ կըտա,
 Ջիգյար շունի, քիչ կըտա.
 Հա տան տանի զընդոցին,
 Մեղրով լիբը քըթոցին,
 Քրնես, դարթնես ծաքոցին,
 Քու ցավըն ընգնի սև օցին,
 Նանա՛, նանա՛, բալա ջան,
 Փաշա, դըրոշա, բալա ջան:

Բորչալու
 ԳթՔ 107

54 ա

Նանար ասեմ բալիկիս,
 Քունը տանի ջանիկիս,
 Նանա՛, բալա ջան, նանա՛,
 Իմ բալեն շուտ մենձանա:
 Նանը մեռնի տոտերին,
 Տոտիկ, տոտիկ ման արի,
 Տոտոն տոտոն գնաս քեռոնց,
 Քեռին ծեծի նստես լաս,
 Տատիկը կանչի, ելնես դաս:

ՀԺԲԱՍ

55

Րուրիկ էրա, րուրիկ ման.
 Արթուն կեցի Շալր իմ խան,
 Հարավ քամին քեզ օրորան,
 Վերի էծը քեզ ծիծ տա:

ՀԺԲԱՆԳ 3

56

Որդի քյնի քյո բունն անուշ,
 Վերին քե ծիծ տա, աւտոված քե պահէ,
 Քյամին քե տանի-բերի,
 Չուր քու մերիկ դառնա գյա:

Կարճկանա նանկաց գյոգ
 ԷԱԺԶ 65

Աղոթքընի քյամին գուքա,
 Քեզի անուշ քուն կբերա,
 Լա՛յ Լա՛յ, բալա, Լա՛յ Լա՛յ, Լալա,
 Իմ մեկուճար անուշ բալա:
 Լա՛յ, Լա՛յ ասեմ իմ մանուկին,
 Քունը կտանա իմ գառնուկին.
 Սարի դամիշ քեզ օրորոց,
 Վերու էծ գա քեզի ծիծ տա.
 Իմալ էնեմ իմ դարդերին,
 Իմ մինուճար գրկանոցին,
 Թողնեմ ընդոք վերու խղճին,
 Գրկանոցը դամշըններուն,
 Անխեր, անմեր որբընոցին,
 Թողնեմ ընդոք վերու խղճին:

Ալաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ 1

Առա, մտա մեշեն,
 Լորի՛կ, Լորի՛կ, Լորի՛կ,
 Կապի ծառի փեշեն,
 Լորի՛կ, Լորի՛կ, Լորի՛կ:
 Մանր թիւեր քեզ փաթթոց,
 Լորի՛կ, Լորի՛կ, Լորի՛կ,
 Խոշոր թիւեր քեզ ծածկոց,
 Լորի՛կ, Լորի՛կ, Լորի՛կ...
 Թոն կուգա կըլուցնե,
 Լորի՛կ, Լորի՛կ, Լորի՛կ,
 Քամին կուգա, կօրորա,
 Լորի՛կ, Լորի՛կ, Լորի՛կ,
 Մաքին կուգա ծիծ կուտա,
 Լորի՛կ, Լորի՛կ, Լորի՛կ:

ՀԺԲԱԽ 5

Դընեմ դավակս օրանէ,
 Պագնեմ անուշ բերանէ,
 Նաննի՛ր-նաննի՛ր:
 Նաննի րսեմ, քնացնեմ,
 Աստված հիշեմ արթնցընեմ,
 Նաննի՛ր-նաննի՛ր:
 Օրո՛ր րսեմ, քնացընեմ,
 Խաչ հանեմ արթնցընեմ,
 Խաչ հանեմ արթնցընեմ,
 Նուշ ու շաքար կերցընեմ,
 Նաննի՛ր-նաննի՛ր:

Դիարբեր
 ԲնԱ 568

60

Օրո՛ր, օրո՛ր, ջանիկս, օրո՛ր,
 Քընե՛ր ես, քըրտներ ես, ասեմ օրո՛ր,
 Քանց քյաֆուր վարդ փըթըթեր ես, օրո՛ր, օրո՛ր,
 Բեր պագնեմ կարմիր իրես, ասեմ օրո՛ր,
 Խերով, մերով ծլես ծաղկես, օրո՛ր, օրո՛ր:
 Արտամետու խնձոր դյու ես,
 Վարդ ու ուրհանի բացվեր ես,
 Ամեն ծաղկանց հոտ դու ունես,
 Աստված պահի քեզ պարզերես:
 Ես քե մեռնեմ, ամառնուկ,
 Ամառն օրեր ես էլե,
 Ես քե մեռնեմ, իմ գառնուկ,
 Դե՛լ խատը խաշկ չէ՛ր էլե:
 Ես կանչեմ տաղով արե, օրո՛ր, օրո՛ր,
 Դյու վերի թաղովն արե, օրո՛ր, օրո՛ր,
 Վերին թաղի Մանուշակ, օրո՛ր, օրո՛ր,
 Էլներ իմ լաճուս մշակ, օրո՛ր, օրո՛ր:
 Խաշկա տըփան դարընցան,
 Պըզտիկներաց աշընցան,
 Չայիր շիման կանչըներ,
 Էրթիր նստիր էն դիվան:
 Ծափուն տըվին թըզենիք,

Ծափուն տըվին ծառաստանք,
 Քարվան բաշին քյո քլեոիք,
 Բյոլուկ բաշին քեոու լաճ:
 Էն յոթն էրեց քյո կընքող,
 Ես հաւատամ քյո ստեղծող,
 Սուրբ Սարգսա ձին զորավոր,
 Խեծնիր էրթեր ուխտավոր:
 Սարեն ես դամ, ձորեն դու,
 Մեր ես առնեմ, աղջիկ դու,
 Աղջիկ-աղջիկ, ջան աղջիկ,
 Իմ լաճուս մատաղ, աղջիկ:
 Ես էլ կուգամ կեսրանց խերով,
 Ես էլ կուգամ հաւ ձագերով,
 Ես էլ կուգամ մուշկ ամբարով,
 Հազար ու մի ծաղիկներով:
 Ծաղիկ քաղեմ, յարոջ տամ,
 Շաբաթ մի օր էրթամ դամ,
 Օրո՛ր, օրո՛ր, ջանիկս, օրո՛ր,
 Օրո՛ր, օրո՛ր, գառնիկս, օրո՛ր:

Վան

ՎՍՇԲ 12

61

Ըսկնամ տենիմ օրո՛ր, օրո՛ր,
 Իմ գրկանոցին օրոր, տէնիմ,
 Իմ պատի ջարիկ տքնացուցիմ,
 Իմ ջոջ ջարիկ տւիախցուցիմ:
 Ալա օգեր, քյալա պոգեր,
 Իմ պատի ջարիկն եմ քնացուցեր:
 Ասու կրակ թափի վըր իմ կեսեր,
 Ճրագն ընցուց վեր իմ ջեհէլին,
 Իմ ջեհէլ մըանջ ծովուն խեղդեցին:

Մոկաց Սեպ գյոպ
 ԷԱԺԶ 65

Օրո՞ր ընեմ, օրբիս դուն,
 Ծածկեմ օր քրտնիս դուն,
 Էկածը վարդեվառ է,
 Վարդերուն հետ բացվիս դուն:

Օրոր ընեմ, օր մեծնաս,
 Վարդին թումբերը ժուռ գաս,
 Իրիկուն ըլլա տուն գաս,
 Դրացներուն բարե տաս,
 Հորտ, մորտ արե տաս:

Օրո՞ր ընեմ, օր ընեմ,
 Ղոչ գառը ղուրպան ընեմ,
 Բուրդը պապուտ քուրք ընեմ,
 Ճա՛յ մը շամիշ ճար ընեմ,
 Քեզ կարգելու հալ ընեմ:

Օրոցք դեմ, օրեմ քեզ,
 Անուշ լեզվով գովեմ քեզ,
 Դուն կրակ ու ես պաղ ջուր,
 Վրատ լլեմ, մարեմ քեզ:

Աղջիկը ծո՛ւլ-ծո՛ւլ աչեր է,
 Մանչն երեսն հաչեր է,
 Հասնողն հասեր, առեր է,
 Ջի հասնողն ալ պատեն ընկեր սատկեր է:

Սեբաստիա

ԲՄԳԳ 656

Նանի՛, նանի՛, բալա ջան,
 Քունդ տանի, բալա ջան,
 Նանա՛, նանա՛, նանով ըլիս,
 Ապրիս ու սաղ ջանով ըլիս:

Իմ ըրեխեն քուն ունի,
Սողոմաքաշ¹ տուն ունի,
Իմ ըրեխի քունը տանի,
Նրա դուշմանին շունը տանի:

Քանի ջուր ալին տա,
Քու դուշմանին քարին տա,
Քանի ջուրը փրփրի,
Քու դուշմանին քրքրի:

էս իմ բալեն գնանա,
Անուշ քնով քընանա,
Կոկոմ ծիծա կմամա,
Բալքա մերդ դինջանա:

Նանա՜, նանա՜, բալա ջան,
Նանա՜, դարդ ու բալա ջան,
Նանա՜, նանը քեզ դուրբան,
Նանա՜, ջանս քեզ դուրբան:

Բորչալու
ԱՀԺԱ 37

64

Նանիկ ասեմ՝ քնես դու,
Ծածկեմ քրտնես դու,
Ծածկածն եդ դցեմ,
Վարդի նման փուլես դու:

Միրտս խոցով յարա յա,
Թաքուն չի, աշկարա յա,
Դեղ կանեմ, դարման կանեմ,
Դյառ էն յարեն յարա յա:

Թոռ կա, տափը նամանա,
Նանին բերի քիանա,
Բաջու սիրտը թոռանա.
Ես նան ունեմ մոլորած,
Գշերը քունը կորած,
Նանն ու բաջին ի՞նչ անի,
Պուճուր տղա մոլորած:

Չարդարիւր ցան հմ ածել,
Բոյիտ նման հմ ածել,
Ես էլ քեզ ջան հմ ասել,
Մեծացրած ման հմ ածել:

Նանիկ արա, մեր պղտիկ,
Չամիչ բերեմ կեր, պղտիկ,
Ծառի տակին ձնեբուկ,
Քաղեմ եփեմ կեր, պղտիկ:

Դարալազլազ, Կնիշիկ Գլուխ:
ԱՀԹ 105

65

Նաննի՛, նաննի՛, օրոր բալիս, նաննի՛
Իմ Վարդուհին քուն ունի,
Նաննի՛, նաննի՛, օրոր բալիս, նաննի՛,
Էրծաթած տուն-տուն ունի, նաննի՛, բալիս.
Ծովիցը ծածկոց ունի, նաննի՛, բալիս,
Օսկուցը ափոց ունի, նաննի՛, բալիս,
Նաննի՛ ասեմ, քունդ տանի,
Քու դուժմանիդ լեզուն կապլի,
Նաննի՛ բալիս:

Թալրիդ
ԷԱԺԶ 65

66

Նենի՛, բալա, նենի՛,
Սըրերի ծաղիկ բալա,
Բըղերի վարդեր բալա,
Նենի՛, բալա, նենի՛...

Նենի՛, բալա, նենի՛,
Ծալքի զումաշ բալա,
Տըռնի կյումաշ բալա,
Նենի՛, նենի՛, զուղում. է՛յ, է՛յ, է՛յ:

ՀԺԲԱԽ 1

Սիրտս խոցով յարա յա,
 Թաքուն չի, աշկարա յա,
 Դեղ կանեմ, դարման կանեմ,
 Դեռ էն տարեն յարա յա,
 Գառնըս, նեննի՜, նեննի՜,
 Արի անուշ քնի, իմ խաթեր խմար:

Ալաշկերտ
 ՀժԲԱԳ

67

Նենի՜, նենի՜, բալա, նենի՜, նենի՜,
 Քաշվի կորի սև սըտանան,
 Իմ դուզոս ապան տաննա,
 Նենի՜, նենի՜ բալա, բա՛յ, բա՛յ, բա՛յ, բալա՞՛

Լայ կանի, լայ, լայ կանի,
 Չալ կառնը մատաղ կանի,
 Մեսը կոտի, խաշուն խըմի,
 Վեսկեռը շարդախ կանի,
 Նենի՜, նենի՜, բա՛յ, բա՛յ,
 Նենի՜, բա՛յ, բա՛յ, բա՛յ...

ՀժԲԱԽ 1

68

Նանի՜կ ասեմ, քունդ տանի,
 Չար կամարադ ճուրա տանի,
 Նանի՜կ, նանի՜կ, բալա ջան,
 Իմ թե-թիկունք Կալո ջան.
 Լանդիկ եմ կապե ծառի ճողերեն,
 Քամին թո փչի սարի խովերեն,
 Նանի՜կ ասեմ, տյու քնես.
 Մասկիր եմ քեզի, որ քոհնես,
 Քնի որ շոտ ճոշանաս,
 Չարը, պարին խասկանաս,
 Պարի խաբար խասկանաս,

Աղդ էրամիդ իմաս տաս,
 Օրո՞ր, բալաս նանի՜կ անի,
 Չար կամարա ճուրդ տանի,
 Քյո մոր կաթը հալալ ի,
 Կե, կշտացի, նոր քնի,
 Հալբաթ խո մե օր կասես,
 էդ իմ կաթընտու մերն ի...

Խոյ
 էԱԺԶ 66

68 ա

Լալլա՛յ ասեմ, քյունըտ տանի,
 Չար կամարըտ ճուրդ տանի,
 Լանդիկ եմ կապի ծառի ճողերեն,
 Քամին թո փչի սարի խովերեն,
 Ծասկոց եմ արի էքյու մյովերեն,
 Տասկիր ես քեզ ի ուրփանգյ թոռերեն:
 Լալլա՛յ ասեմ, աղիզ, տու քյնես,
 Մրրես, դըլուլ-զըլուլ քյրհնես,
 Քյընի, բալաս, շոտ ճոշանաս,
 Չարը, պարին խասկընաս,
 Ճամբխեմ էթաս խերանցս,
 Պարի խաբար խասկընաս,
 Ասկ-էրամիտ իմաս տաս:
 Էօրյո՞ր բալաս՝ Լալլա՛յ անի,
 Չար կամարըտ ճուրդ տանի,
 Քյո մոր կաթը հալալ ի,
 Կե, կշտացի, նոր քնի.
 Հալբաթ խո մե օր կասես՝
 էտ իմ կաթնտու մերն ի.
 Էօրյո՞ր, բալաս Լալլա՛յ անի:

Խոյ, Հալթադ
 ԱՐ 659

Քոն տնիմ, քունըդ տանի,
 Չար օղողիդ ջուրը տանի,
 Վեր ջուրը կյա, ալին տա,
 Քու դուշմանին քարին տա,
 Վեր ջուրը կյա փրփրի,
 Քո դուշմանին քրքրի:

ՀԺԲԱԲ

70

Եղնարն ելավ ջուրը գնաց,
 Ընկավ ու կուծը կոյրեցավ,
 Ճո՛ր, Եղնար, Ճո՛ր:
 Մի՛ լար, Եղնար, մի՛ մղմղար,
 Օսկի, արծաթ կուծբա նորեր,
 Ճո՛ր, Եղնար, Ճո՛ր:
 Վարդ փուշերով ջուրըդ թափեմ,
 Թո՛ղ արցունքներդ ալ ցամքեն,
 Ճո՛ր, Եղնար, Ճո՛ր:

ԲնԱ. 7

71

Նանի՛, նանա՛, նանեցի,
 Պերանդ է եկեղեցի,
 Տուն էկա համփուրեցի,
 Տուա էկա բարովեցի.
 Փոթլում փաթաթած ես,
 Մեղրում շաղախած ես,
 Նանի՛, նանա՛, նանեցի.
 Պերանդ է եկեղեցի:

Իջեան
 ՀԺԲԱԱ 159

Քուն դնեմ, քնի իմ որթին,
 Ծածկեմ, քրտնի իմ որթին,
 Երբ որ էրեսը բաց անեմ,
 Վարթի սկս փովի իմ որթին:

Գուլի, գուլին գալիս ա,
 Թաթիդ, տոտիդ տալիս ա,
 էս իմ բալես խալիս ա,
 Ծիծ ա ուղըմ լալիս ա:

Անուշ բալին ևս ղո՛ւրբան,
 Քաղցր բալին ևս ղո՛ւրբան,
 Նախշուն էրեսին մեռնիմ,
 Սիրուն թաթերին մեռնիմ:

Նանա՛, իմ թագավոր ջան,
 Օսկե քանքուվալոր ջան,
 Նանա՛, նանդ քեզ մատաղ,
 Նանա՛, հերդ քեզ հոտաղ:

Բորչալու
 ԱՀԺԱ 37

Լեռներ, ձորեր ծին ա եկել,
 Իմ գառնուկիս աչերը քուն ա եկել, օրո՛ր:
 (Հովհաննես) ըրելեն չարաչես,
 Կամաց ման եկ չարթնցնես, օրո՛ր:
 Հայրիկը Զատիկին շոր ա կարելու,
 Իմ տղեն ա հագնելու, օրո՛ր:
 Շիտ արա մենծացի,
 Պապեն քեզ առնելու ա մի ձի, օրո՛ր:
 Դու իմ աչքիս լիսը,
 Լել մի սրտիս կեսը, օրո՛ր:

ԲՆԱ 5 (70)

Լուրի՛, Լուրի՛, իմ մեկ գլառ ջան,
 Լուրի՛, Լուրի՛, սալդաթ յար ջան,
 Իրիկվորն հարի մկա
 Քու տա՛մբուլի ձենը գութա,
 Լուրի՛, Լուրի՛, իմ մեկ գլառ ջան,
 Լուրի՛, Լուրի՛, սալդաթ յար ջան,
 Օրորոցի բնդները խառ,
 Մեջի քնողն էր անուշ գլառ,
 Լուրի՛, Լուրի՛, սալդաթ յար ջան,
 Լուրի՛ կասեմ օրորոցին,
 Քունը տանկր գրկանոցին,
 Լուրի՛, Լուրի՛, իմ մեկ գլառ ջան,
 Լուրի՛, Լուրի՛, սալդաթ յար ջան,
 Թող եմ արևի ավետրան, անուշ գլառ ջան,
 Բռնիկ եմ քո տամբուլան, խորոտ յար ջան:

Ալաշկերտ
 ՀժԲԱԳ 1

Լուրի՛, Լուրի՛, Լուրի՛, Լուրի՛, Լուրի՛,
 Կառնուկ, Լուրի՛-Լուրի՛,
 Մեր աշնան ցանքս,
 Ձեր աշնան ցանքս,
 Արան տարան:
 Մեր լոր թուփ, Լուրի՛, Ղուրբան,
 Մեր արտեն,
 Լուրի՛-Լուրի՛.
 Արեքնակը պացվիլ ա,
 Ամբողջ աշխարհի վրա,
 Իմ բալեն քնի,
 Լուսնի լուսի տակ,
 Լուրի՛, Լուրի՛, Լուրի՛,
 Կառնուկ, Լուրի՛:

ՀժԲԱԱՎ

Օրոհիկ վզիկդ հմ քցել,
 Քցել ու դառնիկ արցունք հմ թափել,
 Իմ մոմոսուլուց սարերն են լացել,
 Լացել ու քզի քնիկ են բերել,
 «Լա՛յ, լուրի՛կ, ա՛խ, լուրի՛կ, իմ բալա»:

Ալաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

Լուրի՛, լուրի՛, իմ մեկ գյառ ջան,
 Օրորոցի բնդերը խառ,
 Մեջի քնոդն ա անուշ գյառ,
 Լուրի՛, լուրի՛, իմ մեկ գյառ ջան,
 Լուրի՛, լուրի՛, սալդաթ յար ջան:
 Լուրի ասեմ իմ մեկ գյառուն,
 Շուտ ջոջընա խասի խայուն,
 Խայն ա շվար՝ քյանց շոլու լոր,
 Խայու արցունքն ա վարար շուր:

Ալաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

Ղստուծանա նրման ա.
 Բա՛յ, բա՛յ բալամ, բա՛յ...
 Թոռ կյա, տափերը նրմանա
 Բա՛յ, բա՛յ զուղիս, բա՛յ...
 Հու վեր պերի քըզանա,
 Պաշի սերտը հովանա...
 Բա՛յ, բա՛յ բալաս, բա՛յ...
 Բա՛յ, բա՛յ զուղիս, բա՛յ...

ՀԺԲԱԽ

Լալա ասեմ, քունդ տանի,
 Չար կամարիկ ջուրը տանի,
 Ով որ քեզ չի սիրում,
 Թող նրան ջուրը տանի:
 Էսօր մեր տուն խան ա գալու,
 Բաղ ու բախչեն ման ա գալու.
 Հարս ու աղջիկ էյվանումը,
 Թոփ ծաղիկը մեյդանումը.
 Ոսկին ծոցին ճնկճնկաց,
 Ալ ձին տակին խրխնջաց:

Հին Նախիջևան

ԱՔԱ. 203

Լալա՛յ, Քնարիկ, Լա՛յ, Լա՛յ,
 Քնարիկի քունը կտանե,
 Լալա՛յ, Քնարիկ, Լա՛յ, Լա՛յ.
 Նանեն մինակ ա,
 Հ'նգեր Քնարիկն ա,
 Լալա՛յ, Քնարիկ, Լա՛յ, Լա՛յ,
 Պոճախը մթեն ա,
 Ծրագը Քնարիկն ա,
 Լալա՛յ, Քնարիկ, Լա՛յ, Լա՛յ.
 Ոչխարը սարումն ա,
 Տըմակը Քնարիկն ա,
 Լալա՛յ, Քնարիկ, Լա՛յ, Լա՛յ.
 Կետը վարար ա,
 Փրփորը Քնարիկն ա,
 Տոներ փակած ա,
 Պալնիք Քնարիկն ա,
 Լալա՛յ, Քնարիկ, Լա՛յ, Լա՛յ,
 Լալա՛յ, քերփե բալաս, Լա՛յ, Լա՛յ:

Ղափան

ՀԺՐԱՍՎ

Իմ խնջոյին քյուն ունի,
 Արծթի զըփըլ ունի,
 Օսկիւն պալիս ունի,
 Սադափի կամար ունի,
 Ինզիոզն լուլիկ¹ ունի,
 Վրսկոռն էորոյրան ունի:
 Չարխով քյաշուկ ճաղերն ի,
 Շիրմաճուց սուրախ լուծ քյաշուկ,
 Ճաներն էլ մենեն կախուկ.
 Արփշումն խութիւտն ի,
 Տակն էլ պուրթ թաղլան տրուկ.
 Փխտուռն պարցեր ունի,
 Ալ դանավուղ լըխնի տրուկ,
 Ուլգչուղի չիթ շորերն ի,
 Ալ մայճմառուկ բանդերն ի,
 Ղանավուղ քյոբան դրուկ,
 Սեթնդուր ճաճի շորն ի,
 Օրոճիկը² վրան կարուկ.
 Քընի, պարով ճոջանաս,
 Չարը պարին խասկանաս,
 Լա՛յ, Լա՛յ, խնջոս, Լա՛յ, Լա՛յ անի,
 Չար կամարտ ճուրը տանի:

Խոյ, Հայկազ
 ԱՐ (653)

Իմ բալային քյուն ունի,
 Արծթի զըփըլ ունի,
 Օսկիւն պալիս ունի,
 Սադափի կամար ունի,
 Ինզիոզն լուլիկ ունի,
 Վսկոռն օրորան ունի,
 Չարխով քյաշուկ ճաղերն ի,
 Շիրմաճի էլ լուծ ունի,
 Արփշումն խութիւտ ունի,
 Տակա պուրթ խաղլա ի,

Փիտուռն պարցեր ունի,
Ալ դանաւուդ լըխնի ունի,
Ուլգուտի չիթ շորերն ի,
Ալ մահմառով բանդերն ի,
Սեթնդուր ճաճի շյորն ի,
Քնի, պարով ճոշանաս,
Խորն մորդ ամադա իմանաս,
Օրո՞ր, բալաս նանիկ անի,
Չար կամարա ճուրդ տանի:

Խոյ
ԷԱԺԶ 66

81

Թումպուլ, թումպուլ, պըտըտիկ,
Իմ գառնուկս մեկ հատիկ:
Վաղը քնեն արթըննա,
Շարժե թեւերն ու տոտիկ:
Աս ի՞նչ աղվոր հայրիկ է,
Մանչը ինձի կըձգե,
Խփե աչվիդ անուշիկ,
Տոնտուքդ ձագիկ հերիք է:

Սեբաստիա
ՀԱ 356

82

Էսման աղջիկ վո՞վ ունի,
Ականջն օսկի օղ ունի,
Սադայի օրոցք ունի,
Հուլունե դըխըր ունի,
Օրո՞ր ըսեմ, քուն ունի.
Էսման աղջիկ վո՞վ ունի,
Զուր-զարդարանք շատ ունի
Բմբուլ կակուդ բարձ ունի,
Կըտրիճ նըշանած ունի,
Օրո՞ր ըսեմ քուն ունի:
Էսման աղջիկ վո՞վ ունի,
Անուշ լեզու քուր ունի,
Կտրիճ էլ աղբար ունի,
Ամեն տեղ պատիվ ունի,

Օրոր ըսեմ քուն ունի:
 Էսման աղջիկ լո՞ւ վ ունի,
 Ամեն տեղ անուն ունի,
 Թոմարուկիկ մսեր ունի,
 Ի՞նչ աղվոր է, ի՞նչ աղվոր,
 Ջարթի իլլե փառավոր:

Վան
 ԳԹԶ

83

Օրոր ըսեմ օրորցունեմ,
 Օրորոցով մեծացունեմ,
 Օրո՞ր տղաս, օրո՞ր նենի՛,
 Յավըդ, չոռըդ շունը տանի:

Օրոր ընիմ օրորցունիմ,
 Անուշ քնով կշտացունիմ,
 Օրո՞ր տղաս, օրո՞ր նենի՛,
 Յավըդ, չոռըդ շունը տանի:

Օրոր ընեմ օրորցունեմ,
 Շատ բաներու տիրացունեմ.
 Օրո՞ր տղաս, օրո՞ր նենի,
 Յավըդ, չոռըդ շունը տանի:

Օրոր ըսեմ օրորցունեմ,
 Վարդի ջուրով վարթեցնեմ,
 Օրո՞ր տղաս, օրո՞ր նենի,
 Յավըդ, չոռըդ շունը տանի:

Օրոր ըսեմ օրորցունեմ,
 Անուշ գինով արթեցունեմ.
 Օրո՞ր տղաս, օրո՞ր նենի,
 Յավըդ, չոռըդ շունը տանի:

Օրոր ըսեմ օրորցունեմ,
 Յուզով մեղրով կշտացունեմ,
 Օրո՞ր տղաս, օրո՞ր նենի,
 Յավըդ, չոռըդ շունը տանի:

Վան
 ԳԹԶ

Օրո՞ր, օրո՞ր,
Թուշդ ինձոր,
Քունդ անուշ,
Իմ Հայկանուշ:

Օրո՞ր, օրո՞ր,
Բերանդ կլոր,
Մեռնեմ նախշիդ
Սե-սե աչքիդ:

Օրո՞ր, օրո՞ր,
Օրն վաշդեոր,
Համով-հոտով
Վաշտ իս տեսքով:

Օրո՞ր, օրո՞ր,
Օր փառավոր,
Տուր ամեն օր
Օրո՞ր, օրո՞ր:

Նոր նախիջեան
ՆՆԲՓ 59

Դէր-Զոր կէրթանք լալագին,
Ցավերուն մեչ կըրակին,
Զի կա լույսու ճաճանչի,
Ցավըրուկս նեննիկ կկանչիմ:
Օրոր ըսիմ, քնացիր,
Մըշի՛կ-մըշի՛կ քընացիր.
Ճամ:իան երկար մի գիտնար,
Որ չխոսվի սիրտդ արթար:
Տարագիր ենք— տուն չունինք,
Աքսորված ենք— տեղ չունինք,
Ասված չունինք որ թագե,
Մեր տառապան(ք) էրկած է...

Օրոր ըսիմ, քընացիր.
 Մըշիկ-մըշիկ քընացիր.
 Ճամփան երկար մի գիտնար,
 Որ չխոսվի սիրտդ արթար:
 Լալեն-լալեն մարեցար,
 Կաթիլ-կաթիլ ցամքեցար,
 Չորցած կուսկըս ծըծելեն
 Արթար հոբիդ խոսվեցաւ:
 Օրոր ըսիմ, քընացիր,
 Մըշիկ-մըշիկ քընացիր.
 Ճամփան երկար մի գիտնար,
 Որ չխոսվի սիրտդ արթար:
 Լալեն-լալեն հոքնեցար,
 Կաթիլ-կաթիլ մարեցար,
 Ալ կաթ չունիմ, որ տամ քեզ,
 Այրուն կուքա աշկերես:

Սիւրբ Հիսար
 ՄԱԱ.

86

Նա-նա-նա, նանե՛ր, նանե՛ր,
 Սիրուն լաճուս քունը տաներ,
 Լաճն ամիրա, լաճն ամիրա,
 Մեկ ձի մը տուր խեծենմ վրա:
 Աղա յուլա խերդ ես իկե,
 Բդրի լուսին մերդ ես իկե,
 Կալկուլա քյո քեռըստանք,
 Աղա պարոն քյո քյալորտանք,
 Կարմիր խնձոր քյո մորքյուներ,
 Սեաջըրծակ քյո խորոքյուներ,
 Սե անթրոց քյո խորոխպեր,
 Սեաթաթախ քյո քեռկնկտեր:
 Նա-նա-նա, նանե՛ր, նանե՛ր,
 Խորոտ լաճուս քունը տաներ:
 Նա-նա-նա, նանե՛ր, բալա,
 Զանենք իտեն, որ կլավնա:

Վան
 ՎՍՇԲ 1

Նանի՜կ, նանի՜կ, սիրուն գառնիկ,
 Մորդ սիրտին անգին գանձիկ,
 Նանի՜, նանի՜, քունդ տանի,
 Յավտ, դերդտ շունը տանի:
 Օրո՛ր, օրո՛ր օրորցունիմ,
 Անուշ քնով կշտացունիմ:

ՀԺՀՆ 91

87 ա

Օրո՛ր, բալամ իմ, օրո՛ր,
 Օրո՛ր, գառնուկս, օրո՛ր,
 Օրո՛ր, օրըդ շատուցեմ,
 Եղ ու մեղը կերցուցեմ,
 Օրո՛ր, բալամ իմ, օրո՛ր,
 Օրո՛ր, գառնուկս, օրո՛ր:

Ալաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

88

Նանի՜կ, նանի՜կ անուշներով,
 Օսկիե բեշիկ, արդաթ գամար,
 Մեջի բառգողը եղբորը զավագ,
 Նանի՜կ կասեի եղբորը օշթուն:
 Աչքիսը արտըսութամը զը լվայի,
 Մազիսը թելերովը զը գախեի,
 Սիրտիսը կրակովը կշորցընեի,
 Նանի՜կ կասեի եղբորը օշթուն:

ՀԺԲԱՍ

88 ա

Նանի՜կ, նանի՜կ անուշներով,
 Կարմիր կանանչ բաբուշներով,
 Շար ու շարմաթ, սև մազերով,
 Ոսկի օղով ու մարշանով:

ՀԺԲԱԳ

Օրդիւս կէրթա օրը¹,
 Խաս կբերե մորը,
 Խամա խասը մորքորին,
 Ղութլնի կապան հորքորին,
 Թեւի սարըղ հորը,
 Թեի ապրջան կնկանը:
 Օրո՛ր, օրո՛ր օրորցունիմ,
 Վարդի ջուրով զարթեցնիմ,
 Անուշ դինով հարբեցնիմ,
 Կուլպե շաքարով կշտացունիմ:

Նոր Նախիջևան
 ՀԺՀՆ 91

90

Նեննի՛ր սիմ, քնացընիմ,
 Շաքրեւ մեղրեւ կշտացնեմ.
 Ճո՛ր, ճո՛ր, ճո՛ր կընոյ՞,
 Պապանին պեշոր օռ կընոյ,
 Տար ճամբեքը համ էրոյ,
 Պապանին ծծիկդ օռ կընոյ:

Մարաշ
 ԱՍԱ 2

90 ա

Ճո՛ր, ճո՛ր, հա ճորճո՛ր,
 Ճորիկ բերա ուրախ օր,
 Ճո՛ր ճո՛ր հըլնեա ման գաս,
 Մենձ ու փոքրին պաշ տաս:

Աշաշկերտ
 ՀԺԲԱ Գ

91

Օրո՛ր, օրո՛ր, օ՛ր,
 Մանչա, օրո՛ր, օ՛ր,
 Քուն ունի, քուն ունի,
 Մանչա քուն ունի,

* Մարաշի բարբառում «ա»-ն փոխվում է «օ»-ի (Մ. Բ.):

Ենի-խափուն տուն ունի,
 Օսկիե շախշախներ ունի,
 Արծաթե խալխաներ ունի,
 Մեջը պառկեր քուն ունի:
 Տարուպեր, տարուպեր,
 Հովերն ալ տարուպեր,
 Իմ գառնուկիս քուններն ալ առ տե պեր:
 Նազերո՛վ-նազերո՛վ,
 Նեննի կընե նազերո՛վ,
 Օսկիե թեկ սըրմա մազերո՛վ:
 Օրո՛ր, օրո՛ր, օ՛ր.
 Օրանդ է արծաթ,
 Կամարդ է օսկի:
 Օրո՛ր ըսեմ փարայով,
 Միրտիկս խոցեր յարայով:

Պոլիս
 ԱՀԹ 168

92

Բալես պառկե մըջ բաղանին,
 Մերիկ ղուրբան թուխ աչերին.
 Մերիկ, մերիկ ղուրբան, հերիկ
 Բալես պառկի մըջ բաղանին.
 Իմ դարդերս քանց դարդ բեղար,
 Հ'ելան խասան շունքի բերանս,
 Էլ ճար շունեմ, իլաջ շունեմ,
 Դուս հ'ըլնելու ճամբախ շունեմ,
 Բերին կապին կարմիր կանաչ,
 Տվին խորդ առանց ճանաչ,
 Իմալ էնեմ իմ դարդերուն,
 Ա՛յ իմ բալա, կարմիր լալա,
 Իմ դարդերին դու ճար արա:

Ալաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

93

Լուրի՛կ, լուրի՛կ բալաս, լուրի՛կ,
 Քընի, քըրտնի, անուշ բալաս:

ՍԿ 134

Օրո՛ր, օրո՛ր
 Սե հ'լեր էնօր,
 Չառնի հս քո խոր,
 Չառնի հս քո խոր,
 Չըլնի սգլոր.
 Առա հս քո խոր,
 Հ'ընդա է՛ս խոր ձոր,
 Չունեցա լավ օր,
 Սե հ'լեր էնօր,
 Չառնի հս քո խոր.
 Օրո՛ր, օրո՛ր:

Ալաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

Երբ կըթըմմի քառսուն օրըդ,
 Որ հանաչես հորն ու մորդ,
 Յորնով լըցվի հորդ ու ձորըդ,
 Նանի՛կ, Ավիկ, սիրուն բալիկ,
 Նանի՛կ-նանի՛կ-նանի՛կ:

Թե երեսըդ բանամ աշես,
 Դու դեռ քյոռփա ե մատղաշ հս,
 Կուլաս, իմ սիրտը կըմաշես,
 Նանի՛կ, Ավիկ, սիրուն բալիկ,
 Նանի՛կ, նանի՛կ, նանի՛կ:

Նանի՛կ ասե քո հայր Գարեն,
 Տերը փրկի քեզի շարեն,
 Զեբիցըդ չըսակսի փարեն,
 Նանի՛կ, Ավիկ, սիրուն բալիկ,
 Նանի՛կ, նանի՛կ, նանի՛կ:

Ա՛խ էնիմ, արուն գութա,
 Սրտիցս սե արուն գութա,
 Վիզս դարկին, թողին շվար,
 Առան յարս, հեռու տարան:
 Նանի՛կ, նանա՛, իմ բալա,
 Դարգս ծով ա, իմ բալա,
 Առան տարան թըղ տանին,
 Բալիս քունը թըղ շառնին,
 Օրո՛ր ասեմ իմ բալին:

Ալաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

Դու պըզտիկ ես, բարով ջոջնաս,
 Հարավ քամին քե օրորեհ,
 Բուրի՛-բուրի՛, բուրի՛, բուրի՛,
 Իմալ էնեմ գառնուկ տըղաս:
 Վերու ոչխար քեզի ծիծ տա,
 Իմալ էնեմ գառնուկ տըղաս,
 Բուրի՛-բուրի՛, բուրի՛, բուրի՛,
 Իմալ էնեմ գառնուկ տղաս:

ԱՐ 134

Ա՛խ, ի՞նչ կլեր էթինք էն սարը,
 էթինք էն սարը, հ՛եղնինք էն դարը,
 Ա՛խ, ի՞նչ կլաբ, որ հ՛եղնինք էն դարը,
 էն դարի գլխին մոռնինք մեր ցալը:
 էն դարի գլխին ճղոր շիքեի,
 Իմ բալիս դնի, օրոր ասեի,
 Օրո՛ր ու նանի, քնի մեծացի,
 Ղուզուա դմկով ա, դելը կտանի...

Ալաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

Դանդա՛ն-դանդա՛ն¹ զընկոցիք,
 Մեղրով լիքը քթոցիկ,
 Դան էնենք, դանդան էնենք,
 Սև գառը մատաղ էնենք,
 Միսն ուտենք, շորվեն խմենք,
 Օսկոռներ չարդախ էնենք:
 Մենձ իրիցու բուովառն ա²,
 Պղտիկ տերտրոջ շուրջառն ա,
 Անուշ նանի բալիկն ա,
 Քառ քալորի սանիկն ա,
 Գրկեր ա տուն ա բերե,
 Զի գցե շունը կերե:
 Սարեր ըմեն բիար ա,
 Քալես կանանչ խիար ա,
 Սարեր ըմեն ուսին ա,
 Քալես բատրի լուսին ա,
 Սարեր ըմեն ապասի,
 Իմ բալին բան մի ասի:

Շիրակ, Կարին
 ՏԽՄ 93

Աղջիկ տանն էր, տան քընջան,
 Ձեռքերն էր շուշա, մերջան,
 Աղջիկ ծաղիկ էր տան միջին,
 Հորն ու մոր էր խըզմաթին:
 Աղջիկ մամուն բան կաներ,
 Տախտ կավիլեր՝ թող կաներ,
 Զուր սրբակեր՝ մող կաներ,

Աման լվեր շոլ կաներ,
 Աղջիկ մամուն, դեմ դըրամուն,
 Թող ճոշաներ, մներ մամուն,
 Խալ-խալա, խալ-խալա մերջան,
 Ձեռքերն ի շուշա, մերջան,
 Ձեռաց մատեր շողշողուն,
 Աչք ու ընթվերն են սիրուն:

Վան
 ՎՍՇԲ 4

100 ա

Աղջիկը տան, տան քնջան,
 Աչքն ու ունքը լալ մրջան,
 Կոկոն վարդ էր թշերը,
 Սիվտա՜կ, սիվտա՜կ փեշերը,
 Աղջիկ էր տան, տան քնջան:

Ալաշկերտ
 ՀժԲԱԳ

101

Տանանա՜-տա՜ն՝, տանանա՜,
 Նա-նա՜, նա-նա՜, նա՜ կուշի
 Կերածս է հալվա կուշի,
 Հագածս է ալ կումաշի.
 Ելա տանիս իրիշկեցի,
 Թե վով նախիր կըքըշի,
 Քյարով զարկի գլուխ փրշի,
 Աղեն որ գա զուլում քաշի,
 Էլի, էլի կայնի, կեկեն կեկմ արա,
 Քո կեկն ի խազար փարա,
 Տար տուր քե կնիկմ արա,
 Կընկանդ անուն էլնի Մարան,
 Էն որ մեռնի՝ մեկեկ արա:

Վան
 ՎՍՇԲ 6

102

Տանտա՜ն տաները,
 Մեռնի տրդիս աները
 Մեզի մնա մալերը:
 Տա՜ն-տա՜ն, տանտիկս,

Կու կարգինք կոնտոլիկս,
 Հեղնիկ նինենն ժամուն գա,
 Կորկոտ ապուր պը՝ 22 անհ,
 Եղը վըրան ճը՝ 22 քնհ,
 Տըղաս ուտե ը՛մմ քնհ,
 Տանտա՛ն տանտրկիչ,
 Կյուլ ծառերուն պլպուլիկ,
 Խաչ աղբըրա ճնճղկիկ,
 Թոնեի բունդ իյնայի,
 Բուներդ իվար ճըվճըվաս,
 Ծվճվաս, ճչեր ձգես,
 Հեզնաս էրթաս եղները,
 Եղները ճոր է նստեր,
 Ծորը ճամուռի ըրեր,
 Տարեր դրեր փեթակը,
 Էկեր կերեր կատվակը,
 Հա՛ քարեցեք ան կատուն.
 Հա՛ քարեցեք ան կատուն,
 Ալ մի՛ քարեք շան կատուն:

նոր նախիջեան
 ԲՆԲ 48

103

Դանդանի՛, դանդա՛ն պիտի,
 Մի լավ տղա բանդ սիտի,
 Զիբը քար ու քանդ պիտի,
 Դա՛ն, դանի՛, դան դանեցի,
 Բերանը եկեղեցի,
 Տուն եկավ համբուրեցի,
 Դուրս եկավ բարեհի,
 Աղջիկ ունեմ նմանի,
 Զենք տալ հաղար թումանի,
 Բուրդ բերեք՝ բաժինք անի,
 Ուղտ բերեք՝ բարձի տանի,
 Կտանք մի բազիրգյանի,
 Զորին գա ճհեղը տանի:

Հին նախիջեան
 Ա.Ն.Է. 204

Դա՛ն, դա՛ն զիարն ես,
 Կանաչ բաղի խիարն ես,
 Շքարըմբ շղախածն ես,
 Վազան տակին պահածն ես,
 Մամի ջիբի խուրմենն ես,
 Դեղի աչքի սուրմենն ես,
 Քեզ ո՞վ պոկեց էբեր մեզ,
 Սիրուն գուլգազ գուլեմ քեզ:

ԱՀԺԱ 39

Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն, որթի՛
 Իմ Ըրեանա խան որթի՛,
 Թաւրզու թաւթա որթի՛,
 Շամախու փարշա որթի՛,
 Թաւրզու թաւթա իմ որթի՛,
 Մալած փարշա, իմ որթի՛,
 Շարմաղ սուրու, իմ որթի՛,
 Կարմիր նախիր, իմ որթի՛,
 Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն արա,
 Դուսիել ու մէլգան արա:
 Քաղցր շարբաթ կում արա,
 Գյանջեն կեր ու խում արա,
 Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն բալա,
 Ես քի մատաղ ջան բալա,
 Մորդ հմար դու մին ես,
 Աւքով մի օլքի գին ես:

ԱՀԺԱ 39

Քիչմ տա՛ն տա՛ն, քիչմ պա՛ն պա՛ն,
 Արի պապա հայտա արա,
 Մի՛ լար, տղաս, մի՛ լար,
 Շընտի պապադ կու գա քեզի,
 Տանդի տղաս, տանտի է՛:

Դրիմ
 ՀԺՀՆ 89

Աղջիկ ունիմ մազերով,
Վարպետ կէրթա նազերով,
Սեպեթը իլինք թաղերով,
Տանտի, տղաս, տանտի է՛:

ՀԺՀՆ 90

108

Հայտա՛ն, հայտա՛ն օսկիւն շամտան,
Հէս տղուս որի՛ն տամ.
Թագավորի տղին կուտամ,
Տասը արապա ճեհեղ կուտամ,
Ան ալ քիչ ըլա՛ տըհա կուտամ,
Տասը դըհա էդեք կուտամ,
Տանտի՛, տղաս, տանտի է՛:

Ղրիմ

ՀԺՀՆ 89

108 ա

Սիմոն ծերունի հ'ըլնես,
Քոքիկդ խորունկ զարնես,
Կարմիր կանանչ կապես,
Իմ դարդին դարման հ'ըլնես:
Դուշմանիդ արեւը թաղես,
Իմ հաշկի արցունք սրբես,
Հայ տա՛ն, հայ տա՛ն, իմ բալա,
Իմ սրտի դարդեր շատ ա:

ՀԺԲԱԳ

108 բ

Հայ դա՛ն, հայ դա՛ն իմ տղեն,
Իմ էրեվանու խան տղեն,
Օսկի ջղա խան տղեն,
Զոքնչի հմա շան տղեն:

Ալաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

Հա դա՛ն, հա դա՛ն իմ ըրեխես,
 Բուրջ ու բաղան իմ ըրեխես,
 Հա դա՛ն, հա դա՛ն իմ ըրեխես,
 Օսկու մատան իմ ըրեխես,
 Հա դա՛ն, հա դա՛ն իմ ըրեխես,
 Գեանջու սուլթան իմ ըրեխես,
 Քաղքի քաթան իմ ըրեխես,
 Զանիս վաթան իմ ըրեխես,
 Շարմաղ սուրու իմ ըրեխես,
 Կարմիր նախիր իմ ըրեխես,
 Զիու իլխա իմ ըրեխես,
 Գոմշի գյալլահ իմ ըրեխես,
 Դաշտումը դարթա իմ ըրեխես,
 Սարումը բաշուխ իմ ըրեխես,
 Դաշտումը բմաբաթ իմ ըրեխես,
 Սարումը շաղիր իմ ըրեխես,
 Ղուզրաթ դանա իմ ըրեխես,
 Զուստ վենձանա իմ ըրեխես,
 Մամին հասնի իմ ըրեխես,
 Նանդ ուրխանա իմ ըրեխես:

Բորչալու
 Աշտու 38

Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն կասեմ,
 Իմ ըրեխին ջան կասեմ,
 Դա՛ն, դա՛ն զնդոցը,
 Իմ էրեխի թնդոցը,
 Մեղրով լիքը քթոցը,
 Մեծ մոնթերի փուլառը,
 Իրիցների ժամհարը:
 Դաա՛ն, հա դա՛ն քե դուրբան,
 Պառավ նանը քե դուրբան:

Բորչալու
 Աշտու 39

Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն էլավ,
 էս ինչ թավուր բան էլավ,
 Քուլլու ալամ ջամ էլավ,
 Բալես ուրիշ նշան էլավ:
 էսօր էլավ, վաղ էլավ,
 Վարթի թփին շաղ էլավ,
 Ծնգանս գրի գան արի,
 Բիճ գառի պես խաղ էլավ:
 Զրի ավան էս տղեն,
 Օշխարթավան էս տղեն,
 Ախպրի ավան էս տղեն,
 Գառան թավան էս տղեն,
 Ախպրի լուլա էս տղեն,
 Թոփի գուլա էս տղեն,
 Սուփրի մաղա էս տղեն,
 Թավաղ թաղա էս տղեն.
 Իմ ըրեխեն նախշած ա,
 Աստծու իրան բախշած ա:

Բորչալու
 ԱՀԺԱ. 40

Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն էս տղեն,
 Անբանի բան էս տղեն,
 Խիստ անման էս տղեն,
 Անշանի ջան էս տղեն:

Նս քի մատաղ, որ դու կաս,
 Ուրախ օրով խնդմնդաս,
 Հրսանքումը թրմփաս,
 Ոնչ նեղանաս, ոնչ տնքաս:

Քու տվողը շեն կենա,
 Ասղի կուրծը լեն կենա,
 Խալաթին երգեն կենա,
 Ինքը կարի դեն կենա,

Անուշ բալին հս զուրբան,
Քաղցր բալին հս զուրբան,
Նախշուն աշերին մեռնիմ,
Սիրուն թաթերին մեռնիմ:

Բորչալու
ԱՀԺԱ 40

113

Դա՛ն, դա՛ն, դնգոցը.
Քաղցր ա բալիս տնքոցը.
Դա՛ն, դա՛ն, դնգոցը,
Իմ ըրեխի թընգոցը:
Դա՛ն, դա՛ն, դնգոցը,
Մեղրով լիքը քթոցը,
Դա՛ն, դա՛ն, դնգոցը,
Դիրեկան ա ճընգոցը:
Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն կասեմ,
Իմ ըրեխին ջան կասեմ,
Դա՛ն, դա՛ն, քե զուրբան,
Պառաւ նանը քե զուրբան:

Բորչալու
ԱՀԺԱ 41

114

Դա՛ն, դանի, դա՛ն որթի,
Ես քի մատաղ, ջան որթի,
Քու տունդ սարին ըլի,
Դուռդ հովհարին ըլի,
Կովը սարին բռանչի,
Դուքուն ծառին կկանչի,
Ոտնե ոտը ծառ կըլես,
Ճուղկնե ճուղկը թառ կըլես,
Օրը պլետրիկ արևով,
Ծառը կանանչ տերևով,
Թող խնդան ու ուրխանան,
էդ քու աղիդ արևով,
Թող ուրխանան, բաց ըլին,
Դուշմաննիդ լաց ըլին:

Բորչալու
ԱՀԺԱ 40

Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն արած,
Քաղքիցն կկած բեղարած,
Փեղերքդ համբուով արած,
Խորջինդ էլ քոշմ արած:
Քու խորջինը չալ սլտի,
Բոխջեզ ծալվեծալ սլտի,
Բաց չի անես, որ տենան,
Որ նիաթով քար կանեն¹:

Բորչալու
ԱՀԺԱ. 40

Դա՛ն, դա՛ն, դիարն ես,
Կանաչ բադի խիարն ես,
Փոթոլումը փթաթած ես,
Վաղան տալին սլաճած ես:
Դա՛ն, դա՛ն դնգոց ես,
Մեղրով լիքը քթոց ես,
Մատի չափ մատնոց ես,
Խնդան չափ սիրադեղ ես:

Բորչալու
ԱՀԺԱ. 38

Դա՛ն, դա՛ն դնգոց ես,
Մեղրով լիքը քթոց ես,
Սառն աղսրի շվաքն ես,
Ալ ոչխարի դմակն ես,
Մութ գիշերվա ճրագն ես,
Դրնտեղի կրակն ես¹,
Պառավնեթի մանիչն ես,
Աղջկերանց չամիչն ես,
Ծառի ծերի ծերատն ես,
Աղջկերանց կերածն ես,
Ծառի ծերի ծուղեն ես,
Մեղրատանձի ճուղեն ես,
Ծառի ծերի վարթն ես,
Աղջկերանց մարթն ես:

Բորչալու
ԱՀԺԱ. 39

Դա՛ն դա՛նի դնգուցն իս,
 Մեղրուլ լիքը քթուցն իս,
 Չաղ օշխարի դմակն իս,
 Դուն մութը տան ճրագն իս,
 Ուլ քեզ սիրե՛ սիրագեղ,
 Ուլ քեզ ատե՛ մահագեղ:

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 29

Դա՛ն ու տան դնջութին,
 Տղես մտնի մարդկութին,
 Թամբի իրան ակվան ձին,
 Գնա խասնի սիրածին:

ՀԺԲԱԳ

Դա՛ն, դա՛ն, էսօր դա՛ն,
 էքուց թամամ տարեկան,
 Դա՛ն, դա՛ն, էքուց դա՛ն,
 էլօր քի պարնութին տան:
 Դա՛ն, դա՛ն, էլօր դա՛ն,
 Գալօր թամամ Դավիթ խան,
 Դա՛ն, դա՛ն, սիրուն խան,
 Թիֆլիսը քեզ դիվան խան:
 Դա՛ն, դա՛ն, թամամ խան,
 Արդանվել ու Շիրախան,
 Դա՛ն, դա՛ն նարդիվան,
 Շաքիլը քեզ Շիրվան խան:

Բորչալու
 ԱՀԺԱ 41

Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն աղջիկ,
 Ջանս քեզ ղուրբան աղջիկ,
 Ուզողներդ գան աղջիկ,
 Բերեն քեզ նշան աղջիկ:
 Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն աղջիկ,
 Մուշտարիքդ գան աղջիկ,
 Ճամփին իրար տան աղջիկ,
 Ետ դառնան ու գնան աղջիկ:

Իմ աղջիկը կոնեկ ա,
 Վարդը ձեռին բռնեկ ա,
 Ամեն ծառին մի փշատ,
 Իմ աղջկա ումբը շատ:

Իմ աղջիկս բշարող ա,
 Մանր ուլունք շարող ա,
 Թալթա շաբիք կարող ա,
 Իգիթ տղա ճարող ա:

Իմ աղջիկս լավ աղջիկ,
 Հագին ալ հալալ աղջիկ,
 Հնեվան որ ձեն գցի,
 Ղազարից գումար կապ կտրի:

Բորչալու
 ԱՀԺԱ 41

120

Դա՛ն, դա՛ն դանեցի,
 Բերանդ ա գեղեցի՛,
 Տուն մտա համբուրեցի,
 Դուա էկա բարովեցի,
 Վարթաջրով ջրեցի,
 Փունջ մանիշակ փռեցի,
 Հայր էկավ բարով տվի,
 Դուշմանն էկավ՝ քարով տվի,
 Ուլ քեզ սիրե՛ սիրադեղ,
 Ուլ քեզ ատե՛ մահադեղ:

Բորչալու
 ԱՀԺԱ 39

121

Դա՛ն դա՛նի, դա՛ն դանի՛,
 Կապերտ կարիմ ժանդառի,
 Քոբեն դնիմ ծիրանի,
 Կոճկնիրը զիւանի,
 Օսկե սուրա, քի մեռնիմ,
 Կլկլան կուլա, քի մեռնիմ,
 Դալմաքրի ծառ, քի մեռնիմ,

Սուրբի մազա, քի մեռնիմ,
 Շուշա բազար, քի մեռնիմ,
 Էսօր դան ու էքոց դան,
 Էլօր թամամ տարեկան,
 Շաքեղը քեզ շիրվան խան,
 Նարդիւլանը՝ դիւլան խան,
 Թիֆլիզը քեզ սիրան խան,
 Թուզն ու նուշն ուտեկու տամ.
 Շաքար կրկտեկու տամ,
 Շաքրի թիւթվ քի ջուր տամ,
 Գիդի՝ս քի ումը կու տամ,
 Բեհբուդի տղին կու տամ,
 Օրթաճալա՝ բաղ կուտամ,
 Վերաջրի ջաղաց կուտամ,
 Կրծանիս իզի կուտամ,
 Չորսոի դուքնիր կուտամ,
 Մեկիքի բաղնիս կու տամ,
 Չարեքեն չափրաստ կու տամ,
 Լորանուց քամար կու տամ,
 Քաղքի կեսը քեզ կու տամ,
 Քաղքումը դարբաս կու տամ,
 Հավլաբարը քոծ կու տամ,
 Չուղուրեթը բիջ կու տամ:

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 31

122

Դա՛ն դա՛նի, դա՛ն դա՛նի,
 Գիտե՛ս, քի ումը կու տամ,
 Քաղքի մեկիքի տղին կուտամ,
 Լորանուց ջնջիլ կուտամ,
 Չարեքեն չափրաստ կուտամ,
 Մե չարեք քամար կուտամ,
 Վերաջուրու ջաղաց կու տամ,
 Օրթաճալա բաղ կու տամ,
 Կրծանիս՝ իզի կու տամ,
 Էյլանի բաղնիսը ջիբխարջուլս կու տամ,
 Թանդարին գոգո կու տամ,
 Չաքարին բիճո կուտամ:

Իփոր փեսին կու մեծրիմ,
 Էրկու դուռը բաց կոնիմ,
 Էրկու աճկին պաշ կոնիմ,
 Օթախը խողվաթ կոնիմ,
 Միջումը սոյքաթ կոնիմ,
 Իփոր փեսեն կու զարթի,
 Տաշտն ու ալթափեն մոտ կու տանիմ,
 Էրեսը լվանալ կու տամ,
 Էրեսրփին մոտ կու տանիմ:
 Դա՛ն արա, Կեկեղո ջան,
 Բա՛ն արա, Կեկեղո ջան,
 Էսօր մե դան չիս արի,
 Մե փուղի բան չիս արի,
 Մե փուղ կու տամ շամամի,
 Դուն քու դեղին թամամիս:

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 30

123

Դա՛ն դա՛նի, դա՛ն դա՛նի,
 Կարեւո կարեւ ժանդառի,
 Քոբեն դնեմ լանգարի,
 Կոճկնիրը Գիլանի՛
 Կարեւո դռշիդ բերանին,
 Շապիք կարեւո ուհանի,
 Գդակ ծածկեմ ծիրանի:

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 30

124

Դա՛ն, հա՛ դան, դա՛նդանի,
 Կարեդ կարեւ ժանդառի,
 Քոբեն դնեմ ծիրանի,
 Կոճակները գիլանի:
 Դա՛ն, դա՛ն դիարն ես,
 Կանաչ բաղի խիարն ես,
 Սուսամբարով կլոլած ես,
 Վազան տակին պահած ես:

Անուշ բալին հս ղուրբան,
 Քաղցր բալին հս ղուրբան,
 Նախշուն բալին հս մեռնիմ,
 Սիրուն թաթերին հս մեռնիմ:
 Օսկե սուրու քի մեռնիմ,
 Կլկլան կուլա քի մեռնիմ,
 Սուփրի մաղա՝ քի մեռնիմ,
 Թավար բաղա քի մեռնիմ,
 Զա՛ն, զալամքար քի մեռնիմ,
 Թա՛յ ջուհարդար քի մեռնիմ,
 Շուշա բաղար քի մեռնիմ,
 Սուփրի մաղա քի մեռնիմ:

Բորչալու
 ԱՀԺԱ 42

125

Դա՛ն, դա՛նի դանեցի,
 Բերանտ է էգեղեցի՝
 Տուն գնացի, համբուրեցի,
 Դուս էկա՝ բարովեցի,
 Վարթաջուրը ջրեցի,
 Մանուշակը փռեցի:

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 29

126

Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն շվիլի
 Մուշտարիքդ դան շվիլի,
 Ճամփին իրար տան շվիլի:

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 29

126 ա

Դա՛ն, տա՛ն, որթի տան,
 Մաշի քու մոր ջան,
 Առնի քե մարջան,
 Վառի քո շամդան:

Ալաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

Դա՛ն դա՛նի դիարն ես,
 Կանանչ բաղի խիարն ես,
 Փոթլումը՝¹ կոլլած ես,
 Աղիզ տիղը պահածն ես,
 Շաքրումը շաղախածն ես,
 Շաքրի թխվել ըի ջուր տամ:

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 30

Դա՛ն, դա՛նի, դա՛ն արա,
 Էրվան մեջդան արա,
 Թավրիզ առուտուր արա՝,
 Գրգզի ճուղը կտրե,
 Թե կտրիս, խոռը կտրե:

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 29

Էսօր դու դան չես արել,
 Կես փողի բան չես արել,
 Մի փող կտամ դան արա,
 Անորդ տանը բան արա:
 Թե քու աները դեմ դա,
 Մազը միրուքը վեր դա,
 Թե քու զոքանչը դեմ դա,
 Զիքիլ մանդիլը վեր դա:
 Թե քու նշանած դեմ դա,
 Ճռախտ դոներդ բաց արա,
 Օթախդ խոլվաթ արած,
 Վզուվ ընկիր, պաշ արա:
 Բաղ ու բախչեն ջուր արի,
 Զալ մոզին մատաղ արի,
 Պողերը շարդախ արի,
 Նրա քոլզում խաղ արի:

Բորչալու
 ԳԹՔ 2

Դա՛ն, դա՛ն դնդուցը,
Միդրուվ լիքը քիթուցը,
Փոթլումը կոլլածը,
Վազնի տակը պահածը:

Թիֆլիս
ԹՄԿԱ 28

131

Դա՛ն, դա՛ն աննման
Կուղին կտրած շան նման:

Թիֆլիս
ԹՄԿԱ 28

132

Դա՛ն, դա՛ն, դինկլիկո ջան,
Դիբա իգին վազնիկո ջան,
Ճութ հաղուղը գողնիկո ջան,
Բազմնչին վրա հասնի,
Ո...ին խսիկ կոբլիկո ջան:

Թիֆլիս
ԹՄԿԱ 28

133

Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն չունիս,
Պապանց տանը բան չունիս,
Քարով կու տան, բան չունիս:

Թիֆլիս
ԹՄԿԱ 28

134

Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն կանեմ,
Օրը մի շահու բան կանեմ,
Էն էլ կտամ շամամի,
Մինչի տարիդ թամամի:
Ես քու չարը կտանեմ,
Կշլակեմ ժամը կտանեմ,

Կոկիլիկ կլեպտար ¹ կլեպտեմ,
 Մի նշանած կճարեմ:
 Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն, դանի՛.
 Կարեգ կարեմ ժանդառի,
 Քորեն դնեմ ծիրանի,
 Կոճակները գիլանի:
 Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն արա,
 Օր օրի վրա ջան արա,
 Դուս գնա մեյդան արա,
 Իգիթ տղի նշան արա:
 Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն շունիս,
 Էլոնց տանը բան շունիս,
 Քարով կտան ջան շունիս,
 Դու լաց լեկու նան շունիս:

Բորչալու
 ԱՀԺԱ 38

135

Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն որթի՛,
 Իմ Ըրեանա խան որթի՛,
 Թավրդու թավթա որթի՛,
 Շամախու փարշա որթի՛:

Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն բալա,
 Ես քի մատաղ ջան բալա,
 Մի հատիկ ես, դու մին ես,
 Առքով մի օլքի գին ես:

Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն արա,
 Դուս ել ու մեյդան արա,
 Գյանջեն կերութում արա,
 Քաղցր շարբաթ կում արա:

Ալ խնձորի էս տղեն,
 Շեկ շլորի էս տղեն,
 Կանանչ թղնի էս տղեն,
 Կարմիր նունի էս տղեն:

Ըսօր էլաւ վաղ էլաւ,
 Վարթի թիին շաղ էլաւ,
 Ծնգան դրի տան արի,
 Բիճ դառի պէս խաղ էլաւ:
 Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն արա,
 Օր օրի վրա ջան արա,
 Ըրեան մեյդան արա,
 Իգիթութինդ նշան արա:

Բորչալու
 Ա.ՇԺԱ. 37

136

Օխի՛ դանի, դա՛ն, դա՛ն,
 Ասկիեն դինգան,
 Իմ զավակին վի՛րա տամ,
 Թագավորի լաճուն տամ:
 Տա՛շ, տա՛շ, փնդղի տաշ,
 Նանայի աղջիկ տըռճկան,
 Թեերա կշտի անի սւան,
 Խաց շըլկի տանի կուտան,
 Տը՛նգ, տը՛նգ, տը՛նգ աշո ջան:
 Ախշի՛կ, ախշի՛կ քարե չխշիկ¹,
 Առ քո խրժիկ քելի խաղա,
 Ալուր մաղեմ, կյամ քե թաղեմ...

Խոյ, Հայթաղ
 ԷԱԺԶ 67

136 ա

Օխի՛ դանի, դա՛ն, դա՛ն,
 Ասկիեն դինգան,
 Իմ զավակին վիրը տամ,
 Թագավորի լաճուն տամ:
 — Հա՛ դընգի, դընգի, դնգան:
 Նանայի բալա սկըռտան,
 Քեռին էկավ պակյա,
 Սե պտուկը շաղկյա,
 Պտոյն ինգյավ կոտովավ:

113

Սըկոտիկյդ կտովալ:
Ախչիկ, ախչիկ, շան պոլոճիկ,
Առ քո խրճիկ քչեզի խաղա,
Աւուր մաղեմ իկյամ քե թաղեմ:

Խոյ
ԱՐ 7—8 (653)

136 p

Օ՛խ, տան անա, տան անա,
Իմ բալեն մեկդան անա,
Իգիթ տղի նշան անա,
Պատերս օսկի անա:

Աւաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

137

Դա՛ն արա, դա՛ն դա՛ն արա՛,
Ղոչ գառը քի մատաղ արա,
Օսկոռը քի սալա արա,
Մեջն նստե, դիւլան արա:

Չահարմահա:
ՉՀԲԵ 5

138

Որթի ունիմ օւլերով,
Հարս գըպերեմ քողերով,
Բաբան գեղե մոմերով,
Մաման գեղե խունգերով,
Խաս մորը, խաս հորը
Աջը, բաջը գնդան,
Դանդա՛ն, դանդա՛ն,
Գարաբեղիս դանդան:

Դոնի-Ռոստով
ՀԺԲԱՍՎ

139

Անձրե գուքա, արուն կուլա,
Կուլա, կուլա, կուլա, կուլա, իմ բալա,
Սարի սեւվոր, սնձի սովոր, իմ բալա,
Ա՛խ, Ի՛նչ կլնի, էթանք սնձի,

Մեկտեղ էթանք սարը սնձի,
 Քաղենք դաստեն իմալ գնձի,
 Սարի սելվոր, սնձի սովոր, իմ բալա,
 Սուփրի մաղա, յարդ թաղա, իմ բալա:

ՀԺԲԱԳ

140

Տա՛ն, տա՛ն, դռները,
 Ել՛նե, իջ՛նե խաները,
 Մորթենք խարամըները,
 Ուտենք գեր-գեր մսերը:
 Ըսկոռը տյուտյուկ ընես,
 Չալես, ցատկես ու պարես,
 Չալես, ցատկես ու ժուռ գաս,
 Իրկուն ըլլա նե, տուն գաս,
 Դրացներուդ բարե տաս,
 Հորըդ, մորըդ արե տաս,
 Հո՛ւփ, հո՛ւփ տղաս, հոփփալա,
 Ցատկե, տըղաս, տանտանա,
 Ուտե, կարդա ու մեծնա,
 Հորը, մորը արե տա:
 Արես առնու պաշիկ տա,
 Լուսավորչիս բարե տա:
 Ծափի՛կ, ծափի՛կ ծիրանի,
 Հովը թեւ-թեւ կտանի,
 Էկուր պագնեմ չըտանի,
 Կաղ-շուն դտողը չը տանի,
 Ուլ կտանի, թող տանի,
 Մեր պարտնը չտանի:

ԱԴՄ (ԿԳ)

140 ա

Տա՛ն-տա՛ն-տա՛ն-տա՛ն-տա՛ն-տա՛ն-տա՛ն է,
 Տանես կելլէ դոյ կենէ,
 Աղային ախշինը չըլլա նա,
 Փաշային ախշինը հաղիր է:

Տա՛ն-տա՛ն օղլում, տան լավրում,
 Տա՛ն-տա՛ն օղլում, տան բալա,
 Քայային էդին շայիր է,
 Չորս էդիրաֆը բայիր է,
 Խ՛նչ կանգնած էք, ախշինէր,
 Հարս ըլլալու տարի է:
 Առնինք փախշինք ախշիներուն,
 Տան-տա՛ն, տան-տա՛ն, տան հեռուն,
 Տան-տա՛ն, տան-տա՛ն, տան էնիմ,
 Էլլամ տանես զոյ էնիմ,
 Իմ լավրուկիս... համար ալ
 ին ախշինը ուղիմ,
 Տա՛ն-տա՛ն-տա՛ն-տա՛ն-տա՛ն-տա՛ն-տանէ՛:

Սիվրի Հիսար
 ՄԱԱ

141

Քիչ մը տա՛ն, տա՛ն,
 Քիչ մը պարպար,
 Քիչ մ'ալ պապան,
 Առ հոփփա տար:

ԲՆԱ 87

142

Դանըա՛ դանի՛, դանդանի,
 Կապետ կարիմ ժանդառի,
 Քոբեն դնեմ ծիրանի,
 Կոճակները Գիլանի:

ՀԺԱՆՐ 2

143

Դա՛ն, դա՛ն, դիարն ես,
 Կանաչ բաղի խիարն ես,
 Թղթումը կոլուածն ես,
 Մեր չոթումը պահածն ես:

ՀԺԱՆՐ

Տան-տանի՜ պիպի, տանտանա՜,
 Տան-տա՜ն մինչև քրնանա,
 Օրոր շուգե խեղճ մանգիկ,
 Սիրտ պետք է որ գիմանա:
 Ծափի՜, ծափի՜, ծիրանի,
 Կարմիր խնձոր նըմանի,
 Ջլունե ճերմակ թաթիկներ,
 Կոպեն ոսկի մատանի,
 Փուսուս աղվոր մատանի,
 Վառ-վառ վարդի նըմանի,
 Ոսկե դերձան մազերը,
 Հովը թեկ-թեկ կտանի:

ԱՐ 1

144

Ջա՜ն, տան ու տան, հորթի Մինաս,
 Մարըդ պառկե բերե Թումաս,
 Աղա, փաշա հարըդ ըլլենաս,
 Խանում-խաթուն մարըդ ըլլենաս,
 Խաս տանտիկին մորքուրդ ըլլենաս,
 Տոտոխ քերող հորքուրդ ըլլենաս:

Կարին
 էԱԺԶ 70

145

Դար էնիմ, դա՛ր դա՛ր էնիմ,
 Սև հավեր մատաղ էնիմ¹,
 Ոսկոռներ դարկա էնիմ,
 Նստիս մեջ դիւան էնիս.
 Մարդիկ դան լավ տատ էնիս,
 Ոչ հիւլնդնաս, ոչ տքաս:

ՀԺԱՆԳ 3

146

Էկեկ են տղուս ձան կուտան,
 Դուռ երթիկը վար կուտան,
 Բերեք իմ տղիս չալ ձին,
 Բերեք սրմալը խամչին:

Տիւլիթը մեջքը թող խոթե,
 Գտակը ակշի թող զնե,
 Հափերը հափերը թող երթա:
 Օրո՛ր, օրո՛ր, օրորցունիմ¹,
 Անուշ քունով կշտացունիմ:

ՀԺՀՆ 9

146 ա

Դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն, դա՛ն,
 Էգիլ ին, տղիս ծան գուտան,
 Գեցիք կողին թող գաբե,
 Թուրը քովը թող գախե,
 Պերեք դղիս չալ ծին,
 Կտադ դրից ակշին,
 Սրմայե խամշին,
 Զարնինք շուտով փախշի,
 Սուրփի Գարաբեդ հասնի:

Դոնի Ռոստո
 ՀԺԲԱՎՍ

147

Դա՛ն-դա՛ն դընգութին,
 Մեղրով լիքը քթոցը,
 Զալ ոչխարի դմակը:
 Աղջիկը նանինն ա,
 Ճամփու կծածինն ա,
 Մամու հմա հաց կտանի,
 Սինձը քաղի դաստա անի:

Նոյեմբերյան
 ՀԺԲԱՆ

148

Մե լաճ ունիմ օղերով,
 Խարս կպերեմ քողերով,
 Նանան կլա խնկերով,
 Բաբան կլա փնջերով,
 Հա՛ դան, դանի, դա՛ն դանի,
 Կասլան կարեմ շանդանի,

Քյոբքան տնեմ բաց մաւլի,
 Նանան քյո շարը տանի,
 Հա՛ դա, դանի, դա՛ն չունենք,
 Դուշմնի խետը պան չունենք,
 Դուշմանն իկյալուն կացնով տանք,
 Խայն իկյալուն պարով տանք,
 Տղա, տղա, օսկէ ջղա,
 Առ քյո ճաներ, քեզի խաղա,
 Ալյուր մաղեմ, կյամ քե պախեմ:

Խոյ
 ԷԱԺԶ 67

148 ա

Մե լաճ ունեմ օղերով,
 Խարս կպերեմ քողերով,
 Նանան կըլա խնկերով,
 Բաբան կըլա փնջերով.
 — Հա՛ դան, դանի, դա՛ն չունենք,
 Դուշմանի խետը պան չունենք,
 Դուշման իկյալուն քարով տանք,
 Խայն իկյալուն պարով տանք,
 — Հա՛ դան, դանի, դա՛ն դանի,
 Կապան կարեմ շանդանի,
 Քյոբքան տնեմ պաց մաւլի,
 Նանան քյո շարը տանի:
 — Լաճի՛կ, լաճի՛կ, քարե խաշիկ,
 Ա՛ռ քո ճաներ, քեզի խաղա,
 Ալյուրը մաղեմ, իկյամ քե պախեմ:

Խոյ, Հայթադ
 ԱՐ 655

149

Մանչս կայնե կարմնճին,
 Մանգուշ օղերն անկճին,
 Խապար տարեք զոքնչին,
 Մատաղ կտրե էսպես կտրճին:

Տա՛ն, տա՛ն ու տա՛ն, տուն չունենաս,
 Քրդին օբան բան չունենաս,
 Բեր քյուշուկ նանասի վար,
 Ումազ բաշի խոխմազ սաշի,
 Եամուսի ումուի գյանասի վար:

Բալբուրթ
 է.Ա.Ժ.Զ 71

149 ա

Բիր քյուշուկ նանասի վար,
 Իմ աղին ջանասի վար,
 Մեր ծառին շաֆթալու կար,
 Իմ աղին ջանասի վար:

Ալաշկերտ
 Հ.Ժ.Բ.Ա.Գ

150

Հա տընդ անդի՛, տընդոցն ի,
 Նանայի մերդի քըթոցն ի,
 Պանն ինչ անեմ, տիզոտ ի,
 Պամպակչա չոր կտոտ ի,
 Էլվելի ծերին ծաղիք ի,
 Խավու ոտին թաղիք ի,
 Դմբլան բերեք որ թիենք,
 Ծամոն տկի, որ ծամենք,
 Տնիսուն տիտիկ անենք,
 Էդ տղային թամոշա անենք:
 Հա՛ տը՛նդ, տը՛նդ, տը՛նդ փաշա,
 Նանան քե ղարավաշ ի,
 Ափոն քյո ջլավ քաշի,
 Հա՛ լա-լա՛յ լալկներով,
 Ճաշ էփեմ պտույքներով,
 Էդ տղան՝ ուտի ճանճերով,
 Հա՛ դընդ, դնդի՛ դընդան,
 Նանայի բալա սկոտան,
 Քեռին էկավ պլակչա,
 Սե պոտուկա շլակչա,
 Պտուկա չնգչավ կոտուլավ,
 Սկոտիկչա կտուլավ:

Խոյ
 է.Ա.Ժ.Զ 67

Տա՛շ, տա՛շ, փընդդի տա՛շ,
 Նանալի ախշիկ տոճկան,
 Թեկեր կշտի անի պան,
 Խաց շըլկի տանի կյուտան,
 Տը՛նգ, տը՛նգ, տը՛նգ, աշո ջան:

ԱՐ (653)

152

Հա՛ տընգ, տընգի՛, տընգոդի,
 Նանալի մերդի կողոզնի,
 Պանն ի՞նչ անեմ տիզոտի,
 Պամպակ շոր կտորի,
 Ավելի ծերա ծաղիքի,
 Խալու ոտու թաղիքի,
 Դըմբլան պերեք, որ թափենք,
 Պամոն պերեք, որ ծամենք,
 Տընխա տըտիկ անենք,
 Էդ տղային թամաշա անենք:

հոյ
 ԱՐ 653

153

Կարմիր նըռնի, էս ռեխս,
 Կանանչ թըզնի, էս ռեխս,
 Բաղ ու բախշա, էս ռեխս,
 Մալած բոխշա, էս ռեխս:
 Հա՛ նըման ա, նըման ա,
 Թոռ կա, տատը նման ա,
 Ուլ որ քեզնից շունենա,
 Յարաք ընչի՞ նըման ա:
 Դիմաց մորի, էս ռեխս,
 Շեկ շըլորի, էս ռեխս,
 Թազա կուլա, էս ռեխս,
 Սառը ճուր ա, էս ռեխս:
 Հա՛ դան արա, դընգոցըն հս,
 Մեղրով լիքը քթոցըն հս,

Շամամ կովի սիրոցն էս,
 Լալ փիրուզի քորոցն էս:
 Հորը մուշտակ, էս բեխս,
 Մորը շուշտակ, էս բեխս,
 Հորը ծոցի խուրմեն ա,
 Մորը աճերի սուրմեն ա:
 Ասղիս կուրծը լեն կենա,
 Խալթին էրգեն կենա,
 Ասսու տունը շեն կենա,
 Հա՛յ դան, դանա՛, դա՛ն դանա՛:

ԳԹՔ 107

154

Մեկ էլի՛, մեկ հատ կայնի,
 Խեմ քյո բաժին ինչ կըվելի,
 Բաժիդ մեռնեմ ալաշ-կալաշ,
 Բեղերդ էլնի կալամ-թըրաշ,
 Ատլաս կաբա կըվելի քեղ,
 Կարմիր ջըզմեք ոտիդ լայնդ,
 Կարմիր խընձոր գոտիդ դնես,
 Ծալ-ծալ շորեր սալվի-սաբաթ.
 Ընկեր գտնես բաբաթ-բաբաթ:
 Կարմիր խնձոր կըծած ի,
 Էն էլ յարոջ տված ի,
 Յարիկդ էլնի խորոտ-մորոտ,
 Վզիդ կասկենք կարմիր նարոտ¹:
 Մեկ էլի՛, մե՛կ էլ խաղա,
 Բաժիդ մատաղ աղա-մաղա:

Վան

ՎՍՇԲ 11

155

Ելիր, կայնի պոյիդ կուգա,
 Տեսնամ ինչ կը վայել ա,
 Ըսեմ Ամուն կտրա, բերա,
 Նանեն նստի ու կարա:

ՀԺԲԱՆԳ 84

Ելի կանի ու քելե,
 Տեսնամ բաժիկ Էինչ վելե,
 Ասիմ Աբոյին բերե,
 Թարզին կտրե ու կարե,
 Զանըղնակ սըճեֆ դնե,
 Զթուխ ամպեր բամբակ դնե,
 Զաստղեր կոճակ շարե,
 (Երուանդ) հագնի ու գելե:

ԲՆԱ 37

157

Դո՛ւ ևս, դո՛ւ-դո՛ւ ևս,
 Նողըլամանիս դուլաբն ևս,
 Յաղութիս փշրանքն ևս,
 Ալմաղիս գլխանքն ևս,
 Սուլբադարիս ձագն ևս,
 Ղալամքարիս թագն ևս,
 Դու իմ սիրուն տղեն ևս,
 Դու իմ օսկի ջղեն ևս:

Զահարմահալ

ԶՀԲԵ 5

158

Ախշիգ ունիմ հարսնացու,
 Գտրիչ գուզիմ փեսացու,
 Ախշիգ ունիմ օղէրով,
 Հարս բիդ անիմ քողէրով,
 Դանանչ ֆարախ մոմէրով,
 Յալտուր-յալտուր խոլէրով,
 Որին տամ, որին չիտամ,
 Դանիմ իշխանին որթուն տամ,
 Դասն արաբա ճեհեզ դամ,
 Ան չօքդէ նե՝ դահա դամ,
 Գլոր կուխուն ֆեսալ տամ,
 Սրմա մազին սանդր տամ,
 Պարագ մեջքին՝ կողի տամ,

Բղտիդ ողբին մաշիկ տամ,
 Տուռն ու երթիզը վար տամ,
 Դանիմ իշխանին սրթո՞ւն տամ,
 Հաբադա՛, հաբադա՛, թո՛ղ էրթա:
Դոնի Ռոստով
ՀՃԲԱՎՍ

159

Որդի ունեմ օղերով,
 Հարս կըբերեմ քողերով,
 Պապան կելլե մոմերով,
 Մաման կելլե խունկերով,
 Խաս մորը, խաս հորը,
 Աճը բաճը կընկանը,
 Տանտա՛ն, տանտա՛ն,
 Կարապետիս տանտա՛ն:
 Տանտա՛ն, տանտա՛ն,
 Եկիլին տղիս ձան կուտան.
 Կեցեք գոտին թող կապե,
 Թուրը քովը թո՛ղ կախե,
 Բերեք տղիս չալ ձին,
 Գլտակ գըրից ալշին,
 Սըրմայե խամշին
 Զարնինք շուտով փախշի,
 Սուրբ Կարապետ հասնի:

Նոր Նախիչևան
 ՀՃԲԱՎՍ

159 ա

Կտրիճ ունեմ օղերով,
 Հարս պիտ բերեմ քողերով,
 Պապան կելնե մոմերով,
 Մաման կելնե խունկերով,
 Խաս մորը, խաս հորը,
 Աճը, թաճը կընկանը,
 Տանտա՛ն, տանտա՛ն:
 Տանտա՛ն, տանտա՛ն,
 Էկիլ ին տղիս ձան կուտան,
 Կեցեք, գոտին թող կապե,
 Թուրը քովը թող կախե,
 Բերեք տղիս չալ ձին,

Գտակ զրից ալչին,
Սըրմայի խամչին
Զարնինք, շուտով փախչի,
Սուփ Կարապետ հասնի:

Նոր նախիջևան
ննթ 60

160

Տը՛նգը, տը՛նգը, դը՛նգ օշնակ,
Մեղրով լիզը քթոշնակ,
Մթեն տանը ճրաքն ա,
Թոխ վըշխարին դիմակն ա:

ՀԺԱԽ

161

Տնզլը՛մ, տընզլը՛մ, դը՛նգ դընգոցն ըս,
Մեղրով լիքը քթոցն ըս,
Սև ոշխարեն դմակն ըս,
Առավոտյան արաղն ըս,
Մըթեն տեղեն ճրաքն ըս:

ՀԺԱՆԱ 30

162

Ճո՛ր, ճո՛ր, պար-պա՛ր,
էկու հայրիկը ճոպպան տար,
Պղտիկ է, չեմ իտար,
Քիչ մըն մեղնա, հապա տար:
Որի՛ տամ, որի՛ չի տամ;
Պեյլեր պեյլին տղին տամ;
Տասն արապա ճհեղ տամ,
Ան ալ հատնի՛ տահա տամ:

Կ. Պոլիս
ԱՀԹ 168

163

Ճոր գնա՛, բոր էկո՛ւ,
Հըմա կիզա մենծ մաման,
Բերե քըզլի արմաղան,
Ուտես, ուտես մեծանաս,
Չոշուներուն հեծընաս,
Հմմըն տեղրանք օլորտիս,
Մամուդ, պապուդ հաց բերես:

Նաննի՜ր ըսեմ, բընցնեմ,
 Նուշ ու շաքար կերցընեմ,
 Ճոր գնա՛, բոր էկո՛ւ,
 Եղիկ ու մեղրիկ բեր,
 Կեսն իտանք լղճորկան,
 Կեսն իտանք պղճորկան,
 Կեսն իտանք մամային,
 Կեսն իտանք դադային,
 Կեսն իտանք բաբային:

Կ. Պոլիս
 ՀՀՍ 358

164

Ճորիկ պար, ճորիկ տար,
 Նենեն էկո գողցեր տար,
 Պըղտըտիկ է, չեմ իտար,
 Երբոր մեղնա՝ էկո տար:

ԲնԱ 31

165

Ճո՛ր կընե, պա՛ր կընե,
 Զատկին հայրիկը նոր կընե.
 Ան հիննա մեյ մալ կընե,
 Հիներն ա մայրիկը շոր կընե:
 Ճորիստա՛ն, պարիստա՛ն,
 Է՛կու էրթանք Հինդիստան,
 Առասլիստան, Քյուրդիստան:

Կ. Պոլիս
 ԱՀԹ 169

165 ա

Ճորի՛կ, հա՛յ ճոր, ճորճորի՜վ,
 Մամայի նախշուն քթոցիկ,
 Դատայի օսկի տոլաբիկ:

Աշտարակ
 ՀԺԲԱԳ

165 բ

Ճո՛ր, ճո՛ր, ճլորի՛կ,
 Մամայի նախըշած լորիկ,
 Դադայի անգին կոլոլիկ,
 Ճո՛ր, հա՛ ճոր, ճլորի՛կ:

Աշտարակ
 ԳԱԱ

Ճո՛ր էնիմ, ճորճո՛ր էնիմ,
 Խոչերը խուրպան էնիմ,
 Միսն ուտեմ, շորպան խըմիմ,
 Փոստն տղաիս քյուրք կարիմ,
 Օսկորը շատր շինեմ,
 Փորդիկը փոթթիկ կարեմ:

ԲՆԲ 48

166 ա

Ճո՛ր-ճո՛ր, ճո՛ր մանի,
 Կարմիր խընձոր կըլմանի.
 էսի որո՞ւն կըլմանի՝
 ին կըլմանի:
 Ճո՛ր-ճո՛ր, ճո՛ր էնիմ,
 Փեշըզ կըյրիմ շոր էնիմ,
 (Փեշըս կըյրիմ՝ շոր էնիմ),
 Աս տարի էսի էնիմ,—
 էկող տարի նորն էնիմ:
 (Գարուն էլլամ՝ նորն էնիմ),
 Ճո՛ր-ճո՛ր, ճո՛ր էնիմ,
 Սև զոշը զուրբան էնիմ,
 Միսն ուտիմ, շորվան խըմիմ,
 Դերին քեզի քուրք էնիմ:
 Ճո՛ր-ճո՛ր, ճո՛ր օշիկ,
 Քելե զընա, քյոր օշիկ,
 Օքն է հաքեր է կոշիկ,
 Ինք՝ պըզդիկ, պաքն՝ անուշիկ:
 Ճո՛ր-ճո՛ր, ճո՛ր մանի,
 էսի նենի կըլմանի,
 Հաղի խաղը հատնի նե,—
 էսոր քունը կըտանի...
 (Սըվոր քունն է կըտանի):

ՄԱԱ

Ճո՛ր, ճո՛ր, ճո՛ր մամա,
 Ե՛լ մամայիդ տուն կնա.
 Տե՛ս մամադ ի՞նչ էփեր է,
 Պուլղուր ապուր թարխանա,
 Կեր, կեր կշտացիր:
 Ճո՛ր, ճո՛ր, ճո՛ր մամա,
 Քանի մաման ճամըննա,
 Կորկոտ ապուր պիշիննե,
 Յուղը վրան խաշըննա:
 Էկո զիս կանչըննա:
 Ճո՛ր, ճո՛ր, ճո՛ր ընենք,
 Միսը ուտենք, շորպան խմենք,
 Մորթը կարենք, քյուրք ընենք:

Այնթափ
 ԱՍԲ 61

168

Ճո՛ր, ճո՛ր, ճո՛ր էնիմ,
 Սև հաւ մի կուրպան էնիմ,
 Կուրպանը տղիս օտքեր տա,
 Ել վազե տառան զընա.
 Տատան քըզի ինչե՛ր տա,
 Ճեպերոքդ լուռկ տա:

Մալաթիա
 ԳԹԱ 236

169

Ճո՛ր-ճո՛ր ճորապար,
 Օսկուն թալին պարապար,
 Նենեն էկո դուն տար,
 Պըզտըլիկ է չիմ տար:
 Ճո՛ր, ճո՛ր, ճո՛րն էրթանք,
 Ձուածեղ էփինք ձորն էրթանք,
 Կատուի մանուկս նենե տեք,
 Մըկան ձագտիք խալա տեք,
 Ձեն ըսիր թե մերն էրթար:

Մալաթիա
 ԳԹԱ 236

Ճո՛ր, ճո՛ր, ճորապա՛ր,
 Օսկի թախտին պարապար,
 Նհնհն էկո շաշան տար,
 Դավա պղտիկ է չիմ տար:

Մալաթիա

ԳՔԱ 236

Քնացիլ արթընցիլ է,
 Վորդե ճորեն մտիլ է,
 Նհննի ըսիմ, քընացընիմ,
 Շաքրեւ, մեղրեւ կշտացնիմ:

Ճո՛ր, ճո՛ր, ճո՛ր կընո,
 Պապանին պեշոր օռ կընո,
 Տար ճամբոքք համ էրո,
 Պապանին ծծիկդ օռ կընո:

Մաբաշ

ԱՍԲ 2

Ճո՛ր անինք, ճորապա՛ր անինք.
 Օսկուն թոփուն պար անինք.
 Կապան կըլինք շոր անինք,
 Ան ալ կտրտի՝ ալ անինք:

Ակն

ՀԱՃ 465

Ճո՛ր պար, ճո՛ր պար:
 Օսկուն թոփուն պարապար,
 Աղա պապա էկուր գողցի տար.
 Պղտիկ է՝ չենք իտար,
 Եբ որ մեծնա, էկուր տար:

Ակն

ՀԱՃ 465

Ճորճորն ելեր ժուռ կուգա,
 Վախիմ քի մեր տունը դա,
 Գա շաղաս առնե էրթա,
 Ճորճո՛ր, պարպա՛ր,
 Աղբար, էկո հոպական տա՛ր,
 Պըտըտիկ է չեմ իտար,
 Մեծանա նե՝ եկու տե տար:
 Կարմիր կոշիկ հագցընեմ,
 Տընե տըներ պոռթցընեմ,
 Պապուն ձառքը պազցընեմ,
 Ճորճոր անեմ, որ մեծնաս,
 Ելլաս իպոս ձին հեծնաս,
 Մորդ ու պապուդ արե տաս,
 Դըրասնեքուդ բարե տաս:

ԲՆԱ 48

175

Տղա՛, տղա՛, ալ կապա,
 Բարակ միջաց շալ կապա,
 Ելիր տանիս պտուտա,
 Աշխարհն ասա կոլոտ ա,
 Նանի որդին խորոտ ա:
 Տղեն կաներ կարմընջին,
 Տոլաբ դնդեր աղընջին,
 Զուաբ ճամբեք զոքանջին,
 Թո՛ղ դա մեռնի իր ջանին,
 Տղա՛, տղա՛ տաղլիշա,
 Տաղլի խնձոր տամ խաղա:

ՀԺԲԱՆԳ 33

176

Ծո՛ւ տղա, դչու ալ կապալոր,
 Սաղմոսդ ի ծոց պասալոր,
 Աղջիկ դչու ալ սալալոր,
 Խալլինդ ի ծոց պասալոր:

Վան

ՎՍՇԱ 16

Ելա տանիք թափ քեղեցի,
 Օսկի խնձոր գլորեցի,
 Զլանկեն զարկի գերդիկ բացի,
 Գառնուկս տուն չէր, նստա լացի,
 Զդարդակ օրոցն օրորեցի:
 — Դե տղա՛, տղա՛, իմ ձագուկ,
 Հոգուս ճնճղիկ, իմ գառնուկ:

ԱՔ 1

Ելա տանիս թափ քեղեցի,
 Օսկի խնձոր գլորեցի,
 Լանկեն զարկի իրդիս բացի,
 Լալեն տուն չէր նստա լացի.
 Լալի օրոց օրորեցի:
 Լալեն գացեր գետնի լըվա,
 Տաշտեր կոտորաւ, ջրեր գնաց,
 Աւտալ աղի շորեր մնաց:
 Տղա՛, տղա՛, տաղլիշա,
 Տաղլի խնձոր տամ խաղա:

ՀԺԲԱՆԳ 37

Աննման, նանուն մնան, նման խաբար,
 Թեզաժ, բիթուն մնան,
 Ղարաղաչ դայուն մնան,
 Քյաքլիկ պոչիկ ամուն մնան:

ՀԺԲԱՆԱ 68

Նանը քը մատաղ, վանքը ...
 Հացեն կտորը՝ հանքը տո,
 Տոնը մթեն՝ լիսը տո,
 Նանը մենակ՝ հը՛նկերը տո:

ՀԺԲԱՆԱ 67

Աշուկ է՝ աշուկը
 Կըլմանի ժամուն խաշուկը.
 Կտիկն է՝ կտիկը
 Կըլմանի ժամուն կոթիկը.
 Կոնակն է՝ կոնակը
 Կըլմանի ժամուն դոնակը.
 Բերանն է՝ բերանը
 Կըլմանի ժամուն խորանը:

ՀԱ. 6

181 ա

Իմ աղջկան աչերը՝
 Կըլմանի ժամուն խաչերը,
 Իմ աղջկան բերնակը՝
 Կըլմանի քամուն խորնակը,
 Իմ աղջկան կոնակը՝
 Կըլմանի ժամուն դրոնակը:

ԲՆԱ. 7

181 բ

Իմ աղջկա աչերը՝
 Կըլմանի ժամու խաչերը.
 Իմ աղջկան բերնակը՝
 Կըլմանի ժամուն խորնակը.
 Իմ աղջկան կըրնակը՝
 Կըլմանի ժամուն դըրնակը:

Վան

ԳՅ. 2

181 գ

էն ի՞նչ աղջիկ, աղջիկ է,
 Կըլմընի ժամու խաչիկ, է՛,
 էն ի՞նչ աղջիկ, քնթիկ է,
 Կըլմընի ժամու ֆընտիկ, է՛,
 էն ի՞նչ աղջիկ, բերան է,
 Կըլմընի ժամու խորան, է՛:

ԲՆԱ. 30

Իմ աղջիկը աչու յա,
Աչքը ժամուն խաչունն ա,
Բերանը՝ խորան ա,
Կունակը՝ դունակ ա,
Քթիկը՝ ֆնտիկ ա,
Իմ աղջիկը աչու յա:

Աշտարակ
ՀԺԲԱԳ

Կեռտանը սիրեմ, կեռտանը,
Կըլմանի ժամուն մեյտանը.
Թուշիկը սիրեմ, թուշիկը,
Կըլմանի ժամուն խուշիկը.
Պերանը սիրեմ, պերանը,
Կըլմանի ժամուն խորանը.
Քիթիկը սիրեմ, քիթիկը,
Կըլմանի ժամուն քութուկը.
Աչուկը սիրեմ, աչուկը,
Կըլմանի ժամուն խաչուկը.
Անկաճը սիրեմ, անկաճը,
Կըլմանի ժամուն դանգակը.
Ճակատը սիրեմ, ճակատը,
Կըլմանի ժամուն դագաթը.
Մաղերը սիրեմ, մաղերը,
Կըլմանի ժամուն ավելը:

ԱՀԹ 172

Հալալա, հալկներով,
Ճաշ էփիմ պուտկներով,
Դուն ուտիս թաթիկներով:

ՀԺԱՆԳ 83

Խալալա խալկին ասեմ՝
Ըռեսի խարսին ասեմ,
Թող քո աղջիկ տանես շեղներ՝
... ին աչքով շաներ:

ԱՀԹ 104

Խալալա, խալկներով,
 Բալաք ճաշ էփեմ կճուճներով,
 Խնամիք զան նաղարայով,
 Դուռ դրկեց շերեփներով,
 Խալալա, խալկներով,
 Քեֆ քյաշենք ճծով, պծով:

Ալաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

185

Հալալա, հալկներով,
 Պաս կիփեմ պուտկներով,
 Խերքուրն էկավ համ կտելով, համ շերեփով,
 Գրողի մախ Մուքոն տանի,
 Թե ես ասի մուկն սպանի,
 Մուկն ինկե կարասն խարամի,
 Ո՛վ հալալա՛, հալալա՛:

Թիմարա Կյուսնենց գյուղ
 Է.Ա.ԺԶ 68

186

Խալալա՛, լաճ կեր մամուն,
 Ձին խեժներ էրթեր էօրտուն,
 Սարի լաշին պիրեր մամուն,
 Սարի մըխմել խաթուն մամուն,
 Կինդը թուռ պիրեր կընոջ,
 Ալ դարահին խաթուն քուրոջ,
 Ոսկի քամար ուր խորքըրոջ:

Ա.ՀԺԹ 104

187

Հալալա՛, հալեր տյու ես,
 Մութը տան ճրագ տյու ես,
 Մամեն մենակ՝ ընկեր տյու ես,
 Աղի ծոցի լալախ տյու ես:
 Հալա՛, հալըմ չկա,
 Թան իփեմ՝ պուտուկ չկա,
 Կումկումեն արաղ չկա,

Սուրահին գինի չկա,
 Խարսնիս անեմ տեր չկա,
 Օհան աղին բեղ չկա:
 Հալալա՛, հալկընեքով,
 Խալխալ շինեմ տոտկընեքով,
 Մատնիկ շինեմ մատույնքեքով:
 Ալմաստ, զմրուկ ափույնքեքով:
 Հալալա՛, հալեր տյու ես,
 Ծովը կուկյա, տնդող տյու ես,
 Գյառը կուկյա, դմակ տյու ես,
 Սողպաթ փոեմ, ծաղիկ տյու ես,
 Կթղեն լցեմ, մաղեն տյու ես,
 Մամեն մենակ, ընկեր տյու ես:
 Հալալ էր, հալը կուշ էր,
 Դռներ տանիս իրիշէեր,
 Տեսներ նախիր վո՛ւ կը քշեր,
 Քյարով դաներ, գլխոյ փխշեր:
 Աղեն կէյր զուլում քյաշեր:
 Հալալա՛, հալեր տյու ես,
 Մութը տան ճրագ տյու ես,
 Մամեն մենակ, ընկեր տյու ես,
 Աղի ծոցի լալախ տյու ես:

Վան

ՎՍՇԱ 83

188

Հալալա, խալեր վերեն,
 Ատլաս, ջուրեր գուլեր վերեն,
 Քե դըրկեմ սրտիս վերեն,
 Առնեմ էրթամ վարդի բութեն,
 Վարդեր քյաղեմ փունջ անեմ,
 Օրորոցիդ շուրջ անեմ,
 Վարդենին թող հոտ աներ,
 Քյո անուշ քընիկ տաներ:
 Թեքերըս խով անեմ վերեդ,
 Որ չիրիցիր պարկ արեւն,
 Վարդի բըլբուլ ու ճըլվըլեր,
 Քյո անուշ ձենիկդ առներ:
 Աչքերացդ ասեմ հատակ,
 Քիթ բերանդ շահ գյուլիստան,

Ասլան ձկներ քյո դեմ խաղան,
 Աշխարհ ալամ քյո դեմ դողան:
 Հալալէր, խալէր վերեդ,
 Արծրթե կապեր վերեդ,
 Սըրմալու սալթեն վերեդ,
 Աշխըբթի աչքն էր վերեդ:
 Խուռոսխիմեն քեզ արմաղան,
 Աղունակ որ ձեն կածեր,
 Ձուկն ի ծովուն քե գովք ասեր:
 Ծըվըլուն ճընճղիկներ,
 Կըվկըվան սարի կաքավ,
 Քյո խաղին էլենն ընկեր,
 Քյո լեզվին փակ ու բալնիս:

Վան

ՎՍՇԲ 10

189

Մեր էգուն պատնէյուն,
 Խնձըյընուն ծառնէյուն,
 Յածուցեք մողըմ առնում,
 Աս դըզուն պասպան սիրտը առնում:
 Պո՛յ կենեմ, պո՛յ կենեմ,
 Թումլե ձեյունին կու մեկընիմ,
 Իքիշմէյը խեկըր գլխեն կանցնի.
 Գնո՛ տըզո բոն ունիմ,
 Քեյկոֆնիմ բոն ունիմ,
 Ընդ քեզի մի խե տըզո ամեն տենէյ, մոտմը ունիմ,
 Աս տըզան կիննե տենէյը,
 Կը լողի տունլը տենէյը,
 Գենչե բեյդին ուռքը,
 Բամոն բուսնի փըշրոնքը,
 Դիմացի պաղչեքը մէյը կիյմանե,
 Մեջը փիլիշ մը կոյ տղաս կիյմանե.
 Գրկին թոփուխը պըզըզիկ կիյմանե:
 Աս տըզան մատիկ, մատիկ,
 Լալի բաբուճ չընտըր վաղիք է՛,
 Բարոկ առունուն պող ջուն է՛,
 Հացին փշրոնքն է իստոք:

Հաճն

ԳԹՍ, 132

Ելիր կայնիր խեղ իրկան,
 Ծանդրիկ կուգա բազրկան,
 Դեղ ու դեղդիր քու կնկան,
 Դաստա լաշին քու մամուն,
 Կարմիր խնձոր քու պապուն,
 Թուր ու թվանք քապպուն:

ՀԺԲԱՆԳ 84

190 ա

Անձրե կուգա վերին սարեն,
 Վերին սարեն, մարմառ քարեն,
 Ելիր կայնիր էն սարեն,
 էն սարեն ու էն քարեն.
 Դեղդիր դրի աշերիդ,
 Դաստա մաղերիդ, մաղերիդ,
 Ղուրբան էլիմ քու ջանիդ:

Մուշ

ԳԱԱ

191

Աչքերացդ ասեմ ըստան,
 Աչքապերացդ շահ կուլիստան,
 Ասլան ձկնեի խեղ քե խաղան,
 Կազըվներ խեղ քե կըրվըրան.
 Խալալա խալ էր տըղեն,
 Արծըթե թառ էր տըղեն.
 Ծառ չինարին աղեն էր,
 Չինար պաժին մամեն էր,
 Ծըլի ճըլտուղ մորքըրներ,
 Վարդ վըռըհան խորքըրներ,
 Քան քաֆուր վարդ քեռկինքներ:

ԱՀԺԹ 103

192

Անձրե կուգա կուլկուլա,
 Մեռնիմ պաժիտ մարգարա,
 Մարգարեն կանեի կարմընջին,
 Գացեք կանչեք զոքընջին,

Զոքանջ մեռնի կտրըճին,
Կտրիճ գնաց խիյարի,
Թումպան իզուր տիյարի:

Բաղեշ
ՀԺԲԱՆԳ 33

193

Մեռնիմ քե, պատիկ լուսնակ,
Դու նդ ո՞ր* կէրթաս մեն մենակ,
Ծառ մի ունիմ քեզ օրինակ,
Պտուղ բերա քաղցր ու բարի,
Շատ սիրելին կուլեցնա,
Շատ ասելին սիրեցնա:

ԲՆԱ 346

193 ա

Մեռնի նանը մեռնեցով,
Քեռին դուքա բեռնեցով,
Ագեն քու ջանին մեռնի,
Ղալամքաշ աչքերիդ մեռնի,
Իմ սարի մաղան, բալա,
Դարդերիս դարման, բալա:

Ալաշկերտ
ԳԱԱ

194

Իմ լաճն ի սարի մաղան,
Իմ լաճն ի թուփում քաթան
Ղոչի տըմակ,
Հորը քոմակ,
Ծառի ծիրան,
Խան, ամիրան,
Ծաղկի դաստան,
Բաղը բոստան,
Բուռջը բաղան,
Վանքի շամղան,
Վարթի քրթոց,
Կըրակը պոց,
Կըլտոր-մըլտոր,
Փոլտի կըտոր:

ՀԺԲԱԹ

* «Դուն դո՞ր» պետք է լինի. «դու ո՞ր» (Մ. Կ.):

Սև լաճ ուր ձին թամբեյրի,
Մեջ խիծիլին խաղցեյրի,
Սև խավ սև լաճուն մատաղ,
Պստի քյուրեր իմ լաճուն մատաղ,
Մորքերներ իմ սաբուն մատաղ:

Վան

ՎՍՇԱ 17

Նանը դուրբա՛ն,
Ջանը դուրբա՛ն,
Սարղամիշու սարը դուրբա՛ն,
Ղարսի դուբերնատորը դուրբա՛ն,
Թուրքերու սուլթանը դուրբա՛ն,
Աճմներու շահը դուրբա՛ն,
Սաղ աշխարհի լալը դուրբա՛ն,
Աղիզ նանիդ ջանը դուրբա՛ն,
Իմ ձմի թանը դուրբա՛ն,
Մեր օջախի ցանը դուրբա՛ն,
Ունեցվածքն ու մալը դուրբա՛ն,
Ֆրանկի ատլասը դուրբա՛ն,
Հինդու յադութ քարը դուրբա՛ն,
Նանը դուրբա՛ն,
Ջանը դուրբա՛ն:

Ղարս

ՀԺԲԱԳ

Պապատ կանի կըտիտը,
Հարսն ու աղջիկ խտիտը,
Խնձորը կծի, ծուլ անի,
Զիզի հարսին կուլ անի.
Ծառի ծերի շարթն եմ,
Աղջկերանց մարդն եմ.
Ծառի ծերի հոպոսյն եմ,
Աղջկերանց փոփոքն եմ.
Ծառի ծերի ճուղեն եմ,
Աղջկերանց զուղեն եմ:

Ղազախ, Ուզունթալա

ԱՀԷ 203

Քե մեռնեմ, քյո քյավուրոշ,
 Որ քե զըրկե բերեր ի տուն,
 Որ շըթողեր կերեր ի շուն:
 Տերտեր լուսարար գովք են ասե,
 Ավազանի մեջ մըկըրտե,
 Անունդ Կարապետ ասե,
 Կարապետ անուն բարի,
 Յոթն անվան տեր քեզ մուրատի:
 Իմ կճատիկ արուխ-մարուխ,
 Քյո կճատ թեքերը վեր վերու,
 Օտերացդ տուր զորություն,
 Սարե սար կա զնալու,
 Սուսուն ծաղիկ կա քաղելու,
 Փունջ կապելու, տուն բերելու,
 Թառ քյավուրոշ օղորկելու,
 Կանաչ մեռոն համբուրկու:
 Քե մեռնեմ, քյո քյավուրոշ,
 Մումալարաք ձեր տիրոջ,
 Տերն ի տվե, մամեն բերե,
 Էն քյավուրոշ մունաթ ավելցե:

Վան

ՎՍՇԲ 9

199

Քե մեռնիմ կճատ մեղու,
 Քյո կճատ թեք վերու,
 Սարե-սար կա էրթալու,
 Շուշան ծաղիկ կա քաղելու,
 Թառ քավորին հողորկելու:
 Էրնեկ էն օր ինչ դու էղար,
 Էն օր վարդ էր ու վարդավար,
 Ավազ զատիկ ճրագն էր վառ,
 Շուն ի դուս շուքր կտեր,
 Կյաքավ էրդիս մորն ավետիս:

Կարճականա Նանկաց դյուզ
 էԱԺԶ 67

200

Կճատիկ արուխ-մարուխ,
 Կըճատ թիվքերդ վեր վերու,
 Սարե-սար կա էրթալու,

Սուսուն ծաղիկ կա քաղկուն,
 Քու քալուրոջ օրոխկելու,
 Թառըմ տլու, թառմ քո քալոր,
 Թառոջ խաթուն էր քալոր կին:
 ԱՀԺԹ 104

201

Կճատ մեղուն, հա՛ կճատ մեղուն,
 Կճատ թեւեր վի վերու,
 Սարե սարն թոնկելու,
 Անթառան ծաղիկ բերելու,
 Թառ քաբըբուն յօղորկելու,
 Դու թառ, քաբըբ թառ,
 Մեռնիմ քըզի, քու քաբըբուն,
 Կնքեր ա՛ տուն ա բերի,
 Չթողեր ա կատուն ուտի:
 ՓԺԲՀ 75

202

Հա՛ կճատ մեղու, հա՛ կճատ մեղու,
 Թալի տու քու կճատ թեւերուն,
 Սարե-սար ես էրթլու,
 Շուշան ծաղիկ ես բերելու:
 Թառ ես դու, թառ քու քալոր,
 Յոթ երեց քզի կնքեր ա,
 Յոթ սարկալադ մոմեր բռներ ա,
 Կը ավտնամ քու ստեղծողին,
 Քզի շալակե տուն բերեր ա,
 Չթորկեր ա կատուն կերեր ա:
 Ալաշկերտ
 էԱԺԶ 69

203

Ա՛ պզան մեղու, ա՛ պզան մեղու,
 Քու մանրիկ թեւեր վերու,
 Բանձրիկ սարերն ես էրթալու,
 Սուսան, սումբուկ ես քաղելու,
 Քաղցրիկ մեղրն ես կրելու:
 Ալաշկերտ
 էԱԺԶ 69

Հա՛ կճատ մեղու,
 Հա՛ կճատ մեղու,
 Դու քու կճատ թևեր վերու,
 Սարից սար հս էրթըլու,
 Սալամ կաքավ բերելու:

ԱՀԵ 12

205

Հա՛ կճատ մեղու, դե՛հ կճատ մեղու,
 Թափ տուր քու կճատ թևերուն,
 Սարե-սար հս էրթըլու,
 Շուշան ծաղիկ հս բերելու:
 Թառն ի դու, թառն քու քապապ,
 Թառ ու մառ էտ քու քապապ,
 Յոթն երեց էր քու կնքող,
 Յոթ սարկավագ էր մոմ բռնող,
 Հավատամ քու ստեղծող,
 Որ ճամբեր ա տուն հս էկեր,
 Զը թորկեր ա գեղնի կերեր:

ՀԺԲԱՆԳ 83.

206

Երանեկ էն օր ինչ դյու էլար,
 Մորն ավետիք որդի մ'էլար,
 Ամպ խովանի օսկիմ էլար,
 Կաքավն էրտիս, մորն ավետիս:

Տերտեր կնքե հաղն ի առե,
 Թե մեռունե ճյաշն ի կերե,
 Տերն ի տվե, մերն ի պիրե,
 Էն քյալուրոչ մունաթն ավել,
 Որ գրկեր ի, տուն ի պիրե,
 Որ շթալե, շուն ի կիրե:

Զուկն վեր ծովուն քեյ կյովք ասաց,
 Եոթ սարկավագ մոմ կպուցին,
 Եոթ տերտերով քեյ կնքեցին:

Ճյոշ տղա, ճյոշ նաղարա,
 Դմբիկ զանեմ, նստի խաղա:

վան

ՎՍՇԱ 19.

Վեր կըթըռնեմ, ծաղիկ եմ,
 Թեթեւախոզի աղջիկ եմ,
 Սերկեւելին ծաղիկ եմ,
 Աղապ լաճու մատնիկ եմ,
 Թառ քյավուրոչ սանիկ եմ:
 Մեռնեմ, մեռնեմ մեռոնով,
 Քեռին էկավ բեռներով,
 Բեռները պլութուն քյարբար էր,
 Իմ լաճ վիրեն սարուբար էր:
 Զանն ջան, ջանքս քե կուրբան,
 Փողնի մարդեր լաճուս կուրբան,
 Լաճն էր աղա, լաճն ամիրա,
 Աղջիկներաց վերեն խաղա:

ՎՍՇԲ 10

Երնեկ էն ավուր կուտամ,
 Պարկը շալակիդ կուտամ,
 Դագնագը ծեռիդ կուտամ,
 Սըլեքը թեխ կուտամ,
 Մաղերը մեշքիդ կուտամ,
 Տըռնե ի տուռ ման կուտամ:

Գաննի
ՀԺԲԱԹ

Լաճուն մեռնեմ քյանի կա,
 Ոչ խիվընդնա, ոչ տքյա,
 Լաճն ըխտատեղրանք շուռ մառ գյա,
 Լաճն առավոտ, լաճ,
 Գյառներ տար արոտ, լաճ:

Վան
ՎՍՇԱ 12

Կարապետ աղբյուրի խետ,
 Բեր խետ, կըլորի գետ,
 Տյու դյոր կէրթաս՝ մամեն տար խետ:
 Կանչես, կանաչես, տըղա:

Քյո յարիկ շուտ ճանաչես:
 Յարիկդ էրկեն բաժ էլներ,
 Ծամերն խեղ կրքնկան էլներ:
 Սե ես, սերակեր ես,
 Քանց զքմեն ծաղկունքը վեր ես,
 Սիւլտակ ես, ծծի տակ ես:

Վան
 ՎՍՇԲ 3

211

Խանե, խան, խանզադա,
 Թորվընեն խան, խանզադա,
 Խավու խորված խանզադա,
 Խնամու կերած խանզադա,
 Չոր խաց չեմ կանա ուտե,
 Ատրմներս խախուտ են,
 Կակուղ խաց ատամս կաննի,
 Կակուղ բաղարջ փորիս դեղն ի,
 Դարիվեր չեմ կանա էլնի,
 Դլոխ վեր՝ խանզըս կկտրի:

Վան
 ՎՍՇԲ 5

212

Ձագ ու ձագ, ձագարակ,
 Ձագս էլի բերդի բարա,
 Կանչեցի տեր Ձաքարա,
 Որ զքի օրհնե, իմ բալա,
 Ջգառն ու մաքին ես տեսա,
 Ես կթեմ, դու մերե,
 Ես բրդեմ, դու գտալե:

Մուշ
 ԱՔ 1

213

Ձագ ու ձագ, ձագարակ,
 Ձագ իլի բերդի պարա,
 Կանչեցին տեր Ձաքարա,
 Ջուխտակ գառներ ի բե դեսա,
 Ես կթեմ՝ դու մերա,
 Ես բրթեմ՝ դու գտալա:

ՀԺՄԱՆԳ 33

Քնիր ես, բըռարներ ես,
Մամին քե կուրբան,
Վախենամ տայտ քայեր ես,
Գրող քե տանի:

Վան
ՀԺԱԾ 5

Երկինքը պեպեք մի կա,
Նստիր քերկեֆ նախշեյա,
Հենեն պուղլութխալեյա,
Քրտիրքոքը հավկիթ խաշեյա,
Վարտիքը վեր-վեր քաշեյա,
Կեղենե կիտենե շողուղ:

Մալաթիա
ԳԺԱ 160

Ախչիկս ախշա ունի,
Համամի բոխշա ունի,
Զառով սանդուխշա ունի,
Մարդու գնա՝ տուն ունի,
Ճուճուկներուն բուն ունի,
Դե՛, բունիբունի ճուճուկներ,
Համամ գնացած ախչիկ,
Ողներդ վլացած ախչիկ,
Զուրաբ ջհայսարով ախչիկ,
Փայ ու բաժինքով ախչիկ:

Զահարմահալ
ԶԶԲԵ 8

Ախչիկ ունենք ըռանգին,
Պահեւ ենք տանք ֆռանգին,
Յռանգն էկավ մեր դուռը,
Օսկին համբեց հոր բուռը:
Վով արժան է գա տանի,
Վով արժան չէ՝ չտանի,
Հ'աճկերը ցոյղը տանի,
Ողները ձունը տանի:

Զահարմահալ
ԶԶԲԵ 8

Օվսանա ջան, Օվսանա,
Ուրախ Զաղիդդ լուսանա,
Քաբիդ գա Հնդստանա,
Քեռներ բերե քաթանա.
Քաթան դոշակը տակիդ է,
Զառ թակալեն հաքիդ է:

Չահարմահալ

ՉՉԲԵ 6

219

Ախշիկյ օնիմ վորդ-խաթուն,
Քեթինքյը կարված-քաթուն,
Բուրդ բարիքյ, բեթինք արի,
Օդտ բարիքյ բեռնի տանի:
Ո՞վ այ գելիս, գայ տանի,
Մագամ տոլ ը՞մ, օր տանի:
Դառ հայրը հո դառ մայրը չէ,
Ախշիկյ օնիմ հումանի,
Տոլ չիմ հըզոր թըմանի,
էխտը ձի, էխտը ջերի,
էխտը բոլամա հըլերի,
Ուլ շուտ բերի, նա տանի,
Ուլ յատի գայ՝ փշմանի,
Դառ հայրը հո դառ մայրը չէ:

Ագոսլիս

ԱԲՍ

220

Աղջիկ ունեմ հունարի,
Գլխին ունի ջունարի.
Աղջիկ ունեմ հունարի,
Բոյն սալը ու չինարի:
Աղջիկ ունեմ հունարի,
Տալ չեմ հաղար թումանի,
Գլխին ինչքան մաղ ունի,
էնքան իլթիմաղ ունի:

Բուրդ բերենք բաժինք անի,
 Ուղտ բերենք բարձի տանի,
 Գեղով կզան խնամի,
 Տալ չեմ աղջիկս տանի:
 Ո՞ր խնամի քեզ տանի,
 Բաս քու մերն ի՞նչ անի,
 Ո՞վ կարա, որ քեզ տանի,
 Իր մոր ձեռից դուս հանի:

ԱՀԺԱ 41

221

Աղջիկ մը ունիմ մաղերով,
 Վարդի կէրթա նաղերով,
 Սակառը լիք թուղերով.
 Տա՛ն ընի, տանտա՛ն ընի,
 Մեծնա՝ մեղի բան ընի:

Մեռնիմ իրա մաղերուն,
 Հազար ու մեկ նաղերուն,
 Տոտիկ, տոտիկ վաղելուն.
 Տա՛ն ընի, տանտա՛ն ընի,
 Մեծնա՝ մեղի բան ընի:

Իմ աղջիկը որին տամ,
 Մեծ իշխանի որդուն տամ,
 Թագավորին տղուն տամ.
 Տա՛ն ընի, տանտա՛ն ընի,
 Մեծնա՝ մեղի բան ընի:

Մատաղ ըլեմ աչերուն,
 Կնմանի ժամու խաչերուն,
 Կանթեղներուն ջահերուն,
 Երկնքի աստղերուն.
 Տա՛ն ընի, տանտա՛ն ընի,
 Մեծնա՝ մեղի բան ընի:

Վան
 ԳԹԶ

Էսպէս աղջիկ ո՞ւր ունի,
 Շորերու վշապիկ ունի,
 Մեծ գետը բաղնիք ունի,
 Մեյգանը հարսնիք ունի,
 Մարդրտով կոշիկ ունի:

ԱՔ 5

Ծափիկ-ծափիկ ծիրանի,
 Ծովը խաչմախ կըլմանի,
 Կարմրուկ խնձոր կըլմանի,
 Մաղերը սըրմա կըլմանի,
 Օսկի դերձան մաղերն ալ՝
 Հովը թել-թել կը տանի,
 Էրեսս էրեսիդ քսեմ,
 Հասկա քունը կը տանի:

ԱՀԹ 168

Դըմպը՛լ, դմպը՛լ, մաղարա,
 Հարս մը բերեմ կիսաղա,
 Զուրը ձգեմ կլողա,
 Զուրեն հանեմ կտողա:
 Ծափիկ, ծափիկ, ծիրանի,
 Հովը թել-թել կտանի,
 Կարմիր խնձոր կմանի,
 Յուր կտանի թող տանի,
 Հայրիկին պաղչան թող տանի:

Սերաստիա
ԲՍԳ

Ախշիկյը մառնի բխշումը,
 Շարարը դրիք թաղշումը,
 Մոյն թոս գինի տոք պաշտումը,
 Քշարավ արիք թաղումը,
 Նոք դուք՝ վաջ տոք,
 Քշարավ վիկոյ շաջ տոք:

Ախշիկէյը մառնի, ո՞ւնչ իրիքի,
 Բկըլաբլատկէ ճոշ իփիքի,
 Բկըլբըշովն հոց թխիքի,
 Դրիյ տխտակին լվանիքի,
 Խում կտալավ պտանիքի,
 Ախշիկէյը թաղիքի պրծանիք:

Ադուլիս
 ԱԲՍ

226

Գնա գեղումը թաւում քըշուր արա,
 Արի նանի ծոցումը կուշուր արա,
 Գընա գետումը լոդացի,
 Արի նանի ծուցում տաքացի:
 Աովի ափան էս բէխս,
 Գառան թափան էս բէխս:

ԳԹՔ 107

227

Ծիւլ, ծիւլ ծիտոնա,
 Հարա տարա պիտոն ա,
 Ես պիտոնին փեսա եմ,
 Ճիճի մալարին հարսն եմ:

Ախա_ցխա
 ԺԽԲ

228

Մերն ի կիրե խավըրծիլ,
 Աղջիկ ծընե օսկի ծիլ,
 Մերն ի կիրե գապի տակ,
 Տըղեն ծընե պատի տակ:

ԱԴՄ

229

Քո մեր կերեր խավըրծիլ,
 Զքե բերեր օսկու ծիլ.
 Քա* մեր կերեր եղեղեն,
 Քեզ ա բերեր խըրեղեն.
 Քո մեր կերեր տափի տակ,
 Զքե բերեր բալի տակ.
 Քո մեր կերեր ձլածեղ,
 Զքե բերեր քոռ անծեղ.

* «Քա»-ն քո դերանվան աղավաղված հնչյունափոխումն է (Մ. Կ.):

Անձրե կուգա կաթու կաթ,
Դուն մարդըրիտ անկալաթ,
Քեզի կասեն ջրի բադ,
Գնացիր էղար հոտին վարդ:
Խաղար բարուց խուրն ես դուն,
Հռավի պաղ ջուր էլ ես դուն,
Յամաք հացի կուլն ես դուն:

ԲՆԱ 5

230

Ծալքի դումաշ ա բալաս,
Տիռնի կյումաշ ա բալաս,
Խոսա անումըդ հըրցընեմ,
Ժամումը շամ կըպցընեմ:

Օնքերըդ դալամ քաշած,
Հակատըդ ռանդավ տաշած,
Կորի-քինա սե սըտանա,
Իմ դուզու ապան տաննա:

Գորիս

ՀԺԲԱԽ 3

231

Ըթեմ, Ըթեմ, կաթդ կթեմ,
Մերեմ մածուն, Լցեմ ցծում,
Եղ շատըցում, թան քչկցում, իմ բալա,
Խատ քյարի ցան,
Օխչրի թացան, իմ բալա.
Քունքուլո քյոռ մուկ ա,
Քունքուլո նխշուն ձուկ ա,
Իմ բալա:

Բասարդեշար
ՀԺԲԱԳ

232

Խաս դարնցան իմ աղջիկ,
Մաքուր թացան իմ աղջիկ,
Լըմըռ բաթման իմ աղջիկ,
Կարեաիրան իմ աղջիկ.
Արախչին ծուռ մի՛ դնիր,
Արախչին պինդ ու տալաշ,
Նանեն մեռնի, պատիկ քալաշ:

ԲՆԱ 5

Աղջի՛կ, աղջի՛կ, ուզրի աղջիկ,
 Աղջի՛կ, աղջի՛կ, գըհզրի աղջիկ.
 Էլեր սարեր կսըղսըղա,
 Մատնիք մատքեր կը պսպղա.
 Թոի՛, թոի՛ թոուցեմ,
 Սև խավեր կերուցեմ,
 Արաղ, գինին խմացուցեմ:

Մոկս, Սեպ
 ԷԱԺԶ 68

Աղջի՛կ, աղջի՛կ, քարե չըխշիկ,
 Մըկան պոշիկ, կատվու տոտիկ,
 Պըտիկ մըտիկ շան ակընջիկ, առ քո խրճիկ,
 Ալուր մաղեմ, գյամ քե թաղեմ:

Տըղա՛, տըղա՛, սիրուն տըղա,
 Առ քո ճաներ գյնա խաղա,
 Դու իմ գլխուն պոծառ ջըղա,
 Ալուր մաղեմ, գամ քե պահեմ:

Վան
 ՎՍՇԲ 13

Հ'ախշիկ ունեմ ջամալի,
 Խելքը, շնուրք քյամալի,
 Որ կա են, շեն տան սուն ի,
 Որ կա են, օջիսի քուլ ի,
 Մարիֆաթլու մանշուր ի,
 Բարվանդղի բաշուր ի.
 Ոսկի մատնիք պերեք նըշան,
 Առծըթե թաս՝ կըլխին քըսակ,
 Բեշիբիրլի շարեք հնե,
 Ուր թեերաց բիլազուգներ,
 Զառգառաշեն պերեք ինե,
 Հ'ակնջներաց օսկի օղեր,
 Կապու տղաշով կախեք ինե,
 Խաս կանավուզ մեջկապ պերեք,
 Դուգուն բանդով կապեք ինե,
 Զարնեցեք, զարթարեցեք,
 Ուր մուրաղին խասուցեք:

236

Աղջիկմ ունիմ անի մանի,
Մաղերը շեկ աննմանի,
Մեկմ էլ ունիմ, էլի մեկի,
Գրողը գա հինքը տանի:

Բասարդեշար
ՀԺԲԱԳ

237

Աղջիկը տամ ք քնջան՝
Ձեռքերը կեր ալ մըռջան,
Ձիանք փակյալս խրխնջան՝
Լաճերը տուն վըրվընջան:

ԱՀԺԹ 104

238

Գինի, գինի գինըստան,
Ախշիյ մ'ունեմ Շահրըստան,
Վախենամ տանեմ Ոստան,
Ծամեր վեր գլխուն դուս գան:

Վան
ՀԺԲԱԾ 2

239

Որդի ունիմ ավնալոր՝
Հարս կբերե քողերով,
Կանանչ վառած մոմերով,
Մաման կելլե խունկերով,
Պապան կելլե փունջերով,
Էկել են տղուս ձան կուտան,
Դուն ու երթիկը վար կուտան,
Կեցե՛ք առլաս կապաս հագնիմ,
Թելլի գոտիս մեջքիս կապիմ,
Սրմալի խամշին առնիմ,
Տանդի՛, տղաս, տանդի՛, է՛:

ՀԺՀՆ 9

240

Աղջիկ ունիմ հարսնացու,
Կտրիճ կուզիմ փեսացու,
Աղջիկ ունեմ օղերով,
Հարս պիտ անեմ քողերով,
Կանաչ ֆառալս մոմերով,

Յալտուր, յալտուր, խոլերով,
 Յալն կանե աղջիկս,
 Վեր-վեր կըլնի աղջիկս.
 Որի՞ն տամ, որի՞ն շըտամ,
 Տանիմ, իշխանին տղին տամ,
 Տասն արարա ճըհեղ տամ,
 Ան շօղտե նը՝ դահա տամ,
 Կլոր գլոխին ֆես տամ,
 Սըրմա մաղին սանտըռ տամ,
 Բարակ մեջքին գոտի տամ,
 Պըզտիկ ոտքին մաշիկ տամ,
 Դուռն ու երթիկը վար տամ,
 Տանիմ իշխանին տղին տամ,
 Հարայտա՛, հարայտա՛, թո՛ղ էրթա:

նոր նախիջևան
 ննբֆ 59

240 ա

Աղջիկ ունիմ հարսնացու,
 Կտրիճ կուզիմ փեսացու.
 Աղջիկ ունիմ հարսնացու,
 Կտրիճ կուզիմ փեսացու:
 Որի՞ն տամ, որի՞ն շտամ,
 Հանիմ իշխան տղին տամ,
 Ան շօղտե նը՝ դահա տամ,
 Պըզտի գլոխիդ մեծ ֆես տամ,
 Սըրմա մաղիդ սանտըռ տամ,
 Բարակ մեջքիդ գոտի տամ,
 Փոքրիկ ոտքիդ շիբլիթ տամ:
 Աղջիկ ունիմ օղերով,
 Հարս պիտի անիմ քողերով,
 Փեսա կուզիմ ուրդ նամուսով,
 Ճըհեղ կուտամ փեշ-փեշտամալով:

նոր նախիջևան
 ննբֆ 59

240 բ

Արի աղջիկս ինձի,
 Կըլմանիս բուլիծի,
 Թըռլ-թըռլ կքալիս,
 Փոռթակալի կըլմանիս:

Աղջիկ գնաց ավելի,
 Կըլմաներ լալելի,
 Օղիկս գնաց շուկիլի,
 Կըլմաներ բուլկիլի:
 Երկու թուշդ թուղի պես,
 Քու ճակատդ պուղի սկես,
 Օղիկիս վրան արծաթ կոճակ,
 Ինքը միքամ տեսոք շիշակ:
 Օղիկս գնաց խոտ-օրախ,
 Սիրտը շեն ու ուրախ,
 Գլոխը դրեր է շիշակն ֆես,
 Կըցատկտե թոռղայի պես:
 Օղիկս կըխաղա, օյին հալա,
 Հալիսը կայնած, կըղարմանա,
 Օղիկս կըխաղա խաչախ հալա,
 Գետինը տակը կըթնդա:
 Օղիկս մեկ հատ բացված վաշդ,
 Էրկանը հետ պիտ ասլոն հաշտ,
 Նանի՛, նանի՛, իմ բալաս,
 Մըլիս, ծաղկիս, մեծանաս:

Նոր Նախիջևան
 ՆՆՐՓ 60

241

Թե շիլ եմ՝ նը շիրին եմ,
 Թե կուզ եմ՝ նը կոռուզ եմ,
 Թե կոլոտ եմ՝ խոբոտ եմ,
 Քանց ամեն ծաղկունք վեր եմ,
 Թե գեշ եմ՝ նը ատլասի փեշ եմ,
 Թե կաղ եմ՝ նը կաքալ եմ,
 Թե սե եմ՝ նը սերակեր եմ:

Վան
 ԳԹԶ

242

Ճի՛վ ու ճի՛վ, ճըվճըվկա՛ն,
 Ձագս թըռեր հըտ ծիծըռկան,
 Ճուղ կրերեր հըտ ըղվընկան,
 Բլբուլն ու ինքը վարդի վրան,
 Տաղեր կըսեն, յամա՛ն, յամա՛ն:

ԱՔԲ 1

Կարմիր երես, բոլոր սուրամբ,
Դընգոս գլուխ ու լեն ճակատ,
Բաժ ու բալեզ շինարի ծառ,
Ոչ լավ ողիկ, ու ոչ լղատ,
Կարմիր թշներ, մոռ-մոռ աչքեր,
Գեւաղ երես, թուխ-թուխ ընքեր,
Փամպուխ ձեռքեր, ճանկ ու ճվեր,
Թոթոշ, փոփոշ հաստիկ ճռներ,
Էդ կոնծուկ ոլոր ծամեր,
Այնի մընի արծթե թել:

ԱՀԶ 71

243 ա

Էդ կուտուսվի մազերը,
Բախուվ բացուկ աչքերը,
Ով որ քեզի քար թալի,
Ընդու գյարդանը խիամի:

Բասարդեշար
ՀԺԲԱԳ

244

Քեզի դուրբան, քեզի շուն,
Ի՞նչ իս սլաոցի քյո իշուն,
Ալվան ըռանգ ամիրշում,
— Հ՛ըմմեն տարար սիրողիդ,
Մեկը չթողիր ծնողիդ
Տատ մի մամի,
Տատ մի գզի,
Առ, սլատի տակը պըպզի:

Խոյ
ՊԹԱՍ 106

245

— Մեռնիմ քեզի մեռնելով,
Քեռին էկավ բեռներով,
Չամիչ բերեց թեռներով,
Չագուկս կերավ թաթերով:

Ելեր կաներ մեկ աղաչե,
Տե՛ս քանի՞ ծառ կը կանաչե,
Մեկն է ընկղի, մեկը թըղի,
Ս. Կարապետ բախշե զքեզի:

Մուշ
ԱՔ 1

246

Քեռին էկավ բեռներով,
Բեռներ ամեն քարուսար,
Իմ աղջիկ վրեն սար ու սլար:

ՀԺԲԱՆԳ 86

247

Մեռնի, մեռնի մեռնելով,
Քեռին կգա բեռներով,
Քեռու բերը քյարըբար,
Դու էլ միջին առըբար:

ՀԺԲԱՆԲ 87

248

Առանց մաղի գըմաշվիմ,
Հողին հեդ գըշաղվիմ,
Կեդինեն դագը գըթաղվիմ,
Ձառին բուսին դուտամ աջ,
Սև հողը գընեթիմ գանանչ:

Դոնի-Ռեստով
ՀԺԲԱՍՎ

249

Էլի՛, կանի՛, աղչա,
Պապու ծառներ կանաչ ա,
Մեկն ա հըղի, մեկ թղի,
Մեկ աստված պահա քըղի:
Թո՛ւ, թո՛ւ եղվընիկ,
Ավաղանի ծիծըռնեկ,
Խաչ պատուհան կուտ կերե,
Ավաղանի ջուր խմե:
Տա՛ն էնիմ, տունա՛ն էնիմ,

Ղոչ գառներ մատաղ էնի՛մ,
 Ոսկըրներ շարտար էնի՛մ:
 Մեջ նոսեր* քրկիթ կենա,
 էլեք, տեսեք ո՞ն էկավ,
 Սաթենիկ խանումն էկավ,
 Ալ ձին տակն էր խաղելին,
 Նխշուն օտեն ավլեցեք,
 Խալի-խալիչեն փռեցեք,
 Սաթոն վերեն նստուցեք,
 Էրադ-գինին խմցուցեք,
 Մառի հովին քնցուցեք:
 Մեզի կեկոլ ճիտ մի կեր՝
 Տանքե-տանիք ժուռ կիզեր,
 Բարով իրկուն տուն կիզեր:
 էլի տեսնեմ բաժ ի՞նչ վեւա,
 Հաչրիկ էրթա քաղքեն բերա,
 Ջոջիկ կտրա, նանեն կարա,
 Սաթոն հագնի, բարով վեւա:

Աւաշկերտ

ԱՀԵ

250

Ծափի՛ն, ծափի՛ն, պուպուլա՛,
 Հաւվա շաքար կուլ կուտա՛,
 էլեք աշեք վե՛ւ վրաքա,
 Պիճիլիկին տանելու.
 Պիճիլիկ է շեմ տա,
 Սարերուն սմբուլն է,
 Բախշաներուն բուրբուլն է,
 Պաղ ախալըրին ջուրն է,
 Հորն ու մորը դոխն է,
 Մամին պապին գառն է,
 Հորոխպորը ձագն է:

Ախալցխա

ԺԽԲ

* Ըստ բանահավաքի անմեկնելի, անհասկանալի բառ է: Երգի իմաստից կարելի է կռահել, որ այն «նստել» բառի աղավաղումն է (Մ. Կ.):

Ծափի՛ն, ծափի՛ն, կուլկուլա՛,
 Հալվա շաքյար կուլ կուտա,
 Եւեք աշեցեք վե՛ւ վ գութա,
 Տութիթ խանութը տուն գութա,
 Գաբրիել աղան տուն գութա,
 Զլի խորոզը մորթեցեք,
 Թղթով թնդիր վառեցեք,
 Տութիթ խանութին փայլը պահեցեք:

Շիրակ
 ԱՀԷ 204

252

Ծափի՛կ, ծափի՛կ, վաղն ի զատի՛կ,
 Էն մեկեկ օր ավագ կատիկ,
 Օ՛ն նինա, տոտիկ նինա՛,
 Մարմարական մարդու չկա,
 Սուտուն ծաղիկ սար չկա,
 Իմ խորոտիկին թայ չկա:
 Ամպ զամպ, զընկըռ-մընկըռ, փը՛ստ,
 Ամպ զամպ, հըլ-ֆըթ-պը՛թ:

Վան
 ՎՍՇԲ 2

253

Ծափի՛կ, ծափի՛կ, ծիրանի,
 Կարմիր խնձոր վանեցի,
 Աղջիկներուն ճուղայեցի,
 Մեկ աղջիկնին շմնաց,
 Գլխի վայր գետը գնաց,
 Աղջիկ զարձիր տուն եկուր,
 Քու փայղ գոտիս մնաց:

Վան
 ՀԱ 356

254

Ծափի՛կ, ծափի՛կ, ծիրանի,
 Ծովը խայմաղ կըլմանի,
 Կարմրիկ խնձոր կըլմանի,
 Մազերը սըրմա կըլմանի:

Օսկե դերձան մազերն ալ,
Հովը թել-թել կտանի.
Էրեսս երեսիդ քսեմ,
Հասպա քունը կտանի:

ԱՀԹ 168

255

Ծափի՜ն, ծափի՜ն, ծափ նաներով,
Փըլավ կէփեմ պոտկներով,
Գդալ չկա, լավաշ չկա՝
Մենք ա կուտենք մատովըներով:

ԳԱԱ

256

Պարպա՛ր անի իմ ըրախան,
Օրախ ապրի իմ ըրախան,
Հա՛ շատ ապրի իմ ըրախան,
Յով չի քաշի իմ ըրախան,
Վարդի կոտոր իմ ըրախան,
Շըքյարի ձոր իմ ըրախան,
Պարկի բրինձ իմ ըրախան,
Մոթալի եղ իմ ըրախան:

ՄՀ 62

257

Պարի՛ն, պարի՛ն, պզտի շուն,
Ի՛նչ ես կատղի, կարմիր շուն,
Խնկով, մոմով ապրեշում,
Խունկն ու մոմը խաշերուն,
Պարկով օսկին մանչերուն:

ԱՔՔ 5.

258

Պարի՛ն, պարի՛ն,
Պար տոշանին,
Քրդին յայլա տուն չի տանի,
Ապրեշմե խողուն նստի,
Կավե փարշով ջուր չի խմի,
Օսկի թասով գինի կը խմե,

ԱՔՔ 5.

Պա՛ր, պա՛ր, կլտր պա՛ր,
Արշակ արի նունիկին տար.
Պա՛ր, պա՛ր, չամշի պա՛ր,
Քեռին էկե հոսքա տա՛ր,
Հըլը պզտիկ է՝ մի՛ տանի,
Կեցի մեծնա՝ հապա տա՛ր:

ԱՔՔ 5

Պա՛ր էնենք, պա՛ր-պա՛ր էնենք,
Ղոչ գառը մատաղ էնենք,
Միսն ուտենք, շուրը խմենք,
Օսկոռներն ալիւն շինենք:
Տա՛ն արա, տա՛ն, տա՛ն արա,
Ոչխարը ղուրպան արա,
Միսը կի, շորպան խմե,
Օսկոռները չարտաղ արա:

Ծուրղուտ

ԱՔՔ 5

Պա՛ր ընինք, պարպա՛ր ընինք,
Սարերուն խապար ընինք,
Ղոչ գառը մատաղ ընինք,
Միսն ուտենք, շուրպան խմենք:
Էլլեք աշենք վեկ քուքա,
Աղա քեռին տուն քուքա,
Չամիչ կուտե, ժուռ քուքա,
Ճանճը... դուս քուքա:

ԳԹՔ 15

Դե՛, պարե՛ս, պարե՛ս ըրախաս,
Լոխին բըրբբար ես ըրախաս,
Դե՛, կաղնի, բոյլտ տեսնամ,
Մըծացի սոյլտ տեսնամ.
Նըշանիտ կանանչ կապեմ,
Հըրսընիքտ կարմիր կապեմ,
Դե՛ պարե՛ս, պարե՛ս ըրախաս,
Լոխին բըրբբար ես ըրախաս:

Գորիս

ՀԺԲԱ. 3

Յար էրա, պա՛ր-պա՛ր էրա,
Աղջիկներուն սա՛ր-սա՛ր էրա:

ՀԺԲԱՆՔ 67

Հա՛ թռի, թռի՛ թռցնեմ,
Սե խավու միս կերցնեմ,
Հով ծառի տակ քնցնեմ.
Հա՛ թռի, թռի՛, չուր ի լուս,
Պապեն գիգա կենա դուս:

Ալաշկերտ
ԷՍԺԶ 69

Հա՛ թռի, թռի՛, թռցնեմ,
Սե հավի միս կերցնեմ,
Կարմիր բուբուջ հագցնեմ,
Ծառի տակը քնցնեմ:
Քլոխն էկավ բեռներով,
Բեռներ հըմեն քարուպար,
Գրկոն վրեն սարուպար,
Յամա՛ն, յամա՛ն, ես քեզի դաման,
Քու ծծեր հաղորդ աման,
Քու բերան խնկի աման,
Ալի էրթանք սարի սեյրան,
Քաղենք դաստա մանիշակ,
Բերենք թալենք յորդան դոշակ,
Դու մեջ քնես, էղնիս զարնան շիշակ:
Ա՛ պզան մեղու, ա՛ պզան մեղու,
Քու մանրիկ թեեր վերու,
Բանձրիկ սարերն էս էրթալու,
Սուսան սումբուլ ես քաղելու,
Քաղցրիկ մեղրն ես կրելու:
Հա՛ թռի, թռի՛, թռցնեմ,
Սե հավու միս կերցնեմ,
Հով ծառի տակ քնցնեմ,
Հա՛ թռի, թռի՛ չուր ի լուս,
Պապեն գիգա կենա դուս:

Հա՛ կճատ մեղու, հա՛ կճատ մեղու,
 Թափ տու քու կճատ թեկերուն,
 Սարե-սար հս էրթլու:
 Շուշան ծաղիկ հս բերելու:
 Թառ էս դու, թառ քո քալոր,
 Յոթ Լրեց քզի կնքեր ա,
 Յոթ սարկավագ մոմեր բռներ ա,
 Կը ավտնամ քու ստեղծողին,
 Քզի շալկե, տուն բերեր ա,
 Չթորկեր ա կատուն կերեր ա:

Ալաշկերտ

է.Ա.Ժ. 69

265 ա

Թւի՛, թռի՛, թռցընեմ,
 Գեր-գեր մսեր կերցընեմ,
 Իշխանի ակ ընցըցընեմ,
 Խորոտըկի ծոց քընցընեմ:

Մուշ

Ա.Ք.Ա. 1

265 բ

Թռե՛, թռե՛, թռցընեմ,
 Սև հավու միս կերցընեմ,
 Արաղ, գինի խմցընեմ,
 Կարմիր շորեր հագցընեմ:

Փ.Փ.Զ. 75

265 գ

Թռի՛, թռի՛, թռցնեմ,
 Արաղ, գինի խմցընեմ,
 Սև խավի միս կերցընեմ,
 Հով ծառի տակ քնցնեմ:

Բալու

Հ.Փ.Ա.Բ

265 դ

Թռի՛, թռի՛, թռցուցեմ,
 Սև հավու միս կերցուցեմ,
 Կարմիր գինի խմցուցեմ,
 Ծառի հովին քնցուցեմ:

Բաղեշ, Արճեշ

Ա.Հ.Ե

265 Է

Թռի՛, Թռի՛, Թռցուցեմ,
Գեր-գեր մսեր կերցուցեմ,
Իշխանի ակ ընցուցեմ,
Խորոտկի ծոց քնցուցեմ:

Մուշ

ՀԺԲԱՆԳ 33

265 զ

Հա՛ Թռի, Թռի՛, Թռցնեմ,
Սև հավու միս կերցնեմ,
Բաշ էրազին խմցնեմ,
Դռան հետև քնցնեմ:

ՀԺԲԱՆԳ 33

266

Թռի՛ր, Թռի՛ր, Թիթեռնիկ,
Նկեղեցու ծիծեռնիկ,
Խաշ պատուհան կուտ քաղե,
Ավազանի ջուր խմե,
Միս կեր, օսկոռ թալե,
Մառմըռն ալվան դու շինե,
Մտիր ինե, դիվան ըրե:

Մուշ

ԱՔԱ 1

266 ա

Դե՛ Թռի, Թռի՛, Թռզընեկ,
Նկեղեցի եղունեկ,
Խաշ պատուխան կուտ ուտես,
Ավազանի ջուր խմես:
Բող-բող ձիանք խեծուցեմ,
Խով-խով տեղրանք քնցուցեմ,
Սիւտակ խացեր կերցուցեմ,
Կարմիր գինին խմցուցեմ:

Բաղեշ

ԷԱԺԶ 68

267

Հա՛ Թռի, Թռի՛ Թռցնեմ,
Սև հավի միս կերցընեմ,
Վարդի դաստա խորոտիկ,

Ռեհանի փունջ մորոտիկ,
Քեղմեն առնեմ հոտհոտիկ,
Իմ սիրունիկ աղունիկ:

ՀԺՅԱՆԳ

268

Թռի՛ր, Թռի՛ր, Թռվրոկան,
Հապու պեկի պաղըկան,
Թռփ-թռփ շիլեն քո մերկան,
Ալկնավուղ քո կնկան,
Կանանչ վարոց քո յարոջ:

ՀԺՅԱՆԳ 33

269

Թռի՛, Թռի՛, Թոցնեմ,
Արաղ գինին խմցնեմ,
Պատի տակը քնցնեմ,
Պատը վրեդ բլցընեմ,
Սև հավի միս կերցնեմ:
Մեզի մե կոկոլ հավ կա,
Փողոցե փողոց ժուռ կուգա,
Զատեկին ոտը կոտրեցին,
Դրին պուտուկն էփեցին,
Հժեհրն էկան Թեփեցին:

Շիրակ, Կարին
ԷԱԺԶ 70

270

Թռի՛, Թռի՛, Թոցնեմ,
Ծառի տակը քնցնեմ,
Պաղ-պաղ ջուրը խմցնեմ:
Աղջիկ ունենք համանի,
Զենք տա խաղար Թումանի,
Օխտը ձի, օխտը ջորի,
Ով կբերի, կտանի,
Ով չի բերի՝ կա կանի:
Վարդուհի խանում դու էլնիս,
Թըախտ էրեան քուն էլնիս,
Նըա րախփ անես, նըա շայի,
Բալա, փուշդ խաթայի:

Թավրիդ
ԷԱԺԶ 68

Թռի՛, թռի՛, թռնցրենեմ,
 Սև մաքու կաթ կերցրենեմ,
 Վլըր բող ձիուն նըստցրենեմ,
 Ծառի տակին քընցրենեմ,
 Զառ ու դումաշ հագցրենեմ,
 Իմ ծուռ տղին մեծըցրենեմ:

Տարոն
 Ժեթ

Թռի՛, թռի՛, թռնցրենեմ,
 Արաղ, գինի խըմցրենեմ,
 Սև խավի միս կերցրենեմ,
 Հով ծառի տակ քընցրենեմ,
 Մամայի վիզը շոցրենեմ:

Ժեթ

Թռի՛, թռի՛, թիթղնիկ,
 Եկեղեցու ծիծղնիկ,
 Խաչ պատվական կուտ քաղա,
 Ավաղանի ջուր խմա.
 Միս կեր, ոսկորը թալա,
 Ոսկորե ալվան շինա,
 Մտիր ինք, դիվան էրա:
 Թռի՛, թռի՛, թոցուցեմ,
 Գեր, գեր մսեր կերցուցեմ,
 Իշխանի ալ ընցուցեմ,
 Խորոտկի ծոց քնցուցեմ:

ՀԺԲԱՆԳ 33

Թռի՛, թռի՛ թուլրական,
 Յապո բեկի պաղրկան,
 Թուփ-թուփ շիլեն քո մերկան,
 Ալ-խնայուզ քո կնկան,
 Կանանչ վարոց քո յարոջ,
 Նխշուն օրոցք քո քուրոջ,
 Ֆասով ընկույզ հորքորոջ,
 Զամիչ պաստեղ մորքորոջ,

ԱՔԱ. 1

Թո՛ւի՛, Թո՛ւի՛, Թընոցիկ,
Ազիդ մամուդ մատնոցիկ,
Սև հավու միս կերցնեմ,
Ավագ զբռնեմ ընցուցեմ:

Ալաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

275

Դե՛ Թոի, Թոի՛, Թոցնեմ,
Չալ հավլի միս կերցնեմ,
Կարմիր գինի խմցնեմ,
Փափուկ տեղում քնցնեմ,
Հազար բեռնի, բեզրգյան,
Բառնա էթա Հնդստան,
Մաղ մարգարիտ ուր կնգան,
Թոփ-Թոփ շիլեն մորքվոր,
Կոռ-կոռ ձվեր հորքվոր:

ՀԺԲԱՆԳ 8

276

Դե՛ Թոի, Թոի՛, Թոուցեմ,
Ավագ սարեր ընցուցեմ,
Դե՛ Թոի, Թոի՛, տարեկան
Մսըր էրթաս բազրկան,
Բերեա օսկի ու մարջան,
Բանաս քու հլին ջրդան,
Օսկի խանեա քու կընկան,
Որ գա նստի քո ծնկան:

Ռշտունիք
ԺԽԲ 86

277

Թը՛ռ Թըոցընեմ, Թըոի՛, Թըոի՛, Թըոցնեմ,
Իմ լաճուն կաբա հազցընեմ,
Սև խավու միս կերցընեմ,
Կարմիր գինին խմցընեմ,
Նըխշուն օղեն քընցընեմ,
Ճոճիկ կախեմ, կախ անեմ,
Մախմուռից շորեր կարեմ,
Ատլասից բարձը կարեմ,

Թանթեւա ճըթեր շարեմ,
 Իմ լաճուն կապոց անեմ:
 Ճոճիկ արոշ մարոշ էր,
 Ճոճիկ կանաչ կարոս էր,
 Առվի ափեր բուսեր էր,
 Տախ աղջիկներ տիսեր ին,
 Վերեն մալիլ մացեր ին,
 Առին շեղվիկ՝ վաղեր ին,
 Ճոճկե թեւեր կտրեր ին,
 Ուրախ, ուրախ տարեր ին,
 Մառնե մառան տըրեր ին,
 Մառնի պատհան պախեր ին,
 Յոթն օր վերեն խարսնիս արեր ին:

Վաճ

ՎՍՇՔ 5

278

Հերդ հիմա դաշտեն կդա,
 Խարազանով մեջքիս կտա,
 Հեր Լեոնին ծիծ չի իտա,
 Դե՛հ թռի, թռի՛, թռցնեմ,
 Տարտարիդ մեջ նանացընեմ:

ՀԺԲԱՆԳ 42

278 ա

Հարի՛ր, հարի՛ր, հարի՛ր ման,
 Բաժիդ մեռնեմ բաղրկան,
 Ծամերիդ ծամթեւ դնեմ,
 Աչքերիդ սուբմա քաշեմ:

Աւաշկերտ

ՀԺԲԱԳ

279

Հարի՛ր, հարի՛ր, հարի՛ր ման,
 Արթուն կեցիր պաղըրկան,
 Յոթն օր մանցի իմ խոր տուն,
 Էնտան աղեկ չը լսեցի,
 Իմ ծամերով աղբ թափեցի,
 Իմ ձեռքերով տուն մաքրեցի,
 Իմ տղի հապով քուն բերեցի,
 Իմ ծծերով կաթ կերցուցի:

ՀԺԲԱՆԳ 33

Խարի՜ր, խարի՜ր, խարի՜ր ման,
 Իշու լրի բաղրգլան,
 Յոթն օր մնաց խոր տունը,
 Մատներով աղբը թափեց,
 Ծամերով պոլը սրբեց:

Աշտարակ
 ՀԺԲԱԳ

280

Իմ տղա՛ս, իմ տղա՛ս, ալ կապե,
 Բարակ միջացդ շալ կապե,
 Ելիր տանիք պտըտե,
 Աշխարհ տեսնե կոլոտ է,
 Նանեի սրտին խորոտ է:

Մուշ
 ԱՔԱ 1

281

Աստուածածնի մանանա,
 Մարդ կա մարդի նման ա,
 Ում տանը որ Արամ չկա,
 Յարաբ ինչի՜ նման ա:
 Իմ Արամը սաղ բլի,
 Մեր խոզի պես չաղ ըլի.
 Իմ Արամը նուշ ըլի,
 Չարի աչքին փուշ ըլի.
 Իմ Արամը նախշած ա,
 Աստծու իրան բախշած ա.
 Աղեմ, աղեմ իմ ըրեխին,
 Դուշմանը թաղեմ իմ ըրեխին:

Բորչալու
 ԱՀԺԱ 41

282

Նանա՛, նենի՛, բալա ջան,
 Իմ թագավոր բալա ջան,
 Բախրեն կըգա ծիծ կըտա,
 Զիզյար չունի քիչ կըտա:
 Հա՛ դան, դանի դնգոցին,
 Մեղրով լիքը քթոցին,
 Քնես, դարթնես ծագոցին,

Քու ցալն ընկնի սև օձին:
 էն շան տղին քարով տուր,
 Հայի տղին բարով տուր,
 Նանա՛, նենի՛, բալա ջան,
 Փաշա դրոշա բալա ջան:

ԳԹՔ 2

282 ա

Նանա՛ ասեմ իմ բալին,
 Հանդի լալա իմ բալին,
 Աչքը խումար իմ բալի,
 Բոյը շինար իմ բալի,
 Ունքը կամար իմ բալի:

Երևան
 ՀԺԲԱԳ

283

Ափին ակալ այ՛ բեռնը դու,
 Գետըն ակալ այ՛ փոփուռը դու,
 Ըսկըջրվե՛ծ շանդունը դու:
 Տոնը քշիր՝ ճրոգը դու,
 Թյզին մանակ՝ հինգիրը դու,
 Ղալամավ նախշված էյվունը դու,
 Վարդարը բահված՝ բուլբուլը դու,
 Ծառարը ծաղկած՝ ծաղիկյը դու,
 Արտարը կանանչ՝ սումբուլը դու,
 Դուրքը բնդե՛ծ՝ բլանիքը դու,
 Օջախը վառված՝ սունդունը դու:

Ա.գուլիս
 ԱԲՍ

284

Տղես կայներ կարմընջին,
 Տոլաբ գնդեր ակընջին,
 Զուաբ ճամփեք զոքընջին
 Թո՛ղ գա մեռնի բրջըմին,
 — Դե՛ տղա, տղա՛, իմ ձագուկ,
 Մանրիկ տոտիկ իմ զառնուկ:

Մուշ, Տարոն
 ԱԲԱ 1

Տուտուղան բախչեն նստեր էր,
 Տուտուղան ծաղիկ քաղեր էր,
 Թըռի՛, Բըռի՛, խատիկ ես,
 Թառ քյալորոշ սանիկ ես,
 Կակուղ խաց ւտամ կաննի,
 Լըմլըմուն ծըծիչ կուզի,
 Վա՛խ, նանե՛ր, նանե՛ր,
 Նաներ հա՛յ, հա՛յ,
 Տա՛ն նա նանանե՛ր:

Վան

ԳԹԶ 48

Նուս մի դո՛ւն, լուս մի քո խե՛ր,
 Արևի ճոթ էր քո մեր,
 Ուռի-ուռի քո հորողբար,
 Կանանչ վարոցն էր քո քեռին,
 Տա՛ն էրա, տըն տա՛ն էրա:
 Զարկ գնա Հնդստան,
 Կեռի կովեր բեր քե կթան,
 Մողալ եզներ քե լծկան,
 Քալլան ծիեր բեր քե խեծկան,
 Օսկի դեղդիր բեր քո կնոջ,
 Օսկի կաքալ բեր քո քուրոջ:

ԲնԱ 5

Արև դո՛ւ, արև քյո խե՛ր,
 Արևու ջոջ խորոխակեր,
 Սթլիկ, Շողիկ քյո խորքրներ,
 Թուխ աչք քյո մորքրներ,
 Ես քե մեռնեմ մամու դամ,
 Ամռան օրերն ես էղեր,
 Խաչկա թփեր դարնցան,
 Պտուտն էկեր աշնցան:

Կարճկանա-նանկանց գյուղ
 էԱԺԶ 68

էրջեաւ ճութ խորոխբեր,
Հետեաւ ճութ մորքորնեի,
Սեպտեմբեր խորքորնեի:

ԺԽԲ

Արեւ տյո՛ւ, արեւ քյո խե՛ր,
Արեւու մեյ ճյոթն ի քյո մեի,
Ուռենին քյո խորոխպեր,
Բարդենին քյո քեռատան,
Վարդենին քյո քեռու խեի,
Սաթը մոջան քյո խորքերնեի,
Ճըրի ճըրծակ քյո մորքերնեի:

Վաճ

ՎՍՇԱ 16

Արեւ դո՛ւ, արեւ քյո խե՛ր,
Արեւու ճոթն ա քու մեի,
Օսկի բառն ա քու քեռին,
Կաթի մրջան՝ քեռնկին:

ՀԺԲՆ 75

Անուշ բալին ես ղուրբան,
Քաղցր բալին ես ղուրբան,
Նախշուն երեսիդ մեռնեմ,
Սիրուն թաթերիդ մեռնեմ:

ՀԺԲԱՆԲ 2

Ի՛նչ խորոտիկ լաճ կեր մամուն,
Ի՛նչ վուվունիկ լաճ կեր մամուն,
Ձին կը խեծներ, էրթեր Օրդուն,
Թաս ու թեպիսի բերեր մամուն,
Թուր ու թվանք՝ ախպերներուն,
Ոսկի դնդեր քուրիկներուն,
Հյուր-մյուր՝ տեր սիրողին,
Անուշ պագեր՝ բերողին:

Ռշտունիք

ԺԽԲ 405

Տղա, տղա, տղացի,
Քո բերան եկեղեցի,
Կոացա խամբուրեցի,
Դուրս էկա բարովեցի:

ՀԺԲԱՆԴ 37

Տղա՛, տղա՛,
Դու ալ կապավոր,
Ղոմզի շալ կապավոր,
Դու իմ հայոց թաղավոր,
Ասմանի կապավոր,
Քո զատիկը շնորհավոր:

Չահարմահալ
ՉՀԲԵ 5

Մե տղա ունենք՝ մե տուն է,
Դուա կանչեցեք, զա տեսնենք,
Տեյտերի քանքով ունի,
Մոնթերի ճալվեր ունի,
Թեկ-թեկ քամուն չի տանի,
Չանգամանի հորն է,
Քալանթար Սարգսի թոռն է,
Է՛ս բեմեն, է՛ն բեմեն է,
Բեմատակում ջուր խմե,
Սուրբ սեղանում կուտ կուտի,
Էրկթե-էրկթե մարդիկը,
Փետե-փետե կնանիքը,
Չառ քաքովով տղերքը,
Փունջ մանուշակ հաշնիքը,
Հաշներու միջի ո՞րն է սիրուն,
— Կառճ ու բոլորը
Տղերանց միջի ո՞րն է սիրուն.
— Թուփ-թուփ քաքովը:

Չահարմահալ
ՉՀԲԵ 5

Ծո՛ւ տղա, լաճ, կապեդ կարեմ կարճ,
 Կոճկնե՛րդ շարեմ խաչ,
 Վու՛վ քե կասի՝ ումպրիկը շատ,
 Ուր տուռ կայնի քառսուն մշակ:
 Վու՛վ քե կասե՛ ումպրիկը կարճ,
 Ուր տուն ու տեղ տար պրիշակ:

Վան
 Ա. Հ. Ժ. Բ. 104

297

Ալ խնձորի, իմ տղեն,
 Շե՛գ շղորի, իմ տղեն,
 Կանանչ թղնի իմ տղեն,
 Կարմիր նոնի իմ տղեն,
 Մեռնիմ քու արարողիդ,
 Բարակ թավկար անողիդ,
 Որ ճուղ արավ, ճեղ չարավ,
 Եթիմ բալիս խեղճ չարավ:

Բորչալու
 Ա. Հ. Ժ. Ա. 39

298

Ա՛յ տղա, դու ճարտար ըլիս,
 Սև հավի կատար ըլիս,
 Եղի մաշնակ իմ լեռն,
 Մեղրի պողակ իմ լեռն,
 Գինու կարաս իմ բալաս,
 Խմի ման դա իմ բալաս:

Հ. Ժ. Բ. Ա. Ն. Գ. 41

299

Մանչըս կայներ ը կարմընջին,
 Մառկիշ օղերը անկըճին,
 Խաբար էրեք զոնքնջին,
 Մեռնի ասպես կտրիճին:

Հ. Ժ. Բ. Ա. Ն. Ս. 67

300

Մեռնի՛մ, մեռնի՛մ մեռնելով,
 Քեռին էկավ բեռնե՛րով,
 Բեռնե՛ր լիքը քարուբար,
 Բեռան վրեն սար ու բար:

Ես քե կուրբան, ես քե շուն,
 Ի՞նչ իս բարձե քու իշուն.
 — Խունդն ու հինեն աբրշում:
 — Խունդ դո՞ր կտանիս:
 — Պառլընեբուն,
 Աբրշում՝ հարսնեբուն,
 Հինեն՝ ազապ ախշիկնեբուն:

ԲՆԲ 75

301

Սրտիդ մեռնիմ, սեհրով ա,
 Աշքերուդ մեռնիմ, լուսով ա,
 Էրտիդ մեռնիմ, ջոհրով ա,
 Գլխուդ մեռնիմ, խեղբով ա:

ՓԺԲԶ 76

302

Անքով, քանքով իմ Արոն,
 Դաստա քանքով իմ Արոն,
 Սարեր շուռ գա իմ Արոն,
 Բարով տուն գա իմ Արոն:
 Մալաքա ձորն ամպիւլ ա,
 Արոն ձինը թամբեր ա,
 Անձրե էկե թռչեր ա,
 Արե զարկե շորցեր ա:

Շիրակ, Ղրմզլու:
 ԷԱԺԶ 71

303

Ես քե մեռնիմ գյուլի բադ,
 Գյուլից իլար նստար ապ:
 Ես քե մեռնիմ գյուլի կաղ,
 Ես քե մեռնիմ խորոտ մաղ:
 Ես քե մեռնիմ, որ գյու կաս,
 Նըա խիլնդնաս, նըա տըաս,
 Ըխտատեղրանք էրենաս,
 Խառսնատեղրանք տոտնկաս:

Թիմարա Կյուսննց գյուլ:
 ԷԱԺԶ 63

Ա՛խ, ի՞նչ անեմ, իմա՛լ անեմ,
 էն շար աշքից հեռու պախեմ,
 Մե ճար անեմ, իլաջ անեմ,
 Քեզի պախեմ, ջոջըցնեմ:
 Ջոջըցնեմ խանեմ ոտի,
 Խանեմ ոտի, կապեմ գոտի,
 Կարմիր-կանաչ օրի խասցում,
 Իմ սրտի դարգեր քշկցում:

Ալաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

Ո՞վ նըմանի, ըլմանի,
 Իմ տղեկն ով ըլմանի.
 Ջատու մամը չըլմանի,
 Մեր պապուկը ըլմանի, յա՛ր, յա՛ր:
 Ո՞վ նըմանի, ըլմանի,
 Իմ տղեկն ո՞վ ըլմանի,
 Խենդուկ հորքուր կըլմանի,
 Թոսուն քեռին ըլմանի, յա՛ր, յա՛ր:
 Ո՞վ նըմանի, ըլմանի,
 Իմ տղեկն ո՞վ ըլմանի,
 Արե, լուսին ըլմանի,
 Հարիկն ու մար ըլմանի, յա՛ր, յա՛ր:
 Ո՞վ նըմանի, ըլմանի,
 Իմ տղեկն ո՞վ ըլմանի,
 Ծիրան ծով չըլմանի,
 Աստուծո ըլմանի, յա՛ր, յա՛ր:
 Ո՞վ նըմանի, ըլմանի,
 Մեր տղեկն ո՞վ ըլմանի,
 Արե, լուսին, չըլմանի,
 Լուսավորիչն ըլմանի, յա՛ր, յա՛ր:
 Ծիրանի գոտի ի մեջքը,
 Թող կապե մեր տղեկը,
 Նըմանի ու ըլմանի,
 Սուրբ Կարապետին ըլմանի, յա՛ր, յա՛ր:
 Ոսկի թագը գլուխը,

Ոսկի սուր տոտիկը,
 Ո՞ւ ճըմանի, ըմանի,
 Աստվածամորն ըմանի, յա՛ր, յա՛ր:
 Ո՞ւ ճըմանի, ըմանի,
 Հեշ մեկուն թող չըմանի,
 Ո՞ւ ճմանի, ըմանի,
 Տղեկս իս թող ըմանի, յա՛ր, յա՛ր:

ՍԴՄ

306

Ծծում, կարայք,
 Եղլիկ մարայք,
 Էրթաս Վարագ,
 Ուտես կարայք:
 Ծո՛ տղա, տյու ալ կապալոր,
 Սաղմոսդ ի ծոց պասալոր,
 Աղջիկ տիւ ալ սաչալոր,
 Խալլինդ ի ծոց պասալոր,
 Թա՛թ տյու արե, թա՛թ տյու արե,
 Սուրբը խան, մխսով արե,
 Քեյդ պուլուլիկ յարմ հմ ճարե,
 Իմ սիրունիկ, թաթ տու արե:
 Սև լաճը ուր ձին թամքելի,
 Մեջ խիծիլին խաղցելի,
 Սև խավ սև լաճուն մատաղ,
 Պստի քյուրեր իմ լաճուն մատաղ,
 Մորքերներ իմ սաբուն մատաղ:
 Դալար թաթիկ, ճյուր պե,
 — Ես չեմ կանա, տյու պե,
 Ժաթիկ շինեմ, տյու կե,
 Պանիր շինեմ, տյու կե,
 Փլավ իփեմ, տյու կե:
 Դալար թաթիկ ճյուր պե,
 — Ես, չեմ կանա, տյու պե.
 Արե տա՛ր, տա՛ր տա՛ր տղեն,
 Տուն իլին մալ էր տղեն,
 Նազանիկ շալ էր տղեն,

Թաջը Թամադէն տղեն,
Արհ տա՛ր, տա՛ր, տա՛ր տղեն:

Վան

ՎՍՇԱ 16—17

307

Հա՛ ձձո՛ւմ, հա՛ կարա՛գ,
Եղն իվի, ջուրն իվի,
Քընց լուանակ բոլորիս,
Քընց երկիր կլորիս,
Ընծի ընդրան փայ իղնիս:

ՀԺԲԱՆԳ 3

308

Հա՛ ծըծում, հա՛ կարաք,
Հա՛ ծըծում, հա՛ կարաք,
Բալաս ուտի գյամշի կարաք.
Հա՛ ծըծում, հա՛ կարաք,
Բալաս ուտի կովի կարաք.
Հա՛ ծըծում, հա՛ կարաք,
Բալաս ուտի ոշխըրի կարաք.
Հա՛ ծըծում, հա՛ կարաք,
Բալաս ուտի էշի կարաք.
Հա՛ ծըծում, հա՛ կարաք....

Սալմաստ

ՀԺԲԱԹ 11

309

Մծո՛ւմ, կարա՛ք,
Շոտ էլնի, էրթա մարաք,
Տղեն ուտի, էրթա քաղաք,
Չամիչ, պնտուկ, պառնա եղան,
Տանի ծախի էժա՛ն-էժա՛ն:

ՀԺԲԱՇ 5

310

Հա՛ ձցում, հա՛ ձցում,
Շալկեմ սարեր անցըցում,
Հա՛ ձցում, հա՛ ձցում,
Շալկեմ դաշտեր պտտցում,

Հա՛ ձցում, հա՛ ձցում,
 Շալկեմ գետեր անցկըցում,
 Հա՛ ձցում, հա՛ ձցում,
 Մածուն ու կաթ կերցըցում,
 Հա՛ ձցում, հա՛ ձցում,
 Իմ փոքրիկին մեծըցում,
 Հա՛ ձցում, հա՛ ձցում,
 Ականջ քաշեմ երկընցում,
 Օրորոցում քեզ քընցում,
 Քեռականկատ կուղին քնցում,
 Տատուտ գողը նստցում:

ԳԱԱ

311

Մծյո՛ւմ-կարա՛ք, ծծյո՛ւմ-կարա՛ք,
 Շատ էլի, շոտ խասի՛,
 Պապիյն ուտի, էրթա խիզան,
 Չամիչ, պնդյուկ պանա եղան,
 Պիրի ծախի էժա՛ն, էժա՛ն,
 Կտորմ թողնի թոռներ վերեն,
 Վժա՛ն, վժա՛ն...

Վան

ԱԽԶ 48

312

Մծյո՛ւմ-կարա՛ք, ծծյո՛ւմ-կարա՛ք,
 Շատ էլի, շոտ էլի,
 Տղես ուտի, էրթա քյաղաք,
 Կռան զանի, խաջխան շինի,
 Պիրի՝ մեր տաշտ քերենք...

Վան

ԱԽԶ 49

313

Շըղլավըղիկ, թափ դու ճըրիկ,
 Գառու մըսիկ, երկնավըղիկ,
 Զաղամաթի քունը քեզիկ,
 Առնի մըտնի ուտրուրոցիկ,
 Քե դրեր հմ պանցրիկ ուրուց,
 Վերեն քաշեր հմ մարդըրտե ծածկոց:
 Ուրո՞ւր ասեմ, քնանա,
 Սիրտ պիտի որ դիմանա,
 Անսիրտ մերին խերիք, խերիք,
 Աչքեր կապես անես սլաշիկ,
 Քունըս չի դա՝ կանիմ ճի՛կ-վի՛կ:
 Վառ
 ԳԹԶ

314

Երկնավըղիկ,
 Թեթվաջրիկ,
 Զաղամաթի քունը քեզիկ:
 Ալաշկերտ
 ԷԱԺԶ 31

315

Էրկըն վզիկը,
 Թափտեր ջրիկ,
 Առներ քնիկ,
 Զաղամաթի քունը քեզիկ:
 Դարալապապ
 ԳԱԱ

316

Ղուլա՛ճ-ղուլա՛ճ թեեր ըլլա՞,
 Մո՛վ-ծո՛վ աշեր ըլլա,
 Բալլա քթիկ ըլլա,
 Ղութի բերան ըլլա,

Հըմմէն հրամմէն ըսես,
 էրկան վզիկ ըլլա,
 Կուկերդ կթվան ըլլա,
 Հաւկերդ ածան ըլլա,
 Տավարդ սյուրու ըլլա:

ՀԱ. 356

317

Օրն այսքա՛ն էրկըննաս,
 Օրն այսքա՛ն էրկըննաս:

ԺԽԲ

318

Թոթվն ջրիկ,
 Ժողվն մսիկ.
 Կամար ընքվի լընիս,
 Երկար թարթիչ լընիս,
 Շահեն աշվի լընիս,
 Պղտիկ քինթ լընիս,
 Պղտիկ բերան լընիս:

Ա.ԿՆ

Ա.ԳԳ

319

Չուչամբսիկ, չուչամբսիկ,
 Թեթվամսիկ, թեթվաջրիկ,
 Հ'երկե՛ն վզիկ, հ'երկե՛ն վզիկ,
 Ջաղամաթի քունը քըզիկ:

Տարոն, Մուշ

Ա.ՀԱ. 26

320

էրկա՛ն վզիկ,
 Թափ տու ցավիկ,
 Շալկե մսիկ:

Ջավախք

Ա.ՀԱ. 1

321

Հորավ ըլես,
 Մորավ ըլես,
 Ումրդ էրկան ըլի,
 Քու հորն ու մորը

Հնազանդ ըլես:

Քու հերը բան ա ուզում

Քու մերը բալա ա ուզում,

Քու յարն էլ ծամ ա ուզում:

Գանձակ

ԱՀԶ 5

322

Թափեր ճրիկ,

Պոներ մսիկ,

Զաղամաթի քյուն վեր քելլիկ:

Թաղա խարսներաց արթուն,

Թաղա լաճուն էլնի քյուն:

Ախչկներաց մերկներ,

Պինդ փակեցեյք ձեր դոներ,

Մուղնիկ աճառն ի փոթե,

Ոսկի դուզն ի կոտրե:

Կանթ ու կղիկն ընցուցե,

Առե, փախե, կնացե:

Աղջկներաց գյող կնացե,

Ուր սիրած ախչիկն ի կնդե,

Վեր կնդածին նշանվե:

Վան

ՎՍՇԱ 15

323

Տոտիկ փոխիր,

Կանաչ կոխիր:

Ղարս, Շիրակ

ՀԺԲԱԳ

324

Տոտա՛, տոտա՛

Տոտ էրա,

Կանաչ խոտիկը կոխա:

ԱՀԶ 5

325

Ճոշ արա՛,

Ճոշ նաղարա,

Տմբլիկ զանեմ՝

Կայնի խաղա:

Վան

ԱԽԶ 82

Մեկ էլի՛, մեկ հատ խաղա՛,
 Իմ խորոտիկ-մորոտիկ լաճ,
 Մեկ էլի՛, մեկ պար արա՛,
 Աղջիկներաց դարտ արա:
 Մեկ էլի՛, մեկ խաղ արա՛,
 Սե հալ քե մատաղ արա,
 Սե հալու միս կե, անուշ արա,
 Մորթը բռնորի, մուշտակ արա,
 Անուշ-անուշ քուն արա:
 Ոսկոռներ շարդալս արա,
 Մեջը նստի, խով արա,
 Ժամհար որ դա, դիլան արա,
 Մամուդ քունը հարամ արա:
 Մեկ էլի՛, մեկ հատ կայնի՛,
 Քանց շինարի ծառ կանաչի,
 Մեկ էլի՛, մեկ հատ կայնի՛
 Խեմ քեռ բաժին ինչ կըլնի:
 Աղին ասեմ քաղքեն բերի,
 Թարդուն ասի, որ դա կըտրի,
 Շողջղան մատնով կարի,
 Էն սուրահի բաժովդ շափի:
 Քանց բարունակ էլնես ճըղով,
 Քանց բարդի ծառ՝ էրկեն բաժով,
 Բաժդ ի կանաչ, կանաչ-մանաչ,
 Աղջիկներաց սըրտին ճանաչ:
 Մեկն է խըղի, մեկն է թըղի,
 Սուրբ Կարապետ պահեր քեղի,
 Մեկ էլի՛, մեկ հատ խաղա՛,
 Սե հալ քե մատաղ արա:

Վան

ՎՍՇԲ 8

Թաթ տյու արե՛, թաթ տյու արե՛,
 Սուերը խան, մխսով արե,
 Քեղ պուլուղիկ յարմ հմ ճարե,
 Իմ սիրունիկ, թաթ տյու արե՛:

Վան

ՎՍՇԱ 16

Ետիդ զարնիմ՝ հաստանաս,
 Մեծ ծառի շափ բարձրրնաս,
 Սարերուն տոտիկ կանիս,
 Ծագերուն մտիկ կանիս:

ՆՆԲՓ 64

Եղիկ, մեղրիկ,
 Զուածեղիկ,
 Բերանն ի վար՝
 Կը՛լ-կը՛լ-կը՛լ:

ՆՆԲՓ 64

Ատմա հատիկ,
 Սիրուն թաթիկ,
 Ուտենք հատիկ,
 Որ ատամիկ,
 Հեշտ տա տղիկ:

Վալոց ձոր
ԱՀԺԵ

Ա՛ թե,
 Ոտի տակը վարդ է,
 Կանաչներով զարդ է,
 Մորդ համար տարդ է:

Վալոց ձոր
ԱՀԺԵ

Տոտի՛կ, տոտի՛կ տաքցի,
 Գարուն էլի խաղցի,
 Վերև տոտկան մարդ էր,
 Ներքև տոտկան վարդ էր.
 Գարուն էլի խաղցի,
 Տոտիկ տոտիկ բաբի,
 Պապան առնե ճիճի փափի:

ԲՆԱ 30

||

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԳԵՐ

333

Մաշա՛, մաշա՛
 Կրակի մաշա,
 Խոխեն էկաւ,
 Մեզ թամաշա,
 Վանքի տակեն
 Զուր ա գալի,
 Իսկ Կոկոլը
 Տուն ա գալի:
 Ոտը դիպաւ
 Անդեր քարին,
 Ի՞նչ դուս էկաւ՝
 Կարմիր արին:

Քասարգեշաթ
 ՀԺԲԱԳ

333 ա

Մաշա՛, մաշա՛, կրակի մաշա,
 Խոխոբն էկաւ քեզ տամ մաշա,
 Վանքի տակը ջուր էր գնում,
 Գիծ-Գիղոլը տուն էր գնում,
 Ոտը դիբաւ անտեր քարին,
 Ի՞նչ դուս էկաւ՝ դախուս արին:

Քեֆլիս
 ՀՄԿԱ 14

333բ

Մաշա՛, մաշա՛,
 Կրակի մաշա,
 Խոխան էկաւ,
 Քե թամաշա.

Մանքի տկեն
 Զուր մի կէրթա,
 Ոտսի քիսաւլ
 Անտեր քարին՝
 Դուս էկաւլ՝
 Կարմիր արին:

Ալաշկերտ
 ԱՀԵ

334

Մոթա՛լ, մոթա՛լ,
 Դին աթար,
 Դամուր զաթար,
 Հյրան զուլի,
 Զեյրան զուլի,
 Նա հար ասի,
 Նա մար ասի,
 Լակոտ քցի,
 Էս դուս քցի:

Ղարաբաղ
 ՄՀ 62

334 ա

Մոթա՛լ, մոթա՛լ,
 Թարսի մոթալ,
 Դին աթար,
 Դամար զաթար,
 Հեյրան զուլի,
 Զեյրան զուլի,
 Համարասի,
 Լակոտ գցի,
 Էս դուս գցի:

Դարալագյաղ, Արփա
 ԱՀԲ 100

334 բ

Մոթա՛լ, մոթա՛լ,
 Էլլար օթար,
 Ղարմու թոթաղ,
 Զիլմա չիլիկ,

Եդդի իլիկ,
 Սարի սակկիլ
 Դուռնա դոխսուդ,
 Ալճի դալեր
 Մառադ դաշեր:

ԺԽԲ 13

334 գ

Դուլ, դուլ աիբան,
 Ախշա, ախշա չաիբան,
 Մոթալ, մոթալ,
 Գանջու մոթալ,
 Ին աթալ,
 Դամբուդ դաթալ,
 Իանդուլի,
 Գիանդուլի
 Օվուր բունե,
 Նա վիբադե,
 Ղուլուդուշ,
 Ղափինի աշ:

Քբիլիսի
 ՔՄԿԱ 22

335

Տիտոխին, տիտմորոխին,
 Զուրնա թխին, թուխ մանուկին¹,
 Եփի քադա, կուպուլուճան²,
 Իդն ի վրեն կու պճպճան,
 Ուտեին, խմեին,
 Մաշեին, ելենեին:

Քբիլիսի
 ՔՄԿԱ 23

335 ա

Տիտոխիկ,
 Տիտմալոխիկ,
 Զուռնաթողիկ,
 Էփա դաթա,
 Ու կուլիշա,

Նդն ի վերեն,
Կը ճպճպա,
Ուտա էնա,
Խմա էնա,
Քաշա էնա:

Աւաշկերտ
Ա.Հ.Ե

335 Բ

Տիտոխիկ,
Տիտմարոխիկ,
Զուռնա դոխիկ,
Էփա էս ա,
Ուտա էս ա,
Նդն ա վրեն
Կպըճպտճա:

ՀԺԲԱՆԳ 37

335 Գ

Տուտ մարոխիկ, տուտոխիկ,
Զուռնափրնջիկ, տուտոկ փրչիկ.
էնա կերավ, էնա խըմավ, էնա թըռավ:
Վան
ՎՍՇԲ 8

335 Դ

Տիտդիկ, տիտմորդիկ,
Զուռնաթափիկ, թուխ մանուկիկ,
Նփե դաթա ու կուլունճա,
Նդն ի վրեն կու պճպճա.
Հազնի իտա,
Կապե իտա,
Խմե իտա,
Նլնա իտա,
— Վի՞ տուն իջնա.
— Գողալի տուն.
էս Գողալ,
էս Մուրար,
էս Դիլպար,
էս Բաղդատ,

էս Բաբրոն,
էս Կաբրոն,
էս Կատուն,
էս մուկիկ:

Տաբոն, Մաշ, Ալաշկերտ
ԱՀԶ 70

335 Ե

Տխտոխիկ,
Տխտմատոխիկ,
էփա գլաթեն,
Ուզուլիճի,
Ու պճպճա,
Եղն ի վրեն,
Այենա,
Տայենա,
Ուտա էնա,
Խմա էնա,
էնի էնա.
էստեղ մեղր ու կարադ կա, կե՛ր,
էստեղ խորիդ կա, կե՛ր,
էստեղ քեռակին ձվածեղ էփի, կե՛ր,
էստեղ հոտ արա տես հոտ կո՛ւգա:
Շուռ տու գնա, պապի փողուց:

Խլաթ
Ժեթ

335 Ղ

Տխտոխիկ, տխտմանոխիկ,
Զուռնա թոխիկ,
էպե գաթեն կուլլիջա,
Եղլէ վրեն պղպջա.
Ուտե իդա,
Խմե իդա,
Հագնի իդա,
էլնի իդա:

Մաշ
ՀԱԱ

Տուտուխիկ,
 Տուտ մարուխիկ,
 Տամբլաբաղիկ,
 Ձուռնափշիկ,
 Թուխ մանուկիկ.
 Էճընա էճըմ վերեն,
 Մեղբը գիող՝ ըռուբ վերեն,
 Էնա կերավ,
 Էնա խմավ,
 Էնա թռավ:

Վան
 ԱՆՁ 64

336

Ակլե, դուկլե տնադ ա,
 Շավեռ մավեռ տուտուդ ա:
 Էծիկ մեծիկ մաղոտ ա,
 Ամբար աղեն պարոն պատիկ,
 Մեջ կոլոտիկ,
 Տանակ քրեմ,
 Ձեր խավերաց վիզ կտրեմ,
 Ըղտե կոճակ,
 Տեր պողոճակ,
 Ճան ճուկ:

Վան
 ՎՍՇԱ 20

336 ա

Ակլա—դուկլա,
 Միշկի—խամբի,
 Թաղի—թուզի,
 Ավտալ հուզի,
 Բիլի—բիստի,
 Ղըլըջի—թոփպուզի:

Կիրովական
 ՀԺՐԱՍ

Ակլա, դուկլե, տնաղե,
 Զարուխ, չամբար, պուպուշե.
 Ախտե, կոճակ,
 Տու պլոճակ
 Ճաննե ճուկ:

ՀԺԲԱՆԳ 38

Ուկուլ, տուկուլ,
 Զարե, չմբե,
 Հավթե կոճակ,
 Մե պոզոճակ
 Դանակ սրի,
 Սե խավի վիզը կտրի:

Դարալազյազ
 ԱՀԷ 97

Ակկե, դուկկե օմրզա,
 Մախթե կոճակ կոկոզա,
 Լուսու մտավ քարվազա,
 Ճուկ պոլոճակ ճանին ճուկ:

Բայազետ
 ԱՀԷ 97

Աքլոր, դիքլոր,
 Զարուղ, չամբար,
 Ոսկե դամբար,
 Հալի հուզի,
 Բուրքի թազի,
 Պոմբլա պզի,
 Յալալի,
 Ղըլըջ, մըլըջ,
 Դուդուր բիստի,
 Աբասի:

Երևան
 ԱՀԷ 97

336 գ

Ուկուլ, դուկուլ, դինազի,
 Շամիլ, մամեկ, պիպազի,
 Գանակ սրեմ,
 Սև խալու վիզը կտրեմ:

ԱՀԹ 26

336 է

Ակալ, տուկալ տումազ ա,
 Շամամ տոտիկ լավեզ ա,
 Եզնեբ, մեզնեբ կուլպատ ա,
 Ճանն ճուկ, թա՛ֆ:

ԱՀԹ 101

336 բ

Ակի, դուկի, դնազի,
 Չարոխ, չամբուռ, պոպուզի,
 Մախթի
 Կոճակ,
 Ճո՛ւկ
 Պոդոճակ:

Բասարզիշար
 ՀԺԲԱԳ

336 ք

Էկի-դուկի,
 Տըմբզա,
 Չալան չուկի,
 Պուպուզա,
 Մախթի կոճակ,
 Դամ պլոճակ,
 Ճա՛նն ճուկ:

Ալաշկերտ
 ԱՀԵ

336 ժ

Էկի տուկի տնազի,
 Շամամ խոպո տիտիզ է,
 Չալ չըմբըլ, մըշկո հըմբըլ,
 Տազի տուզի, ալտալուզի,
 Կեր ու կզի, վըր շան պըպըզի:

Տարոն
 ՊԹԼ 64

Էլիմ, Էփ Իլիմ,
 Կանգար ցանիմ,
 Բուն դըրիմ,
 Հալլ թառի,
 Ճընճուղ ծառ:

Տարոն
 ՊԹԼ 64

Ակլուն, տակլուն,
 Ջարան, չիսլի,
 Մսրե տիսլի,
 Ակլե գորի,
 Սիթըլ ճունճի,
 Պաղե սլաղման,
 Յուրսե կուրտ:

Մոկս
 ՊԹԼ 64

Աքլոր, գիքլոր,
 Ջարուխ, շամբար,
 Ոսկէ դամբար,
 Հաղի, հուղի,
 Թուրքի թաղի,
 Ղլեճ, մլեճ,
 Տոլտուր բիստի:

ՀԺԲԱՆԳ 37

Ակտան, մակտան,
 Զարե ջակտան,
 Օրո քնկլի,
 Թութա ղընկլին,
 Պուտուկ փլավ,
 Ֆըրի խղի,
 Աստուած տվեց քըղի,
 Տե էկո կըղի:

Տարոն
 ՏԽ

341

Ակտուն մակտուն
 Չարե ղատկուն,
 Օրո լլընղլե,
 Թութա չընղլի,
 Պատուկ փըլալ,
 Ֆը՛ն, խը՛ն:

Տարոն
 ՊԹԼ 64

342

Թուր ու թվանք
 Մըշկե կապան,
 Խաղըն կոկո,
 Ճըշն արտո,
 Ալա պտե,
 Ալա ճըտե,
 Կուղ Մարգարեն
 Քիթըդ խթե:

Տարոն
 ՏԽ

343

Ատատե, բատատե,
 Շամամ շուլ,
 Շամշուկակին
 Մի դամբուլ:

Երևան
 ԱՀԹ 98

344

Էքե-բեքե,
 Չարա չըքե,
 Բըսկե բետե,
 Թաղի թուղի,
 Աբրամ խուղի,
 Ճան ջուկ,
 Մե աչք խուլի:

Խանչոդու
 ՀԺԲԱԲ 37

345

Ուկլե, դուկլե,
Չարան չքմբե,
Բիրե ոռժե,
Ալան կալան,
Բարդի կոճան,
Մեկ պողոտակ,
Դանակ սրեմ,
Վզիկ կտրեմ:

Ռշտունիք
ԺԽԲ 3

346

Էկե տուկե դմբջան,
Չարոյս չմբռ պոպոզան,
Ոսկե նուկի ակբաբան,
Շրո տիեր, մախթի կոճակ,
Ճուկ բլոճակ:

Ալաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

347

Ակուդա, դուկադա,
Չարեն չուկադա,
Խալ-խալ մարե,
Բստլմ տարե,
Կոնձե կոկոզե:

Ալաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

348

Դողիկ, դողիկ, տողիկ տամ,
Յապալուդու յարա տամ,
Յարս բեզու սիրա տամ,
Մաղկավանքին փարա տամ:

Ալաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

349

Ակե, դուկե, դեմրճան,
Չարոյս չմպռ պողպոզան,
Հավթե կոճակ,
Ճուկ պողոտակ:

Ալաշկերտ
ՀԺԲԱԳ 32

Ակըտ-մակըտ կարա կըտ,
 Տարոց-տարի,
 Զորոց-զայի,
 Էս զնացի պապիս տուն,
 Պապըս ըսավ լիմոն տուզի,
 Հաստքան,
 Գնա կորի քուիակ շուն:

ՀԺԲԱԲ

351

Ճընա հա ճընճըշ,
 Թար ու թաբան,
 Մըսրէ բաբան,
 Խարա զոզէ,
 Թըշնա բոտէ,
 Աւլա պըտէ,
 Աւլա ճըտէ,
 Ծուռ մարդարեն
 Ձեռը խըտէ:

Տարոն
 ՊԹԼ 64

352

Հատիկ, հատիկ, հայ վատիկ,
 Զալ խնձորիկ, փշատիկ,
 Կուտ ուտեմ, կոտրեմ ուտեմ,
 Պապոնց տռան տակը պաճիկ էնեմ:

Ալեքսանդրապոլ
 ՊԹԼ 64

352 ա

Հատիկ, հատիկ, հավատիկ,
 Զաղցին ջուրը փշատիկ,
 Կուտ ուտեմ, կոտման ուտեմ,
 Աւաղ դռան տակը պաճիկ անեմ:

Ալաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

352 բ

Հատիկ, հատիկ, հավաւատիկ,
 Զալ խնձորիկ, պատլամատիկ,
 Հափլափաթիկ, դուռնատմփիկ,

Զալիկ, մալիկ, ծուռ արշարիկ,
 Կուտ կուտա, կուտման կուտա,
 Մեր դուռ, ձեր դուռ պաշիկ կենա:
Ալաշկերտ
ՀԺԱԳ

352 գ

Հատիկ, հատիկ, հալուստիկ,
 Չալ խնձորիկ փշատիք,
 Կուտ ուտեմ, կուտման ուտեմ,
 Ավագ դռան պաշիկ անեմ:
Շիրակ
ԱՀԹ 98

353

Ուլի, վանի, կապիտան
 Չեմի, կոմի գաբիտան,
 Լատտան, բիտտան,
 Ռոզ, բոռզ,
 Քերվա իզդա,
 Կոկին կնյազ:
Հ. Նախիջևան
ԱՀԹ 97

354

Զընճիկ,
 Պար զընճիկ,
 Թուր ու թվանք,
 Մորե կապանք,
 Ալա պտե,
 Ալա ճտե,
 Կուզ մարգարեն,
 Կողդ ի խթե:
Ալաշկերտ
ԱՀԵ

354 ա

Զնճիկ, վա՛յ զնճիկ,
 Կարմրակոթիկ զնճիկ,
 Թուր ու թվանք զնճիկ,
 Զնճիկ պար ա բռնե,

Զննելիկ խաղ ա ասե,
 Զննելիկ պար, զննելիկ,
 Աւլա պտե,
 Աւլա ճտե:

Ալաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

355

Օնի, օնի,
 Կապիտոնի,
 Դերձիկոնի,
 Նապրիտոնի,
 Իշկի,
 Վիշկի,
 Վինց դավիդա
 Վիդա վօն*:

Թիֆլիս
 ՀՄԿԱ 13

355 ա

Օվի, վոնի, վանի, վանի
 Էրեանի կապիտանի,
 Ջւլաճեղի,
 Դերձիկոնի,
 Ուլ որ բոնի,
 Վեր քաշի:

Երևան
 ՀԺԲԱԳ

356

Եղի, եղի,
 Ջւլաճեղի,
 Ուլ որ ուտե,
 Նա վեր քաղե.
 Ես գնացի
 Պապոնց տուն.
 Պապս բսավ.
 — Կորի գնա,
 Քոսիակ շուն:

Երևան
 ՀԺԲԱԳ

* Վր. ուլ որ դուրս գնաց:

357

Ալանճալա,
Պոլանճալա,
Սա ուտես,
Սա լիւրցունես:

ԱՀԹ 170

357 ա

Ալմանճա, ալմնամանճա,
Պոլանճա, պոլալպոլանճա,
էսիկ կուտեմ ու կթալեմ,
էս կլիւրցում ու կքալեմ:

Մարտունի
ՀժԲԱԳ

358

Ալիս, պալիս,
Քեւի յարի,
Ժամտան
Դուռը բաց:

Դարալագլազ
ԱՀԹ 100

359

Ըստում ընդում,
Քարե դնդում,
Վեր տամ ըստում,
Գտնեմ ըստում:

Դարալագլազ
ԱՀԹ 100

359 ա

Ըստում, ընդում,
Դեղին դդում,
Քցեմ, բռնեմ,
Գտնեմ ուտեմ,
Պապոնց տանը
Տիտիկ անեմ:

Երևան
ՀժԲԱԳ

360

Ապատ, պապատ,
Բեղլու պատ,
Բեղլու բիշոն,

Թաւլլու զո,
Հաւալա գացո,
Հո՛ւ:

Թիֆլիս
ՀԺԲԱԳ

361

Կոպալ, կոպալ,
Լիդր ու կոպալ,
Քսան սալակ
Գելի թալակ.
Աղբերն էկաւ,
Տախտակն ուտին,
Նա հոռւ արաւ,
Նա տոռւ արաւ:

Թիֆլիս
ԲՄԿԱ 25

362

Կոպալ, կոպալ,
Իփլի կոպալ,
Հերասա,
Մերասա,
Լակոտ թողեց,
Դոռւ թողեց:

Ալաշկերտ
ԱՀԵ

363

Աղուտ կուտ, կըր-կուտ,
Ելանք սարեր զընկըլ կուտ,
Ջանիկ մանիկ, դաստա կուլեկ,
Դը-հան-պուտ:

ԱՀԺԹ 19

363 ա

Աղըտ, կըտ-կըտ,
Կըտման ջութատ,
Աղըտ, կըտ-կըտ
Ջութատն ի սարեն,
Քարն ի գոնեն
Մտաւ տուն:

Ալաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

Ախպարըն աղալ,
Տախտակը թաղալ,
Ան հարասի,
Ան մարասի,
Ան կոտ օտի,
Ան ջուր խմի,
Ան դուս էլի:

Ադուլիս
ԱԲՍ

Ալոճենի, կոճենի,
Վուլ օր թծեմ¹ թին էլլե,
Թիապոչը ո...ն էլլե.
Ամպուխ, շրպուխ,
Ֆիթիլ բամպակ,
Հոս, մոս,
Տումպակեկ թըմս:

Սեբաստիա
ԲՍԳ

էլեք հաց ուտենք,
Ո՞րտեղից ուտենք,
Աստված կտա,
Գուցե շտվեց,
Գողանանք կուտենք:

ԱՔԱ 5

— Հ'ելեք հաց ուտենք.
— Հ'ո՞ւտ ուտենք.
— Աստծուն խնդրենք.
— Բա որ չտա՞.
— Գողանանք ուտենք,

Ուտենք, խմենք, քեֆ քյաշենք:

Ալաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

Իսիկ կըսե՝ ել էրթանք,
Իսիկ կըսե՝ ո՞ւր էրթանք,
Իսիկ ա կըսե՝ Հալապ էրթանք,

Իսիկ ա կըսես՝ Շամ էրթանք,
Իսիկ ա կըսես՝ ճըղտըլիկ եմ, պըղտըլիկ եմ,
Ճամբա չիտեմ, ո՞ւր էրթամ:

ԺԱՐՎ 35

368

Բութամատը կըսես.
— Գալ կու գաս:
Յուցամատը կըսես.
— Ուսկի՞ց կու գաս:
Միջնամատը կըսես.
— Կեռնեն կուգաս:
Մատնեմատը կըսես.
— Ատանկ է նե՛կ ես կիտխիմ:
Ճկույթը կըսես.
— Ես ալ կուճուկ իմ,
Քու վրա կելլեմ կը փախիմ:

ՀԱ 357

369

Հայրը՝ բութամատ,
Ոչխար մը գնեց,
Մայրը՝ ցուցամատ,
Զատիկին մորթեց:
Տղան՝ միջամատ
Մորթեց ու քերթեց,
Քուրը՝ մատնեմատ,
Տափկեց ու էփեց,
Փոքրիկ ճկույթն ալ,
Նեմնամ ծամեց:

ՀԱ 357

370

Բութամատն ասեց՝ գայլը էկավ:
Յուցամատն ասեց՝ որտե՞ղից էկավ:
Միջամատն ասեց՝ սարիցն էկավ:
Մատնամատն ասեց՝ վե՛ր կացեք փախչենք.
Ճկույթն ասեց՝ պստըլիկ եմ, ճստըլիկ եմ,
Ոտիկ չուհեմ, թևեր չունեմ, ի՞նչպես փախչեմ:

Քանաքեռ
ՀԺԲԱՂ

Ճրկութիւն ըսաց՝ էկեք ուտենք,
 Ճրկտամատն ըսաց՝ ի՞նչ ուտենք,
 Էրկան լոկոզ միջի մատնը ըսաց՝ աստված կուտա,
 Աման լիզոզ ցուցամատն ըսաց՝ թե օր չը տա՞,
 Օշիւ կոտորոզ բռն մատն ըսաց՝ գողնանք կուտենք:
 ԳԱԱ

372

էսա կասի՝ անոթի եմ,
 էսա կասի՝ հ՞ո՞ւտ ուտենք:
 էսա կասի՝ աստված կուտա,
 էսա կասի՝ բալքիմ չի տուր,
 էսա կասի՝ հալքաթ կուտա,
 Կամ՝
 էսա կասի՝ դատենք ուտենք:
 Վա՛հ
 Ահ՛ջ

373

էս ասեց՝ «Դուզն ամ»,
 էս ասեց՝ «Խաց շունենք»,
 էս ասեց՝ «Աստված կուտա»,
 էս ասեց՝ «Բալքի շտա»,
 էս ասեց՝ «Կգողանանք կուտենք».
 Տանք, տանք գըլխին՝
 Չըմենձանա.
 Ծըկիկ, ծըկիկ,
 Ծըկնամատիկ,
 Մեշտեղ մատիկ,
 Թան լիզոդիկ
 Մենձ մատ չկա:

Խոյ, Սալմաստ
 ՀժԲԱ.

374

Իսիկ կըսէ՝ էկեք հաց ուտենք.
 Իսիկ կըսէ՝ ո՞րտեղից ուտենք.
 Իսիկ կըսէ՝ աստված կուտա.
 Իսիկ կըսէ՝ թե որ չըտվե՞ց.

Իսիկ կըսէ՝ գողնանք կուտենք:
 Իսիկ կըսէ՝ դելը էկավ:
 Իսիկ կըսէ՝ ուրկի՞ց էկավ:
 Իսիկ կըսէ՝ սարեն էկավ:
 Իսիկ կըսէ՝ ել էրթանք:
 Իսիկ կըսէ՝ ճամբա չիտեմ, ո՞ւր էրթանք:
ՀԺԲԱԳ

374 ա

Իսիկ կսե՝ սով է:
 Իսիկ կսե՝ փլավ կե:
 Իսիկ կսե՝ որտեղի՞ց,
 Իսիկ կսե՝ աստված տա,
 Իսիկ կսե՝ որ չիտա՞:
 Գողնանք ուտենք:
Աւաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

375

Ճըկոթիկ, ճըկոթիկ մերիկ,
 էրկեն տաճիկ, բարակ մաճիկ,
 Ճաշ լըկըսթիկ, փլավ ուտիկ,
 Օճիկ կտլիկ, ճըվիկ, ճըվիկ:
Վան
ՎՍՇԲ 8

376

Ճկոթ կասի՝ էկեք հաց ուտենք,
 էնա կասի՝ ո՞ւտ կա, որ ուտենք,
 էնա կասի՝ աստված մեղ կուտա,
 էնա կասի՝ բալքիմ չի՞տա,
 Բյոթ կասի՝ գողնանք ուտենք:
Վան
ՎՍՇԲ 8

376 ա

Ճվի՛կ, ճվի՛կ, ճկոթիկ,
 էրկեն տաճիկ, բարակ լաճիկ,
 Ճաշ լպստող, փլավ ուտող,
 Կթվահատիկ, ճվի՛կ, ճվի՛կ:
Աւաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

Ճկութն ասաց՝ ա՛յ քույրիկներ, ջա՛ն քույրիկներ,
սոված եմ.

Մատնու մատն ասաց՝ խաց ուտենք.
Միջնամատն ասաց՝ որտեղի՞ց ուտենք.
Յուցամատն ասաց՝ գնա՛նք ճարենք.
Բութ մատն ասաց՝ գողնա՛նք ուտենք:
Ալաշկերտ
ՀժԲԱԳ

377 ա

Հատմահատիկ ուտող մատիկ,
Չալ խնձորիկ ու փշատիկ,
Խաց ուտենք.
Հուտի՞ց ուտենք,
Գողնանք ուտենք:
Ալաշկերտ
ՀժԲԱԳ

378

Հատի՛կ, հատի՛կ,
Ուտող մատիկ,
Չար խնձորիկ,
Չար փշատիկ,
Նա մեր անի,
Նա կուտ ուտի,
Ավագն ասի, պաշիկ անի,
Դուռը բանան դուս անի:
Չահարմահալ
ՉՀԲԵ

379

Պուլի, պուլի,
Պուլիին քուրը
Օրթաճալա,
Շերեփի լիզող,
Օճիլ կոտորող:
ԱՔԱ 5

380

Պուլի-պուլի,
Պուլիին քուրը
Օրթաճալա,

Շերեփի լիզող,
Օչիլ կոտորող:

ՀԺԲԱԳ 35

381

Մաննը՛ս, մաննը՛ս,
Մին մաննըս,
Կիճի մաննըս,
Մին մաննըս...

Ղարաղաղ
ՀԺԲԱԵ

381 ա

Օխի մատս, լալ մատս,
Պիճի մատս, չալ մատս,
Փլալ ուտող, շերեփի լիզող
Չալ մատս:

Երևան
ՀԺԲԱԳ

382

— Գայլը էկաւ.
— Ո՞րտեղից էկաւ.
— Սարից էկաւ.
— Ել էրթանք.
— Ի՜նչամիտ չիտեմ,
Ո՞ւր էրթանք:

ԱՔԱ 5

383

Թալու թաթիկ ջուր բեր,
— Ես չբերիմ, դու բեր.
— Փլալ էփիմ, դու կեր.
— Ես չուտեմ, դու կեր:

Ալաշկերտ
ԷԱԺԶ 69

383 ա

— Թալա թաթիկ ջուր բեր,
Ժածիկ շինեմ, դու կեր,
Փլալ էփեմ, դու կեր,
Ես չըուտեմ, դու կեր:

ԳԱԱ:

- Տալար թաթիկ, ճյուր պե՛հ,
 — Ես չեմ կանա, տյու պե՛հ,
 — Փլաւ իսկեմ, տյու կե՛:

Վան

ԱԽԶ 34

384 ա

- Դալար թաթիկ, ջուր բե՛հ,
 — Ես չեմ կանա, դու բե՛հ,
 — Սեր ու մածուն դու կե՛:

ԺԽԲ 75

384 բ

- Դալար թաթիկ, ճյուր պե՛հ,
 — Ես չեմ կանա, տյու պե՛հ,
 Ժաժիկ շինեմ, տյու կե՛հ,
 Պանիր շինեմ, տյու կե՛հ,
 Փլաւ իսկեմ, տյու կե՛հ,
 — Դալար թաթիկ, ճյուր պե՛հ,
 — Ես չեմ կանա, տյու պե՛հ:

Վան

ՎՍԾԱ 17

385

Ճի՛ւլ, ճի՛ւլ, ագռւոյ ճի՛ւլ,
 Ագռաւ գնաց Երուսաղեմ,
 Բուրդ բեր,
 Բամբակ չեբեր,
 Շալ էրաց,
 Շըլվար չեբաց,
 Ճնճղուկ թռաւ,
 Էնա ծոցո՛ն:

Ալաշկերտ

ԱՀԵ

385 ա

Ճի՛ւլ, ճի՛ւլ, ագռաւոյ ճի՛ւլ,
 Ագռաւ գնաց Երուսաղեմ,
 Բուրդ բերեց,
 Բամբակ բերեց,
 Շալ էլաւ,

Շալվար չէլալ,
Թը՛ռ, ճնճուղ:

ՀԺԲԱՆԳ

385 ր

Ճի՛ւլ, ճի՛ւլ, աղուսլու ճի՛ւլ,
Թռալ գնաց Երուսաղեմ,
Բուրդ եբեր,
Բամբակ չեբեր,
Շալ եբեր,
Շալվար չեբեր,
Ճնճղիկ թռալ գնա՛ց:

ԱՀԶ

385 գ

Ճի՛ւլ, ճի՛ւլ,
Աղուսլու,
Աղուսն գնաց Երուսաղեմ,
Բուրդ բերից,
Բամբակ չեբերից,
Շալ արաց,
Շալվար չարաց,
Թը՛ռ... ճնճղի՛կ:

ԱՀԲ

385 դ

Ճի՛ւլ ու ճի՛ւլ, աղուսլու ճի՛ւլ,
Առալ գնաց Երուսաղեմ,
Բուրդ եբեր,
Բամբակ չեբեր,
Շալ եբեր,
Շալվար չեբեր,
Ճնճղիկ թռալ գնա՛ց:

Տարոն

ՏԽ

385 ե

Ճվի՛կ, ճվի՛կ, կակլա ճվիկ,
Կակլեն գնաց Երուսաղեմ,
Բուրդ իպե, բամբակ իպե,
Շալ արաց, շլվար արաց,
Ուրն արաց, ուր լաճուն չարաց,

Թո՛ւռ, ճոճոռղիկ,
Կտի՛կ, կտի՛կ:

ԼԲ

385 գ

Ճըվի՛կ, ճըվի՛կ, Ակլա ճըվիկ,
Ակլեն կնաց Խրոսաղեմ
Պուրթ իպե, պամպակ չիպե,
Շալ արաց, շլվար չարաց,
Ուրն արաց, լաճուն չարաց,
Թո՛ւռ, ճոճոռղիկ:

Վան

ՎՍՇԱ 12

385 է

Ակլա ճվի՛կ, կակլա ճվի՛կ,
Կակլեն գնաց Հնդիստան,
Շալ բերեց, դառբար բերեց,
Բուրդ չբերեց,
Թը՛ռ, ճվկան ծոցիկը:

Ալաշկերտ

ՀԺԲԱԳ

385 ը

Ճըվե՛կ, ճըվե՛կ, ալլա ճըվեկ,
Աղեն կնաց Խրոսաղեմ,
Պիուրթ իպե, պամբակ չիպե,
Շալ արաց, շլվար չարաց,
Ուրն արաց, լաճուն չարաց.
Թո՛ւռ, ճոճոռղիկ, կըտրի՛կ, կտի՛կ:

Վան

ԱՀԺԹ 102

385 ք

Ճի՛ն ու ճի՛ն,
Ակռեն ու ճի՛ն,
Ակռեն գնաց,
Խրոսաղեմ,
Բուրդ եբե,
Բամբակ եբե,
Շլվար եբե,
Զոջ մամուն

Թումբան շէքէ,
Թո՛ւռ, ճոռճողիկ,
Քեռին քո հ'երթիս,
Կըղի՛, վըղի՛, վըղի՛:

Ռշտունիք
Ժեմ

386

Ճիւղո՛ւ, ճիւղո՛ւ, ճնճղի՛կ,
Թռալ գնաց առվու եղրիկ,
Կերալ կտիկ, խմեց ջրիկ,
Թռալ մտալ Մկրտչ ծոցիկ:

ԱՀԵ 70

387

Ճի՛ւղ-ճի՛ւղ, ճընճըղի՛կ,
Թռի գնա առվի սղրիկ,
Կի կտիկ, խմի ջրիկ,
Արի մտի նանեկ ծոցի՛կ:

Տարոն
ՊԹԼ 65

387 ա

Հա՛ ճի՛ւղ ու ճի՛ւղ, ճըվճըվկան,
Թռալ գնաց Հընդստան,
Կերալ կուտիկ, խմեց ջուրիկ,
Էկալ մտալ մամու ծոցիկ:

Ալաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

388

Ճի՛ւղ, ճի՛ւղ, ճըվանա,
Խարսբա տարան Մատոնա,
Ես Մատոնի տղան եմ,
Թագաւորի փեսան եմ:
Ձիդ ու կամադ ինձի տու,
Հեծնեմ էրթամ Հնդստան,
Քեզի բերեմ մատնիստան:
Թռի՛, Մաման էրթիկ,
Թո՛ւռ, ճոռճողիկ:

Կարին
ՎՍՇԱ 13

Ճի՛ւղ, ճի՛ւղ, ճիթոնա,
 Հարուստ զնաց պատոնա,
 Ես պատոնին տղան եմ,
 Թագավորին փեսան եմ.
 Ծիտ ու ճորիտ ինծի տու,
 Հեծնեմ էրթամ Հնդստան,
 Քեզի բերեմ մատնետան,
 Մատդ թնքո սլապստան,
 Ղաշղա կուլերս էկել են,
 Պուտ պո՛ւտ, պուտ պո՛ւտ,
 Կաթ կոպուն,
 Պրթուճ, պրթուճ կուլ կուտան,
 Թը՛ռ մամանին էրթիկը:

ԳԹՔ 15

390

Ճի՛ւղ, ճի՛ւղ, ճիտոնա,
 Հարսին տարան բատոնա,
 Ես պարոնին տղան եմ,
 Թագավորին փեսան եմ,
 Պարոն աղբար դուրս արի,
 Ձիդ ու ջորիդ ինծի տուր
 Հեծնեմ էրթամ Հնդստան:
 Քեզի բերեմ մատնետան,
 Մատդ զնես փուկստան,
 Բուդաղլարը հաբ բոստան:

Շիրակ
 ԱՀԹ 102

390 ա

Ճի՛ւղ, ճի՛ւղ, ճիթոնա,
 Հարսըս տարան բաթոնա,
 Ես բաթոմի տղան եմ,
 Թագավորի փեսան եմ,
 Թը՛ռ մամոյենց երտիքը:

ՀԺԲԱՆ 3

391

Ճի՛ւղ, ճի՛ւղ, մատնոցիկ,
 Կանաչ խառղան պոնեցինք,
 Փորեն հավկիթ հանեցինք,
 Եղով, մեղրով տապկեցինք,
 Սանամարին կերցուցինք:

— Թռա՛ւ... տերտերին սլախճան,
 — էկո՛ւ, էկո՛ւ, էկո՛ւ... թռա՛ւ,
 — էկա՛ւ, էկա՛ւ, էկա՛ւ,
 — Հո՛ւ է, հո՛ւ է, հո՛ւ է...

Սերաստիա
 ԲՍԳԳ 634

391 ա

Ճի՛ւղ, ճի՛ւղ, մատնոցի,
 Կանանչ ղառղան բռնեցի,
 Օռուն հալկիթն հանեցի,
 Եղով, մեղրով տապկեցի,
 Կնքամարին կերուցի:

Սերաստիա
 ԲՍԳԳ 634

391 բ

Ճի՛ւղ, ճի՛ւղ, հալու ճիւղ,
 Հալ ու ճիւղուն կանչեցին,
 Սուր դանակը բերեցին,
 Բռկկաղից կտրեցին.
 Ճի՛ւղ, ճի՛ւղ, հալու ճիւղ:

Սլաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

391 գ

Ճի՛ւղ, ճի՛ւղ, մատնոցիկ,
 Դանանչ խառղան պռնեցինք,
 Իրիցզինին գէրցուցինք,
 Իրիցզինը չի գէրալ,
 Բարոնին բախշան թռա՛ւ:

Դոնի-Ռոստո
 ՀԺԲԱՍՎ

392

Ճի՛ւղ, ճի՛ւղ, հալի ճիւղ,
 Հալը էլալ երթիքը,
 Կերալ մեղր ու կարագը:
 Դանա՛կ, դանա՛կ կանչեցին,
 Սռանց դանակ մորթեցին,

Փատե դանակով քերթեցին:
Թը՛ռ առաւ սկապիրին երթիքը:

Նոր նախիջեան
ՀժՀՆ 8

392 ա

Հաւ ճի՛ւղ, ճի՛ւղ, ճի՛ւղ,
Հաւը էլլաւ թարաքը,
Գէրաւ մէռզով գարաքը,
Թը՛ռռ բարիին էրթիքը,
Ընդաւ հաւին վարդիքը,
Շաշմիշ արին մարթիքը:

Դոնի-Ռոստով
ՀԺԲԱՍՎ

392 բ

Հաւի ճի՛ւղ, ճի՛ւղ, ճի՛ւղ,
Հաւը էլլաւ թարաքը,
Կերաւ մեռզով կարագը:
Դանա՛կ, դանա՛կ, կանչեցին,
Առանց դանակ մոշթեցին,
(Փաթե դանակով մոշթեցին),
Օսկոռը բուն խոշթեցին,
Թեպուրը վրան ծածկեցին,
Թը՛ռռ մամիին երթիկը:

Նոր նախիջեան
ՆՆԲՓ 62

393

- Չա՛թ, չա՛թ...
- Ծնկառքշթ...ան վո՛ւ է.
- Հրեշտակ է (կամ սատանան է).
- Ի՞նչ կուզե.
- Բօռտեղա.
- Ի՞նչ ըռենկ:
- (Գոյնի մը անունը):

Կ. Պուլիս
ԱՀԹ 172

394

- Չա՛թ, չա՛թ...
- Ծնկառքշթ... ան վո՛ւ է:
- Անունը խաթունն է:

- Ի՞նչ կուզես:
— Փապուճս պախճենն ինկավ, առնեմ պիտի,
— Վեր էլի...

Կ. Պոլիս
Ա.ՆԹ 170

395

Մեկ, երկու՝ երկննաս,
Իրեք ու չորս՝ չորանաս,
Հինգ ու վեց՝ վերանաս,
Յոթ ու ութ՝ կոտորի քու բուրթ,
Մնա քու ճկույթ:

ՀԺՐԱՆԳ 100

396

Մեկ, երկու՝ երկըննաս,
Իրեք, չորս՝ չորանաս,
Հինգ, վեց՝ վերանաս,
Օխտը, ութը՝ ո՞ւր կէրթաս,
Ինը, տասը՝ տուն կերթաս:

ԳԱՍ

396 ա

Մեկ, երկու՝ երկննաս,
Իրեք, չորս՝ չորանաս,
Հինգ, վեց՝ վերանաս,
Օխտը, ութը՝ վա՞ր կէրթաս,
Ինը, տասը՝ ժամ կէրթամ,
Տասնը մեկին տուն կուգամ,
Տասվերկուքին հոգիս տամ:

Կ. Պոլիս
Ա.ՆԹ 174

396 բ

Մեկ, երկու՝ երանաս,
Իրեք, չորս՝ չորանաս,
Հինգ, վեց՝ վերանաս,
Օխտը, ութը՝ ո՞ւր ես գնում,
Ինը, տասը՝ տուն ես գնում:

ԹԻՖԼԻՍ
ՀՄԿՍ 14

Մեկ, էրկու՝ տասներկու,
Քեզ ո՞վ ասեց տասներկու,
Դետեն ասեց տասներկու:

Թիֆլիս
ՀՄԿԱ 12

396 դ

Մեկ, էրկու՝ տասներկու,
Ես էլ ասի տասներկու,
Դուն էլ ասի տասներկու,
Քիզ ո՞վ ասավ տասներկու,
Բիջոն ասավ տասներկու:

Թիֆլիս
ՀԺԲԱԳ

396 ե

Մեկ, երկու՝ երկննաս,
Իրեյճ, չորս՝ չորանաս,
Խիյճ, վեց՝ վերանաս,
Յոթ, ութ՝ ուրանաս,
Ին, տաս՝ տաճկնաս,
Իմ խոր ավելի փարին սրերիս տաս:

Վան
ՀԺԲԱՇ 5

396 զ

Մեկ, երկուք՝ երկըննաս,
Իրեք, չորս՝ չորնաս,
Հինգ, վեց՝ վերնաս,
Օխտին, ութին՝ յո՞ւր կերթաս,
Իննին, տասնին՝ հոգիտ կուտաս,
Տասնըմեկին՝ քարին ներքև կերթաս,
Քանի ծովը փրփրի,
Դուն ալ հետը քրքրիս:

Սեբաստիա
ԲՄԳԳ

397

Մեկ, էրկու, տասն ու վեց.
— Տասնուվիցը ո՞վ ասավ,

— Տասնութիցը հս ասի,
Թե չիս ավտա, համբրե, տես:

Թիֆլիս
ԹԿԿԱ 26

397 ա

Մեկ, երկու, տասնվեց,
Ես էլ ըսի տասնվեց,
Դուն էլ ըսիր տասնվեց,
Ձեւ հավատա, համբրե տես:

Շարուր
ԱՀԹ 94

398

Այբ, խե, դա,
էջ հեծա,
Գետ ընցա,
էջ դռաց,
Ես վախցա:

ՀԺԲԱՆԳ 85

399

Այբ, բեն, գիմ՝ պապադ հեքիմ,
Դա, եչ, դա՝ պապադ տեսա,
է, ըթ, թո՝ պապադ թոթո,
Ժե, ինի, լիոն՝ սուլու իլիմոն,
Խե, ծա, կեն՝ պապայիդ խալիախը ծակեն,
Հո, ճա, խատ՝ պապատ սախատ,
Ճե, մեն, յի՝ յադլը հէմենի,
Նու, շա, ո՝ ըռաֆտա շամտան քո*,
Չա, պե, ջե՝ յադլը քչե,
Րու, սե, վեվ՝ պապադ սե է,
Տյուն, ըրե, ցո՝ փատոցի մը յուղ լեցու
Հիյուն, փյուր, քե՝ պապադ թիւլըք է,
Եվ, օ, ֆե՝ պապադ Մոսկոֆ է:

Կ. Պոլիս
ԱՀԹ 173

400

Այբ, բեն,
Տաշտին դմփեմ,

* Պահարանի մեջ աշտանակ դիր (Մ. Բ.):

Օխտը պաղարճ խըտըտեմ,
Գնամ գեղը պտտեմ,
Գամ կլեռխդ դմփեմ:

Ղաղալս
ԱՀԹ՝ 94

401

Այբ ու բեն,
Տախտակ տփեմ,
Բանի դա՝ փախնիմ,
Հաջի դա՝ պուպուղիմ:

Տարոն
ՏԽ

402

Այբ, բեն, գեմ՝
— Պապըտ գրկեմ.
Դա, եչ, դա՝
— Պապըտ տեսա.
է, ըթ, թոյ՝
— Պապտ պետոյ.
Ժէ, ի, լըլեն՝
(Զունի)
Խե, ծա, կեն՝
— Պապուտ զովիալսը ծակեմ.
Հո, ձա, դատ՝
— Պապուտ ո...ը սախատ:
Ճե, մեն, հի,
— Կարմիր հմենի:

Սեբաստիա
ԲՄԳԳ

403

Այբ՝ բենիւն,
Գիմը՝ դային,
Եչը՝ վային,
Գաբրել տային
Ախսարային*

* Աղսարայ՝ թաղ մը Պոլսայ մեջ (Մ. Բ.):

Տուռք տարին,
 էրկու հարուր
 Չուպուխ զարկին:
 Ամա՛ն, ուտա,
 Փեքճե վուրմա
 Թենճիրե տե
 Թոփ սալաթա*.
 Ծովին օրթան ոսկի ամաններս կվլայի,
 Վերեն տաք տաք հացի մը հոտ էկավ:
 Կնա նայե վո՞ւ էկավ.
 — էրկու ձիավոր էկավ,
 Մեկը՝ պահապան,
 Մեկը՝ պախճեպան:
 — Պահապան, պահապան, վո՞ւր կերթաս.
 — Հիվանտիս տունը կերթամ.
 Պալլինքս սլարձիս տակ մոռցա,
 Վո՞ւ առնե նե՛ լեզուն փիս քլլա:

Կ. Պոլիս

ԱՀԹ 173

403 ա

Այբ, բեմ՝
 Գլխիտ դմփեմ,
 Կուշտ կերցնեմ,
 Ու խմցնեմ,
 Ու հագցնեմ,
 Գրկեմ, պաքեմ,
 Թալեմ, բռնեմ,
 Առնեմ, թռնեմ.
 — Ա՛յ, քյուշուկ, դո՞ւր կերթաս.
 — Պապոնց տուն.
 — Գնա կորի քոփակ շուն:

Ալաշկերտ

ՀԺԲԱԳ

* Ա՛յ, վարպետ կաթնալի մեջ

Ուժով մի զարնիր կորիկ աղցան (տաճկերեն) (Թ. Բ.):

404

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ, թեք մի գտա,
Գնացի էգին լեգ մի գտա,
Փորեցի մեջը մտա,
Հարսնիք արի, ինչո՞ւ չէկիր.
— Մեղը կանեի:
— Մեկալ օրը ինչո՞ւ չէկիր:
— Սրբուածք կանեի:
— Մեկալ օրը ինչո՞ւ չէկիր,
— Գլոխս կու ցաւեր:

ԱԿՆ

Ա.Գ.Գ.

405

Քա՛, խնամի ջան, էկել եմ էկել,
Ա՛, խնամի ջան, ո՞ւր ես էկել,
Քա՛, խնամի ջան, աղջիկդ ուզող,
Ա՛, խնամի ջան, աղջիկ շունեմ,
Քա՛, խնամի ջան, տեհել եմ, տեհել,
Ա՛, խնամի ջան, որդի՞ ես տեհել,
Քա՛, խնամի ջան, խաս բաղումը,
Ա՛, խնամի ջան, գլխին ի՞նչ կար,
Քա՛, խնամի ջան, չալ քլաղա,
Ա՛, խնամի ջան, ոտին ի՞նչ կար,
Քա՛, խնամի ջան, ծուղով մաշիկ,
Ա՛, խնամի ջան, մեջքին ի՞նչ կար,
Քա՛, խնամի ջան, բուզմա գոտիկ,
Ա՛, խնամի ջան, ի՞նչ ես բերել,
Քա՛, խնամի ջան, սերով սեղան,
Ա՛, խնամի ջան, ո՞նց ես էկել,
Քա՛, խնամի ջան, պռատ գալով, պոչատ հալով:

Ա.Հ.ԺԱ. 45

- Էկալըմ, էկալ, ա՛յ խնամե.
- Հո՞րբս էկալ, ա՛յ խնամե.
- Էկալ ըմ աղջիկդ օղիմ, ա՛յ խնամե.
- Աղջիկ շոնիմ, ա՛յ խնամե.
- Տեսալ ըմ, տեսալ, ա՛յ խնամե.
- Հ'ի՞նչ տեղըս տեսալ, ա՛յ խնամե.
- Մեր բազումըն ըմ տեսալ, ա՛յ խնամե.
- Հ'ի՞նչ անելիսս տեսալ, ա՛յ խնամե.
- Գլոխը շինելիս, ա՛յ խնամե.
- Հ'ինչու վերա, ա՛յ խնամե,
- Մեծ պատնոցու վերա, ա՛յ խնամե:

ՀԺԱՆՍ, 40

407

- Եկալ ըմ, Եկալ, ալլի հո՛...
- Հո՞ւնչու լըս Եկալ, ալլի հո՛...
- Ըխշիգան ըմ Եկալ, ալլի հո՛...
- Ախշիգ, շօնըք, ալլի հո՛...
- Տեսալ ըմ, տեսալ, ալլի հո՛...
- Հի՞շարէղըս տրէսալ, ալլի հո՛...
- Բաղըմըն ըմ տրէսալ, ալլի հո՛...
- Հի՞նչ քրիլիս, ալլի հո՛...
- Թիլ կըծկելիս, ալլի հո՛...

ՀԺԱԿ

408

- Ասօր ձեզի ո՞վ էկավ:
- Տըմալիկին պապուկը:
- Տըմալը՛լ, տըմալը՛լ չալեցին,
- Տըմալըլիկին խաղցուցին.
- Ռախին, գինին, պաստուրման,
- Հավի միսն էլ հաղեր կան:
- Հարսի անունը՝ Խեւ-խորող,
- Փեսին անունը՝ Նիկողոս,
- Առին տարին սուրբ Նիկողոս,
- Պսակողն էր Տեր-Պողոս,
- Կնքահարն էր Քոռ-Փանոս,
- Տավալճին էր Զըմբըլ-Թորոս:

Տըմպը՛ւ չալեցին.
Տըմպըլիկին խաղցուցին,
Վերջը մեյնակ ճամբեցին:

ՀԺՀԹՆ

409

— Քեզի կիտամ մաղ մի օսկի,
Ա՛ռ, պարիշի, խնամի ճան.
— Մաղը ծակի,
Օսկին թափի,
Չը՛մ պարիշի, խնամի ճան:
— Քեզի կիտամ մաղ մի արծաթ,
Ա՛ռ, պարիշի, խնամի ճան.
— Մաղը կոտրի, արծաթ թափի,
Չը՛մ պարիշի, խնամի ճան:
— Քեզի կիտամ գոմ մի ոչխար,
Ա՛ռ, պարիշի, խնամի ճան.
— Գոմը բըլի,
Ոչխար ջարդի,
Չը՛մ պարիշի, խնամի ճան:
— Քեզի կիտամ մաղ մի խնձոր,
Ա՛ռ, պարիշի, խնամի ճան.
— Մաղը ջարդի,
Խնձոր թափի,
Չը՛մ պարիշի, խնամի ճան:
Բարով ու խոշ հս եկե, խնամի ճա՛ն,
Դարտակ ու պոշ հս եկե, խնամի ճա՛ն,
Էրկու պոլոճ հս պերե, խնամի ճա՛ն,
Էն էլ ճամբախն հս կերե, խնամի ճա՛ն:

ԱՂԷ 437

410

Ալուճ-մալալուճ, խնամի ճա՛ն
Ալուճ հմ քաղե, խնամի ճա՛ն
Գոտրիկս հմ շարե, խնամի ճա՛ն,
Քաղքից-քաղաք ման էկա, խնամի ճա՛ն,
Տոպրակս լցի, խնամի ճա՛ն,
Բերանն էլ հարի, խնամի ճա՛ն:

Ալաշկերտ

ԱՂԷ 437

Պսա՛կ, պսա՛կ,
Տիկնի պսակ,
Արջի պուլլ,
Դեղին դմակ,
Կուժն ու կուլեն,
Գլխիդ կոտրեմ,
Տե՛ր ես, թե չէ:

Ա.Ն.Տ.Ա. 44

412

Ածին մածածին, զնկլի՛կ,
Էկած կտանին, զնկլի՛կ,
Տարան թըղ տանին, զնկլի՛կ,
Զատկին կբերին, զնկլի՛կ,
Կարմիր սուկրով, զնկլի՛կ,
Դեղին բճերով, զնկլի՛կ:

Ա.Ն.Տ. 437

413

Զնգլի՛կ, ալոճ եմ քաղել,
Զնգլի՛կ, գոտիս եմ շարել,
Զնգլի՛կ, մեր պատը ծակեցին,
Զնգլի՛կ, մեր խարս խանցին,
Զնգլի՛կ, տարեն, թըղ տանին,
Զնգլի՛կ, Զատկին կբերեն:

Ալաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

414

Դի՛լ, դի՛լ հրսանիք,
Հարսի մատին մտանիք,
Դե դուրս բերեք ուր տանեն,
Փոխան չունի ի՞նչ անեն:

Ա.Ն.Տ.Ա. 44

415

Փըսա՛ք, փսա՛ք, կոնտի մըհակ,
Արչու պանիր, դեղին մըհաք,
Մածնու երիս, եղ ու կարաք,
Էծու տոն, ճանճու փարախ,

Մին թաս գինի, կես թաս արաղ,
 Մին կտոր հաց, մին խրեզ աղ,
 Մին հիմար, մին ուշախ,
 Կոծն ու կոլան զլխեդ կոտրեմ՝ տա՞րն ըս:
 ՀԺԲԱՆԱ. 1

416

— Կուկլո՞ւ կո՞ւ կո՞ւ, սանամեր,
 Մե խալըմ կեր դեո՞ր կնաց.
 — Մարալ ախպուր ճուր կնաց.
 — Ի՞նչ կեր կտուց.
 — Զիր ու շամիչ.
 — Վի՞ր կտաներ.
 — Խարս ու փեսին.
 — Խարս դճո՞ր ի նստե.
 — Վեր ոսկէ թախթին.
 — Փեռեն դճո՞ր ի նստե.
 — Վեր կույտո ցախալելին:

Վան
 ՎՍՇԱ. 25

417

Դե թռի՛, թռի՛ խոծիկ,
 Յըմ մոր ծեռի կծիկ,
 Կըծիկի թեկ կը մանեմ,
 Խոծիկիս ֆիստան կը կարեմ,
 Հա՛փ թռի, խոծիկս*,
 Խոծիկս անուն Ամիր,
 Խոծիկս ֆիստան կարմիր:
 Խոծիկս անուն Սասուն,
 Խոծիկ տառցալ անասուն:
 Խոծիկ նստուկ վըր իշուն,
 Խոծիկի ֆիստան առիշում:
 Խոծիկս անուն կուզե,
 Թռալ էկալ մեր մոտը:
 Խոծիկիս անուն Ֆիդան,
 Արե կնանք մո կութան:
 Խոծիկս անուն Թամամ,
 Խոծիկս խորոտ էր խանըմ:

ՀԺԲԱՆԱ. 90—92

* Գրկնեկ յուրաքանչյուր երկտողից հետո (Մ. Բ.):

418

- Ազազա՛մ.
 - Ազրի գազա՛մ.
 - Դուլի թա՛մ.
 - Դուլթի միշա՛մ.
 - Մելիք ա՛մ.
 - Մելքի մեշամ.
 - Բիր բիշողին.
- Զիլի հարսը գցի գա:

ԳԹՔ 18

419

Տանկը՛ն-տանկը՛ն մերտենուլ վեր էլլալ,
 Տընկը՛ն-տընկը՛ն մերտենեն վար ինկալ,
 Առին տարին հիվանդանոց,
 Ձեռը ոտքը կապեցին,
 Գլոխը լաթով փաթեցին,
 Ձեռքեն բռնեցին, ձեռքը էլլալ,
 Ոտքեն բռնեցին, ոտքը էլլալ,
 Գլոխեն բռնեցին, գլոխը էլլալ,
 Աս ի՛նչ ճառիզ բան էղալ:
 Վազեց տա-ա՛,
 էլալ տա-ա՛,
 Ինկալ տա-ա՛.
 Ամեն բան թուփ արեք մեկտեղ,
 Ինքներդ ալ թուփ էղեք մեկտեղ,
 Խավալներդ չալեցեք,
 Ինքներդ ալ խաղացեք:
 Վազեց տա-ա՛,
 էլալ տա-ա՛,
 Ինկալ տա-ա՛:

Նոր Նախիջևան
 ՆՆՔՓ 65

420

- Դմփո՛, դմփո՛, քու մամ ի՞նչ ա էփե:
- Քեալաջող:
- Ի՞նչ ա թալի մեջ:
- Կատվի դոշ:
- Ի՞նչ ա կորի:
- Օսկի մատնիք:
- Գտեր եմ ու չեմ հտա:

Ալաշկերտ
ՀԺՄՆԳ 91

420ա

- Ա՛յ նանի, ի՞նչ ես էփել,
- «Թանուլ սպաս, ա՛յ բալա»:
- Մեչքն ի՞նչ ես քըցել:
- «Կատվի շաղ դոշ»:
- Բա ի՞նչ ես կորցրել:
- «Վեսկա մտանի»:
- Ես քթել եմ, տալ չեմ,
- Ես քթել եմ, տալ չեմ:

ԳՔՔ 18

421

- Ի՞նչ ես իփե:
- Ոսպնե պաս:
- Մեչն ի՞նչ ես թալե:
- Տեր աղոթելի՛:
- Վո՞ւլ ի կիրե:
- Կոլոտ Օղիկ:
- Խարսներ դո՞ր են:
- Քյոշկի կուբեն:
- Ի՞նչ են պիրե:

- Լաճ վ' աղջիկի:
- Սնըլտերն ի՞նչ ի:
- Զանգյակ, պամպակ:
- Սոլթան դժո՞ր ի:
- Մեռեր ի:
- Վա՛յ, վալեկե՛ր, Սոլթան, վալեկե՛ր,
Շեյկ ծամեր գեյտին կալիկե՛ր:

Վան

ՎՍՇԱ 18

422

- Սարի կեկ հմ կը տանհմ:
- Տաշտի չոբան հմ, չհմ տա:
- Իմ պաժինըս կը տանհմ:
- Պաժին չըկա, կորի քել:
- Ես էտ մաքին կը տանհմ:
- Տըվոդ ըլնի կը տանհս, և ալլն:

Սալմաստ

ՀԺԲԱԹ 11

423

- Ենա մասիկ որ կը տանհմ:
- Ենա մասիկ որ չհմ տա:
- Ենա մասիկ իմ պաժին ի:
- Ենա մասիկ քո պաժին չի:
- Ենա մասիկ կը փախցընհմ:
- Ենա մասիկ որ չհս կանա:

Սալմաստ

ՀԺԲԱԹ 11

424

- Աղեն կասի՝ կրակ տուր:
- Խոդջիդ էլնի, զա՛ր տար:
- Զը՛խկ, չը՛խկ, ի զար տարավ:
- Ա՛խ, մեկ էլ տուր:
- էն ինգյավ փեսի մուրուսն իրիցավ:
- Զա՛ր տա՛ր:
- Զը՛խկ, չը՛խկ, ի զար տարավ:
- Ա՛խ, էն ինգյավ խարսի քոդքն իրիցավ:
- Աղեն կասի՝ կաթ տուր:
- Խոդջիդ էլնի, կթի տա՛ր:

Ճը՛ժ, Վը՛ժ, Ճը՛ժ, Վը՛ժ:

Կթեց տարաւ:

— Ախ էն բռան կատուն ի զար թափեց:

— Աղեն կասի՝ մածուն տուր:

— Խոբջիդ էլնի, մերի տա՛ր:

— Աղեն կասի՝ միս տուր:

— Խոբջիդ էլնի, մորթի՛ տար:

— Աղեն կասե՛ գլառ տուր:

— Էնա մասիկ որ չեմ իտա:

— Էնա մասիկ որ կտանեմ:

— Էնա մասիկ որ չեմ իտա:

— Էնա մասիկ որ կտանեմ:

ՎՍՇԱ 19

425

Պո՛ւտ ձեր էքին,

Պո՛ւտ մեր էքին,

Պո՛ւտ ձեր էքին,

Պո՛ւտ մեր էքին,

էքի ջրեմ,

էքի քաղեմ,

Կալկուճ կարեմ,

Օրոճ շարեմ:

Շարուր

ԱՀԹ 102

426

— Տակդ ի՞նչ կա.

— Յորդան-դոշակ.

— Վրեդ ի՞նչ կա.

— Աստղ ու լուսնյակ:

Ալեքսանդրապոլ

ԱՀԹ 102

427

Չո՛ւ, չո՛ւ չուանդի,

Իմ աղբերը Գյանջա ա,

Գյանջի խանի դռանն ա,

Սամուր քյուրքը կռանն ա:

Փետե-փետե մարդիկը,

Երկաթե կնանիքը,
Փունջ մանիշակ աղջկերքը,
Վարդ ու խնձոր տղերքը:

Արարատ

Ա.ՀԹ 104

428

Քի՛վ, քի՛վ, քիվանջա՛ւ,
Իմ աղբերը Գյանջա,
Գյանջու խանի դուանը,
Կանանչ կապեն կոանը:

Հին Նախիջևան

Ա.ՀԹ 104

429

Ձի՛ր-չի՛ր, չիչանջա՛ւ,
Իմ աղբերս Գյանջա,
Գյանջան դալի դուանն ա,
Թավլա քաշեմ ձիանն ա,
Կտլի կտալը կեցին,
Ոկալ քցի ծալքին,
Ծալքը դամշով լիքը,
Տյուտը թուլս կեոմշով լիքը,
Փուղա՛ն, փուղա՛ն մարդիկը,
Ոսկե քյաքուլ աղերքը,
Փունջ մանիշակ աղջկերքը:

Ուղունթալա

Ա.ՀԹ 105

430

Ճլորթի բաղի,
Շիմշիրի թաղի,
Շիմշիրը փուլ կյա,
Տակեվը ճյուր կյա:

Ուղունթալա

Ա.ՀԹ 105

431

Քու՛ֆ, քու՛ֆ, դարա՛ւ, դարա՛ւ,
Ես էլա բերդի բարա,
Կանչիցի տեր Զաքարա՛ւ,
Խոնկը մոմ հաղբը արա,
Առավտուն սլաշտոնմ արա,

Իրիկուն խթում արա,
 Խարկի խարար տեղն արա.
 Թյո՛ւ, էնա պուճախ, թյո՛ւ էնա պուճախ,
 Մեր քյավորանց մեղրի սլուճախ,
 Շեն կենա իմ խոր օջախ:
 Քո՛ւֆ, քո՛ւֆ, դարա՛, դարա՛,
 Ես էլա բերդի բարա,
 Իմ ախպեր վեր էն բերդին,
 Օսկի թուր վեր էն թիվին,
 Կերթա խաղա վեր լուսնըկին,
 Լուսնակ տիեց մեջ իրիսին:
 Թյո՛ւ էնա պուճախ (կրկնել)
 Քո՛ւֆ, քո՛ւֆ, կերթամ, կուկյամ,
 Իմ ախպոր կնիկ ճարեմ,
 Վարադա սարեն ճարեմ:
 Դուռ տիեմ մարմառ քյարով,
 Մտնեմ ներս զարդարանքյով,
 Խեր խափեմ թասըմ արաղով,
 Մեր խափեմ մատըմ խինով,
 Ախպեր խափեմ սոլատ ձիով,
 Ախչիկ պիերմ խաղար պարով:
 Թյո՛ւ էնա պուճախ (կրկնել),
 Թյո՛ւ էնա պարան, թյո՛ւ էնա պարան,
 Ամեն տարան, զիս շտարան:
 Քյո՛ւֆ, քյո՛ւֆ մեր տղեն,
 Կախվերի ծառի ճղեն,
 Ծառ չինարի, խերիկն էր,
 Զինար բաժիկ, մերիկն էր
 Ճյողմ ուհան, քեյոփքյն էր:

վան
 ՎՍՇԱ 23

432

Կըզտը՛, կըզտը՛, խաչերես,
 Մորին էրթա՝ փայտ չիկա,
 Աղբուր էրթա՝ ջուր չիկա,
 Պինտ ապուրին՝ հղ չիկա,
 Խնամիներուն տեղ չիկա:

ԱՋՏ 100

Կոտոր՝2, կոտոր՝2, գոմշի կոտոր2,
 Կոտոր՝2, կոտոր՝2, էշի կոտոր2,
 Կոտոր՝2, կոտոր՝2, կովի կոտոր2,
 Կոտոր՝2, կոտոր՝2, ուղտի կոտոր2,
 Կոտոր՝2, կոտոր՝2, իծու կոտոր2,
 Կոտոր՝2, կոտոր՝2, կատվի կոտոր2,
 Կոտոր՝2, կոտոր՝2, խոզի կոտոր2,
 Կոտոր՝2, կոտոր՝2, խուզու կոտոր2:

ՀԺԲԱԹ 11

434

Տրոմբինա՛, տրոմբինա՛,
 Խաչ, կյավաղան փրոռշինա,
 Ութեն կասի՝ վերեն քաշի,
 Ութեն առնի, տակեն տաշի,
 Դե՛ տու տաշի՛, դե՛ դու քաշի՛,
 Հա՛ ք տիմացի:

ՀԺԲԱԹ 11

435

Մամուլա՛, ջան մամուլա՛,
 Մամուլա կու բավէ տա,
 Կուբավետա տոմահոլե,
 Տոմահոլե ճանճե մնճե,
 Շանճե, մնճե, կոնճե,
 Բաբաս էկավ ճնկը՛լ, մնկը՛լ.
 Արտմը կորեկ եմ ցահե,
 Զիֆրի հավերն ի կերան,
 Աթակ մաթակ հեչ դադման,
 Տիրուն սիրուն նախսորուր:

Մուշ

ԱՀԹ 99

436

Կտի՛, կտի՛, մաստանը,
 Կտիկմ գեալդի բոստանա,
 Բոստանշի դէոյդի, դէոյդի,
 Դէոյդի կըզը կըռըլդի.
 Թանով ապուր թեյրանի,
 Կարպետը ծակ ջեյրանի.

Գնացի մի մարագ,
 Գտա կճուճ մի կարագ,
 Զարկի պատին կոտրեցի,
 Կանթը էրթիկ թաբլեցի.
 Աթակ-մաթակ հեշ բակմազ,
 Թառլի կոլին դուշըմազ.
 Ուլն էլաւ սարը,
 Քար կերաւ, քացախ խմեց,
 Արլուն շուեց, պանիր թափեց.
 Կողմ կտրեկ էի ցտեներ,
 Հավքերն էին կերեր,
 Գնացի բերդի դուռը,
 Գտա մի նուռը,
 Կեսը հոտած էր, կեսն անուշ.
 Շապղա դնել, թոնել հեյրանի,
 Շապղա տանել հեյրանի:

ԱՀԹ 99

437

Կտո՛, կտո՛, մատանա,
 Ոտնե գլոխ սատանա,
 Կտոն կանի վրը փլին,
 Փրթաւ ընկաւ մըջ տլին:

Տարոն
 ՏԽ

438

— Տեր Օվանես.
 — Պատրուք ու կես¹.
 — Զուռնով էրթա՞մ, թե՞ դափով.
 — Դափով.
 — Հ'աճկդ լուս որ տղա ես բերե.
 — Հ'աճի լուսով ապրես.
 Բարով կապես կարմիրը.
 — Արի էրթանք գազի.
 — Զվան չունեմ.
 — Զվանդ կուտամ.
 — Հաց չունեմ:
 — Հացդ կուտամ.

- Ղաթըլիս շունեմ.
- Ղաթըլիսդ կուտամ.
- Զուր շունեմ.
- Զուրն ածա շանախդ.
- Զվանս կարճ է.
- Քաշե՛, ինչու օր երգննա:

Չահարմահալ
ՉձԲե

439

- Խնամի Խորա՛ն.
- Ի՞նչ է.
- Հալիբու կորան, ձեր տո՞ւնն է.
- Մեր տունն է.
- Քշե՛, քշե՛ գա:
- Քշե՛մ, քշե՛մ, չի գա.
- Տաք, տաք սպաս լրեն լից՝ գա.
- Լըլե՛մ, լըլե՛մ, չի գա.
- Մախաթ կոխե թո՛ղ գա:
- Կոխե՛մ, կոխե՛մ, չի գա.
- Հալիբու քանի՞ հալկիթ են ածէ.
- Մաղ ու կես.
- Քա ան օր ես ձեր դռնն անցա, ան
Ի՞նչ պարակ մոխ կելեր ձեր երգիկեն.
- Հարս պատկեր էր, տղա էր պերե, ձվածեղ
էփեր եր:
- Ի՞նչ ի պերե.
- Մանչ.
- Անուն Ի՞նչ դրիք.
- Ստեփան:

Ալեքոսանդրապոլ
Ա.ԶԹ 104

440

- Մին խալըն դո՞րը գնաց, մինը՝ դո՞րը:
- Մինը՝ տեսն ու մինը՝ դենը:
- Ի՞նչ կեր կըտըցին:
- Զիր ու շամիչ:
- Բա իմ բաժինն ո՞ւր ա:

— Ագռավի կտըցին,
 — էն սարի ծերին
 — Աշուշտակ,
 Բու աշուշտակ,
 Երվաժ-խորուժ աշուշտակ:
նոր Զուղա
ՀԺԲԱԱ 2

441

— Կուկլիկէ, կուկլիկէ, սնամեր.
 — Հրբմե՛.
 — Միր հովը նոր ա՛յ, ձիր հովը նոր ա՛յ.
 — Միրը՝ հեն վարդին տակին,
 Ձիրը՝ հեն քարին տակին.
 — Քա՛նի աման կոտըս տվեժ.
 — Էխտը քունը, էխտը էմը.
 — Քա՛նի աման ջուր ըս տվեժ.
 — Էխտը քունը, էխտը էմը.
 — Քա՛նի աման ձու ըս կետած.
 — Էխտը քունը, էխտը էմը:

Ագռուիս
 ԱԿԳ

442

— Հա՛յ, ասիր՝ ցախավելը թալեմ մարաքը.
 — Ուտես կովի կարագը.
 — Հա՛յ, ասիր՝ չոխտրիք.
 — Ուտես հավի չոխտրիկ.
 — Հա՛յ, ասիր՝ չոխտրիքի տակ խոտ կանաչի.
 — Օխտը գրող քե կանչի.
 — Հա՛յ, ասիր՝ մեյկ.
 — Կլոխդ քյաշեմ լեկ.
 — Հա՛յ, ասիր՝ երկու.
 — Ուտես քյալի կու.
 — Հա՛յ, ասիր՝ իրեյք.
 — Կլոխդ քիրեյք.
 — Հա՛յ, ասիր՝ չորս.
 — Թիլեմ էթաս Հորս*.

* Կլուդ Կարալագյաղում (Մ. Բ.):

- Հայ, ասիր՝ խինդ.
- Աշկդ մտնի մե լինդ.
- Հայ, ասիր՝ վեց.
- Մոլլան քե ծվեց.
- Հայ, ասիր՝ օխտը.
- Կլոխդ դնեմ նոխտը.
- Հայ, ասիր՝ ութ.
- Ուտես մի կողով թութ.
- Հայ, ասիր՝ ինը.
- Անիծեմ դուշմանի դինը:
- Հայ, ասիր՝ տասը.
- Սիրեմ քո խարսը.
- Հայ, ասիր՝ խաց.
- Բերանդ թաց, վազի թեղ ճաղաց:
- Հայ, ասիր՝ բրինձ.
- Դադյոդ տուր ինձ.
- Հայ, ասիր՝ պանիր.
- Բողաղեդ խանիր, քյանդիրը կանիր.
- Ճարխակը մանիր...
- Հայ, ասիր՝ էրթանք ձեր տուն.
- Ուտենք մածունը, քանդենք ժամտունը, կրակ
տանք սունը.
- Հայ, ասիր՝ հացեր.
- Դռները բաց էր, աչքերդ թաց էր.
- Մարդիկ ղուրցած էր, ճիժեր կլացեր.
- Հայ, ասիր՝ մտամ հս մարադ.
- Մենք քաշուանք ղրաղ, արինք ճոշ չրաղ,
հմանք շատ արաղ.
- Հայ, ասիր՝ ծուն կա.
- Տները սուն կա, ճնշղանը բուն կա,
Աչքերը քուն կա:

Դարալագյաղ
ՓԳ

443

- Խբլի՛գ, խբլի՛գ, դիդիկ արա,
- Յեդքի պանը, մդիգ արա.
- Ասա ախշիգ.
- Դարադ քունչիկ:

— Ասա մանչ.
 — Գաբատ գանանչ:
 — Գարարէդ, գարմիր Գարեդ
 Արի ձեձեմ, կնա վարրեդ:
 — Ուրո՛ւր, ուրո՛ւր՝ աչքդ զար,
 Դասնէրգու ձագուկս դար:
 — Ախշիգ, ախշիգ գծիգ արա,
 Մեջ մի անիլ բզդիգ արա:

Դոնի Ռոստով
 ՀՅԲԱՍՎ

444

Ականա դեդա,
 Նա՞ դեդա,
 — Զուռնո՞ւլ գուքաս, թե՞ դափով.
 — Զուռնով էլ գուքամ,
 Դափով էլ գուքամ,
 Կճուճ կոտրելով գուքամ,
 Հուլունք փշրտելով գուքամ,
 Մարքրիդ վի քաշելով գուքամ:

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 22

445

Նանե՛, նանե՛, կրակ տուր,
 էլի վերի թաղեն (4 անգամ)
 — Հուդա ճնջուղ մի կար, ի՞նչ էղավ.
 — Թռավ դիդու գլոխ.
 — Դեդն ի՞նչ էղավ.
 — Կով կերավ.
 — Կովն ի՞նչ էղավ.
 — Գել կերավ.
 — Գելն ի՞նչ էղավ.
 — Շուն կերավ,
 — Շունն ի՞նչ էղավ.
 — Դուան էտե կապուկ է.
 — Հաց օր էպիկ խո չխա՞ծե.

- Զէ՛, էսկե՛,
- Կաթնն օր զնիմ թունդիր խո չթա՞փի:
- Նանե՛, նանե՛, կաթը թափա՞վ:

Մուշ
ՀԱԱ

445 ա

- Թունդի՛ր-թունդի՛ր, կրակ տո՛ւր,
- Վերեի թառը,
- Կրակը թունդիրն է, կուակեցի հանե՛,
- Գեղ չկա՞.
- Օնչինչ չկա՛.
- Աղվես չկա՞,
- Չաղալ չկա՞,
- Չաղալ չկա,
- Օնչինչ չկա՛.
- Շիր ու փալանգ չկա՞.
- Օնչինչ չկա՛.
- Եախնի գի՛ր,
- Վա՛յ, մաշիկս նի ընկավ,
- Կուակեցի հանե.
- Հա՛ֆ, հա՛ֆ, հա՛ֆ:

Չահարմահալ
ՉՀԲԵ

446

- Դեղի՛, դեղի՛, ո՞ւր ես գնում.
- Կոտմի՞* ժամը.
- Իս էլ գուքամ.
- Վայ թե գցիս.
- Չիմ գցի.
- Սիպտա հաց իմ կերի,
- Կարմիր գինի իմ խմի:

Թիֆլիս
ԹՄԿԱ 22

447

- էշը շուրը տարիլ ի՞ն.
- Տարա.
- Տա՞ք էր, թե՞ սառը.

* Անուն է (Մ. Բ.):

- Տաք էր,
- Բաւ սառցո՛ւ.
- Սառն էր.
- Բաւ տաքցո՛ւ.
- Հանտարտ էր:

Քիֆլիս
ՔՄԿԱ 24

448

- Խաթն՛ւն, խաթն՛ւն, ի՞նչ կփնտռես.
- Ասեղ կփնտռեմ.
- Ասեղը ի՞նչ պիտի ընես.
- Տոպրակ պիտի կարեմ.
- Տոպրակը ի՞նչ պիտի ընես.
- Քար պիտի լեցունեմ.
- Քարը ի՞նչ պիտի ընես.
- Պաղնիք պիտի շինեմ.
- Պաղնիքը ի՞նչ պիտի ընես:
- Վլասվիմ պիտի.
- Էս ա կա՞մ.
- Էկու, ամա չը տա...ս.
- Չէ՛, չեմ տա.ի:

ԱՀՔ 170

449

- Աքլորն հարց կաներ.
- Կուկուլիկո՛ւ, սանամե՛ր,
 - Մե ձագուկ խավ տի՛որ գնաց.
 - Ծարավ աղբուր կուլ գնաց:
 - Ի՞նչ կեր կտուց.
 - Չիր ու չամիչ:
 - Վի՛ր կու տաներ.
 - Խարս ու փեսին:
 - Խարս տի՛ո՛ր նստե.
 - Վըր օսկի թաղթին:
 - Խարս ի՞նչի իփե:
 - Կուրկուտ:
 - Մեջ ի՞նչ ի թալե.
 - Խավդ ծրտոտ:
 - Վո՞ւլ ի բերի.

- Չաշալ Հակոբ.
- Վո՞ւլ ի պախն.
- Մամիկ մեր ճան:
- Տիո՞ր ի դրն.
- Օսկի պատիւան:
- Վո՞ւլ ի կերի.
- Կարա փսիկ:
- Վա՞յ կարա փսիկ, վա՞յ կարա փսիկ,
- Քիտ մերն ուտի քիտ թշիկ:

ԱԴՄ, ԼԳ

450

- Ինչո՞ւ կուլաս դուն, Գառնի՛կ.
- Խիստ ծեծ կերա ես մայրիկ.
- Ո՞ւլ ծեծեց քեզ, Գառնի՛կ.
- Ծերուկ կախարդ մեկ կնիկ.
- Ինչո՞ր ծեծեց քեզ, Գառնի՛կ.
- Ծառին տակը իս մարիկ.
- Ինչո՞ւլ ծեծեց քեզ, Գառնի՛կ.
- Մէյ զավզանով, ի՞մ մարիկ.
- Որ տեղդ զարկեց քեզ, Գառնի՛կ.
- Ոտըռնեցուս, ի՞մ մարիկ.
- Ինչպե՞ս լացիր դուն, Գառնի՛կ.
- Մէ՛, մէ՛, մէ՛, մէ՛, մէ՛, ի՞մ մարիկ:

ԱԴՄ 19

451

- Հովիւլ — Գիտեք ի՞նչ է հղեր մեր աքլորի գլխին:
- Ամեքը — Ի՞նչ է հղեր, ի՞նչ է ելել:
- Հովիւլ — Բերւլոր մամիկը տեսայ՝
 Կուգար կըթոցվոռիկ,
 Աղջիկը՝ կուժ կոտորիկ,
 Ջրիկը՝ բըրոր-մըրոր,
 Բարիկը՝ գըլոր-մըլոր,
 Ծառիկը՝ ճըղակոտոր,
 Անձրեիկ՝ թեաթափիկ,
 Աքլորիկը՝ կատար կըտորիկ,
 Մոխրաշափիկ,
 Ավագ մկնիկ ինկեր թոնդիր,

Եղեր ճըզտի՛կ-վըզտի՛կ:
 Ամենքը՝ Զեռք-ձեռքի շուրջս պարով.
 — Մուկն ի մեռեր, ինկեր թոնդիւր,
 Եղեր ճըզտի՛կ-վըզտի՛կ:

Վան
 ԳԹԶ

452

— Էն ո՞վ է գալի.
 — Աղեն է գալի.
 — Վո՞ւրդանց է գալի.
 — Բաղեն է գալի.
 — Տո՛, պստի տղա,
 Ի՞նչի իս լալի.
 — Էնդուր հմ լալի,
 Ինձ միք չեն տալի:
 — Չաղ մի ուտի, դեր կի,
 Մե պստի ձգան ծեր կի.
 — Միւրուքդ ո՞վ է ներկի.
 Պըծի՛, պըծի՛ Օսեփ դեդեն:

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 24

453

— Գառնուկը պախճա՞ն է:
 — Պախճան է:
 — Վո՞վ ներս առավ:
 — Տանտերը:
 — Տանտերը կե՞ջ մարդ է:
 — Կեջ մարդ է:
 — Տուրս էլի:
 — Չեմ էլլար:
 — Շուն մը ունիմ պաճախդ կիւաղնե:
 — Կատու մը ունիմ էրեսդ կճանկոէ:
 — Տուրս էլի:
 — Չեմ էլլար:
 — Կպոնեմ:
 — Պոնե՛:

Կ. Պոլիս
 ԱՀԹ 170

— Ղո՛շ, ղո՛շ,
 Իմ ղոշ հո՛ւր աս:
 — Մորթի կերաս:
 — Իմ փայ հո՛ւր աս:
 — Դրի թարեք,
 Գացի ջրի, էկա,
 Կատուն կերեր էր:

Աւաշկերտ
 ԱՀԵ 186

455

— Ղո՛շ, ղո՛շ, էս ի՞նչ աս:
 — Եղ ու մեղր աս:
 — Հուսի հս րերես:
 — Քաղքեն:
 — Ո՞ւր կը տանհս:
 — Մեր տուն:
 — Ի՞նչով կուտես:
 — Իմ ղով գտլով:
 — Դոր աս ղով գտալ:
 — Պարե կորես:

Աւաշկերտ
 ԱՀԵ 186

456

էծը կնաց վեր պաղին խաղաց,
 Ընգչավ ոտը կոտրավ,
 Ասաց.— Պա՛ղ, տյու շատ զոռպա ես,
 Ասաց.— Թո՛ւ, որ ես զոռպա էլնի,
 Արեը ձի չէր խալե:
 Կնաց մոտ արե, ասաց՝
 — Ա՛րե, տյու շա՛տ զոռպա ես:
 Արեն ասաց.— Որ ես զոռպա էլնի,
 Ամպը իմ դեմ չէր ծածկե:
 Ասաց.— Ա՛մպ, տյու շատ զոռպա ես:
 — Թո՛ւ, որ ես զոռպա էլնի,
 Քյամին ձի չէր զվրե:

Ասաց.— Քյամբի տյու շատ զոռպա ես:

— Որ ես զոռպա էլնի շէրթե մտնե պատի ճեղք:

Ասաց.— Պատի ճեղք, տյու շատ զոռպա ես:

— Թո՛ւ, որ ես զոռպա էլնի, մուկը ձի շէր վարե:

Ասաց.— Մո՛ւկ, տյու շա՛տ զոռպա ես,

— Թո՛ւ, որ ես զոռպա էլնի,

Կատունը ձի շէր պոնե:

Ասաց.— Կատո՛ւ, տյու շատ զոռպա ես:

Կատուն պոչը թախթիկելով ասաց.

— Զոռպա եմ, զոռպա, զոռպեյտերաց ճոչն եմ,

Աղեյտերաց մոշտակն եմ, խաթիւտերաց

շուշտակն եմ.

Ամառ՝ վեր գյողվան, ձմեռ՝ վեր թորվան

Անուշ քուն կանեմ,

Փը՛շտ անեն, կթռնեմ, ծառի ծերին կնստեմ:

Վան

ՎՍՇԱ 10

457

— Կո՛ճ, կո՛ճ, ինչի՞ թայդրմիշ էլար:

— Պուղը թայդրմիշ կանե ո՛ւ:

— Պո՛ւղ, պո՛ւղ, ինչի՞ թայդրմիշ կանեիս:

— Ապա արեւը ինծի կհալցունե ո՛ւ:

— Ա՛րեւ, ա՛րեւ, ինչի՞ կը հալցունիս:

— Ապա արոտ պիտի էլլե ո՛ւ:

— Արո՛տ, արո՛տ, ինչի՞ պիտի էլլիս:

— Ապա կովը ինծի պիտի ուտե ո՛ւ:

— Կո՛ւ, կո՛ւ, ինչի՞ պիտ ուտիս:

— Ապա խասաբն ինծի կը մորթի ո՛ւ:

— Խասա՛բ, խասա՛բ, ինչի՞ կը մորթես:

— Ապա մուկը եղս կուտե ո՛ւ:

— Մո՛ւկ, մո՛ւկ, ինչի՞ կուտիս:

— Ապա կատուն ինծի կուտե ո՛ւ:

— Կատո՛ւ, կատո՛ւ, ինչի՞ կուտիս:

— Ապա լուն ինծի կխածե ո՛ւ:

— Լո՛ւ, Լո՛ւ, ինչի՞ կխածնիս:

— Հե՛մ կը խածնիմ, հե՛մ խանի ծոցը կը պառկիմ:

ՀԺՀՆ

Պղտիկ, պղտիկ տունիկը,
 Ավլից պղտիկ կնիզը,
 Էլավ պղտիկ էրթիկը,
 Առավ պղտիկ ստակիկը,
 Կնաց պղտիկ պաղարը,
 Բերից պղտիկ հացիկը,
 Տվից պղտիկ կընդանը,
 Դրից պղտիկ տոլասը,
 Կերավ պղտիկ մուկիկը,
 Ալ չմնաց հացիզը:

ՀԺՀՆ

Բրի՛նձ, բրի՛նձ, հաղլա բրինձ,
 Աղ արա, տամբուլ արա,
 Հրեշտականց կարմունջ արա,
 Աղլունջ, բաղլունջ,
 Զիֆտա, միֆտա,
 Ղարա, քո՛չ:

Ազոպիս

ԱՅՍ 21

Էլիմ, էլիմ հոփալա,
 Էլտեն չըխտըմ թոփալա
 Թոփալանըն հարըսը,
 Յումուրթանըն սարըսը,
 Էրթանք Դըխենցը (Թուխենցը),
 Դըխմանուկենցը (Թուխմանուկենցը)¹
 Գաթան ուտենք, քողիճան վերցնենք:

Սերաստիա

ԲՍԳ

Անթրան,
 Պատեն թռամ,
 Ինգեամ, մեռամ:

Շարուր

ԱՀԹ 92

Ավաշան*

Թումաշան*

Գնացիրնք, պոլորին բերին քյանց մե շան,
Վեա՞լ էր տըսե էդ թամաշան:

Շարուր

ԱՀԹ 93

463

Նանա՛, նանա՛, ճուրի նանա՛,
Պոլ պոլենջա, պոլ թոփինջա,
Ընտեղան ասեց, ըստեղան ասեց,
Վեր կաց զրազը, դուս եկ զրազը:
ՀԺԲԱՆԱ 1

464

Քար պահուկ, պահուկ, պահուկ,
Իմ քարը զայլիմ պահե,
Գափրինդա դա ծավլիտա**:
Թիֆլիս
ԹՄԿԱ 21

465

— Կեմին ինչով կէրթա:
— Ելքենով:
— Ելքենը ինչո՞ւ կէրթա:
— Հովով:
— Օ՛շտ, օ՛շտ, օ՛շտ:
Կ. Պոլիս
ԱՀԹ 171

466

— Մաճուն ծախեմ, վո՞ւ կուզե:
— Ես չեմ ուզեր, ան կուզե:
— Մաճուն ծախեմ վո՞ւ կուզե:
— Կնա կեղտոտ շորերդ վլա:
Կ. Պոլիս
ԱՀԹ 171

* Անուններ են (Մ. Բ.):

** վրաց.— թոա՛լ գնաց (Մ. Բ.):

467

- Պուպո՞ւ, քանի՞ հաց ես թխե:
 — Ո՞ւթ, ո՞ւթ:
 — Դիո՞ր ես դրե:
 — Պուտու՞կ:
 — Ի՞նչ ես տրե պերան:
 — Խո՞ւփ, խո՞ւփ:
 — Վո՞ւլ ի կնդե:
 — Ճուճու՞ն:
 — Վո՞ւլ ի կիրե:
 — Կուճու՞ն:
 — Դի՞որ ի փախե:
 — Տուտո՞ւն:

Վան

ԱԽԶ 8

468

Սխտոր ծեծեմ փաշային՝
 էրանիկին հարսնիրին:

Ա.ԶԹ 171

469

Աղվեսն էկավ վերին թաղեն,
 Օո՞ւ, պըճինգոո՞ւ, պըճինգոո՞ւ,
 Մածուն կերավ, թափավ վերեն,
 Օո՞ւ, պըճինգոո՞ւ, պըճինգոո՞ւ:

Վան

ԱԽԶ 57

470

Տոտոլոդ, թաղսե քոլոդ,
 Տոտոլոդ, կատվու քոլոդ:

Վան

ԱԽԶ 68

471

Գնացի գոմեր ման էկա,
 Նեղ կճուճում եղ գտա,
 Բերան բացի զատ չըկա,
 Եղի, եղի,
 Ձվածեղի,
 Ու՛լ որ ուտի,
 Նա վեճաղի:

Թիֆլիս

ՀՄԿԱ 10

էս մի դարի,
 Հալալ բարի,
 Կաթնաբերթուկ,
 Ալանանուխ,
 Եվնաչանգս,
 Էս մի սալ:

Թիֆլիս
 ՇՄԿԱ 11

473

Ատատա, բատատա, շամամշու
 Շամշուրակի, բիթամբու,
 Բամբուխար վ. .. Թ....

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 23

474

Տը՛ղ-վը՛ղ չխարակ,
 Ես հաստ մանեմ,
 Դու՝ պերակ:

Շամախի
 ԱՀԹ 95

475

Սըրմի վիլա,
 Կուռդ թիլ ա,
 Ընկերը հետուկ,
 Աչքիդ ծետուկ,
 Ընկերիդ ճաթեն կտրես,
 Բաբինունց Չատինի կոլոլ աչքն ուտես:

Ղազախ
 ԱՀԹ 94

476

Զփի՛կ, զփի՛կ զարն է,
 Ալվան ծաղիկն առնե,
 Իմ տալը տախտակումն է,
 Կանանչ կապան զլխուն է,
 Բերանն առած լեղի է,

Բերնես թափածն գինի է,
 Գինի՛, գինի՛ լաջերուն,
 Վարդ մանուշակ՝ հարսներուն,
 Տանձ ու խնձոր՝ աղջըկներուն,
 Քթոցըմ աղբ՝ մանչերուն:

Շիրակ
 ԱՀԹ 93

476 ա

Զըսկալի՛կ, զըսկալի՛կ դարն է,
 Ալվա՛ն, ալվա՛ն արն է,
 Իմ տատը Շուշանն է:
 Քնացի վերի պերթը,
 Կտալմ խավիժ առա լեղի էր,
 Բերնես թափեցի գինի էր,
 Վարթ մանուշակ՝ հարսներուն,
 Տանձ ու խնձոր՝ ախչկներուն,
 Քրոց մատիք՝ մանչերուն,
 Կրողը տանի պառվըներուն,
 Պապանիշը՝ հարսներուն:

ԳԲՔ 15

477

Ամեկ ուր տուն, լակլակ ուր բուն,
 Խաչ գավազան՝ իմ քեռու տուն,
 Ոսկի սնդուկ՝ իմ կակտի տուն:

ՀԺԲԱՆԳ 85

478

Ամեկ ուր տուն,
 լակլակ ուր բուն,
 Խաչ գավազան
 Իմ քեռու տուն:

Տարուն

Տե

479

Ծառի բո՛ւն, ծառի բո՛ւն,
 Երբ պտի մթնի գնանք տուն,
 Գնանք տեսնանք հարսը բուն,
 Կեսուրը կշտին, քոփակ շուն:

Շիրակ

ԱՀԲ 94

480

Ծըհտու բուն,
 Կըքավու բուն:
 Ծըհտու բուն
 Կըքավու բուն,

ՀԺԲԱ.Ե

481

Ծի՛տ, ծի՛տ, ծտաբուն,
 Իփոր մթնի, գնաս տուն, թը՛ռռ:

Թիֆլիս

ԹՄԿԱ 25

Գրչտուն, գրչտուն,
 Մեյ-մեկ ուր տուն,
 Խաչ գլալաղան մեր տուն,
 Մույն ու կատուն ձեր տուն:

Վան
 ՎՍՇԱ. 27

— Սոխ.
 — Սըխտոր.
 — Կանանչ.
 — Կարմիր.
 — Գըխտոր:

ԳՔԼ 66

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԺԻՍԱԿԱՆ ՈՒ ԽԱՌՆ ԵՐԳԵՐ

484

Ով որ խոսի,
Խոստովանի,
Ջաղացականի
Գլուխն ուտի:

ԹԽՔԼԻՍ
ՀՄԿԱ 12

484 ա

Ով որ ուտի ձվածեղ,
Անեղ-մեղը ձվածեղ,
Էն չգտնի հ'իրան տեղ,
Պոլոլ-մոլոլ թաց անթեղ,
Թող տապակվի անեղ:

ԱԼԱՉԿԵՐՄ
ՀԺԲԱԳ

484 բ

Ով որ խոսի, խոստովանվի,
Ոճիլն ուտի զըրզըրճալի.
Ով որ խոսի, խոստովանվի,
Ջաղացականի կոնտին տանի:

ԱՀԺԱ 44

485

Դմբրի, դմբրի դմբրակալի,
Տակիս մի նահալի,
Զիմ գնացին շան հրսանիք,
Ես մնացի տան բլանիք:

ԱՀԺԱ 42

Բղունդ, ըղունդ ըտի կաց,
Աթամ, դուն վկա կաց,
Եփոր հարցնեմ, հազիր կաց:
Ա.ՀԺԱ. 42

Մահը մտիս է,
Ահը ճտիս է:
Ա.ՀԺԱ. 42

Մուկի՛կ, մուկի՛կ, ա՛յ մուկիկ,
Առ քու էրկաթե ատամը,
Ինձի՛ իմ օսկոռե ատամը:
Ա.ՀԺԱ. 42

Ծեղ ես՝ ծալվի,
Ֆող ես՝ հալվի:
Ա.ՀԺԱ. 42

Անա՛ խանում, անա՛ խանում,
Դու ասա՛ ին՝ ես պողերդ հանում:
Ա.ՀԺԱ. 42

Թո իմ ախպեր ոտը կոտորի ոչ,
Իմ ոտը կոտորի ոչ, չալ՝ ակռավի ոտը կոտորի:
Ա.ՀԺԱ. 43

Ճորի՛, ճորի՛ ճամփորդեմ,
Օխտը եղբ՝ կմորթեմ,
Դանակ չունեմ որ մորթեմ:
Ա.ՀԺԱ. 43

Ալի՛ր մաղի, ալի՛ր մաղի,
Մաղի՛, մաղի՛,
Ալի՛ր մաղի՛,
Ինձ հետ արի
Ծաղիկ քաղի:
Ա.ՀԺԱ. 43

Թիթրո մաղե՛,
Ալուր մաղե՛,
Թիթրո մաղե,
Ալուր մաղե:

ՀժԺԱ. 6

Աղի հաց,
— Պիշտապ կաց,
Քու հար կը գո՛՝
Վրօռէն կաց:

ՀժԺԱ. 6

Խըպլիկ՛, խըպլիկ՛, տիտիկ արա,
Ետքի բանը մըտիկ արա:

Նոր նախիջեան
ԱԶՏ

Թա՛փն արա, հա՛, թա՛փն արա,
Տանձ ու խնձոր գոքս արա:

ԱՀԺԱ. 43

Սինգրիկ ու սխորիկ,
Հարսն ու աղջիկ կլորիկ:

ԱՀԺԱ. 44

Ուլ որ չքա, չիք չքա,
Պատիցը կպչի, պոկ չգա:

ԱՀԺԱ. 44

Քեռի,
Արի գնանք զկեռի,
Զկեռն ուտենք, զկռի տանք,
Բամբբու ձորին կռիւ տանք,
Որ քացի տամ, այ քեռի,
Քուցափ արա ու մեռի:

ԱՀԺԱ. 44

501

Ես ու դուն հ'նդեր,
 Մի թաքախ զկեռ
 Ես բերեմ դու կեր:
 — էդիկ ո՞ւր է,
 — էթա մովեւ,
 — էդիկ մալիկ,
 — Թեթրի փուլեբս վարչե:

Քիֆլիս
 ՀՄԿԱ 10

502

Ախի՛ր, դու ոչ ըլես,
 Կատվների փայ ըլես,
 Աղամանին աղ ցանես,
 Օխտը խախալ ցաւս անես:
 ԱՀԺԱ

503

Անլւա, աման լւա,
 Տեր-Պուղուսու
 Ծայ ոռ լւա:

ՀԺԲԱՇ 5

504

Ըղտիկ, ըղտիկ,
 Շարան կղտիկ,
 Մկան ականջ
 Կա քե՛ չկա:

ՀԺԲԱՇ 5

505

Ակա՛ն, ակա՛ն, ակն ա ծովին,
 Չալ-չալ աչքեր պախրի կովին,
 Իմը ականեմ աղաքս անեմ,
 Հ'նդերներինս հետը տանեմ:

ԱՀԺԱ 43

Սատանա՛, սատանա՛,
Ոտիդ տակին մի բան կա,
Դուս բի՛ կեսը ինձ,
Դուս բի՛ կեսը քեզ տամ:

ԱՀԴ 43

Սատանա՛, սատանա՛,
Մի զագ եմ կորցրել,
Դուս բի՛ կեսը ինձ, կեսը քի:

ԱՀԺԱ 43

Սատանա՛, սատանա՛,
Պռչիդ տակը պան մը կա,
Շատը՝ քեզի, քիչը՝ ընծի:

ԱՀԹ 175

Ով որ իմ արևս ունի,
Օխտը խախալ ցավս ունի:

ԱՀԺԱ 42

Պառա՛վը, պառա՛վը, ձայն արա,
Դունչը գխոցն արա:

ԱՀԺԱ 44

Գերան պարոն, գերան պարոն,
Պարոնն ասավ՝ թուր ու թվանքով կտամ, եդ դառ:

ԱՀԺԱ 43

Ծիտը թռչի,
Գորտը կպչի:

ԱՀԺԱ 44

513

Վիւլա՛, վիւլա՛,
Հ'ընդերս գա:

ԱՀԺԱ. 44

513 ա

Վիւլա՛, վիւլա՛,
Ես վիւլա,
Վիւլա ու տուա հ'ելա:

ՀԺԲԱ. 9

514

Զերա՛, ձերա՛, սիրուն ձերա,
Ման ես գալի ճուտի ծերա,
Վերի բաղեն կուտ կտամ,
Ներքի բաղին ճուր կտամ:

Ա. ՀԺԱ. 43

515

Կորցնենկ, տղեղ կուլա,
Ճանկմ չամիչ պե որ չի ւա:

Ա. ՀԳ. 103

516

Կորցընընկ, տղետ կուլա,
Լոշ խաց պերիմ՝ կ'ի ր կնա:

ՀԺԲԱ. 5

517

Սարեն թըռի,
Ծառեն թըռի,
Վախտը որ գո՛
Կաւլը ծընի:

Ղարաղաղ
ՀԺԲԱ. 6

518

Զետեզը թըռի,
Մ'ըեր կաւլը ծընի,
Զետեզը թըռի,
Մ'ըեր կաւլը ծընի...

Ղարաղաղ
ՀԺԲԱ. 6

Նի՛... Նի՛... Նի՛...
 Բիղի տուն.
 Նի՛... Նի՛... Նի՛...
 Բիղի տուն:

Ղարաղաղ
 ՀԺԱԵ

Իմը մաղի,
 Քունը շաղի,
 Իմը մաղի,
 Քունը շաղի:

Ղարաղաղ
 ՀԺԱԵ

Կրակիկ, վար էկու,
 Յաթաղ ձգեմ, լան էկու,
 Աս պաներեն վաղ էկու:

Է. Պուլև
 ԱՀԹ 175

Ներակ ինձ,
 Կաթնավ բիրինձ,
 Իմ քուր գենցալ ա,
 Հըերթըն ինգալ ա ինձ:

Ղարաղաղ
 ՀԺԱԵ

Բաղի՛, բաղի՛, բաղ քըցեմ,
 Բաղին վեր ընիմ չանի քցեմ,
 Ոննը կոտրեմ, վեր քցեմ:
 Չափար տակին թեք քցեմ:

ՀԺԱԱԱ 12 (37)

Ամառ ամիրա,
 Ձմեռ բն խիրա.
 Աշունն ու շունն,
 Դարունն ու նխշունն:

Տարուն
 Տկ

Ես աղջիկ եմ,
 Շատ զանազան եմ,
 Կնշանվեմ՝
 Սուլթանն ու խանն եմ,
 Կպսակվեմ՝
 Քոռ տրիժան եմ:

Ձահարմահալ
 ՉճԲ 35

Գուլը կասի.
 — Բխշըզա լեշակ,
 Կըէքքես խեշակ.
 Տըղա տափաղ,
 Վա՛յ լալա, ջանըս:

Ղարաբաղ
 ՀժԲԱԵ

Ա՛ք քի՛շ,
 Ա՛ք քի՛շ,
 Տոն, տոն.
 Ա՛ք քի՛շ,
 Ա՛ք քի՛շ,
 Տոն, տոն:

Ղարաբաղ
 ՀժԲԱԵ

Մամո՛ւկ, մամո՛ւկ վո՛ւր կէրթաս,
 — էրոսաղըմ՝ ժամ կէրթամ:

Կ. Պոլիս
 ԱՀԹ 175

Ափրմբս,
Մափրմբս,
Կիլիկիշին
Համրմբս....

Ղարադաղ
ՀժԲԱՆ

Խաբարբըզան,
Խաբարբըզան,
Թա խեր ըս՝
Համրմբս գուզեր,
Թա շառ ըս՝
Վըռննըդ կոտրեր:

Ղարադաղ
ՀժԲԱՆ

Խափած,
Խիլատած,
Տախտակը,
Վրոնն կասլած:

Ղարադաղ
ՀժԲԱՆ

Ավատամ—
Ջն ջիլիբարամ,
Քարըս կըտամ,
Վե առ ու փախիր:

Նոր Ջուղա
ՀժԲԱՆ

532

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ պապս,
 Նախշուն քոռակը տակս,
 Մեծ կամուրջն անցնեմ էրթամ Հնդաստան²⁶⁰,
 Ձեռքով բերիմ
 Ակ ու մատնեատան:

ԳԱԱ

532 ա

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ պապըս,
 Խաշխա քուրեկը տակըս,
 Տաք-տաք գաթան փոքս,
 Ելլիմ էրթամ Երևան,
 Հացըս ուտեմ գերանամ,
 Թազա՛, թազա՛ ծերանամ:

Նոր Նախիջևան
 ԱԶՏ 100

532 բ

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ պապս,
 Ղաշղա քուռիկը տակս,
 Քոդքով հարսը գավակս,
 Բարդով գաթան շալակս,
 Մեկ գաթան խածեմ,
 Մեկ հարստ պաշեմ:

ԱՔԱ 5

532 գ

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ պապս,
 Ղաշխա քյուրեկս տակս,
 Էլնեմ էրթամ քաղաքս,
 Մեծ հարսս առնեմ շալակս,
 Պզտիկ հարսս ալ կռնակս,

Շիշով ռախին ձեպըս,
 Չամչով սամսան ծոցս,
 Մեղրով խաթլաման բերանս,
 Էրթամ, Էրթամ, հեռանամ,
 Հավերն ուտեմ գերանամ:

Ղրիմ
 ՀժՀԺ

532 դ

Հեքյա՛թ, հեքյա՛թ պապս ա,
 Ղաշղա քուռակ տակս ա,
 Հեծնեմ էթամ էրևան,
 էրևանա կուտ բերեմ,
 Կուտը տամ հավերին,
 Հավերն ինձի ձուձու տան,
 Ձուձուն տանեմ դարպինին,
 Դարպինն ինձի շղփինկ տա,
 Շղփինկ տանեմ հարսներին,
 Հարսներն ինձի դաթա տան,
 Գաթեն տանեմ չոբանին,
 Չոբանն ինձի դառն տա,
 Գառը տանեմ Աստըծուն,
 Աստված ինձ մի աղբեր տա:
 Աղբե՛ր, աղբե՛ր, ջա՛ն աղբեր,
 Դու բերդի գլխին աղբեր,
 Ես բերդի տակին աղբեր,
 Չա՛լ, չա՛լ կողերն ի՞նչ էլան.
 Նախրատափին գում էլան..
 Մերա՛, մերա՛, դիշերն արի կաթ կթի,
 Կաթը դրի կրակին,
 Ման էկա չալ տորակին,
 Այ չալըմ աղբերակին,
 Դու իմ աղբորն ի՞նչ արի՛ր,
 Քե դնեմ իշի քուռակին:

Արարատ
 ԱՀԹ 89

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ պապս,
 Ղաշղո քուռակ տակս,
 Հեծնեմ էրթամ Երևան,
 Գինին խմեմ գերանամ,
 Հավերուս շալթուկ բերեմ,
 Հավերս ինձի հավկիթ ածեն,
 Հավկիթը տանեմ դարբնին տամ,
 Դարբնը ինձի տանակ տա,
 Տանակը տանեմ շոբնին տամ,
 Չոբանն ինձի դառ տա,
 Գառը տանեմ աստծուն տամ,
 Աստված ինձի աղբեր տա:
 Աղբե՛ր, աղբե՛ր, ջան աղբեր,
 Դու վերի բերդը աղբեր,
 Դուն վարի բերդը աղբեր,
 Ես շաքար մաղեմ,
 Դու կեր աղբեր:

Կամ թե ասում են՝

Աստված ինձի ցորեն տա,
 Յորենը տանեմ ջաղցին տամ,
 Ջաղացը ինձի ալյուր տա,
 Ալյուրը տանեմ ջրին տամ,
 Ջուրը ինձի խմոր տա,
 Խմորը տանեմ թնրին տամ,
 Թնդիրն ինձի հաց տա,
 Հաց տանեմ բոշին տամ,
 Բոշեն ինձի ձութ տա,
 Ձութը տանեմ մորս տամ,
 Մհրս ինձի ծիծիկ տա,
 Ուտե՛մ, ուտե՛մ, կշտանամ:

ՀԺՐԱՆԳ 2

532 գ

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ պապս,
 Ղաշղա քուռակ տակս,
 Հեծնեմ, էրթամ Էրևան,
 Գինի խմեմ գերանամ,

Հավերին կուտ ու ջուր տամ,
 Հավկիթը տանեմ խառատին տամ,
 Խառատն ինձի շվի տա,
 Շվին տանեմ շոբնին տամ,
 Չոբանն ինձի գառ տա,
 Գառը տանեմ աստծուն տամ,
 Աստուած ինձի աղբեր տա.
 Աղբե՛ր, աղբե՛ր, ջա՛ն աղբեր,
 Դու բերդի պատին աղբեր,
 Նս բերդի տակին աղբեր,
 Շաքար մաղեմ, կեր աղբեր:

Շիրակ
 ԱՀԹ 89

532 է

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ պապս է,
 Աշնան քուռակ տակս է,
 Հեծա գացի Յէրևան,
 Գինի խմի դիրացա,
 Հաղող կերա զորացա,
 Էշն հեծա, ջուրն հ'ընցա,
 Էշ տտռեց, ես վախեցա:

Մուշ
 ՀԱԱ

532 ր

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ պապս է,
 Ղաշղա քուռակ տակս է,
 Հեծա գնացի Էրևան
 Էրևնու շալտուկ բերի,
 Չալտուկը տամ հավերիս,
 Հավերս հավկիթ ածեն,
 Հավկիթը տամ շարչուն,
 Չարչին ընձի դանակ տա,
 Դանակը տամ շոբնին,
 Չոբանը ինձ գառ տա,
 Գառը տամ աստծուն,

Աստվածն ինձի աղբն: առ,
Աղբն՝ր, աղբն՝ր, ջան՝ աղբեր
Շարար շաղվիմ, կեր աղբեր:

Մ ա ղ
Հ Ս Ն

532 ք

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ էս պապս,
Ղաշղան քուռակ էս տակս,
Գնացի Շուլավեր,
Տեսա մի հլիվեր,
Մտա մի ճաղաց,
Միջին մի կտաղաց,
Մի հաց ուներ մկան կերած,
Մի հարսն ուներ թունրի էրած,
Լինգը քաշեց կոճերն աղաց:

Ղ ա ղ ա խ
Ա Հ Բ 91

532 ժ

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ էս պապս,
Ղաշղա քուռակը տակս,
Զիդի հարսը քամակս,
Չալ կրկենին աղաքս,
Չափ դնեմ չկեւ Շուլավեր,
Ընդի տեհա մի ջաղաց,
Տակին կար մի կտաղած,
Լինգը վեկալավ կոճերս աղաց,
Թուրը վեկալավ մեջքս խաղաց,
Էլ պարկով, ասաց, չղաս էս ջաղաց:
Ջաղացի գլխին օխտը բուն,
Օխտը բնին մի բմբուլ,
Բմբո՛ւլ, բմբո՛ւլ, դուռը բաց,
Սոսին էկավ գլխաբաց.
Մեր հավը ուներ կեռ կտուց,
Ի՞նչ ուտեր՝ վիմ ձուրի դեղնուց
Սոսին գնաց մի օր հունձ,
Բերուց մի լավ ծաղկեփունջ:

Ա Հ Ժ Ա 45

Խեքյա՛թ-խեքյա՛թ պապըս ի,
 Փայխի քուռակ տակըս ի,
 Զըվնի վիրվին քամակըս ի,
 Տաշտի միչին փորըս ի.
 Քուռակ սար կը սըլվըլա,
 Պապիկ վըրեն վըլվըլա:

ՀԺԲԱԹ 11

532 ժբ

Հէքիա՛թ, հէքիա՛թ բաբս,
 Խաշխա քիրէք դադս,
 Դաք-դաք դաթան փորս,
 Էլլիմ էրթամ Յերեւան,
 Հացս ուտիմ կերանամ,
 Թակա, կուգա ձերանամ:

Դոնի Ռոստոյ
ՀԺԲԱՍՎ

532 ժգ

Հէքիա՛թ, հէքիա՛թ բաբս,
 Խաշխա քիրէքը դադս,
 Էլլեմ էրթամ էրէվան,
 Զաքա-չուքա գէրէվամ,
 Հաւս ուտիմ գշտանամ:

Դոնի Ռոստոյ
ՀԺԲԱՍՎ

532 ժդ

Հէքիա՛թ... հաւերուս կուտ տամ,
 Կուտը տանիմ պոշին տամ,
 Պոշեն ինձի իլուն տա,
 Իլուն տանեմ մամիս տամ,
 Մամս ինձի ծիծիկ տա,
 Ախպարս էլլե տոճիկ տա:

ԳԹԲ 15

532 ձե

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ պապս,
 Ղաշխա քուռիկը տակս,
 Ըռընտիկ հարսը գավակս,
 Պարկով գաթան շալակս,
 Մեմ հարսը պաքնեմ,
 Մեմ գաթան խածեմ,
 Հեծնեմ էրթամ Երևան,
 Գինի խմեմ կիրանամ:

ԳԹՔ 15

532 ձգ

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ պապս,
 Խաշխա քյուրեկը տակս,
 Էլնիմ, էրթամ Էրևան,
 Հալս ուտիմ, գերանամ,
 Գինին խմիմ, կշտանամ
 Նորեն եդ գամ Նախշվան:

Նոր Նախիջևան
 ՆՆՔՓ 130

532 ձէ

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ պապս,
 Խաշխա քուռակը տակս,
 Տաք, տաք գաթան փորս,
 Էլլիմ, էշթամ Երևան,
 Հացս ուտիմ գերանամ,
 Թաքա, թաքա ծերանամ:

Նոր Նախիջևան
 ՆՆՔՓ 130

532 ձր

Հեքիա՛թ, հեքիա՛թ
 էս պապս,
 Շաշղա քուռակ
 էս տակս,
 Հեծնեմ գնամ Ըրևան
 Գինի խմեմ զորանամ:

Կիրովական
 ՀԺՔԱՍ

Խեքիա՛թ, խեքիա՛թ
 Իմ պապս,
 Քյաճլան քուռակը տակս,
 Խեծեմ, էթամ Հերեվան,
 Էրաղ խմեմ զորանամ:

Սլաշեքտ
 ՀԺԲԱԳ

533

Նաղբլ-նաղբլ պապըս ի,
 Ղաշղա քուռակ տակըս ի,
 Խաճեմ քեմ՝ փաճիվան,
 Խեղենեմ եթամ Երեվան,
 Երեվանա ի՞նչ առնեմ,
 Պնդուկ, չիր, չամիչ առնեմ,
 Պերեմ ծեղի պաժինեմ .
 Բալքի խոքիս ազատեմ:

ՀԺԲԱԹ 11

534

Չոնգուր, չոնգուր
 Դուն հաստ մանիս, իս բարակ,
 Փուշը տվի լոշը առա,
 Լոշը տվի օխշարն առա,
 Օխշար տվի, չոնգուրն առա,
 Յնգլի՛, ցնգլի՛,
 Իս հաստ մանեմ, դուն բարակ:

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 33

535

Էքուց կիրագի է,
 Կոկոն քաղեկու է,
 Կոկոն քաղեմ դեղին տամ,
 Դեղեն ինձ մի բլիթ տա,
 Բլիթ տանեմ չոբան տամ,
 Չոբան ինձ մի գառը տա,
 Գառը տանիմ աստուծ տամ,

Աստուծ ինձ մի աղբեր տա,
 Աղբե՛ր, աղբե՛ր, իս քու շուն,
 Գոտկի ծերին արբեշում,
 Աբրեշում չըլի, կաղ ըլի,
 Սուփրի ծերին սաղ ըլի,
 Հաւերուն հաւլա կու տանի,
 Վուտով կու տանի, շուտ կու տանի:

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 27

536

Ասօր կիրակի է, կոկամ քաղելու է,
 Կոկամ տանիմ տերտերին տամ,
 Տերտերն ինձի նշխարք տա,
 Նշխարք տանեմ շոպանին տամ,
 Չոպանն ինձի ոչխար տա,
 Ոչխարչ տանեմ աստծուն տամ,
 Աստված ինձի աղբար տա.
 — Աղբա՛ր: աղբա՛ր, ո՞ւր կէրթաս:
 — Ան աղջկա տուն կէրթամ:
 — Ան աղջիկը ի՞նչ ունի:
 — Ճընկը՛լ-մընկը՛լ օղեր ունի:
 — Եւ ալ հաւերուն հաւլա կուտամ,
 — Բադերուն բաղլա կուտամ,
 Կռահեկային բարե կուտամ:

ՀԺՀԹՆ

537

Էս օր ի՞նչ է, կիրակի է,
 Կիրակոսը թոռն է,
 Բռնեցի փերչեմն ածիլեցի,
 Ընծի բարա մի տվաւ,
 Բարան տարի Աբասին տվի.
 Աբասն ընծի ցորեն տվաւ.
 Յորենը տարի ջաղցին տվի.
 Ջաղացն ընծի ալիւր տվաւ.
 Ալիւրը տարի դաշտնին տվի,
 Դաշտնը ընծի խմոր տվաւ:
 Խմորը տարի թոյրին տվի,

Թոնիրը ընծի պլիկ տվալ,
 Պլիկը տարի նենուն տվի,
 Նենեն ընծի կակակ տվալ,
 Կակակը տարի տատուն տվի,
 Տատան ընծի մանծ բան մը տվալ:
 ԲՆԲ 2

538

Վաղը կիրակի է,
 Քիթդ ըրախի է,
 Պերանդ խայմախ է,
 Շունը քեզի ապլա է:

ԱԶԹ 175

539

Ջա՛ն, ջա՛ն, կիրագի,
 Վա՛յ, էրկուշաբթի,
 Դեղի ջան փուրս ցավում է,
 Ձիւմ գնա աշակիրտ:

ԹԻՖԼԻՍ
 ԹՄԿԱ, 26

540

Բատյա՛, բատյա՛, ջա՛ն բատյա,
 Չալթուգ փոնեմ չորանա,
 Տամ հավերես զուրանան,
 Հավերը ինձ մի ձու տան,
 Չուն տանեմ պառավին տամ,
 Պառավն ինձ մին քաթա տա,
 Քաթան տանեմ հարսիկին տամ,
 Հարսիկը ինձ մի շվի տա,
 Շվին տանեմ չոբանին տամ,
 Չոբանն ինձ մի ոչխար տա,
 Ռչխարը տանեմ աստծուն տամ,
 Աստուծը ինձ ախպեր տա,
 Ախպե՛ր, ախպե՛ր, ջա՛ն ախպեր,
 Խաչը կռանդ, ա՛յ ախպեր,
 Ճորին տռանդ, ա՛յ ախպեր,
 Վերին դուին տուն շինի,
 Ներքե դուին տուն շինի,

Հարսնու աղջիկ նի բրա,
Հու վեր փեսա տեն բրա,
Հու վեր լավ ա հոլ բրա,
Ըն էլ տու քեզ հարանը բրա:

ՀԺԲԱՆԱ 1

541

Զրը՛նգ, զրը՛նգ, զանգչուա,
Զանգչուան քիթիս կպավ,
Քիթիկիկս առնուից,
Առունք տարի տավին տուրավ,
Տավը ինձի խոտ տուրավ,
Խոտը տուրի օխշարին,
Օխշարը ինձ դումակ տուրավ,
Դումակը տուրի պառավին,
Պառավը ինձ պիլիթ տուրավ,
Պիլիթը տարի տերտերին,
Տերտերը ինձ մին թուղթ տուրավ,
Թուղթը տուրի աստոծին,
Ինձ մին ախպեր տուրավ,
Ախպե՛ր, ախպե՛ր, ջա՛ն ախպեր,
Օսկի շալակիդ մեռնամ.
Հոթոդ դուխան մանիցի,
Մամուտ չուխան կեցարի:

ՀԺԲԱՆԱ 1

542

Չա՛, չա՛, չալթուկ չա՛,
Չալթուկ փռեմ չորանա,
Տամ հավերին կուրանա,
Հավերն ինձի ձուձու տան,
Ձուձուն տանեմ դարբինին,
Դարբինն ինձի շղփինկ տա,
Շղփինկ տանեմ հարսին,
Հարսն ինձի գաթա տա,
Գաթեն տանեմ չոբանին,
Չոբանն ինձի գառ տա,
Գառը տանեմ աստծուն,
Աստված ինձի աղբեր տա,
Աղբե՛ր, աղբե՛ր, ջա՛ն աղբեր,

Ջանս քե դուրբան, աղբե՛ր,
Դու բերդի գլխին, աղբե՛ր,
Ես բերդի տակին, աղբե՛ր,
Բերդը պլուցին, աղբե՛ր,
Գինին թափուցին, աղբե՛ր:

Երկուն
Ա.ԶԲ. 90

543

Ձիդ-ձիդ, ձիավոր,
Ձիդ վաճճուր պարոնին տուր,
Պարոնը փեդ տաշէ կա,
Խաթունն հավկիթ խաշէ կա:
Խաթունը հավկիթ տվաւ,
Հավկիթը շօբանին տվի:
Չօբանը գառ մը տվաւ,
Գառը ասծուծու տվի:
Աստված ինձի ախպեր տվաւ.
Ախպե՛ր, ախպե՛ր, ջա՛ն ախպեր,
Ղուլարը մերջեն, ախպեր:

ՄԱԱ.

544

Կո՛ւ, կո՛ւ, կո՛ւ, կուրմանջի,
Աղբեր դարաճանճի,
Ճանճա մտնուկ դռանն էր,
Աղբերը քու կռանն էր,
Չամիչ դուռը չոր աներ,
Հասեր տունը դրժժաներ.
Չամիչ տվի հավերուն,
Հավերը ընձի հավկիթ տվին,
Հավկիթը տարա չոպանին,
Չոպան ինձի գառ տվեց,
Գառը տարա աստրծուն,
Աստված ընձի աղբեր տվեց,
Աղբերս բերդի գլխին,
Աղբեր, ես բերդի տակին:

Ալաշկերտ
Է.Ս.Զ. 96

Հա՛ւ, հա՛ւ, հաւկիթ տուր,
 Տանիմ տամ բալնրին,
 Բալնիր մարդի դուռ բանա,
 Մարագ հարգ տա,
 Հարզը տանեմ տամ կովուն,
 Կովը կաթ տա,
 Կաթը տանիմ տամ պառվուն,
 Պառավ իմ պոչ տա,
 Պառավ, պառավ, իմ պոչ տու,
 Կցեմ կցմցեմ, էրթամ հասնեմ
 Իմ շատ ու քիչ բնկերոջ,
 Չըսին՝ կսնտուլ-մոնտուլ ուստի՞ց զիքաս:

ՀԺԲԱՆԴ 3

546

Աղպե՛ր, աղպե՛ր, ես քեզ շուն,
 Գոռկիդ ծերերն աբրշում,
 Աբրշում չբլնի՛ յազ բլնի,
 Սուփրի ծերին առնող բլնի:

ՀԺԲԱՆԲ

547

Աղբե՛ր, աղբե՛ր, ես քու շուն,
 Ի՞նչ էս բարձե քու իշուն
 — Խունկն ու հինեն ապրշում.
 — Դո՞ր կտանես՝ զզեզին,
 — Դզեզ հաւ սարերուն,
 Արջկան կմանա սրբերուն,
 Ճախրակ կմանա արջերուն,
 Բուճ կգործա թաթերուն:

 Աւաշկերտ
 Է.Ա.Ժ.Զ 69

548

Աղբե՛ր, աղբե՛ր, ես քեզ շուն,
 Ի՞նչ ես բարձե վըր իշուն.
 — Խունկ ու հինեն, արպրշում.
 — Վի՞ր կտանիս.
 — Տղեզին.

— Տղեզ *հտե սարերուն,*
 Բուրդ *կզզա գեղերուն,*
 — Արջկան մանա հալքերուն,
 — Շըլվար գործա ճըժերուն:

ԱՀԵ

549

Ախպէ՛ր, ախպէ՛ր, ջա՛ն ախպեր,
 Մեջկդ գողըստան ախպեր.
 Կապա կարեմ կառճ գուքա,
 Դուգմա շարեմ խաչ գուքա,
 Կարմիր կովանդ ինչ արիր,
 Ծառի տակը գում արիր:
 Շերեփ-շերեփ կթեցինք,
 Դդալ-գդալ բաժնեցինք.
 Հոռոմն ասալ՝ ինձի տուր.
 Կաքալն ասալ՝ ինձի տուր.
 Ո՛չ Հոռոմին, ո՛չ կաքալին.
 Համմեն ծառին մի փշատ,
 Իմ ախպրտանց ումբը շատ:

Չահարմահալ

ՉՀԲԵ 7

550

Ախպերս շահի դուռը շոգած էր,
 Չոգուռը դռշին քոքած էր,
 Փողը ծնդին կիտած էր.
 Հալքն էկալ, քարով տվեց,
 Դուշմանն էկալ, քարով տվեց,
 Նասրան էկալ, կոպլով տվեց:

Չահարմահալ

ՉՀԲԵ 7

551

Տիկի՛ն, տիկի՛ն, տիկնակոթ,
 Տիկինը գնաց բանջարի,
 Բանջար չեւալ խոտ իւալ,
 Խոտի տակին ծիտ իւալ,
 Ծտի տակին ձու իւալ:

Իմ քրոհին փայտ կոտրեց,
Քռակինս ձու խաշեց,
Եկա թե մինն առնեմ,
Շերեփը գլխիս քաշեց:

ԱՔԱ. 5

552

Ձմփի՛կ, զմփի՛կ, զարինա,
Իզգա շուշան զարին ա,
Նանեն գնաց աղցանի,
Աղցան չէլավ խոտ էլավ,
Խոտի տակին ծիտ էլավ,
Ծիտը թռավ գերանին,
Կանանչ խոտը բերանին.
Առավ բերան լեղի էր,
Թափեց գետին գինի էր.
Գինի-գինի գինստան,
Ախպեր ունեմ Շահստան,
Մանրիկ հըլնի շարող ա,
Թավտա շապիկ կարող ա,
Բի՛լ ա, բիլբո՛ւլ ա,
Տավարճյուղ ա, ճնճուղ ա,
Թռնեմ է՛, թը՛րոռո:

ՀԺԲԱԳ

553

Քեցե բենճարու՝ բենճար չըկար, խոտ կար,
Խոտեն աակեն մեծ ծետ կար,
Իմ դայի տախտակ քաշար,
Իմ քռակեն ձու խաշար,
Հսեցի թա մինը հոր օնեմ,
Չամչիզը ինձ վրա քաշեց,
Քեզ մատաղ քռակեն,
Քացի կը տամ զըխրանեմն,
Թա իմ դայու հավան չըս,
Քինա տերին տերանեն,
Օղդ քցի պռանեն:

ՀԺԲԱՆԱ. 35

Հուռին գնաց բանջարի,
 Բանջար չկար, խոտ կար,
 Խոտի տակին ծիտ կար,
 Ծիտը թռավ գերանին,
 Կանաչ խոտը բերանին,
 Մենեմ աստծու դիմանին:

Հ.Բ.Ս.

554

Դո՛ւգ, դո՛ւգ, դո՛ւգ մանի,
 Դուգս նահալ բինջարի,
 Բինջար չինել, խոտ ա՛յնել,
 Խոտին տակին դուռ ա՛յնել,
 Քարավ ըմ տվել՝ վեր չի ընգել,
 Ճուճու ըմ կանչալ՝ դուրս չի ընգել,
 Մոյն հա՛յր ունիմ մեղիքս ա՛յ,
 Ասկայ դանակ էլիկս ա՛յ,
 Ալ չի մատիլ՝ հերիքս ա՛յ:

Ա.գրվիս
Ա.Բ.Ս.

555

Տուտի՛, տուտի՛, տո՛ւտ մանի
 Տուտին նահալ պինջարի,
 Պինջար չի էլալ՝ խոտ էլալ,
 Խոտի տակին ծետ էլալ,
 Քարավ ըմ տվալ՝ վեր չի գնալ,
 Մուն հեր օնիմ՝ մեղիք ա՛յ,
 Էլ չը պետքմ՝ հերիք ա՛յ:

Ա.գրվիս
Ա.Բ.Ս.

556

Չալթուկ տըփեմ շորանա,
 Տամ խավն ուտի՛ կըլավնա,
 Խավիկը ծի ձուճու մը տա,
 Տանեմ դնեմ խաչկանց տուն,
 Խա՛ւ ավետրան վեր գլխուն,
 Մենեմ իմ պուպուռ էծան,
 Ուլ մի բերե չանց կատուն:

Ախրե՛ր, ախրե՛ր ջան, ախրե՛ր,
Ջանիկա քե կուրպան, ախրե՛ր,
Ի՞նչ ես բարձեք քյո իշուն.

— Խունկ ու խիննն արփըշուն.

Վի՛ր կտանես:

— Տըղեղուն.

— Տղեղը փախե սարերուն:

Մեննեմ իմ պուպուշ էծուն,

Ուլ մի բերե շանց կատուն:

— Կուկլուկուկո՛ւ, սանամե՛ր,

Մե խավըմ կեր տիո՞ր գնաց.

— Ծարավ ախպուր կուլ գնաց:

— Ի՞նչ կեր կտուց.

— Զիր ու շամիշ:

— Վի՛ր կտաներ.

— Խարս ու փխին:

— Խարս դի՞որ ի նստե.

— Վեր օսկի թաղթին.

— Խարսն ի՞նչ ի իփե.

— Կուրկոտ.

— Մեջն ի՞նչ ի թալե.

— Շան լակոտ.

— Վո՞ւլ ի կիրե.

— Չաշալ Ակոբ.

— Վո՞ւլ ի տրուրե.

— Աղա սոլթան.

— Տիո՞ր ի դրե.

— Ոսկի պատխան.

— Վո՞ւլ ի կիրե.

— Չաշալ Ակոբ.

— Վո՞ւլ ի տրուրե.

— Աղա սոլթան.

— Տիո՞ր ի դրե.

— Ոսկի պատխան.

— Վո՞ւլ ի կիրե.

— Կարա փըշիկ.

Վա՛յ, կարափըշիկ, վա՛յ, կարափըշիկ,
Քյո մերն ուտի քյո թըշիկ:

Վան

ՊՎՍ 120—121

557

— Անոն մեռնի, ի՞նչ կլինի,

— Փլավի հղը քիչ չըլի:

Թիֆլիս
ՀՄԿԱ 16

558

Ա՛յ Թալիկո, Թալիկո՛,

Մուրաբի գող Թալիկո:

Թիֆլիս
ՀՄԿԱ 16

559

Աքլո-մաքլո,

Աճիկ-մաճիկ,

էփեմ շաշիկ,

Ուտե հաշիկ:

ԱՔԱ 5

560

Պրվա՛, պրվա՛,

Դիփ լավ ա,

Շիլի փլավ ա:

Թիֆլիս
ՀՄԿԱ 12

561

Տիկրի՛, տիկո՛, նաղարա՛,

Աղջի վեկաց հաղ արա,

հմոր կտամ հաց արա,

Քաշալ գլուխդ բաց արա:

Թիֆլիս
ՀՄԿԱ 13

Գիգոլ, Գիգոլ,
Գլտի գլտր,
Հալլի ճակատ,
Ուխտի կտոր:

Թիֆլիս
ՀՄԿԱ 16

Զարի՛, զարի՛,
Մածունը մարի,
Ակոն կուտե,
Զոր զարի՛:

ՀժԲՎ 34

Կարապետ,
Կարմիր վարպետ,
Շան վարդապետ,
Իշու կարպետ:

ԱՀԲ 93

Կարապետ,
Կարմրապետ,
Շան վարժապետ,
Իշու վարպետ:

Աւաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

Մկրտիչ, կտորած կթիչ,
Զարի զաֆան, գինլու թափան,
Սև չուրթան, սիպտակ քաթան:

ՀԺԲԱՆԱ 12 (37)

Գեի՛, գեի՛, գե քցեմ,
Ոտնած փոնիմ,
Դեն քցեմ:

ՀԺԲԱՆԱ 12 (37)

Բալո բանչի, մեր բաբան տան չի,
 Ձենմ տամ գեամ չի,
 Որ կեամ ա,
 Էլ քինում չի:

ՀԺԲԱՆԱ

Վանե՛ս, Վանե՛ս,
 Հա՛վ, հա՛վ, անես,
 Ձափարին տակին ճուտ հանես,
 Մինը կոխեմ,
 Վա՛յ, վա՛յ կանես:

ՀԺԲԱՆԱ 11 (35)

Կարապետ, կարմիր կարպետ,
 Արի ծեծիմ՝ գնա վարպետ:

ԱԶՏ 7

— Տիգրան.
 — Ամհ.
 — Շաքար ծամհ.
 Կը՛նթ, կըն՛թ անհ.
 — Տու ո՛ւլ հս, թե՞ գյառ.
 — Ուլ (կամ գառ):

Վան

ԱԽԶ 8

— Լեոն.
 — Համմհ.
 — Շաքար ծամմհ.
 — Ինձ ա կուտա՞ս.
 — Կուտամ (կամ՝ չեմ տա):

Ախալքալակ
 ԺԽԶԲ

Սբհակ,
 Սբհակ,
 Կարէնէ քոյթոյ,
 Թանաւ ճաշ:

Ղարաղաղ
 ՀԺԱԵ

573

Ակլի (Հակոբ) կաքաւ,
 Վերորդի տափար,
 Փետով զարկեմ,
 Փխտուր թափար:

Շարուր
 ԱՀԹ 92

574

Ասվատո՛ւր, Ասվատո՛ւր,
 Բարձր պատեմ աթլա տուր,
 Մածունը կեր՝ թորպան տուր,
 Սէ շունին բարե տուր:

Ղրիմ
 ՀԺՀՆ

575

Անդրեա՛ս, անտեր մնաս,
 Ուրտեղ զնաս, անտեղ մնաս:

Ղրիմ
 ՀԺՀՆ

576

Մարտիրո՛ս, մարտի խոռող,
 Տանե քեզի խուճուղող:

Ղրիմ
 ՀԺՀՆ

577

Օվանե՛ս, Օվան կալես,
 Տուգուք չալես,
 Կաթը հարես, եղը՝ չալես:

Ղրիմ
 ՀԺՀՆ

Ընթերցվածս առականց,
 Եւ զիշերին դուռը բաց,
 Փախլաւման կեր, պոչեն խած:

Ղրիմ

ՀժՀԵ

578 ա

Հովհաննէս,
 Հովկազանէս,
 Հեծի աղվես,
 Գնա Թարվես,
 Մորթե կատուն,
 Կիր ճրագուն,
 Հեծի լուն,
 Արի տուն:

ՀԱԱ

578 ք

Հովհաննէս,
 Շուտ հանէս,
 Շատ հանէս,
 Դու թալես,
 Գամ բռնեմ,
 Վա՛յ անէս:

Սկզկերս

ՀժԲԱԳ

579

Մայիս ա՛, մայիս ա՛,
 Գալոի կնիկը գալիս ա:

Թիֆլիս

ՀՄԿԱ 12

580

Մաշինա՛, մաշինա՛,
 Խփեմ սանն բաշնա՞:

Թիֆլիս

ՀՄԿԱ 12

581

Պուզո՛, պուզո՛,
 Մարտիրոս զո,
 Իծի պուզո:

ՀՄԿԱ 12

* Բրբ.—քո զլիկն (Ս. Բ.):

Հովհաննէս,
 Ամսի տկին ճտեր հանես,
 Գամ տրորեմ,
 Վա՛յ, վա՛յ անհա,
 Սարի տկին ճտեր հանես,
 Ա՛յ հանես, վա՛յ հանես:

Աւաշկերտ
 ՀԺԲԱ. Գ

582 ա

Ասեմ, չասեմ,
 Լավ բան ասեմ,
 Քթիդ խփեմ,
 Քեզի խափեմ:

ՀԺԲԱ. Գ

583

Բան ասեմ,
 Բամբակ ասեմ,
 Քնթիդ խփեմ,
 Զանդակ ասեմ:

Թիֆլիս
 ՀՄԿԱ. 9

584

Բարով ոռւտո, գամարջոբա,
 Կուգա իդեոշ, սայթկենա:

Թիֆլիս
 ՀՄԿԱ. 9

585

Մա՛րշ, մա՛րշ, գենեբալ, մա՛րշ,
 Ռա՛ղ, դվա՛, տրի՛, ափիցերի մարշ:

Թիֆլիս
 ՀՄԿԱ. 12

586

Խոգեոց խանգերոց,
 Քյառսուն շուն, կես նխուն,
 Բալայք կատուն ճլպլտուն,
 Գյորգ ճրագուն
 Խալի էրթա, թշնամու խոզլուն:

Վան
 ՎՍՇԱ. 22

Եղ մի ունիմ Քոլո,
 Հոտաղ մի կրօնիմ՝
 Ուր անունն ա Չոլո,
 Գամփո շուն մի ունիմ,
 Անունն ա Խոլո:

ՀԺԲԱՆԳ 86

Հալր մեր, որ հրկինք վկա,
 Կերա թթու՝ փքա,
 Ընկա ջուր՝ սկա,
 Էլա տուա՝ լկա:

Տարուն
Տև

Ելա էրդիկ, վե՛ր-վե՛ր ընկա,
 Խաչքը կոտրավ, ես նես ընկա,
 Գլորեցա, թնդիր ընկա,
 Օխտը պուտով տոլմա կերա,
 Էլի Ըսի՝ չկշտացա:

Շիրակ
ԱՀԹ 93

Սարի սարի կսրվրա,
 Պապիկ վերեն կկրվրա.
 Շրտե շրիտ պարկս ա,
 Զաշտան քուռակ տակս ա:
 Իրիկուն՝ ծաղրս ա,
 Առավտուն՝ լացս ա.
 Սարը սարին կսրվրա,
 Պապիկն վերեն կկրվրա:
 Խավիծ, Խավլալիծ,
 Պապիկն ուտի ինի ոտից:
 Բաս թթուի թան,
 Պապիկն ուտի էրթա գյութան,
 Թա՛ն, թանանա՛,
 Պապիկն ուտի, զվարթանա՛:

Վան
ՎՍՇԱ 23

Քոակիրն,
 Քոռին տվել դմակիրն,
 Ասկին շարալ ձկատին,
 Զմփրցահալ շվաքին.
 Դու մի՛ր էգուն գուղն ըս,
 Պժտվագին¹ յուղն ըս,
 Դու էմ քեռուն հովան շիս,
 Իկլ մեր էշին քուռակին:

Ադուլիս
 ԱԲՍ

592

Զը՛նկ, չը՛նկ ու չարխանա՛,
 Քո պապ բռնի պարխանա,
 Պարխանի բեռներ բինուկ
 Քու մամու ձեռներն հինուկ:
 Մտա ախոռ, գտա զեզի բղիկ,
 Զարկի գետին, կոտրեցի,
 Կանթն ի վարոց էձգեցի,
 Արախչի ջան, արախչի,
 Դրեցի ու գացի:

Տարոն
 ՏԽ

593

Ա՛յ, հաքյարի, հաքյարի՛,
 Սընտրլի մանի շաքյարի,
 Փետե, փետե մարդիկը,
 Ըրկաթի կնանիքը,
 Զառ մանիշակ բղջկերք,
 Աղբի կուտուր պառավնի:

Ղարաբաղ
 ՄՀ 62

594

Փաշա՛, փաշա՛, փըշտըցնեմ,
 Մեն ճոթ հացավ քշտըցնեմ,
 Գինի տամ լակիս,
 Քացի տամ սըտակիս:

ՀԺԲԱՆԱ

Տուտուն էկաւ մեր տունը,
 Բռնին կապին մեր սունը,
 Ա՛խ աի տուտո՛ւլ, տո՛ւլ, տուտո՛ւլ,
 Վա՛խ աի տուտո՛ւլ, տո՛ւլ, տուտո՛ւլ.
 Ընչի՞ էկար մեր տունը,
 Բռնին կապին մեր սունը,
 Քըսքըս տվին սև շունը:

ԺԽԲ

Իմ մամ կերի խավածել,
 Զիս է բերի օսկեծել.
 Քու մամ կերի ձվածեղ,
 Քըզի բերի քոռ ընծեղ.
 Իմ՝ կերի գարնցան,
 Զիս է բերի ի հնձան.
 Քու մամ կերի թթու թան,
 Քըզի բերի վթվթան:

ԱՀԶ 71

Ակլա մարեմ,
 Ակլա մարեմ,
 Բակլա ցանեմ,
 Զեր հարսի սուր կարեմ,
 Զամիչ տվեք ատամներս շարեմ,
 Պոպոք տվեք փորս լարեմ,
 Աղանձ տվեք թորբես թալեմ,
 Ուտե՛մ, խմե՛մ, քե՛ֆ անեմ:

ՀԺԲԱՆԳ 38

Խաղար պարով, մեր խելքով խարս,
 Ինը խենդինք էլայնք տաս,
 Խաղար պարով մեր փեսեն,
 Մեյ ոտ կարճ, մեյ երկեն:
 Փեսեն ասաց աներոջ.
 — Ես խավան չեմ քյոլրոջ,
 Առձև քթին ի փուղոց,
 Եղընգներն ի քյանց սղոց:

Վան

ՎՍՇԱ 26

Տը՛ղ-վը՛ղ, բենբակ,
 Աբրաշու՛մի զանգլակ,
 Պառավը քինաց քթոցը,
 Ճանճը կծեց կտոցը:

ՀԺԲԱՆԱ 34

600

Անոթի իս, փափա կե,
 էշ կը մորթեն, էշ կե,
 Կոլոտ մուխսու ու. կե:

Վան
 ՀԺԲԱՇ 5

601

Թա՛ն, թթու թա՛ն,
 Պապեն ուտի էթա գութան.
 Խավիժ, խավլավիժ,
 Պապեն ուտի, ընկնի ոտից:

ՀԺԲԱՆԳ

602

Ջանա՛մ, զղջանա՛մ,
 Ձիր ճուտը գողանամ,
 Թեփոռեմ, լվանամ,
 Օտիմ քուշտանամ,
 Վազ տամ, նըղանամ,
 Նստեմ տինջանամ:

ՀԺԲԱՆԱ 1

603

Քշո՛ւ, քշո՛ւ, ջուջուն է,
 Խիզնա ամիրեն քեռին է,
 Սամուր քրոքով պապեն է,
 Քաղքի մուտուռ Աբոն է,
 Խոջա խաթուն ջոջ նանեն,
 Պղտիկ խանում քու նանեն,
 Սանդ կծեծեմ բեղար-բեղար,
 Էրիկ մը ունիմ շունի դիտար,
 Զեն էլ կուտամ շար գրողին,
 Առնեմ զձագուկս զընեմ շուշին,

Թորկիմ կէրթամ հետ սիրողին.
Սիրող կայներ բաղչի պատին,
Վարդ ուհան զարկեր գոտին:

ԱՔԱ 1

604

Կուկուկիս՝,
Կուկիլիմ ծեր տուն,
Ծեր խարսն աննամ,
Փախնեմ մեր տուն,
Ըսկուն պայեմ,
Ծեն գա ծեր տուն:

Վան

ՀԺԲԱՇ 5

605

— Կուկուկուկուկիս՝, սանամեր,
Մե խավըմ կեր դո՛ր կընաց.
— Ծարավ աղբուր ջուր կընաց:

ԱՀԺԲ 103

606

Տղա՛, տղա՛, ոսկե ջղա,
Առ քու հաներ,
Գնա խաղա.
Ալիբ մաղեմ,
Գամ քե պահեմ:

ՀԺԲԱՆԳ 37

607

Աղջի՛կ, աղջիկ,
Մկան քարջիկ,
Ա՛ռ քու խոծիկ,
Գնա՛ խաղա,
Ալիբ մաղեմ,
Գամ քե թաղեմ:

ՀԺԲԱՆԳ 37

608

Քա՛թ, քա՛թ, մին շուվալ ցաքատ,
Վըեչ կոթ օնե, վըեչ արկաթ,
Ճըղացըեն կըլխըեն օխտը կյուլ,
Օխտը կյուլը մին բլբուլ:
Բլբո՛ւլ, բլբո՛ւլ, տոռնը պեց,

Հասանը էկավ կլխըսկեց,
 Մընզ մին հավ օնենքյ կրթկրթոց,
 Հինչ վընը ածում ա, լոխ տեղնոց,
 Պապընն օտում ա քյինում հոնձ.
 Եհետը պիրում ա մին շալ կլոնձ:

Ղարարադ
 ԱՔԱ 50

608 ա

Ջղացին գլխին օխտը գյոլ,
 Օխտը գյոլին մին բյուլբյուլ,
 Հասա՛ն, Հասա՛ն, դյոռնը բեց,
 Փյուրի Հասան դյոռն բեց,
 Մի հավ ունիմ կրկչոց,
 Մին ձու կածի լոխ դեղնոց,
 Պապը կոտի՝ գնա հոնձ,
 Կը բերի շալ-շալ կլոնձ,
 Սըշակը տական կծի, տաղ անի,
 Ես գլխան կծեմ, նազ անեմ:

Ղարարադ
 ՄՀ 62

609

Էգուց կիրակի,
 Էրմանի բյազի,
 Չալ հաւլը ծրտեց,
 Չուն քամակից շարտեց:

Ղաղախ
 ԱՀԹ 175

610

Ասա մանչ՝
 Կապադ կանանչ:

ԱՉՏ 100

611

Ուրո՛ւր, ուրո՛ւր՝ աչքըդ կուր,
 Տասնըերկու ձագուկըս տուր:

ԱՉՏ 101

612

Աղջի՛կ, աղջի՛կ, կծիկ արա,
 Մեծ մի անիլ, պըղտիկ արա:

ԱՉՏ 102

Կառավարիչ, կարմիր շամիչ,
 Պատին վրա
 Երկու շամիչ:

ԱՀԹ 175

Աճե՛մ, աճե՛մ,
 Քիթդ կճեմ,
 Պերանդ պաց,
 Մեջը խմջեմ:

ԱՀԹ 174

Պառա՛վ, պառա՛վ,
 Ճաշը սառալ,
 Մեծ քթոլ վեր կալալ,
 Մարդը մեռալ:

ՀԺԲԱՆԱ 11

Ընթերցված Յոթա,
 Էրկու մարդ էկան Կոփա,
 Ամեկու ձեռք մեկ-մեկ սոփա,
 Վին որ զարկեն, կսեն՝ թոպա՛:

Տարոն
 Տե

Ընթերցված առակաց,
 Քասեմ թթու, էրկու հաց,
 Իրեք մարդ էկան Մոկաց,
 Բերան ուրանց մնաց բաց:

Տարոն
 Տե

Արա՛բ, արա՛բ,
 Վիր կամն էր պարակ,
 Կաման տեր մեռի,
 Ոտքերն էր կեռի:

Տարոն
 Տե

Առջին՝ քոռ չարչին,
Միջին՝ չամչի խեչին,
Ետին՝ մտնա գեղին:

Տարոն
Տե

620

Զնչլի՛կ, բա զնչլի՛կ,
Թուր ու թվանք ու մոռլիկ,
Ավա էդ է, ավա ճրտ է,
Կուղ մարգարեն խեւտ է:

Տարոն
Տե

621

Աստծու բարին,
Կլոխդ քարին,
Թախտա պախալին:

ԱՀԹ 175

622

Քաչալ գացեր է սնձի
Վախնամ կոտ կոնձի.
Քաչալ գացեր է սոխի,
Վախնամ գլոխ սղոխի.
Քաչալ գացեր է տանձի,
Քաչալու լեզուն պապանձի.
Քաչալ գացի շլորի,
Քաչալու գլուխ սպլորի.
Քաչալ գացի չորթնի,
Քաչալու գլուխ օրթնի.
Քաչալ գացեր է բողի,
Քաչալու գլուխ պղողի.
Քաչալ գացի երնչկի,
Քաչալու գլուխ պղոճկի.
Քաչալ գացեր է խոտի,
Քաչալու կլուխն էր հոտի.
Քաչալ գացեր էր կորդեր,
Քաչալու գլուխ օրդներ.

Քաչալ գացեր էր մեշեն,
 Արջեր թափած թամաշեն.
 Քաչալ գացեր է սանդակ,
 Գիլան ուտին զջանդակ.
 Քաչալ քաղեր է օղին,
 Քաչալն իտամ գրողին.
 Քաչալ քաղեր է վարոց,
 Քաչալու գլուխ հ'ըմեն խոց.
 Քաչալ գացեր է ջաղաց,
 Քաչալու բերան մանցի բաց.
 Քաչալու ձեռքը բանոգի,
 Մեր քաչիկներ անհոգի.
 Քաչալ կաներ վըր դարին,
 Շաֆղ դարկեր էր վըր սարին:
Բուլանըխ
Ա. 29 671

623

Մրսի վրադ,
 Իմսա վրադ,
 Խորոզ պապան
 Թստե վրադ:

Ա. 28 145

624

Արև՛, արև՛, դուրս էլի,
Քո խեր ու մեր իկերի,
Օսկի դանակ պիրեր ի,
Խով ծառի տակ թաղեր ի,
Խովուն էկե տեսեր ի,
Տերտերն էկե օխներ ի:

Վան
ԱՀԺԹ 102

624 ա

Արև՛, արև՛, դուրս ելիր,
Քո հայրն ու մայրն էկեր հն,
Ոսկի դանակ բերիր հն,
Կոռ քարի տակ հորիր հն,
Գոմեշն էկեր գտեր է,
Տերտերն էկեր օրհներ է,
Ժամհարն էկեր հանիր է,
Տարեր տրեր Խաչկանց տուն,
Խաչ գամաղան վեր զլխուն:

Վան
ԳԺԶ 15

624 բ

Արեգա՛կ, արեգա՛կ, դո՛ւրս արի,
Հերն ու մերդ էկել ա,
Օսկե բլիթ բերել ա,
Պատի ծակը դրել ա,
Կաւոուն եղնեն վաղել ա,
Գոմշի ոտը կոտրուել ա,
Աղամանը վիթուել ա:

ՄՀԱ 3

Արեգա՛կ, արեգա՛կ, դո՛ւրս արի,
 Հերն ու մերդ էկիլ է
 Օսկի բլիթ բերիլ է.
 Պատի ծակը դրիլ է.
 Մուկն էկել է տարել է,
 Կատուն եղնին վաղիլ է,
 Կոմշու վուտը կոտրիլ է,
 Աղամանը վիթիլ է:

ԱԳՄ, 12

625

Արև՛, արև՛, յարի,
 Դայա բաբադ էկիրի,
 Օսկի թանան պերիրի,
 Ծառը տակը դրիրի,
 Աքլյորն էկէ կճըճէ,
 Կոր քյալն էկէ կոխըճէ,
 Տերտերն էկի օխների:
 Տիրոխնին էկէ լացերի,
 Կնաց խորնը մորը ճյուր տա իկյա,
 Սողսողի՛կ, դողդողի՛կ,
 Մե տաք արև տու տաքնամ:

Շարուր
ԱՀԹ՝ 84

625 ա

Արև՛, արև՛, ե՛կ, ե՛կ,
 Կարմիր արև, ե՛կ, ե՛կ,
 Դադատ, բաբատ եկալ ա,
 Օսկի շախկուն բերալ ա,
 Քարի տակին կեղալ ա,
 Աշուշի տղան պար ա եկալ,
 Թուրքի տղան փուլ ա եկալ,
 Մին ձյաչ տագից ջուր ա եկալ:

Շամախի
ՀԺԲԱՆԱ 69

Արև՛, եկուր, շուք՝ գնա,
 Տերտեր պապան տուն կուգա.
 Լեւելու բապուճ տամ,
 Խունկ տամ, մետմ տամ,
 Տեստի մը ջուր տամ,
 Լոգցե՛ր, լոգցե՛ր, տուն եկուր,
 Դրացնեցուն բարե տուր,
 Ինձ ալ արե տուր:

Սեբաստիա

ՀԱ 6

627

Արև՛, արև՛, ե՛կ, ե՛կ,
 Զիզի քարին վեր եկ,
 Հորն ընկնեմ, ձորն ընկնեմ,
 Կարմրազիզիկ դուրս ընկնեմ.
 Քու խեր, քու մեր եկել ա,
 Թուր ու թվանք բերել ա,
 Գոմշու ոտին տվել ա,
 Դռան տակին հորել ա,
 Մուկն եկել ա հանել ա,
 Կատուն ետնեն վազել ա:

Դարալադյադ

ԱՀԹ 84

628

Արև՛ էկո՛ւ, շուք՝ գնա՛,
 Լե՛ւ, լե՛ւ, լո՛ւ, բապուճ տամ,
 Մոմ տամ, խունկ տամ,
 Փարչ մը գինի տամ:

ԲՄԳ

629

Արև՛, արև՛, դո՛ւս արի,
 Հերն ու մերդ էկել են,
 Թուր ու թվանք բերել են,
 Գոմշի ոտը կտարել են,

Խմորը քացախեւ է,
Թունդիրը խշակեւ է,
Էրեխեն էլ լացեւ է:

Չահարմահալ
ՉԶԲԵ 35

630

Արև՛, արև՛, էլի տուա,
Թուր ու թվանք թալիմ թեւ,
Թաֆտա շապիկ վըր թեւերուս,
Օսկի աբըշան հանիմ դուս:
Կրո՛-կրո՛ ձեն էրա,
Վարդըվորի ձու էրա,
Քեռըկինդ առա:
Ամեկ ուր տուն՛,
Լազլազ ուր բուն՛,
Խաչ դաւլազան իմ քեռու տուն,
Մուկն ու կատուն ժամխրի տուն:
ՓժԲ

631

Արև՛, արև՛, արի՛ դուրս,
Քեզի բերինք աչքի լուս,
Քու քուրիկդ՝ լուսինկան,
Բերեց շամիչ մեկ աման:
Ամպը էկավ, մութ արավ,
Չամիչն աչքերեն կորավ,
Բաց երեսըդ, արեզակ,
Ավուճ շամիչ քեզ կուտանք,
Օ՛խ, արեւին խաբեցինք,
Ամպի տակեն հանեցինք:
Ուխտավոր եմ դեպ Անի,
Ճամբուն կեսը քունըս տանի,
Չարթիմ էլլիմ տեղես չըստ,
Բախտ չունիմ նը՝ մընամ փըստ:
ԱՉՏ 102

632

Արև՛, արև՛, դո՛ւս, դո՛ւս,
Քեզի պերինք աչքի լուս,

Քու քուրիզա լուսնինդան,
 Պերից շամիչ մեզ աման,
 Ամբը էգավ, մութ արավ,
 Չամիչը աչքէս գորավ.
 Պաց էրէստ, արեգակ,
 Ավուճ շամիչ քեզ գուդանք:
 Օ՛խ, արեին խափեցինք,
 Ամպին տակեն հանեցինք:

Դոնի-Ռոստով
 ՀԺԲԱՍՎ 11

632 ա

Արե՛, արե՛, արի դուրս,
 Քեզ բերիր ենք աչքի լուս,
 Քու քուրիկդ՝ լուսինկան,
 Բերեց շամիչ մեկ աման:
 Ամպը էկավ մութ արավ,
 Չամիչն աչքերես կորավ,
 Բաց երեսըդ, արեգակ,
 Մեկ ավուճ շամիչ քեզ կուտանք:
 Արեն էլլավ, կյանք բերեց,
 Էրկինք-գետին ուրախ երգեց,
 Օ՛խ, արեին խաբեցինք,
 Ամպերի տակին հանեցինք:

Ն. Նախիջևան
 ՆնԲՓ

632 բ

Արե, արևուդ ղուրբան,
 Օսկե շողերուդ ղուրբան,
 Արե տաքցու անեմ բան,
 Արե, արևուդ ղուրբան,
 Կարմիր շողերուդ ղուրբան:

Ալաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

633

Արե՛, արե՛, ե՛կ, ե՛կ,
 Կարմիր արե, ե՛կ, ե՛կ,
 Թորքեն տղան պար կդա,
 Հային տղան ծափի կըտա,

Շուռ տու էծը զլիսեն,
Շուռ կտա տոնը զլիսեն,
Պարսած կկյա:

ՀԺԲԱՆԱ 31

634

Արև՛, արև՛ էլլի,
Զինի թապուզ թելլի,
Արև, արև կարմըրցու,
Ճիտու արուն կաթըրցու:

ՀԺԲԱԲ 37

634 ա

Արև՛, արեով ըլնես,
Մեր տան վրայով հ'ընցնես,
Մեր հաւ ու ճիւլ տաքացնես,
Խարսն ու աղջիկ կարմրացնես:

Աւաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

635

Լուսինը ներ թագաւոր,
Կանանչ կարմիր գոտկաւոր,
Նստած տեղիս՝ բարաքյաթ,
Կանգնած տեղիս՝ ղվաթ:

Ղարաբաղ
ՄՀ 16

636

Ես քեյ մեռնեմ, Վանա լուսին,
Ի՜նչ անուշիկ լիսմ կտաս,
Մեյ կճէտիկ մեր գեղի տակ,
Թեջար էն էլ չկեր լուսին:

Վան
ՎՍՇԱ 28

636 ա

Լուսի՛ն, լուսի՛ն, լուսերես,
Ինձ շանես սևերես,
Դոստ ու դուշմանի առաջ,
Ինձի շանես սևերես:

Աւաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

Լուսընկա՛, Լուսընկա՛,
Աշկերդ սև շամիչ, տուն կլորիկ Լուսընկա,
Ամենքը կուզեն քի մութն կա,
Ես կուզեմ քի Լուսն կա:

ԱՀԹ 174

էրակ-էրակ հտ էրե,
Հասնիմ մըր տուն՝
Գետ էրե:

ՀԺԲԱԲ 37

Անձրե՛, անձրե՛, ցած արի,
Բուսըցրու ցորեն ու գարի՝

ՀԺԲԱԲ 37

Աստվա՛ծ, Աստվա՛ծ, թուխալ տու,
Թուխալը տափին թոռ տա,
Տափը կուլին խոտ տա,
Խոտը կուլին կաթնը տա,
Կուլը մին դանա ծընի,
Կաթը կթենք,
Օփը ենք խմենք,
Քեֆ անենք:

ՀԺԲԱՆԱ 481

Հարզև կուգա, ձոն կուգա,
Տերտեր ամուր դուն կուգա,
Փիլավ կէփեմ եղ չկա,
Քոռ Դընտոին տեղ չկա:

ԲՆԲ 2

Արզև կուգա, ծուն կուգա,
Հաճի պապան տուն կուգա,
Փիլավ կէփեմ յաղ չիքա,
Քեղ Մարտիրոսին տուն չիքայ:

ԱՀԹ 174

Ծիւի-պիւի,
 Ծիւի-պիւի՝ իմ փայլը,
 Ծիւի-պիւի,
 Ծիւի-պիւի՝ իմ փայլը:

Ղարադաղ
 ՀԺԲԱՂ

Մընեշակ, մընեշակ՝ ախշան փեշակ,
 Վարթ, վարթ աղջկան մարթ,
 Շոշան, շոշան՝ քաղե մոշան,
 Նարգիզ, նարգիզ՝ աշեն շունիս հարկիզ,
 Նըրկարա՛ր, նըրկարա՛ր՝ մին էլ թե տար ինձ
 տանար,
 է՛ծը կաթնուկ, կաթնուկ՝ ես հնգալիմ տանձո
 կաթուկ:

ՀԺԲԱՆԱ 68

Զյունն էկավ քուլա-քուլա,
 Պապն ասեց.— Դանեն ուրա՞:
 Գելն ասեց.— Հրես տարա.
 Շունն ասեց.— Հրես բերի,
 Պոչիկ թուլա,
 Մեղրը կերար, պուլիկս ո՞ւր ա:

Դարալագյազ
 ԱՀԷ 202

Ծի՛տ եմ, ծի՛տ եմ, կու ծլվլամ,
 Աղունակ իմ կու գոնտամ,
 Հոր մորթած իմ, մոր կերած իմ,
 Ազիզ քվեր թոցրած իմ:
 Կամ՝

Հերս մորթեց, մերս կերավ,
 Սիրուն քուրս վրես լաց էլավ:

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 32

Սխտիւզմ, ծիւլվիլի տիգրմ,
 Հոր կերած քմ,
 Մոր կերած քմ,
 Աղիւղ քվոր
 Խընկըցրած քմ:

ՀԺԲԱՆԱ. 11 (35)

646 բ

Օրնճըդիկն հմ,
 Օրնվըռիկն հմ,
 Հորս մորթածն հմ,
 Մորս էփածն հմ,
 Քրոջս դառնիկ լաշածն հմ:
 Կան
 ԳԹԶ

646 գ

Սիծեռ հմ, իշու բեռ հմ,
 Ճըսվըռիկ հմ, ծառի ծեր հմ,
 Հոր մորթած հմ,
 Մոր էփած հմ,
 Աղիւղ քրոջ թոցրած հմ:
 Աշտարակ
 ՀԺԲԱԳ

647

Թոփալ խառղան էկել է,
 Օճախին դուռը նըստել է,
 Պինտապուրը էփել է.
 Գնացե՛ք, տըղաք, փատ բերեք,
 Եկեք պինտապուր կերեք,
 Դու՛ փատ բերած չիս,
 Դու՛ փատ կոտրած չիս,
 Դու՛ ջուր բերած չիս,
 Դու՛ կրակ վառած չիս:

ԱՋՏ 101

— Լազլազո՛ւ, հաճի՛ր բեզո,
 Հոռատե՛ն կիզաս:
 — Սև սարերուց:
 — Ի՞նչ ես բերեր:
 — Թուխթ մը սապոն:
 — Ո՞ւր կտանես:
 — Սուսկա մամուն:
 — Որ ի՞նչ անի:
 — Լաշիկ լվա,
 Թալի գլխուն,
 Ելնե գարուն:

Վան

ՀՀՍ 350

648 ա

— Լակլիկո՛ւ, հաճի՛ր բեզո,
 Յո՛ւստեն կիզաս:
 — Սև սարերուց:
 — Ի՞նչ ես բերի:
 — Թուղթ մի սապոն:
 — Վի՞ր կտանիս:
 — Հաջու մամուն,
 Լվա լաշին,
 Թալե գլխուն,
 Ելնա գարուն:

Տարոն

Տե

649

Ղաջըլա՛ւ, բարով էկար, խազար բարի,
 Թե խեր ես՝ քելի, մեյն էլ յարի,
 Թե շառ ես, ոտդ կոտորվի, էլ մի յարի:

Շարուր

ԱՀԹ 92

650

Արտուտիկ,
 Նախշուն տոտիկ,
 Իջնեն կալեր,

Գողարիկ-մողարիկ,
 Բնտրենք քարեր,
 Բնտենք կռտիկ,
 Կը ծըլլըլան,
 Կըլթիկ, կըլթիկ:

Վան
 ՀՀՍ 349

651

Պըլկա՛ն, պըլկա՛ն,
 Դո՛ւս, դո՛ւս,
 Մանցու խաթեր,
 Սուս-վուս:

Ղարաբաղ
 ՀժԲԱԵ

652

Ծընգըլը՛մ կաքավ,
 Ծընգըլը՛մ ծըետ,
 Աստուծը գիտա
 Հո՛ւ ա սըէտ:

Ղարաբաղ
 ՀժԲԱԵ

653

Զըլղան-բաբա՛,
 Ղի՛... Ղի՛...
 Զըլղան-բաբա՛,
 Ղի՛... Ղի՛...
 Աչքըդ մոխար նի կածըմ:
 Վըռննըդ ղաղլավ կըկապեմ...
 Զըղա՛ն-բաբա՛,
 Ղի՛... Ղի՛...
 Զըղա՛ն-բաբա՛,
 Ղի՛... Ղի՛...

Ղարաղաղ
 ՀժԲԱԵ

Կաքա՛վ, կաքա՛վ, կտոց արա,
 Արտարընի խնդող արա,
 Զիզի քարին տիտիշ արա,
 Մոյն թոս գինի կուլտուշ արա,
 Թողայ հարսին խիտիշ արա,
 Շախկղի՛ արա, կախկղի՛ արա:
 Ագուլիա
 ԱԳՍ

655

Բո՛ւն, բո՛ւն, բո՛ւն,
 Բո՛ւն, բո՛ւն, բո՛ւն,
 Աղվես կոտի
 Բիտի բուն...
 Բո՛ւն, բո՛ւն, բո՛ւն,
 Բո՛ւն, բո՛ւն, բո՛ւն:
 Ղարաղադ
 ՀԺԲԱԵ

656

Մենեմ իմ պուպուշ էծուն,
 Ուլմ պիրե քյանձ կատուն,
 Տանեմ դնեմ հաշկանց տուն,
 հաշ գյավաղան վեր գլխուն:

Խըշը՛ր, խըշը՛ր, խըշը՛ր պակ,
 Դադրի չում իմ կիսուր կյա,
 Յոթն անասուն ձի պիրի,
 Խեծնի էրթա ճրարպին:

Առվե-առու թռնի,
 Կատվու ծագեր պունի,
 Տանի դնի հաշկանց տուն,
 հաշ, գյավաղան վեր գլխուն:

Արև՛, արև՛, տյուս էլի,
 Քյո խերնը մերն իկեր ի,

Օսկի տանակ պիրեր ի,
 Կոռ ծառի տակ խորեր ի:
 Գլոմեշն իկե կոխեր ի,
 Տերտերն իկե օխներ ի,
 Ժամխարն իկե խաներ ի,
 Տարե դրե հաշկանց տուն,
 հաշ գլավաղան վեր գլխուն:
 Կը տյոզամ կգյոզգյոզամ,
 Աստված, արե տու տայնամ:

Վան

ՎՇՍԱ 10

657

Էլե՛ք տեսեք ո՞րն ի կերի մեր թուի:
 — Ուն ի կերի մեր թուի:
 Ուն էր թփուն, թուին իգուն,
 Իգն էր Վարագուն.
 հալա՛լ էր, ճալա՛լ էր,
 Ի՛նչ բարի տարեկ իկե վըր մե:
 Էլե՛ք տեսեք, ո՞րն ի կերի մեր ուլ:
 — Գեղն ի կերի մեր ուլ:
 Գեղն էր ուլուն, ուն էր թփուն,
 Թուին էր իգուն, իգն էր Վարագուն.
 հալա՛լ էր, ճալա՛լ էր:
 Էլե՛ք տեսեք, ո՞րն ի կերի մեր դել:
 — Շունն ի կերի մեր գել:
 Շունն էր գելուն, գեղն էր ուլուն,
 Ուն էր թփուն, թուին էր իգուն,
 Իգն էր Վարագուն.
 հալա՛լ էր, ճալա՛լ էր:
 Ի՞նչ բարի տարեկ իկե վեր մե:
 Էլե՛ք տեսեք, ո՞րն ի կերի մեր շուն:

ԱԴՄ, ԵԶ

658

Մե խավըմ կեր վիղն էրկեն էր,
 Ճետերն խեւ աըսնըմեկ էր,
 Աղվեսն խովեն կը մեյմըկեր:
 Աղվեսն ասաց.

— Իմ տեղ նեղ ի՜նչ,
 Խաւով ճետերը փորիս դեղ ի՜նչ:
 Աղվեսն նստեր վեր տախտակին,
 Պոչնի տնկէ տեխ տանտըկին.
 Աղվեսն իրե տափիկ-մափիկ,
 Չանց մեր կատուն կանափրտիկ,
 Խաւով ճիտերն արաց խորտիկ:
 Վան
 ՊՎՍ 110

659

Աղվեսն էկավ լանճի՜կ, լանճի՜կ,
 Ոտեր ուներ կարճի՜կ, կարճի՜կ,
 Շատ կու սիրեր հավի քարճիկ,
 Վո՛ւչ, վո՛ւչ:
 Աղվեսն պառկեց աղբի տակին,
 Աչքը ձգեց չաղ հաւ ձագին,
 Նետով կը տամ աչքի տակին,
 Որ մոտ չգա նա մեր բակին:
 Վո՛ւչ, վո՛ւչ:
 Նոր Նախիջեան
 ԱՔԳ 26

660

Աղվեսն էկավ տափի՜կ-մափի՜կ,
 Էկավ մտավ մեր կանափիկ.
 Աղվեսն էկավ կյոմշա դարեն,
 Իրե մտավ մեր զուբարեն,
 Փշրուկ կերավ, թափեց վրեն,
 Աշխարն էլավ ուր թամաշեն:
 Աղվեսն էկավ սարեն լալով,
 Միրտ կըտփեր ջոխդմ քյարով,
 Աղվես կասի.— Իմ ծակ նեղ ի՜նչ,
 Խաւի ճետեր փորիս դեղ ի՜նչ:
 Աղվես նստե վեր տախտակին,
 Աչքը տփե ճեռչ տանդկին:
 Մե խաւմ կա՝ վիզնը շեկ ի,
 Ճետերն խտե տանմեկ ի,
 Աղվեսն ինգե կըմեյմկի,

Աղվես կասի.— Իմ ծակ նեղ ի՛,
Խաւոս ճետեր փորիս դեղ ի՛:

Վան
ՎՍՇԱ 27

661

Զիակ, ձիակ, իս խաղցու,
Տար պարոնին դուռն անցու.
Պարոնը փատ կու տաշե,
Խաթունը հաւկիթ կու խաշե:
Խաթուն, քինթդ տափակ է,
Աղան քելի հաւնէր է,
Դուռդ վրադ ախեր է,
Հաւը տոտող կախեր է.
Ա՛յ, նոշըպա՛, նոշըպա՛,
Իմ մարն հագե խաս կապա,
Խաս կապայի գին չի կա.
Գինը կոշկակարին մոտ է:
Կոշկակար կապեկդ կապե
Տայի ձիակս նալե.
Հեծնեմ էրթամ եղնէրուն:
Եղնէր ճաշ ե՛ս նստեր,
Ճաշու շամուռ են շաղեր:
Ինծ ալ փայիկ են պահեր,
Օսկի սընտուկն ին դրեր:
Օսկի կատուկն է կերեր,
Օսկի չախուլ են ծեծեր:
Մա՛ր, մա՛ր, մի՛ ծեծեր,
Հշվե թը ես իմ կերեր.
Բըրդե բամբակ իմ գըղեր,
Էպուշիմեն եմ մաներ,
Քաղաքը ծախ իմ խրկեր:

Ա.կն
ՀԱՃ 465

661 ա

Զիա՛կ, ձիա՛կ, իս վաղցուր,
Տար պարոնին դուռն անցուր,
Պարոնը փատ է տաշեր,

Խաթունն հաւելիթ է խաշեր,
 Ընծ ալ փայլիկ է պահեր,
 Օսկի սնտուկն է դրեր,
 Օսկի կատուն է կերեր.
 Վա՛յ, աս կատուն ծեծեցե՛ք,
 Վա՛յ, աս կատուն մի՛ ծեծեք,
 Օսկի թելով կախեցեք,
 Սըրմա թելով կախեցեք:

Սերաստիա
 ԲՍԳԳ 634

662

— Կատո՛ւ, կատո՛ւ, կանափրտո՛ւ,
 Ո՞ւստ կուկաս:
 — Արտամետու:
 — Ի՞նչ կա քամակդ:
 — Չոր պըկըկու:
 — Խարսներ դո՞ր են:
 — Վեր օսկի թախթին:
 — Ապա կիսերնե՞ր:
 — Վեր ցըռոտ ցախավելին:

Վան
 ԱՀԺԹ 103

662 ա

Կատո՛ւ, կատո՛ւ, կանափրտո՛ւ,
 Հ՞ո՞ւստ կուկաս:
 — Առտըմըտու:
 Ի՞նչ կա խետ քեյ:
 — Չոր պըպըկու:
 Մտի տուն ճրագն ընցու,
 Կըտեղներ չղչղկացու,
 Պստի խարսին խինդխինդացու,
 Պառվըներաց վըյվընդեացու:
 Փըշի՛, փըշի՛, փըշմտի,
 Էպրեմսիմայ սանդուխ ի.
 Ծովի փրփուռ իմ ծոցիկ,
 Ծովի ծկներ իմ փորիկ:
 Միրզա՛, Միրզա՛, իմ ախպեր,

Իմ սիրտունիկ ջան ակապեր,
 Մի բոլի կնիկ՝ իմ քուրիկ,
 Պանցրախաւան իմ քուրիկ,
 Բերդի խաթուն իմ մերիկ,
 Աղա-փաշեն իմ խերիկ:
 Իմ քյոբ նստե փենջարեն,
 Կիրիշկի գեթ փաշի սարեն,
 Ինչ կնիւշի մահրամեն,
 Վո՞ւլ ընցաւ:
 — Կոլոտ խոջեն:

ՎՍՇԱ 11

662 ք

— Կատու, կատու, կանափրտու
 Ուտի՞ր՝ կուգաս:
 — Արտամբրտու:
 — Մըտի մառան, ճրայեն ընցու,
 Դառարեն թըփթըփացու,
 Պստիլ խարսին ճըվճըվացու:

Վան
 ՀԺԲԱՇ 5

663

Փխո՛, փխո՛, մլաւան,
 Թաւրիդ թողեց, գնաց Վան,
 Լեզուն թաթղան, էրկար պոչ,
 Ինչ օր ուղեց, ըսին՝ ոչ:
 Էլաւ ոտքի փախչելու,
 Գնաց խաւիժ ուտելու,
 Շերեփը դարկին գանդին,
 Գդալը դարկին ճակտին:

ԱՔԱ 5

664

Փխո՛, փխո՛, փեշտա կորի,
 Փխոն էկաւ փեշտա կորի,
 Փխոն առկան սըրեց էկաւ,
 Փխո՛, փախիր, փեշտա կորի:

ՀԺԲԱՆ 66

Փշի՛կ, փշի՛կ, փամփուխիկ,
 էպրեսիմա սանդուխիկ,
 Ես պարոնի տղան եմ,
 Թագավորի փեսան եմ.
 Ա՛մսդ,
 Զա՛նսդ,
 Զբէլե՛ն,
 Մընկե՛ն,
 Փը՛շտ:

Վան

ԱԽԶ

665 ա

Փըշի՛, փըշի՛, փամբուղիկ,
 էպրեսիմա սանտոխիկ,
 Ես պարոնի լաճ տղան եմ,
 Թակավորուն փեսա եմ:

Վան

ԱԽԶ

665 բ

Փիսի՛, փիսի՛, փամպուխի,
 էպուշումի սանտուխի,
 Ես պարոնին տղան եմ,
 Թագավորին փեսան եմ:

ԱԶԹ 169

665 գ

Փըշի՛, փըշի՛, փամփուխիկ,
 Եպրեսիմա Սանդուխիկ,
 Ես պարոնի տղեն եմ,
 Թակավորու փեսեն եմ:

Վան

ՀԺԲԱՇ 5

666

Բռան կատուն կյնաց տարալնի տուն,
 Տարալին կռան ի զարկ վեր գլխուն,
 Ասաց.— Խերիք չի՞ գլաս մեր տուն.

Բռան կատուն սովորավ մեր տուն.
 Փախավ մտավ նազկէ տուն.
 Նազի՛կ, նազի՛կ նազ կանի,
 Ծամերն իտե սաղ կանի:

Վան
 ՎՍՇԱ 20

666 ա

Փխս՛, փխս՛, մլավկան,
 Արի զու էս մկան,
 Զիդա մտի մեր մառան,
 Մխտոի մեր թան:

Բասարգեշար
 ՀԺԲԱԳ

667

Մառ՛, մառ՛ — տիվ վի՛ր կատուն:
 — Ալլահ՜վերդուն:
 Ի՞նչ կժողվես:
 — Սեր ու մաժուն:
 Վի՛ր կտանես:
 — Իմ ծյազերուն:
 Ծյազեր սոռ՛ են:
 — Քյոշկի կուբեն:

Զուն, շուն, լաբե շուն,
 Ոչխար դո՞ր ի:
 — Տանիս:
 Ի՞նչ կուտի:
 — Սվրուկ խոտ:
 Ի՞նչ կպտտի:
 — Ոսկի:

— Նաղարո՞վ գյամ, թե՛ զուռնով.
 Դրմփի՛ր, դրմփի՛ր, նաղարա՛,
 Խարս վեր ձիուն կըխաղա:

Վան
 ՎՍՇԱ 18

Միտ՛ւ, միտ՛ւ, մլաւան,
 Թաւրիզ թողեց, էկաւ վան,
 Միտ՛ւ, միտ՛ւ, կանըփ տու,
 Արի էրթանք պապու տուն:

Աւաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

668 ա

— Միտ՛ւ, միտ՛ւ:
 — Դու վի՛ր կատուն:
 — Ալաւսիւրդուն:
 — Ուրկի՞ կուգաս:
 — Արտամբտու:
 — Ի՞նչ է կուղես:
 — Սեր ու մածուն:
 — Ո՞ւմ կտանես:
 — Իմ ձագերուն:
 — Ձագերդ ո՞ւր են:
 — Թոնըրի վրեն:
 — Ի՞նչ ես բերեր:
 — Կա՞ն ու աղչիկ:
 — Անունն ի՞նչ է:
 — Ձանդակ-բամբակ:
 — Փը՛շտ, կանափըտիկ կատու:

Վան
 ԳԹԶ

668 բ

Միտ՛ւ, կատու.
 — Ո՞ւմ կատուն իս:
 — Աղաբեգի:
 — Ի՞նչ իս ուղում:
 — Մեղր ու կարագ:
 — Ո՞ւմ համա:
 — Իմ վուրթկերանց համա:

Թիֆլիս
 ԹՄԿԱ 24

Փշո՞ւ, փշո՞ւ, վի՞ր կատուն ևս:

— Աղա-բեկին:

— Ի՞նչ կժողվեա:

— Սեր ու մածուն:

— Վի՞ր կտանիս:

— Իմ ձագերուն:

— Ձբգեր տո՞ր են:

— Քոշկի տանիս:

— Ի՞նչ ա փռած տալի:

— Յորդան դոշակ:

— Փշթա՞ կորի:

Ալաշկերտ

ԱՆԵ 186

669

Միո՞ւ, միո՞ւ,

Փիշո՞ւ, փիշո՞ւ.

— Ո՞ւմ կատուն ևս:

— Ալաբազի:

— Ի՞նչ կուղեա:

— Ձիւր ու շամիչ:

— Ո՞ւմ կտանեա:

— Իմ ձագերուն:

— Փիշտա՞ կորի:

Ալեքսանդրապոլ

ԱՆՔ 101

669 ա

Փիշո՞ւ, փշո՞ւ.

— Ո՞ւմ կատուն ևս:

— Աղաբեգի:

— Ի՞նչ ա կուղեա:

— Ձիւր ու շամիչ,
գլխաթա, հալիլա:

— Ո՞ւմ կտանեա:

— Իմ ձագերուն:

— Դե՛, փը՛շտ կորի,

Քչո խոտ կորի:

Ալաշկերտ

ՀՅԲԱԳ

Փշո՛ւ, փշո՛ւ ճանէ,
 Հաւլլուլի մրճան է,
 Զարաղ է, քթան է:
 Աղբե՛ր, վարե էն օշոն,
 Աղբե՛ր, վարե էն փշոն.
 Աղբոր անուն Օրոճա,
 Վերեն ու վարի կճկճա.
 Հաւլե բնեն թոցուցինք,
 Պուտե մընեն բրցուցինք,
 Հարս ու փեսին կերցուցինք,
 Խաբամուն խըռովցուցինք,
 Պուճախը նստրցուցինք:

ԲնԱ 30

671

— Միո՛ւ, միո՛ւ.
 Կաթն ամ ուզում:
 — Զարուխըդ ո՞ւր ա:
 — Սանդի տակին
 Մեռել ա:
 — Դե դնա կորի՛ր,
 Շա՛ն կատու:

ն. Զուղա
 ՀԺԲԱԱ 2

672

Կատուն էկավ փիսի՛կ-փիսի՛կ,
 Հազար նաղով, ինչպէս հարսիկ,
 Դունչը սրբեց թաթիկներով,
 Մազը զարնեց ճանկիկներով,
 Կատո՛ւ, կատո՛ւ հե՞ր իս տխուր,
 Թե մկներն են ալսօր զարթուն:

նոր նախիջեան
 ՆՆԲՓ 113

673

Էրանելի քե, Կոլոտ,
 Ո՛չ ժամ դիտես, ո՛չ պատարագ,
 Ո՛չ վարժատուն, ո՛չ դաս,

Ոչ էլ Մուխս աղեն կասի՝ աղոթք արա:
Տան՝ կուտես,
Զիտան՝ կիրիշկես,
Կեւիս սլոնի տանիս կըյնես:

Վան

ՎՍՇԱ 21—22

673 ա

Քոթո՛թ, մոթո՛թ իմ Գողոն,
Հ' երկեն ալանջ ու բրդոտ,
Գողոյ սարից եմ բռնե,
Գողոյ սարերն եմ սլախե,
Գլադ դեյրեն խաբշուցե:

Բասարդեշար

ՀԺԲԱԳ

674

Ճե՛ռ, ճե՛ռ, ճըճենակ,
 Ասծու հալալ պըպենակ.
 Իմ հ՛նգերը ծովն ընկավ,
 Ծովը ծիրանի դառավ:
 Ձերեն էկավ կեռ կտուց,
 Հավը թառեն թոցրուց,
 Զուխտ ձուն տակեն պրցրուց,
 Տարավ կոտրեց բլցրուց.
 Մինը՝ ինձ, մինը՝ իմ ընկորը.
 Ու մեր փայլ տայ՝ դլարի,
 Ու ուր տա ոչ՝ սըլարի:
 Ճե՛ռ, ճե՛ռ, ճըճենակ,
 Ասծու դուռը բանանք,
 Դուրսը շարվենք, ժամ ասենք,
 Ներսը պատարագ ասենք,
 Սև եզը մատաղ անենք,
 Պողերը չարդախ անենք,
 Տակին նստենք՝ քարգյահ անենք:
ԱԶԹ

675

Ձմեռն էկավ ա՛լ անցավ,
 Զարդարդարը մոտեցավ,
 Զատիկն էկավ մոտեցավ,
 Քեղ գլոխները մոտեցավ:

ԳԹԱ 236

676

Ծառզարդարը մոտեցավ,
 Բայլին պտուկը կոյցեցավ,
 Մախոխին՝ բղուկը հոտեցավ,
 Խաշին պտուկը նորեցավ:

Սերաստիա
 ԲՍԳ

Զմեռն էկավ, ցուրտն բնկավ,
 Բուք ու բորանն էլ անցավ,
 Ծառդարդարը մեր դռան,
 Զատիկն էլ մեր շեման:

Աւաշկերտ
 ՀԺԲԱ. 9

677

Ծառդարդար, ծառին զարդար,
 Խունդ առե՛ք, խունդ ծխեցե՛ք.
 Սև հավեն հավկիթ գուղեմ,
 Կարմիր կովեն եղ գուղեմ,
 Վե՛լ օր տա՛ շեն մնա,
 Վե՛լ օր չտա՛ շորչորնա:

Ջավախք
 ԱՀԲ 2

678

Ծար-ծաթա՛ր, ծարն-ծաթա՛ր,
 Զեր տունն էկանք ծար-ծաթա՛ր,
 Վար բլիք, շեն բլիք,
 Սաղ աշխարհին տերն բլիք:
 Ժամ գնացեք, խունկ առեք,
 Կասկով դեղին մոմ առեք,
 Ժամ էրեք, աղոթք էրեք,
 Տասկերկու պատարագ էրեք:
 Ծարծաթա՛ր, ծարնծաթա՛ր,
 Զեր տունն էկանք ծարծաթա՛ր.
 Հատիկ տուեք էս օրուան,
 Հավկիթ տուեք զատկւն:

Մուրղուտ
 ԱՔԱ 5

679

Ծի՛ւլ, ծի՛ւլ, ծիծեռնա՛կ,
 Ոսկի ճալատ պիպեռնակ,
 Ընկերս բնկավ ծովն,
 Ծովն էլավ ծիրանի:

Կարին
 ՀԺԲԱՆԱ 65

Օր՛կ, ճր՛կ, ճրճանակ,
 Կղեցուն գուրքը բանաք,
 Ասու ճրոգը վառիք,
 Մտաք մաշը լղանաք,
 Էլիք ծոռը դողարիք,
 Վեր գուք տուր մխըթարիք.
 Հալին վառը չրանա,
 Տանիք գիտը լվանիք,
 Տանիմ տոմ շոբանին,
 Զոբանը անձ մոյն գառնը տոյ,
 Գառնը տանիմ աստու տոմ,
 Աստված անձ մոյն ախպար տոյ:
 Ախպա՛ր, ախպա՛ր, ջան ախպա՛ր,
 Զանըս քեզ դուրբան, ախպա՛ր.
 Կապա ըմ կարալ՝ կարճ ալ ալալ,
 Կեճակըմ կարալ՝ խոշ ալ ալալ.
 Կապատ հանա լըվանամ,
 Ասկա թակալ թակիմ.
 Ճնջիսի լեղվալ պըտատիմ,
 Թամքած ձիով թուրցանիմ:

Ազուլիս
 ԱԲՍ

681

Ճը՛ռ, ճը՛ռ, ճըչեռնակ,
 Ասծո հալալ պիպեռնակ,
 Ընկերս ընկալ ծովը,
 Ծովեն էլալ ծիրանա.
 Խունկ առեք, մոմ առեք,
 Տասնէրկու պատարագ արեք,
 Իմ կարմիր հավին հավկիթը դուրս բերեք.
 Ով որ բերե՝ շեն մնա,
 Ով չբերե՝ հավի փորին դեմ կենա:

Ղարս
 ԱՀԷ 196

Ճրջանա՜կ, անա՜կ, անա՜կ՛,
 Կեղեցո՞ դուռը բանանր,
 Մենենք մեջը աղսթը անենք,
 Դուս կանք չալ եզը մատաղ անենք,
 Պողերը շարդախ անենք,
 Վրեն պատարադ անենք,
 Հաքուն խրաղան անենք.
 Չալթուկ թակենք տանք հավերին,
 Հավերն ինձ մի ձուձու տան,
 Չուձուն տանենք տանք պառավին,
 Պառավն ինձ մի կաթա տա,
 Կաթեն տանենք տանք խառատին,
 Խառատն ինձ մի շիվի տա,
 Շիվին տանենք տանք չորանին,
 Չորանն ինձ մի գառ տա,
 Գառը տանենք տանք աստծուն,
 Աստված ինձ մի աղբեր տա,
 Աղբե՛ր, աղբեր, ջա՛ն աղբեր,
 Դու բերդի գլխին աղբեր,
 Ես բերդի տակին աղբեր.
 Հուռո՛ւմ, Հուռո՛ւմ կանչեցինք,
 Հուռումի ձին թամբեցինք.
 Հուռում կնաց բանջարի,
 Բանջար չիլավ, խոտ իլավ,
 Խոտի տակին ծիտ իլավ,
 Ծըլվըլալեն դուս թռավ,
 Հանդիստներին լիս ըրավ.
 Բերեք տվեք մեր երկու ձուն,
 Աստուած պահի ձեր հարսնացուն:

Դարալագյադ

ԱՂԷ 127

Անա՜գ, անա՜գ, ճոճանակ
 Մենեմ ժամը՝ ժամ անեմ,
 Դուս գամ՝ պատարադ անեմ,
 Սև եզը մատաղ անեմ:

ՀԺԱՆ

Անա՛կ, անա՛կ, ճոճանակ,
 Աստծո զուտը բանանք,
 Մտնենք ժամ անենք,
 Զալ եղը մորթենք, մատաղ անենք,
 Պողերը շարդախ անենք,
 Միջին նստենք քյարզահ՝ անենք,
 Մատաղը սիրողը էրկու ձու տա,
 Զատկին խաղանք քեֆ անենք,
 Մինն ինձ, մինն իմ ընկերին,
 Ու՛լ տա՝ զիզի բարձին նստի,
 Ու՛լ շտա՝ շոր քարին նստի:

Աշտարակ

ԱՀԷ 126

685

Անա՛կ, անա՛կ, ճոճանակ,
 Աստծու զուտն բաց անեմ,
 Մննեմ մեջը ժամ անեմ,
 Գուրս դամ պատարագ անեմ,
 Ընկերս ընկավ ծովը,
 Մովը ծիրանի դառավ,
 Պատերը հայլի դառավ,
 Բողոն էկավ կեռ կտուց,
 Հավը տեղից թոցրուց,
 Տակիցը մի ձու պլցրուց:

Աշտարակ

ԱՀԷ 126

686

Կարկաջա՛, կարինկաջա՛,
 Սե եղան սամաթեռ,
 Կարմիր եղան օղն ու կոճակ,
 Ու՛լ որ տա իմ էրկու ձուն,
 Աստված պահե իր փեսացուն:

Վեդի

ԱՀԷ 127

Կարկաշա՛, կարբի կաշա՛,
 Սև եղան սև սամե թեռ,
 Կարմիր եղան օղն ու կոճակ.
 Որ շտա իմ կարկաշին,
 Կէրթամ կըսեմ պուտտ իրիցուն,
 Հիդա թստա ձեր ձցում:

Աւաշկերտ
 ԷԱԺԶ 70

688

Կարկաշա՛, կարգի կաշա՛,
 Սև օձին, սև-սև մողին.
 Խունկ առեք, մոմ առեք,
 Տասներկու պատաքազ էրեք,
 Իմ կարմիր համկիթս տուրս բերեք:

ՀԺԲԱՆՍ 65

689

Կարկաշա՛,
 Կարինաշա՛,
 Որ շտա
 Զիմ կարկաշեն,
 Կէրթամ առեմ
 Պոլ իրիցուն՝
 Կիդա.....
 Ձեր ձձում:

Բուզանիս
 ԱԶԶ 65

690

Կարկաշա՛, կարնկաշա՛,
 Սև օթիդ, սև սան օթիդ,
 Խունկ առեք, մոմ առեք,
 Տասներկու պատաքազ էրեք.
 Լո՛, լո՛, լոլո՛ ձեր դլխուն,
 Դուրպան բլեմ աստրծուն,
 Վար ըլիք, շեն բլիք,
 Իմ կարմիր համկիթս գուրս բերեք:

Ախալցխա
 ԱՔԱ 5

690 ա

Կարկաշա՛, կարկաշա՛,
 Սե օթիդ, սե սան օթիդ,
 Խունկ առեք, մոմ առեք,
 Տասերկու պատարագ էրեք:
 Լո՛, Լո՛, Լո՛ ձեր զրլխուն,
 Ղուրպան բլիմ աստըծուն,
 Կար բլինք, շեն բլիք,
 Իմ կարմիր հավկիթըս զուրս բերեք:

Մուրղուս
 ԱՔԱ 5

691

Կարկաշա՛, կարինկաշա՛,
 Սե հզան սե սամոդա,
 Կարմիր կովին եղն ա մոդա,
 Ով որ ինձի հավկիթ կտա,
 Աստված իրեն ավելի տա:

Բասեն
 ԱՀԷ 128

692

Կարկաշա՛, կարին կաշա՛,
 Սե օձին սոմաթա,
 Խունգ առեք, մոմ առեք,
 Տասերկու պատարագ էրեք:
 Իմ կարմիր հավկիթս զուս բերեք,
 Ճերմակ հավկիթս նես տարեք:

Ջավախք
 ԱՀԲ 269

693

Աժ՛ռ, Աժ՛ռ ճճեռնա՛կ,
 Ասսու հալալ պիպեռնակ.
 Ընկերս քնկալ ծովը,
 Մովեն ելալ ծիրանը.
 Խունկ առեք, մոմ առեք,
 Տասերկու պատարագ էրեք,
 Իմ կարմիր հավկիթս զուրս բերեք:

Ջավախք
 ԱՀԲ 269

Օր՛ու, հա ճր՛ու, ճոճոտկ,
 Աստու անուշ պոպոռակ,
 Խուռնկ արեք, մոմ վառեք,
 Իմ կարմիր հավկիթ տվեք:

Աւաշկերտ
 ՀԺԲԱԳ

Բնկերս բնկավ ծովը,
 Մովը դառավ ծիրանի,
 Միրանին դառավ հալլի,
 Հալլին դառավ պատկեր:

ՀԺԱՆ 7

Բողոն էկավ կեռ կտուց՝
 Հավը տեղիցը թոցրեց,
 Էրկու ձու կտեղցր բլցրեց,
 Մինն ինձ, մինն իմ բնկորը:
 Ով տա՝ շեն կենա,
 Ով չտա՝ չոր փարչի պտունգը պաշի:

ՀԺԱՆ 1

Պոռո՛ւ, պոռո՛ւ, պոռոստան,
 Մատտ դենձ մատենատան,
 Էլլես նե՝ մեղդիս բղուկը,
 Չելլես նե՝ պեյմեղդիս բղուկը.
 Իմ չէ, քուկ չէ,
 Քոր սատանայինն է:

Սերաստիա
 ԲԱԳԳ

Նուրին, նուրին էկել է,
 Շալի շապիկ հագել է,
 Քուքի գոտիկ կապել է,
 Մեր նուրինի փայլը տվեք,
 Ուտենք, խմենք, քեֆ անենք,
 Անձրե, անձրե, ցած արի,
 Բուսըցրու ցարեն ու զարի:

Չահարմահալ
 ՉՉԲԵ 32

Նուրի՛ն, նուրի՛ն էկել է,
 Շալե շապիկ հագել է,
 Կեմե գոտիկ կապել է,
 Էրկնքեն անձրե կուզե,
 Հողից էլ՝ բույս:

ՀԱԱ

699 ա

Նուրի՛ն, նուրի՛ն էկել ա,
 Գլաղ շապիկ խաքել ա,
 Էրծաթ գոտին կապել ա,
 Անձրե կուզա, ջուր կուզա,
 Սև հողից էլ՝ խաց կուզա:

Աւաշկերտ
ՀԺԲԱԳ

700

Նուրի՛ն, նուրի՛ն էկերը,
 Աջբա գոտին կապերը,
 Էրկնքուց անձրե կուզը,
 Գետնից ցող կուզը:

ՀԺԲԱԲ 18

701

Խուճկուլուլուն¹ մանանա,
 Հու մի տվեք թանանա,
 Բարով խերով անձրե գա,
 Չըր խոր արտեր կանչնա:

ԲՆԱ 24

702

Նուրի՛, նուրին էկել ա,
 Աբրա հուրին էկել ա,
 Շալե շապիկ հագել ա,
 Կարմիր գոտի կապել ա:
 Մեր Նուրիին փայ տվեք,
 Ուտենք, խմենք, քեֆ անենք:

ՀԺԲԱՍ

Նուրի՛, նուրի, նազանի.
 Հաւջահուրի նազանի,
 Նուրին էկել ա,
 Շիլա շապիր հագել ա,
 Կարմիր գոտիք կապել ա,
 Ալիր բերենք աչքերն ածենք,
 Ըստանե ցող ա ուղում,
 Գեանիցը պտուղ ա ուղում:
 ՀԺԲԱՍ

Թաքյա՛մ, թաքյա՛մ էկել ա,
 Ձեր գոանը շոքել ա,
 Եղ տվեք պորտը քսենք,
 Բրինձ տվեք փլավ անենք,
 Ձու տվեք ձվածեղ անենք,
 Ջուր տվեք լողացնենք:
 Սպահան
 ԱՀԹ 116

Ջուլի, վալի, շոլ չկա,
 Խավեժ անեմ եղ չկա,
 Ճողենն բնկալա ծավը,
 Մավան տեսանող չկա:
 ՀԺԲԱՆԱ 1

Տո՛, տո՛, տո չկա,
 Հավաքս անեմ եղ չկա,
 Բնկերս քինած ծառովը,
 Քինաց ընկալ մեծ ծովը:
 Չաթան բերեք, դուրս հանենք,
 Քյանդուր բերեք քշկո անենք,
 Չուն բերեք թաթին տնենք,
 Եղ բերեք վարսին քսենք,
 Հետո քինանք սար ու սելրան,
 Ուտենք, խմենք, րե՛ֆ անենք:
 Շամասի
 ԱՔԱ 5

Բյուրապատի՛կ, բյուրըն պատիկ,
 Օսկե հատիկ ցորեն բշիկ,
 Տա աստված հազար զատիկ,
 Դուք վար բիրք, շեն բլիք:
 Տա ձեր արտին աստված անձրև,
 Ձեր ամենին՝ երկան արև,
 Տե՛ր, թո՛ն էրե, թո՛ն, թո՛ն էրե,
 Գարի հացը պո՛ղ-պո՛ղ էրե:
 Բյուրապատիկն իմ փայ կուզեմ,
 Ձուլ եմ հազի՛ փայ կուզեմ,
 Կարմիր կովի եզը կուզեմ,
 Սև հավի հավկիթը կուզեմ:

Մուրղուտ
 ԱՔԱ 5

708

Պուպլատըկինն էկեր է,
 Շար ու շապիկ հագեր է,
 Փեթկին հտե կայներ է,
 Կարմիր կովան եղ կուզե,
 Ճերմակ ծովուն ջուր կուզե,
 Սև հավուն հավկիթ կուզե,
 Փեթկին միջուն պղլուր կուզե:
 ԲՆԲ 28

709

Անձրև՛, անձրև՛, գոլ արա,
 Յորեն հացը բոլ արա,
 Անձրև՛, անձրև՛, գոլ արա,
 Նրանց մոզին թոլ արա:

Բորչալու
 ԱՀԺ 200

710

Չվան բերեք տիուս օնինք,
 Չաթու բերեք կցած տանք,
 Չու բերեք թաթեն տենեք,
 Բլիթ բերեք կուռնու տակավը տենեք,
 Եղ բերեք վարսը քսենք.
 Մոխիր տախումն ա ժանգոտալ,

Խոփք պատումն ա լնճոտալ,
Կարմիր բրենն ընք հըսալ,
Կանաչ տեփերան ընք հըսալ:

ՀԺԲԱՆԱ 1

711

Պուպլատիկինն էկեր է,
Շարե շապիկ հագեր է,
Փեթկին ետե կայնի է.
Կարմիր կովուն՝ հզ կուզե,
Ճերմակ ծովուն՝ ջուր կուզե,
Սե հավու հավկիթ կուզե,
Փեթկին միջուն պըլղուր կայր:

Քղի

ՀԺԲԱՆԱ 1

712

Խուշկուրուրին էկեր ա,
Շալե շապիկ հագեր ա,
Ջովե գոտիկ կապեր ա,
Երկնկուց ցող ա ուզում,
Գետնկայ պտուղ ա ուզում,
Եղ բերեք պորտին քսենք,
Ձու բերեք թաթին դնենք:

Նոր Բայազետ

ՀՀԺԵ 96

713

Տո՛ւս, տո՛ւս, կաղանտոս,
Կաղանտոսը էկել է,
Դուռին տակը կայնել է,
Շալե շապիկ հագել է,
Շալի գոտիկ կապել է,
Ոտքը չափոսատ տրիլ է,
Գիտառը ձեռքը բռնել է,
Գոնչի, գոնչի կխաղա.
Շնորհավո՛ւր, նոր տարի,
Աղեկություն տուն տարի,
Ամեն տարի բարով հասիք:

ՀՀՀՆ 8

Նենենե՛ր, կալընտոս տըվե՛ք,
 Համմեն տարի բարով հասնի աս օրերս,
 Տարին օրի մըն է....

Սերաստիա
 ԲՄԳԳ

Կալանդո՛ս, դո՛ս, դո՛ս,
 Կալանդոսը էկել է,
 Դուտին էտեը կայնել է,
 Շալե շապիկ հագել է,
 Շալե դոտի կապել է:

ՆԴ 1

Ասօր կախ է, առտուն կադոնտ է,
 Ձեր մեռելտաքը հոգուն տվեք,
 Տանտիկի՛ն, տանտիկի՛ն,
 Ելի գնա մարագն ի վար,
 Կարճ բռնե, երկար կտրե կամըցուկ,
 Ուր մատդ չկյրես,
 Ով որ չի տա՝ հավերուն տոտոզը չորանա:

ԱԿՆ
 ԱՔԱ 1

Ասօր կաղ է, վաղը՝ կաղընտ,
 Ձեր մեռելին հոգուն տվեք ուր գա.
 Տանտիկի՛ն, տնատիկի՛ն,
 Ելի գնա մարագն ի վար,
 Կարճ բռնե, երկան կըյե,
 Կամաքուկ որ մատիկդ չկըյես:
 Ով ուր տա՝ շեն կենա,
 Ով ուր չիտա, հավուն տոտոզը չորնա:

Հաճըն
 ՆՏՏՊ

Կաղընտե՛ս, տընտե՛ս, տընտե՛ս,
 Վոնքն ունի էյկու տընտես,
 Իքիշմեյիս էյկու նուկիս...
 Հովն ի գուտիս, կաքովն առջիս:

Հաճըն
 ՆՏՏՊ

ገ ለ ሂ ፔ ለ ሂ ፔ

719

Ծոցիկդ առավոտ նման,
Առտվան շաղիկն է վրան,
Շաղվոր հտ ու հտ զնա,
Ու ցաթի արևն ի վրան:

ՀԱՃ 408

720

— Ա՛յ իմ հայվայի կեռաս,
Դիմըցի լեռը կու կենաս:
Ամառը կենաս, կենաս,
Յուրտ ձմեռը ինտո՞ր տի կենաս,
Քանի ես ի քեզ կու գամ,
Դուն ինձմե հեռուն կու կենաս:

ՀԱՃ 407

721

Է՛ պարտեզ իմ բուրեր, վարդ իմ բուսուցեր,
Ապառաժ իմ կոտրեր, ջուր իմ վազցուցեր,
Իմ պատվալոր սիրելիս իմ թուուցեր,
Ժուռ կու գամ լեռներ ու սարեր:

ՀԱՃ 412

722

Պաղչա ունիմ, պար շունիմ,
Հայվա ունիմ, նար շունիմ,
Ինկեր իմ ծովու օրթան,
Ալ ելլելու ճար շունիմ:

ԱԿՆ

ՀԱՃ 409

723

Պիլպուլս ի պաղճան իջեր,
Վարդերուն թփերն է թառեր,

Ինչ վարդ կա՝ զլիւսուն գրեր,
Անուշիկ հոտեն քնացեր:

Ակն
ԳԺՏԱ 244

724

Աղվոր ես ու քեզ մետհ կանիմ.
Պիլպուլին տալին վրա.
Հաղեր ես տիպա ու գերպա,
Կու վայելէ ուրուս վերա,
Քենքուլներտ թուղ կու քաշե,
Կեռտանիտ խալին վրա:

Ակն
ՀԱՃ 413

725

Գացինք Քուլի գեղ,
Բերինք տիկ մի եղ,
Էրինք ձվաձեղ,
Կերանք միատեղ:
Տարանք հովըվուն,
Առնենք կաթ մածուն.
Կըթոց գըլորավ,
Հովիվ խռովավ,
Օխշար մոլորավ,
Բերվոր շիվարավ:

Աւաշկերտ
ԷԱԺԶ 69

726

Բլբուլն ասաց Ումպրեկ խալքուն՝
Ինչի՞ կուլաս կուց-կուց արուն.
Արի առնեմ քե վեր իմ թեքերուն,
Տանեմ վեր պանցրիկ սարերուն,
Շինեն տնիկ վեր քարերուն,
Դուռ պանանք հարավ քամուն,
Ձենը կուկա դառն ու մագուն:

Վան
ԱՀԺԹ 103

Հա՛յ լուրի՛կ, լուրի՛կ, լուրի՛կ, լուրի՛կ,
 Բաղչեմ եմ դրեր հ՛առջև ճրագին,
 Թուխ ուհհան կէր՝ հով էրեր վըր քյաֆուր վարդին,
 էրթամ ու ալ տամ կանուխն էվարին:
 Լուրի՛կ, լուրի՛կ, լուրի՛կ, հա՛յ լուրի՛կ,
 Ա՛յ տիւպար, էրեկ քու ապով ընձկում ձիկ են
 ծեծած,
 էրթամ Հալապու շաքար պիրեմ, քու պընքտերն էր
 քալած,

Լուրի՛կ, լուրի՛կ, լուրի՛կ, հա՛յ լուրի՛կ.
 Ա՛յ անուշ խոտ, էսօր իմ աչք առավ քու էրես:
 Իմ խալով քյաֆուր վարդն էր վըր քզի շաժաց.
 Լուրի՛կ, լուրի՛կ, լուրի՛կ, հա՛յ լուրի՛կ:
 Կարճկանա նանկանց գլուղ
 էՍԺԶ 64

Առնոսն էր պանցրիկ սար, շկեր քու նման,
 Երկու պաղ ախպուրքը տակեն կըգեր,
 Մեկն էր թըխ բառին, մեկն էր թըխ զոզան,
 էն ինչ թըխ բառին, դարիք հավքերուն.
 էն ինչ թըխ զոզան սըրսուռ մաքերուն:

Առնոսն էր մըկլեր խոնավ կեր կալու,
 Թուխ աշքեր քար կաներ լալու.
 Ա՛խ, վըլա տո տնավե՛ր, տու ասա՛, տու ասա՛
 Ես նուան կինին էր՝ տու կանաչ քասա:

Ա՛խ, վըլա տու տնավեր, դու ասա՛, դու ասա՛,
 Տու լից՝ ես խմեմ, դու անուշ ասա.
 Ա՛խ, վըլա դու տնավեր, դու ասա՛, դու ասա՛,
 Կոտրի՛յ կոռ կավին, պացվիր թուփ ասմին:

Ա՛խ, վըլա դու տնավեր, դու ասա՛, դու ասա՛.
 Խով կաներ վըր քաֆուր վարթին:

Ա՛խ, վըլա դու տնավեր, դու ասա՛, դու ասա՛.
 Երկինքն էր ամպեր, կըկեր մըրմուռ ծուն,
 Կըգեր, կը թափեր վըր մալուլ մարթուն:

Ա՛խ, վըլա դու տնավեր, դու ասա՛, դու ասա՛,
Քրէներ, քըրտներ, շող տըվեր լաջուն,
Քամի՛ն զըրզըղեր շամամ ծծերուն:

Վան

ՀժԲԱԽ 3

729

Մ'արե՛, մ'արե՛, մի՛ տըփե,
Առվու ափերն եմ ընկե,
Քյառսուն կաքավ եմ բռնե,
Քյառսունն էլ մեկտեղ կընդե,
Խամբըրով կուտ եմ տվե,
Զըմենի փորն էլ կշտացե,
Խամբըրով ջուր եմ արվե,
Խմբերով թառ եմ հանե.
Մ'արե՛, մ'արե՛, մի՛ տըփե,
Դուշմնի կնիկն անիծե,
Դուշմնի տընիկն ավիրեր,
Որ կաքավները շըտաներ:

Վան

ՎՍՇՐ 7—8

730

Սիրտս բլե՛ կուզամ էրուն,
Անխեր թալին իմ ձագերուն,
Անբուն թողին իմ ձագերուն,
Սիրտս բլե՛ կուզամ էրուն:
Ամա՛ն, ամա՛ն, Սաֆար աղա՛,
Աստված քո տան դուռը շարա,
Սըներ կոտրա, ջրեր կտրան
Իմ ձագերը անխեր քնան,
Ամա՛ն, ամա՛ն, Սաֆար աղա՛:
Աստված քո տան դուռը շարա,
Տունդ սե քարով շարա,
Բալետ հառեջդ թող թրթիւ.
Ամա՛ն, ամա՛ն, իմ ձագերուն,
Իմա՞լ էնեմ իմ դարդերուն:

Բասարգեշար

ՀժԲԱ 9

Սընկեր կոտրան,
 Զրեք կտրան,
 Իմ ձագերը ~
 Անխեր քնան,
 Անխեր քնան,
 Անխաց քնան,
 Սընկեր կոտրան,
 Զրեք կտրան,
 Ամա՛ն, ամա՛ն, Սաֆար աղա՛,
 Աստված քո տան դուռը շարա:

Բասարգեշար
 ՀԺԲԱԳ

731

Արեն առեր մըջ բաղանին,
 Մերիկ մեռնեի ուր Վարդանին.
 Արեն առեր մըջ խաչերաց,
 Մերիկ մեռնեի թուխ աչերաց:
 Դոնիա-գլալին թափիր բամբակ,
 Խալլըթ կտրեց չորս հատ ջանդակ:
 Վարազա սար բացվեի կակաչ,
 Խալլըթ կտրեց ութ հատ ականջ:
 Վարազա սար բացվեի սուսուն,
 Խալլըթ կտրեց ուտ հատ ականջ:
 Սեւեր էկան ճրոճըռալեն,
 Մերեր էկան մոմըռալեն:
 Ամմա՛ն, ամմա՛ն, Խալլըթ աղա՛,
 Օրորոցին խաթր արա:

ՌՄԲ 70

731 ա

Իմ դարդերս քյանց դարդ բեղար,
 Հեկան խասան չունքի բերանս,
 Էլ ճար չունեմ, իլաճ չունեմ,
 Դուս Զըլնելու ճամբախ չունեմ.
 Բերին կապին կարմիր կանանչ,
 Տվին խորրդ առանց ճանանչ,
 Իմալ էնիմ իմ դարդերին,

Ա՛յ իմ բալա՛, կարմիր լալա՛,
Իմ դարդերին դու հար արա:

Բասարգեշար
ՀԺԲԱԳ

732

Լուսացա՛վ, լուսացա՛վ,
Լուսն է բարին,
Ծիտն է ծառին,
Հավն է թառին,
Ծուլ մարդկանց քունն է տարի,
Աշխատավոր վեր կաց բանիդ:

ԱՀԵ 69

732 ա

Լուսացա՛վ, լուսացա՛վ,
Լուսն է բարի,
Ծիտն է ծառին,
Հավն է թառին,
Քեդովլաթի քունն է տարի,
Դովլաթավոր, վիկա՛ց, բանի:

ԱԵԳ 194

733

Բադի՛կ, բադի՛կ,
Կարմիր թաթիկ,
Բադի՛կ, բադի՛կ,
Կարմիր տոտիկ,
Ո՛ւր ես գնում կամաց-կամաց,
Ջադուկներդ չորս քովտ առած:
— Ես գնում եմ ջուր գտնելու,
Ջադուկներիս լվանալու.
Ջադուկներս մաքուր-մաքուր,
Տղոց էրես աղտ ու մուր:

Նոր Նախիջևան
ՆՆԲՓ 63

Կըռա՛ն-կըռա՛ն, կըռկոա՛ն,
 Կոռնկները հա թըռան,
 Կոռնկների թեկի տակ՝
 Եկավ ամառ մեր ղըռան:

Նոր նախիջեան
 Ննթ 64

Օրո՛ր, օրո՛ր, ի՛մ սիրունիկ,
 Օրո՛ր ասեմ դու նանա՛.
 Երկար ապրես կարմիր օրեր,
 Կարմիր արև ունենաս,
 Օրո՛ր, օրո՛ր, ի՛մ անուշիկ,
 Օրո՛ր ասեմ, դու նանա՛,
 Ալվարդ դառնա քարն ու փուշը,
 Որ ճամբուլ էլ դու գնաս,
 Օրո՛ր, օրո՛ր, ի՛մ անուշիկ,
 Օրո՛ր ասեմ, դու նանա՛:

ՀԺԵ 11

Եկա՛ն քյուրդեր, եկա՛ն պարսիկք,
 Կուլան, կողբան հայ գյուղացիք,
 Արճեշ, Ախլաթ ավերեցին,
 Ալաշկերտեն զարկին բերին.
 Մի՛ լալք, որդյակք, մի՛ լալք, ամա՛ն,
 Մեզի կուտե անգութ զազան:
 Այն ի՞նչ տեղ է Սարգարապատ,
 Ոչինչ ունիմք և ոչ մի հաց,
 Արևու տակ գերի մացինք,
 Անոթի, մերկ մեռանք գացինք.
 Մի՛ լալք, որդյա՛կք, մի՛ լալք, ամա՛ն,
 Զեզի կուտե գալլ Հասան-խան:

ԱՐ 3

Քուն եղիր, բալա՛ս, աչքդ խուփ արա,
 Նախշուն աչքերուդ քուն թող գա վրա.
 Օրո՛ր, օրո՛ր, բալա՛ս, օրո՛ր ու նանի՛,
 Իմ Կարապետիս քունը կտանի:

Օսկի խաչ վզիդ քեզ պահապան,
Նարոտ կապիլ է մաքրեն տեր-պապան.
Օրո՛ր, օրո՛ր, բալա՛ս, օրո՛ր ու նանի՛,
Իմ Կարապետիս քունը կտանի:

Մավի հիլուններ կախիլ հմ հս ալ,
Նազար չիս առնուլ, քուն եղիր, մի լալ,
Օրո՛ր, օրո՛ր, բալա՛ս, օրո՛ր ու նանի՛,
Իմ Կարապետիս քունը կտանի:

Աս քանի մարդ անքուն աչքովը,
Անցիլ է օրոր օրորոցքիդ քովը,
Օրո՛ր, օրո՛ր, բալա՛ս, օրո՛ր ու նանի՛,
Իմ Կարապետիս քունը կտանի:

Օրորոցդ օրրիմ, օրով բոյ քաշես,
Մըդկըտան ձայնով սիրտս չըմաշես,
Օրո՛ր, օրո՛ր, բալա՛ս, օրո՛ր ու նանի՛,
Իմ Կարապետիս քունը կտանի:

Դուն ալ քուն եղիր, ինձ ալ քուն տուր,
Սուկի աստվածամար, Կարապետիս քուն տո՛ւր,
Օրո՛ր, օրո՛ր, բալա՛ս, օրո՛ր ու նանի՛,
Իմ Կարապետիս անուշ քուն արի:

Նոր Նախիջևան
ՆՆՐՓ 58

738

Նանի՛կ, նանի՛կ, օրո՛ր, բալա՛ս,
Շուտ քուն էղիր տեսոք տղաս,
Բեշիկդ նոր, տոշակդ չոր,
Քուն եղիր, բալա՛ս, օրո՛ր, օրո՛ր:

Օրո՛ր, բալա՛ս, նանի՛կ, նանի՛կ,
Տեսքիդ մենի քու ծեր տատիկ,
Խաչ, համայիլ վիզեդ կախած,
Չար նազարը կեշթա, կուզա,
Չարար տալու չկա սրբա.
Օրո՛ր, օրո՛ր, նանի՛կ, նանի՛կ,
Օրո՛ր կասի քու ծեր տատիկ:

Գարուել հրեշտակ զլխուդ վրան,
Բուրք ձեռքք քեղ պահապան,
Աստվածամոր ձեռքք վերադ,
Աղոթ կանն չոքած մեծադ,
Օրո՞ր, օրո՞ր, նանի՛կ, նանի՛կ,
Օրո՞ր կանն քու ծեր տատիկ:

Կարմիր կոճակով կանաչ կապաղ՝
Օսկի դերձանով կարից մամադ,
Կարմիր կոշիկ, կապուտ գտակ,
Արծաթ գոտի բերեց.
Օրո՞ր, բալա՛ս, նանի՛կ, նանի՛կ,
Նախշիդ մեռնի քո ծեր տատիկ:

Բոու ու ձին կապած առանը,
Արծրթե էկեռը կախած թավանը,
Զենկուները օսկի ջրած,
Սուրբ Կարապետի հազիր արած,
Օրո՞ր, բալա՛ս, նանի՛կ, նանի՛կ,
Ուխտդ կատար, սիրուն թոռնիկ:

Շուտ մեծացիր ու բոյ քաշե,
Պսակդ օրհնել մեծա կուզե,
Քեզի գոտի է տեսոք աղջիկ,
Մարը՝ կուսիկ, ինքը՝ Աստղիկ,
Օրո՞ր, բալա՛ս, նանի՛կ, տղա՛ս,
Քընի գնաց խելոք տղաս:

Նոր նախիջևան
ՆՆԲՓ 57

739

Տղա էլի քու քնուց,
Պուտ մի խմա քու գինուց,
Քու ձին ա պրծեր,
Սամսան սարեն ա գացեր,
Ծա՛լ, ծա՛լ խոտերն ա կերեր:

ՀԺՖԱՆԳ 84

Մշու փաշան քու հերր,
 Մշու խանըմը քու մերր,
 Բոլորը քու հացը կուտեն,
 Քեզ համար կադոթեն:

Մուշ, Տարուն
 ԱՔԱ 1

741

Օրո՛ր, օրո՛ր, ի՛մ տղան,
 Ծիրան թափեր էր վերեն,
 Օրորցի մեջ պառկեր ես,
 Օրորորիմ ձագույս:
 Աղջիկ եմ, շատ խորոտ եմ,
 Վեր-վեր թռնեմ, ճուճող բռնեմ,
 Բժիկն ուտեմ, օսկոռ կարկա՜ս բնեմ,
 Լաներ խաբեմ, հոգիք հանեմ:

Վան
 ԳԹԶ

742

Ասօր մեր տղան քուն ունի,
 Բաժա շինած օրոցք ունի,
 Օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր,
 Նեննի՛, օ՛ր, օ՛ր:

Աղա-փաշա հարիկ ունի,
 Խանում-խաթուն մարիկ ունի,
 Օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր,
 Նեննի՛, օ՛ր, օ՛ր:

Անծոտ ճուլիկ մամիկ ունի,
 Կոճեղլուխ պապ մը ունի,
 Օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր,
 Նեննի՛, օ՛ր, օ՛ր:

Օրո՛ր ըսեմ՝ քունը տանի,
 Դուռը դընեմ՝ օշոն շտանի,
 Օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր, նեննի՛, օ՛ր, օ՛ր:

Օրո՛ր քսեմ՝ իմ լույս զաւլկի,
Չարիկ մարի, լույս օր տեսնի,
Օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր, նեննի՛, օ՛ր, օ՛ր:

Վարդն է բացվեր, պլպուլն էկեր,
Սիրականիս քունիկն էկեր,
Օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր, նեննի՛, օ՛ր, օ՛ր:

Արեն է բացվեր իմ սիրականին,
Արեուն մեռնեմ իմ (անուն)... ին,
Օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր, նեննի՛, օ՛ր, օ՛ր:
ԱԴՄ ԿՔ

743

Օրո՛ր քսեմ՝ քնանաս,
Բոյ քաշես ու մեծանաս,
Ես քեզ համար շա՛տ ու շա՛տ,
Մուրատ ունիմ, ի՛մ տղաս:

Օրո՛ր քնեմ՝ քնանաս,
Շա՛տ բաներու տիրանաս,
Ես քեզ համար շատ դրամ
Շահած ունեմ, ի՛մ տղաս:

Օրո՛ր քսեմ՝ քնանաս,
Ուտես, խմես զորանաս,
Գիշեր-ցերեկ անխըռով,
Հանգիստ, մո՛ւշ-մո՛ւշ քնանաս:

Օրո՛ր քնեմ՝ քնանաս,
Ուտես, խմես զերանաս,
Գիրանալդ դեն կենա,
Խելոք, կտրի՛ւ մարդ դառնա:

Վան
ԳԹԶ

744

Սուրբ աղոթրան բացվեր է,
Արեալ մալ ծաղկեր է,
Սիրունա աչքեր բացեր է,

Հալքու լեզու առեր է.
Նանա՛, նա՛, տանանե՛ր,
Սիրունիկս շուտ ջոջաներ:

Վարին փեշի պուրլուն,
Բլբուն իկն ճլուողուն,
Բարե կուտա վարդերուն,
Ելի՛, ելի՛, ի՛մ սիրուն.
Նանա՛, նա՛, տանանի՛ր,
Բլբունս շուտ ջոջաներ:

Ծառն ու ծաղկունք ծաղկեցին,
Նոր հարսի պես փթեցին,
Անուշ հոտով օծվեցին,
Իմ սիրունին կո կողքին.
Նանա՛, նա՛, տանանե՛ր,
Սիրունիկս շուտ ջոջաներ:

Ելնեմ, տանեմ իմ սիրուն,
Վեր էն պա՛ղ-պա՛ղ ջրերուն,
Փունջ մանուշակ վեր գլխուն,
Զարնիմ պաղ ջուր թշերուն.
Նանա՛, նա՛, տանանի՛ր,
Բլբունս շուտ ջոջաներ:

745

Ա՛յ, դիմ աստվածատուր, ա՛յ կըտրի՛ճ.
 էղաւդ, օ՛յ,
Ապա ո՞ր մար, որ զքեզ բերել.
 Ընկալ, օ՛յ,
Թէ դինք՝ մարդ—մարըն չէ ա՛յ բերել,
 էղաւդ, օ՛յ,
Ոչ կնիկ դայեկ սընուցեր.
 Ընկալ, օ՛յ,
Թէ դինք՝ մարդ—մարըն չէ ա՛յ բերել.
 էղաւդ, օ՛յ,
Ոչ կնիկ դայեկ սընուցեր,
 Ընկալ, օ՛յ,

Թէ եզն ի մօրին այ բերել,
 էղաւդ, օ՛յ,
 Խրկադվին կաթով սընուցեր,
 Ընկալ, օ՛յ,
 Աստղունք իր օրորքն այ տըսել,
 էղաւ, օ՛յ,
 Կուսնիկան ի լուսն է հաներ,
 Ընկալ, օ՛յ:
 Հիսուս ինքնսան այ եղեր
 էղօյ տեգ,
 Որդանան գետըն մըկըտեւ,
 Ընկալ, օ՛յ,
 Կընքել, իր անուն այ դրել,
 էղօյ տեգ,
 Այս անուն մեր նոր թագաւոր
 Ընկալ, օ՛յ:

ՄԺԵՄ 127

746

Եկաւ գարուն, եկան հավքեր,
 Տաքցաւ արեւ, գըլգըլան ջրեր,
 Եկաւ վարուցանելու հըլամ.
 Կըսունկ ամուլ լըծեցի,
 Ղազեր հորիկ լըծեցի,
 Ճընճուղ հոտաղ վարձեցի,
 Կաքաւ հացվոր բըռնեցի,
 Արտիկս վարեցի, ցանեցի,
 — Յանեցի՛ ու թըմմեցի՛...
 Եկաւ ջրելու հըլամ.
 Աչքերս աղբյուր էրեցի,
 Արտըսութներս քամեցի,
 Թեւերս թիակ էրեցի,
 — Զրեցի՛ ու թըմմեցի՛...
 Եկաւ քաղելու հըլամ.
 Զեռերս մանգղոն էրեցի,
 — Քաղեցի՛ ու թըմմեցի՛...
 Եկաւ փոծխելու հըլամ,
 Մատներս փոծիս էրեցի,

Փոծխեցի՜ր ու թրմմեցի՜ր...
 Եկաւ՝ կապելու հրշամ,
 Մաղերս կեմ օլրեցի,
 Մեկ ձեռքս բունսքի էրեցի,
 — Խոտմեցի՜ր ու կապեցի՜ր...
 — Բարդեցի՜ր ու թրմմեցի՜ր...
 Եկաւ՝ կրելու հրշամ.
 Պառեկս բաշխիւր էրեցի,
 Կըրեցի ու կաւ լըցի.
 — Փրուցի՜ր ու թրմմեցի՜ր...
 Եկաւ՝ ծեծելու հրշամ.
 Լաղլագ կորի լըծեցի,
 Կիվկիւ վըրեն նբստուցի,
 Հելե՜վ, հելե՜վ կանչեցի.
 — Ծեծեցի՜ր ու թրմմեցի՜ր...
 Եկաւ՝ թեղելու հրշամ.
 Բերնովս քամի փչեցի,
 — Հ'երեցի՜ր ու թրմմեցի՜ր...
 Եկաւ՝ թաճելու հրշամ.
 Գացի թաճող բերեցի.
 — Շեղջս թաճեցի՜ր ու թրմմեցի՜ր...
 Եկաւ՝ շափելու հրշամ.
 Գացի շահենն կանչեցի,
 Ականջըս շընիկ էրեցի.
 — Չափեցի՜ր ու թրմմեցի՜ր...
 Եկաւ՝ վերցնելու հրշամ.
 Բուճերս շուալ արեցի,
 Երկու բուճ կես-կես լրցի,
 Հոտաղ, մշակ հավքերուս
 Հախիկը թամամ բաժնեցի,
 Մնացածը վերցի,
 — Բնադուն աղցի՜ր...

վառ
 ՀՀՍ 345

747

Կոտ ու կես կորեկ ունիմ ցանելու համար,
 Ընճուղներ ժողվան էկան ուտելու համար,
 Կըզվա քար վերցի գետնեն՝ զարնելու համար,
 Թըռա՜ն գացին բերդի տանիս՝ դանգտելու համար.

Ղատաբներ տեսան, էկան մորթեւում համար,
Երեցներ ժողովան էկան օրհնելու համար,
Աղջիկներ ժողովան էկան տեղաբերի համար,
Պառաւմներ ժողովան էկան մաշկերու համար,
Ռեսներ ժողովան էկան խորվածի համար,
Համբարներ ժողովան էկան գովաւում համար,

Ա՛յ ճընճուղիկ,
Կարմի՛ր տոտիկ,
Սիւտա՛կ փորիկ,
Ուտեն կուտիկ,
Խըմեն ջրիկ,
Առա՛յ եղրիկ,
Պըղտի՛կ, մըղտի՛կ:

ՄՍ 291

748

Այդ վայրի լեռներ ի վայր
Ջուրն ի շինուտ մեջն անցանի, հա՛յ.
Թուխ մանուկ մի ի դուրս ելեր,
Ձեռքն ու դերեսն է լուացեր.
Կուացե՛ր, հա՛յ լուացեր,
Դարձեր ի ջուրն հարցունք ելել, հա՛յ.
— Զո՛ւր, դու ի յո՞ր լեռնե կուգաս,
Իմ պաղիկ ջրիկ ու անուշիկ, հա՛յ:
— Ես ի լայն լեռնեն կուգամ,
Որ հին ու նոր ձյունն է վերա, հա՛յ:
— Զո՛ւր, դու ի յո՞ր առու կէրթաս,
Իմ պաղիկ ջրիկ ու անուշիկ:
— Ես ալ ի հայն առուն կէրթամ,
Որ փունջն շատ է մանուշկին:
— Զո՛ւր, դու ի յո՞ր այգի կէրթաս,
Իմ պաղիկ ջրիկ լ՛ անուշիկ:
— Ես ի յայն այգին կէրթամ,
Որ տերն ի մեջն է յայգեպան:
— Զո՛ւր, դու յո՞ր տունկ կու ջրես,
Իմ պաղիկ ջրիկ լ՛ անուշիկ:
— Ես ի հայն տունկն ջրեմ,
Որ տակն խոտ բերե գառին:

Տակն խոտ բերե գառին,
 Ծառքն խնձորի, հաղարավարդին:
 — Զո՛ւր, դու ի յո՞ր պաղչա կէրթաս,
 Իմ պաղիկ ջրիկ լ' անուշիկ:
 — Ես ի յայն պաղջան կէրթամ,
 Որ սուլպուլի քաղցր եղանակ:
 — Զո՛ւր, դու ի յո՞ր աղբջուր կէրթաս,
 Իմ պաղիկ ջրիկ լ' անուշիկ:
 — Ես ի հայն աղբջուր կէրթամ,
 Որ գա քո յարն ու ջուր խմե,
 Դեմ գամ ըղձունչն պազնեմ,
 Ապա սիրովն հագնեամ:

ՍԵԳ 15—16

749

Մայր կրսե՝

Անուշ քնակն աչերն առեր,
 Անուշ հովերն ալ տարուբեր,
 Իմ տատրակիս քունն է եկեր,
 Անուշ երգով ըսեմ օրո՞ր:

Որդիս կրսե՝

Ես քուն չունիմ, անդութ մայրիկ,
 Հերիք աչքս կապեա, հերիք,
 Մեկ պահիկին կընեմ պաճիկ,
 Իս արձկե, մի՛ ըսեր օրո՞ր:

Մայր՝

Մինչև չի լան, մատաղ մանկիկ,
 Ծիծ չեն խտար անոր, գառնիկ,
 Դուն չի լացած իմ մեկ հատիկ,
 Ես ծիծ կուտամ կըսեմ՝ օրո՞ր:

Որդիս՝

Քիչ մը թուցուր թեերս, ոտքերս,
 Ալ թմրեցաւ փափուկ մսերս,
 Անուշ մոափն առնե աչքերս,
 Հապա սըխմե կարդա օրո՞ր:

Մայր՝

Այդ սուտերովդ չեմ խափվի ես,
Կուգես որ զիս նըստեցնես,
Քիչ քնանաս, ծիծս ուտես,
Դատարկ տեղը ըսեմ օրո՞ր:

Որդի՛ն՝

Քիչ մը ճո՛ր-ճո՛ր, քիչ մը ճա՛ր-ճա՛ր,
Քիչ մը տա՛ն-տա՛ն, քիչ մը պա՛ր-պա՛ր,
Քիչ մ'ալ պապան առ հոպպ տար,
Քիչ մ'ալ մեն-մեն, ետքը օրո՞ր:

Մայր՝

Առ քու լեզուդ կուտեմ հիմա,
Քու կանգունովդ կըտամ չկա,
Տա՛ն-տա՛ն, մեմեալ հաբաբա՛յ,
Աչուկ, պա՛հ-հ-պա՛հ, ըսեմ օրո՞ր:

Որդի՛ն՝

Խղճուկ սրտով ձայն եմ ձգեր,
Կըճվճվամ դուն չես լսեր,
Անուշ ձայնիդ ես զմայլեր,
Ես կուլամ, դուն կըսես օրո՞ր:

Մայր՝

Արցունքներդ մարգարտի պես,
Երեսդ ի վայր ի՞նչ կթափես,
Մի՛ լար, ձագուկ, մի՛ լար, մեղք ես,
Ու կուգես՝ ան ըսե օրո՞ր:

Որդի՛ն՝

Գիրկդ ինձի հանգստարան,
Ծիծերդ բերնիս անուշ ծորան,
Իրիկվան դեմ պառկիմ օրան,
Աչքըս կապե, ըսե օրո՞ր:

Մայր՝

Քնացնեմ իմ աղավնիս,
Մեծացրնեմ սիրով սրբոտիս,
Կարմիր վարդի նման
Շուրթ նըստիմ, ըսիմ օրո՛ր:

Որդի՝

Սիրտդ քար է, ալ հասկցա,
Լացի, լացի շահ չի գտա,
Ալ քնանամ ձարը չի կա,
Երկա՛ն-երկա՛ն բսե օրո՛ր:

ՔՀՄ 120—122

749 ա

— Անուշ քնիկն աչերն առեր,
Անուշ հովերն ալ տարուբեր,
Իմ տատրակիս քունն է եկեր,
Անուշ երգով ըսիմ օրո՛ր:
— Ես քուն չունիմ, անդուժ մայրիկ,
Հերի՛ք աչերս կապես, հերի՛ք,
Թեք սրահիկեն կընիմ պաճիկ.
Զիս արծակե, մըսիր օրո՛ր:
— Մինչև չըլան, մաւաղ մանկիկ,
Ծիծ չեն իտար անոնց, գառնիկ,
Գու չազամ, իմ մեկ հատիկ,
Ես ծին կուտամ, կըսեմ օրո՛ր:
— Խղձուկ սրտով ձայն եմ ձգեր,
Կը ձվձվամ դուն զիս լսիր,
Անուշ ձայնիդ ես զմայլեր:
Ես կուլամ, դուն կըսես օրո՛ր...
— Արցունքներդ մարգարտի պես,
Երեսդ ի վար ի՞նչ կը թափիս,
Մի՛ լար ձագուկ, մի՛ լար, մեղք ես,
Ուլ կուգես, ան ըսե օրո՛ր:
— Գիրկդ ինծի հանգստարան,
Ծիծերդ բերնիս անուշ ծորան,
Իջիկվան դեմ պառկիմ օրրան,
Աչքս գոցե, ըսե օրո՛ր:
— Քնացնիմ, իմ աղավնիս,

Մեծացնեմ սիրով որդիս,
 Կարմիր վարդի նման բացվիս,
 Շուքդ նստիմ, ըսիմ օրո՛ր...
 — Քիչ մը թուլցուր թևերս, ոտքերս,
 Այլ թմրեցան փափուկ մսերս,
 Անուշ մրափն առնե աչերս,
 Ապա սեղմե, կարդա օրո՛ր:
 — Այդ սուտերով չեմ խաբվիր ես,
 Կուզիս որ զիս նստեցնիս,
 Չը քնանաս, ծիծս ուտես,
 Դատարկ տեղը ըսիմ օրո՛ր:
 — Քիչ մը ճորճո՛ր, քիչ մը ճարճա՛ր,
 Քիչ մը տանտա՛ն, քիչ մը պարպա՛ր,
 Քիչ մ'ալ միջեն, հտքը օրո՛ր:
 — Այդ քու լիզուդ կուտեմ հիմա,
 Քու կանգունովդ կտավ չկայ:
 Տանտան, արա, ալ հաբաբա,
 Աչուկ պահպահ, ըսիմ օրո՛ր:
 — Սիրտդ քար է, ալ հասկցու,
 Լացի, լացի, ճար չգտայ,
 Այլ քնանամ ճարը չկայ,
 Էրկան, էրկան ըսե օրո՛ր:

ԳԱԱ

750

Ա՛յ մամանի, մաստանի,
 Բալեն հորը հաց տանի,
 Կարազը ճամփին ուտի,
 Հորը ցամաք հաց տանի:

ՀԺԲԱՆԳ 41

751

Թափը՛ռ, թըփը՛ռ ձայն կուգա,
 Ելեք տեսեք վո՛ւ կուգա:
 — Բալուա կարվանը կուգա:
 — Ի՞նչ է բերեր:
 — Բուրդ, բամպակ ու ապրուշում:
 — Գինն ի՞նչ է:
 — Գինը կոշկարն է տարեր:
 ԲՆԱ 31

— Լուսունկա քեսի, ուսկո՞ւց կուգաս:
 — Աբրահամու ծովու վերեն:
 — Դուն ղեղին, ձինըդ ղեղին,
 Մորուքդ էկեր գոտետեղին:

ԲՆԱ 31

Դո՛ւլ, դո՛ւլ, դո՛ւլ, տնակնե՛ր,
 Կահլմի քու պատեր,
 Կամար է քու տոներ,
 Դո՛ւլ, դո՛ւլ, դո՛ւլ, տնակնե՛ր:

Տնան շինինք մեզ տաշտին,
 Դադեն էկավ մեզ հաշտին,
 Կիշկա չկանք, ծեն ի տուր մենք էկանք,
 Դո՛ւլ, դո՛ւլ, դո՛ւլ, տնակնե՛ր:

Շինենք մեր տնակներ,
 Պերենք պատի հ'առուներ,
 Յանենք մեր բոստաններ,
 Դո՛ւլ, դո՛ւլ, դո՛ւլ, տնակնե՛ր:

Շինենք մեր փաղիներ,
 Կապենք մեր կոմեշներ,
 Զնչկենք կովաններ, շինենք սեւ, կութաններ,
 Դո՛ւլ, դո՛ւլ, դո՛ւլ, տնակնե՛ր:

Կութան լծենք, վար անենք,
 Սեւ լծենք՝ որսն կրենք,
 Կալ անենք, էրան տանք,
 Խոր ամբարներ լցենք,
 Դո՛ւլ, դո՛ւլ, դո՛ւլ, տնակնե՛ր:

Եկեք շինենք կարմունջներ,
 Մեր պակեր, ճամբխներ,
 Շարենք մեր ամբոցներ,
 Դո՛ւլ, դո՛ւլ, դո՛ւլ, տնակնե՛ր:

Արեք եռթանք պրականեր,
Կարենք, պիբենք կերաններ,
Շինենք մեր տնակներ,
Տնակների հողաներ,
Դո՛ւլ, դո՛ւլ, դո՛ւլ, տնակներ:

Եկեք կնանք մեր տաշտեր,
Ժողովենք առտերի քարեր,
Վարենք, սեցենք դաշտեր,
Դո՛ւլ, դո՛ւլ, դո՛ւլ, տնակներ:

Հա՛մ ասենք, հա՛մ խաղանք,
Յորեն տանենք, աղանք,
Դադեն ալուր մաղա,
Փոխինդ, կաթա շաղղա,
Դո՛ւլ, դո՛ւլ, դո՛ւլ, տնակներ:

Պեր ջանթիկներ լիք արա,
Աշխատանքից մլոլ մարա,
Ջանթիկներ վերցրինք տարանք,
Դո՛ւլ, դո՛ւլ, դո՛ւլ, տնակներ:

Աշուն էր ցոտեր էր,
Հալալներ մաշեր էր,
Դադեն խալալ իջ կարեր,
Դո՛ւլ, դո՛ւլ, դո՛ւլ, տնակներ:

Խաղացինք մենք պոծանք,
Խլսուն էի կիկանք,
Քաթա, փոխինդ կառնենք,
Կառնենք կիկանք,
Դո՛ւլ, դո՛ւլ, դո՛ւլ, տնակներ:

ՀԺԲԱՂԱ 5

754

Խշշի՛, խշշի՛, փարա՛, փարա՛,
Իս էլիմ բոճք սարայ,
Դու էլիս քոշ կտորայ,
Ա՛յ նանա՛յ, տանից դուս իկիյ,

Դուս ահալ, բաբի՛կ, բաբի՛կ,
 Ինքը տիս, ախիկը տիս,
 Բխչկուն ծամարը տիս,
 Ծամերին ծամքողը տիս,
 Բղներուն բեմբակը տիս,
 Չըմըշկներուն գանդարը տիս:
 Ազոպիս
 ԱՐՍ

755

Իշու մորուս էրկու բլութա,
 Խանամի՛ր, խանամի՛ր*,
 Մե՛յ կանաֆիլ, մե՛յ կազիֆա,
 Խանամի՛ր, խանամի՛ր:
 Էշը քյաշեցին վերին էօղեն,
 Ծոեր ժողվան ինոր վերեն,
 Էշը քյաշեցին տախտի պերան,
 Քաղցր պաղարձ դրին պերան,
 Էշն արկցին խուրդու՝ կերան,
 Կողրայքն արին կողվի մերան,
 Ոտքերն արին սուն ու գերան,
 Գելոխ դրին, փաշայ կերան,
 Խանամի՛ր, խանամի՛ր:

Վան
 ՎՍՇԱ 26

756

Ես աս գիշեր դուս ելա,
 Ճնճղնին կճլվլային,
 Կայնեցի մտիկ արի,
 Իրարու գանդատ կանեցին:
 Մեկն ալ մեկալին կըսեր.
 «Ինչ դիժար է մանկան հողին»:
 — Թող ելլե՛ մանկան հողին,
 Թող չելլե՛ աչերն երեսին:
 Ես քաշած ու տեսած եմ,
 Չի տեսնե դուշմանիս աչուին:

Ակն
 ՀԱՃ 449

* Յուրաքանչյուր մեկ տողից հետո կրկնվում է «խանամի՛ր, խանամի՛ր»
 տողը (Մ. Բ.).
 354

Մարի՛կ, քու կարած շապիկդ,
 Կըտրտեր՝ միսս կերեալ:
 Կարե դուն նորեկ շապկեկ,
 Տուր աղբորս ուր առնե ու գա:

Ակն
 ՀԱՃ 488

Սիրուն երեխա, որբ ես մնացեր,
 Քո անբախտ մորը գերի են տարեր,
 Նա գնաց կորա՛վ, էլ ետ չի գալու,
 Էլ ոչ մի անգամ քեզ ծիծ չի տալու:
 Քամին կգա, ժաժ կտա,
 Պախրեն կգա, ծիծ կտա,
 Զա՛ն, դուլում, ջա՛ն, ջա՛ն:

Նոյնմբերյան
 ՀԺՔԱՆԳ

Նայիմ, ողբամ ծնող տղայիս.
 Վա՛յ և եղո՛ւկ ասեմ իմ անձիս.
 Արդ զի՞նչ լինեմ եղուկ եղկելիս,
 Տեսի մեռեալ զոսկեհատ զորդիս:

Զանուշաստ վարդն իմոյ գրկիս
 Խլեցին առին, թալկացա՛վ հոգիս.
 Զիմ գեղեցիկ ոսկե աղավնիս.
 Թըռցուցին չինեն, խոցվեցա՛վ սըրտիկս:

Զքաղցրանձադ սիրուն տատրակիկս,
 Մահուր բազան էղարկ խոցեցա՛վ գիս,
 Զիմ քաղցրաձա՛յն արտուտիկ ձագիկս,
 Առեալ թռա՛ն ի վեր, ի երկինս:

Զիմ ծաղկալի կանաչ նըռնենիս
 Կարկտահար արին դեմ աչիցս,
 Զիմ կարմրացեալ խնծորն ի ծառիս
 Զանուշաստն ի մեջ տերեխիս:

Զիմ գեղեցիկ, ծաղկեալ նըշենիս
Թոթափեցին անստուգ արին զիս,
Հարցալ ձըգեցին ի վերա երկրի,
Կոխան արարին հողոյ տապանին:

Ո՛հ, զի՞նչ լինեմ եղուկ հղկելիս,
Շատ տրամոլթունք պատեցին զիս.
Արդ, տե՛ր, ընկալ զհոգի տղայիս
Եւ հանդս ի լուսեղէն երկինս:

ՔՀՄ 141

760

Կազվուն ձագը տանին, մարը կու ճշե,
Գիշեր-ցորեկ կասկամ կուլի, կու կանչե.
Կանչե՛, հե՛յ մարիկ, կանչե՛,
Ատ խտար կանչելո ալ ի՞նչ է:

Ակն

ՀԱՃ 449

761

Իմ խելեմքեր որդեկ, խելեմքեր,
Խելեմիդ մատներն է թափեր,
Խելեմիդ մատներն է թափեր,
Տիվիթիդ քովիկն է նեխեր:

Ակն

ՀԱՃ 450

762

Եկայք, սիրելիքս ամեն,
Զհղկելի գերիս ողբացեք.
Վասն այս ողբալոյս պատճառն,
Կաղաչեմ, զիս մի մեղադրեք:

Քույրք և՛ հղբայրք, դուք միտ դեք,
Զձեզ խնդրեմ՝ ինձի լըսեցեք.
Հետ իմ սիրական որդույս,
Զհնեհար, զիս մի բաժանեք:
Ա՛յ իմ սիրական հղբարք,
Իմ որդուս դուք գին կըտրեցեք,
Զհողիս իմ որդուս փոխհան
Ես կու տամ՝ զորդիս զընեցեք:

Ա՛յ իմ աննըման որդի,
Մեկ խոսե՛ ո՞ր տեղըդ ցաւի,
Շուտով քեզ հեքիմ բերեմ,
Շար անեմ, որ ցաւդ անցանի:

Ա՛յ իմ գեղեցիկ որդի,
Քո օրերտ արե նըմանի,
Այսօր հանց խաւար պատեց,
Որ բընաւ իսկի չիրեհի:

Ա՛յ իմ նազելի որդի,
Գեղեցիկ ծաղիկ նըռնենի,
Այսօր տերեւթափ եղար,
Գոյնտ քո դարձաւ մեռելի:

763

Լաճու մեր, Լաճու մեր ելնի կին,
Լաճու մոր, Լաճու մոր կանդմ կոտրեք,
Աղջկան մոր, աղջկան մոր անխամ վռուշ,
Աղջկան մոր, աղջկան մոր կապուտ մինայ,
Վարդ խոտոտա՛ Լաճ ի պերե, Լաճ,
Շարբաթ արեք՝ Լաճ ի պերե, Լաճ,
Անդրե տֆիկ, քյա՛ծ ի պիրե, քյա՛ծ,
Ծաւրե վռուշ, քյա՛ծ ի պիրե, քյա՛ծ:

ԳԱՒՏ 1

764

Լաճու մոր տարեք օտեն ջամ փենճարեն,
Լաճ ի պերե, Լաճ,
Աղջկա մոր տարեք փակյախ կու ալիլի,
Քա՛ծ ի պիրի, քա՛ծ,
Լաճու մոր տարեք էգին վարդեր քաղի,
Աղջկա մոր՝ սոխ խտըկի, աչք կըծըվծա,
Լաճու մոր տվեք շարպաթ անուշ խմի,
Աղջկա մոր տվեք պաղ լակ, անխամ վռուշ,
Լաճու մոր պիրեք զարպաֆ, կութնի ոսկի,
Աղջկա մոր՝ կալոշ բոթին, ճըտնոց, քամար,
Աղջկա մոր՝ մազե լատան, անտակ սոլեր,
Քա՛ծ ի պիրե, քա՛ծ:

Վան

ԱՀԺԹ 103

Այ իմ սիրական որդի,
 Երբ որ քո քաղցր արմաւենի,
 Հանցել, չորացեր այսօր,
 Որ բընաւ իսկի շերեի:

Այ իմ պատուական որդի,
 Դու բոլոր կանանչ վարդենի,
 Երբ ըզքեզ այգակես տեսայ,
 Թող երկու աչքըս խաւարի:

Այ իմ պատելի որդի,
 Փեսութեան էիր արժանի,
 Այսօր հաքսաննացւ. բոխան՝
 Կըտաւօյ ըզքեզ պատեցին:

Այ իմ գեղեցիկ որդի,
 Դու էիր ումեզ իմ սըրտիս,
 Յայսօր զքեզ ծոցոյս առին,
 Քաղեցին զիմ շունչս ու հոգիս:

Այ իմ սիրական ձագուկ,
 Գեղեցիկ ոսկի աղանի,
 Այսօր խոցեցան սըրտիկս,
 Որ ըզքեզ ձեռացս թըռուցի:

Այ իմ ճարտարախոս որդի,
 Քաղցրաձայն նըման տատրակի,
 Այսօր հանց կապեր լեզւավոր,
 Որ բընաւ իսկի չի խոսեր:

Այ իմ սիրական գառնուկ,
 Իմ ճարակ հոգոյս ու հոգի,
 Ես այլ կու մեռնիմ հետ քեզ՝
 Չեմ մընար յերկրիս կենդանի:

Որդի՝

Այ խեղճ, ողորմելի մարիկ,
 Քանի՞ լաս ողորմ ու գերի,
 Գընայ, համբեր տուր սըրտիտ,
 Թե չէ՝ քեզ դիժար կու լինի:

Հայիֆ, որ խըղճուկ մեռայ,
Զի հասալ սըրտիս մուրատին,
Շատ հասրեթ կայր իմ սըրտին.
Ամենեն մահրում մընացի:

Բայց ես աղաչեմ ի քեն,
Հարադատ մարիկ ցանկալի,
Բանիկ մի խնդրեմ ի քեն,
Թէ խօսքունքս ի քեզ անցանի:

Զաղքատս և զպանդուխտս երկրի
Կերակրես անձանձրանալի,
Տըրօք և ողորմութեամբ
Զիս յիշել տաս պատարագի:

Յոյս՝ աստուածածին անես,
Բարեխոս է նա միշտ բարի,
Եւ զիւր միածին որդին
Աղաչէ, որ մեղ ողորմի:

ՄԺԵՄ 360

766

Արեն իջավ վեր ծովուն,
Ծովիկն կտրավ ձու արուն,
Աչքեր խփի իմ սիրուն,
Խետ արևուն քաշի քուն:
Նանի՜կ, նա՛, տանանե՛ր,
Սիրունիկս շո՛ւտ ջոջաներ:

Աստղեր ելան պճպճուն,
Լուսնակ շողաց շողշողուն,
Օրո՛ր, տա՛ր-տա՛ր, ի՛մ սիրուն,
Հետ աստղերուն քաղի քուն:
Նանի՜կ, նա՛, տանանե՛ր,
Շո՛ւտ ջոջաներ իմ ծիծեռնիկ:

Վան
ԳԹԶ

- ԱԲՍ—Ս. Սարգսյանց, Ազդեցնոց բարբառը (զոկերի լեզուն), Մոսկվա, 1883:
- ԱԳԳ—Մ. Գաբրիելյան, Ակնա զավառաբարբառը և արդի հայերեն լեզուն, Վիեննա, 1912:
- ԱԴՄ—Վ. Տ. Մինասյան, Անգիր դպրութիւն և առակը, Կ. Պոլիս, 1893:
- ԱՏ—Անահիտ, Հանդէս ամսօրեա, Փարիզ, 1907:
- ԱԵԳ—Գաժառ-Փաթիպա, Ազգային երգարան հայոց, Պետերբուրգ, 1856:
- ԱԶՏ—Գ. Տիգրանեան, Առածը, ասացուածք և զրույցը հայոց նոր-նախիշեանի, Ռոստով (Դոնի վրա), 1892:
- ԱԽԶ—Տ. Զիթունի, Արեւելյան խաղաշխարհ, տոհմիկ խաղեր և ժամանցներ, Ա. Բ. Դ. Կ. Պոլիս, 1919:
- ԱՀԱ—Ազգազրական հանդես, առաջին տարի, Ա. զիրք, Շուշի, 1896:
- ԱՀԲ—Ազգազրական հանդես, երկրորդ տարի, Բ. զիրք, Թիֆլիս, 1897:
- ԱՀԳ, ԱՀԴ—Ազգազրական հանդես, երրորդ տարի, Գ. Դ. զիրք, Թիֆլիս, 1898:
- ԱՀԵ—Ազգազրական հանդես, չորրորդ տարի, Ե. զիրք, Թիֆլիս, 1899:
- ԱՀԶ—Ազգազրական հանդես, հինգերորդ տարի, Ղ. զիրք, Թիֆլիս, 1900:
- ԱՀԷ—Ը—Ազգազրական հանդես, վեցերորդ տարի, Է. և Ը. զիրք, Թիֆլիս, 1901:
- ԱՀԹ—Ազգազրական հանդես, յոթերորդ տարի, Թ. զիրք, Թիֆլիս, 1902:
- ԱՀԺԱ, ԱՀԺԲ—Ազգազրական հանդես, իններորդ տարի, ԺԱ. ԺԲ. զիրք, Թիֆլիս, 1904:
- ԱՀԺԵ, ԱՀԺԷ, ԱՀԺԸ—Ազգազրական հանդես, տասնմեկերորդ տարի, ԺԵ. ԺԷ. ԺԸ. զիրք, Թիֆլիս, 1908:
- ԱՀԺԹ—Ազգազրական հանդես, տասներկուերորդ տարի, ԺԹ. զիրք, Թիֆլիս, 1910:
- ԱՍԱ—Արաքս, պատկերազարդ հանդես, Թիֆլիս, 1888, № 2:
- ԱՍԲ—Արաքս, պատկերազարդ հանդես, 1889, զիրք Բ, 61:
- ԱՐ—Արարատ, Էջմիածին, 1909, № 7—8:
- ԱՔԱ—Արձագանք, զրական քաղաքական շաբաթաթերթ, Թիֆլիս, 1894, № 1:
- ԱՔԲ—Արձագանք, զրական քաղաքական շաբաթաթերթ, Թիֆլիս, 1895, № 5:
- ԱՔԳ—Արձագանք, զրական քաղաքական շաբաթաթերթ, Թիֆլիս, 1895, № 26:
- ԲՆԱ—Բյուրակն, շաբ. թաթերթ, Կ. Պոլիս, 1898, № 15:
- ԲՆԲ—Բյուրակն, շաբ. թաթերթ, Կ. Պոլիս, 1899, № 31:
- ԲՆԳ—Բյուրակն, շաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս, 1900, № 15:
- ԲՍԳԳ—Բառագիրք սերաստահայ զավառակովի, Կ. Գաբրիելյան, երուսաղեմ, 1952:
- ԳԱ—Գրիգորիս Աղթամարցի, ուսումնասիրութիւն, քննական բնագրեր և ծանոթ-թարգմտութիւններ, Մ. Ավդալբեկյան, Երևան, 1963:
- ԳԱԱ—Ռ. Գրիգորյանի անձնական արխիվ:
- ԳԱԻՏ—Տեղեկագիր, Հիւսէ զիտ. և արվեստի ինստիտուտի, Երևան, 1926, № 1:
- ԳԲԱ—Հ. Աճառյան, Գավառական բառարան, Թիֆլիս, 1913:
- ԳԹԱ—ՀՍՍՀ գրականութեան և արվեստի թանգարան, Թ. Ազատյանի ֆ., 177, 236:
- ԳԹԶ—Նույնը, Տ. Զիթունու ֆոնդ, 1, գործ 6:

- ԳԹԲ— ՀՍՍՀ գրականության և արվեստի թանգարան, Ս. Քամալյանի ֆոնդ, 2-րդ, 3-րդ գործ, № 15:
- ԳԺՏԱ— Մ. Աբեղյան, Գուսանական ժողովրդական տաղեր, Երևան, 1940:
- ՆԱԽԳ— Երգեր, առակներ, հանելուկներ, թերահավատություններ հոտորչություն, հավաքեց Հ. Մ. Հ. Գավառացի, Տփլիս, 1903:
- ԷԱԺԱ— Էմիլյան ազգագրական ժողովածու, գ. Ա, Մոսկվա—Ալեքսանդրապոլ, 1901:
- ԷԱԺԶ— Նույնը, գիրք 2, Մոսկվա—Վաղարշապատ, 1906:
- ԹՄԿԱ— Գ. Տեղ-Ալեքսանդրյան, Թիֆլիսեցոց մտավոր կյանքը, մասն 1, Թիֆլիս, 1885:
- ԺԵ— Ժողովրդական երգարան, Վաշինգտոն—Բոստոն:
- ԺԵԱ— Մ. Աբեղյան, Ժողովրդական խաղիկներ, Երևան, 1940:
- ԺԵԲ— Ժողովրդական խաղեր, ձևագիր ժողովածու Վ. Բոլոյանի:
- ԼԲ— Լուսա, գրական հանդես, Գ տարի, Բ գիրք, Թիֆլիս, 1898:
- ՀԵ— Հանդես ամսօրյա, Վիեննա, 1937:
- ՀԱԱ— Ս. Հարությունյան, «Ղ. Ղուկասյանի շրջանի Ղազանչի գյուղի ժող. երգեր, հավատալիքներ» (անձնական արխիվ):
- ՀԱԸ— Հ. Ծանիկևան, Հնութիւնք Ակնայ, Թիֆլիս, 1895:
- ՀԲԲԱ— Ս. Վ. Ամատունի, Հայոց բառ ու բան, Վաղարշապատ, 1912:
- ՀԳԺԵԱ— Մ. Աբեղյան, Հին գուսանական ժողովրդական երգեր, Երևան, 1931:
- ՀԲՄ— Ս. Մալխասյանց, Հայերեն բացատրական բառարան, Երևան, 1945:
- ՀԵԱ— Ղ. Ալիշան, Հայոց երգը ուսմականը, Վենետիկ, 1852:
- ՀԶՄ— Ա. Մնացականյան, Հայկական դարգարվեստ, Երևան, 1955:
- ՀԺԱՆ— Տ. Նավասարդյան, Հայ ժողովրդական ավանդություններ, Երևան, 1883:
- ՀԺԲԱ— Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի ժողովրդական բանահյուսության արխիվ, Ա. Աթաբեկյանի ֆոնդ, 1-ին, 2-րդ:
- ՀԺԲԱԲ— Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի ժողովրդական բանահյուսության արխիվ, Վ. Բոլոյանի ֆոնդ, 6-րդ, № 18:
- ՀԺԲԱԳ— Նույնը, Բ. Գրիգորյանի ֆոնդ, Բասարգեղաբի ժողովրդական բանահյուսություն (ձեռ. ժողովածու):
- ՀԺԲԱԵ— Նույնը, Օ. Եգանյանի ֆոնդ, Ղարադաղի ժողովրդական բանահյուսություն (ձեռ. ժողովածու):
- ՀԺԲԱԹ— Նույնը, Գ. Թարվերդյանի ֆոնդ, 5-րդ, № 3, 11:
- ՀԺԲԱԻ— Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի ժողովրդական բանահյուսության արխիվ: Անհայտ բանահավաքներ, Իսրայելյանի ֆոնդ:
- ՀԺԲԱԽ— Նույնը, Ս. Խանդաղյանի ֆոնդ, 1-ին, № 1:
- ՀԺԲԱԽԱ— Նույնը, բանահյուսական խմբարշավ (Աշտարակ), ֆոնդ 2-րդ, № 3:
- ՀԺԲԱՂԱ— Նույնը, Ա. Ղանալանյանի ֆոնդ, 3-րդ, № 4:
- ՀԺԲԱՄ— Նույնը, Ս. Մովսիսյանի ֆոնդ, 1-ին, № 6:
- ՀԺԲԱՆ— Նույնը, Ա. Նազիկյանի ֆոնդ (ձեռագիր ժողովածու):
- ՀԺԲԱՆԱ— Նույնը, Տ. Նավասարդյանի ֆոնդ, 1-ին, № 1:
- ՀԺԲԱՆԲ— Նույնը, 2-րդ, № 2:
- ՀԺԲԱՆԳ— Նույնը, 3-րդ, №Ն 3, 8, 33, 41:
- ՀԺԲԱՇ— Նույնը, Ս. Շալջյանի ֆոնդ, 1-ին, № 5:
- ՀԺԲԱՍ— Նույնը, Մ. Սիմոնյանի ֆոնդ, «Կիրովականի ժողովրդական բանահյուսությունը» (ձեռ. ժողովածու):
- ՀԺԲԱՍՎ— Նույնը, Վ. Սվաղյանի «Եջևան, Գոնի Ռոստոմի ժող. բանահյուսությունը» (ձեռ. ժողովածուներ):

ՀԺԵ— Հայ ժողովրդական երգարան, Նյու-Յորք, 1940:

ՀԺԵՊՄ— Հայ ժողովրդական երգեր, պարեր, Ս. Մելիքյան, Երևան, 1952:

ՀԺՀՆ— Տ. Նավասարդյան, Հայ ժող. հեթանոսներ, գիրք 8-րդ, Թիֆլիս, 1894:

ՀԺԹՆ— Նույնը, գիրք 9-րդ, Թիֆլիս, 1894:

ՀԺՀԺՀ— Նույնը, գիրք 10-րդ, Թիֆլիս, 1903:

ՀԺՊԵՄ— Մ. Մկրտչյան, Հայ ժող. պանդխտության երգեր, Երևան, 1961:

ՀՀԱ— Ղ. Ալիշան, Հին հավատք կամ հեթանոսական կրոնը հայոց, Վենետիկ, 1895:

ՀՀՍ— Համով հոտով, երկասերեց Գ. Վ. Սրվանձախանց, Կ. Պոլիս, 1884:

ՀՄԿԱ— Ա. Աղաբաբյան, Հավաքարցոց մտավոր կյանքը, Թիֆլիս, 1901:

ՀՊԵ— Մ. Խորենացի, Հայոց պատմություն, Երևան, 1961:

ՀՏՎՊ— Հ. Ե. Վ. Պողոսյան, Համբարձման տոնը և հայ ժողովրդի վիճակախաղը՝ Վիեննա, 1952:

ՄԵԱ— Ն. Մկրտչյան, անձնական արխիվ, Սիվրի-Հիսարի ժող. բանահյուսու-
թյունը (ձեռագիր):

ՄԲԱ— Հ. Աճառյան, Մանկական բարբառ:

ՄԺԵՄ— Ա. Մնացականյան, Հայկական միջնադարյան ժողովրդական երգեր,
Երևան, 1956:

ՄՀ— Մեղու Հայաստանի, լրագիր, 1885, № 62:

ՄՀԱ— Նույնը, 1880, № 3:

ՄՀԲ— Նույնը, 1874, № 3:

ՄՍ— Մանանա, ժողովակց և ի լոյս էած Գ. Վ. Սրուանձախանց, Կ. Պոլիս, 1876:

ՆԴ— Նոր-դար, քաղաքական և զրական լրագիր, Թիֆլիս, 1890, № 1:

ՆՆԲՓ— Խ. Փորբշեյան, Նոր Նախիջևանի հայ ժող. բանահյուսությունը, Երևան, 1965:

ՆՏՏՊ— Հ. Ե. Վ. Պողոսյան, Նոր տարվա տոնը հին և նոր Հայոց բով, Վիեննա,
1952:

ՉՀԲԵ— Ա. Երեմյան, Չհարմահալի հայ ժողովրդական բանահյուսությունը,
Վիեննա, 1923:

ՊԹԱՍ— Պատմության թանգարանի արխիվ, Հ. Սվաչյանի ֆոնդ, 106:

ՊԹԼ— Նույնը, Ե. Լալայանի ֆոնդ, ժողովրդական խաղեր, 65:

ՊՎՍ— Ա. Տեր-Սարգսենց, Պանդուխտ վանքին, Կ. Պոլիս, 1875(6):

ՌՄԲ— Ա. Բրուտյան, Ռամկական մրմունջներ, Ալեքսանդրապոլ, 1895:

ՍԿ— Եղ. Կարապետյան, Սասուն, Երևան, 1962:

ՎՍԾԱ— Վանա սաղ, ժողովեց Գ. Շերենց, մաս 1, Թիֆլիս, 1885:

ՎՍԾԲ— Նույնը, մաս 2-րդ, Թիֆլիս, 1899:

ՏԽ— Արտ. Տեր-Խաչատրյան, Տարոն, Հավաքածու ժող. երգերու, Բելյուսթ, 1950:

ՏԽՄ— Ալ. Մխիթարյանց, Տաղեր ու խաղեր, Ալեքսանդրապոլ, 1900:

ՓԳ— Փորձ, միամսյա հանդես, Տիֆլիս, 1879, № 3:

ՓԺԲՀ— Գ. Ս. Հովսեփյան, Փշրանքներ ժող. բանահյուսությունից, Թիֆլիս, 1892:

ՔՀՄ— Մ. Միանասրյանց, Քնար հայկական, Ս. Պետերբուրգ, 1868:

* * *

Թ. Բ.— Թարգմանություն բանահավաքի:

Թ. Կ.— Թարգմանություն կաղմոդի:

Ծ. Ա.— Ծանոթություն ասացողի:

Ծ. Բ.— Ծանոթություն բանահավաքի:

Ծ. Կ.— Ծանոթություն կաղմոդի:

ՀՄՄՏ— Համեմատիր:

Ե Ա Ն Ո Թ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն Ն Ե Ր

Մանոթագրութիւնների համարակալման մեջ առաջին թվանշանը երգերի բնագրերի համարն է, իսկ նրանից հետո դրվող փոքր թվանշանը՝ ծանոթագրութեան համարը: Մանոթագրութեան էն ոչ բոլոր երգերը:

Մանոթագրութիւններում ըստ հնարավորին տրվում են բացատրութիւններ երգերում առկա ազգագրական և այլ կարգի հարցերի մասին:

Երգերի բնագրերի տակ տրված են սկզբնաղբյուրները՝ համառոտագրութեամբ, իսկ ծանոթագրութիւնների մեջ՝ տեղեկանք հրատարակութիւնների, ասացողի և զրաւողի մասին: Երգերի հետ կապված բոլոր տեղեկութիւնները, որ թուղի են բանահավաքները, բերվում են անփոփոխ:

«Խաղերգեր» բաժնի ծանոթագրութիւններում տրվում է խաղերի նկարագիրը: Որոշ խաղերգերի նկարագիրը պահպանված չեն, այդ մասին ևս հիշվում է ծանոթագրութիւններում: Մանոթագրութեան մեկ համարի տակ հիմնականում համարման տրված են այն երգերը, որոնք կատարվում են միեւնոյն խաղի ժամանակ:

Երբեմն բանահավաքը խաղի նկարագիրը չի տալիս, այդ դեպքում երգերի խմբավորումը կատարվում է նրանց արտաքին և ներքին ընդհանրութեան և նմանութեան հիմքի վրա:

1. Ակնա այս օրորոցային երգը գրի է առել Տ. Վ. Պալյանը: Այն տպագրվել է նաև Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 243:

2. Տպագրվել է նաև Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 245:

3. Տպագրվել է նաև Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 243:

4. Տպագրվել է Գ. Վ. Սրվանձատյանցի «Համով հոտով» ժողովածուում, անշնան փոփոխութիւններով, 1884 թ. և ապա 1904 թ., սակայն այն մեկ ընդարձակ օրորոցային երգի մի բառակն է (տե՛ս ՀՀՍ 293 և 322): Երգը տպագրվել է նաև Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, էջ 247:

5. Տպագրվել է նաև Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 243, Հ. Ծանիկյանի «Հնութիւնք Ակնայ» ժողովածուում բերվում է նաև օրորոցային երգերի նոտագրված մեղեդին:

51. Բանահավաք-հրատարակիչ Հ. Ծանիկյանը գրում է.

«Բայերու եմ»-ին տեղ «իմ» կգործածվի, ինչպես և «չիմ—չեմ», «անեմ—ընեմ», «առեմ—առնեմ» և այլն, նաև «ուր—որ», «ուշ—ուշ», «տաղ» հոգը: Ակն» օրորների շարքում հանդիպում ենք ստացական չ հոգի տարրեր գրութիւնների, առաջնորդվելով Ծանիկյանի նշածով և միօրինակութեան նպատակով ընդունում ենք «Տ» ձևը:

Ճանիկյանը նշում է նաև, որ Ակնա օրորների շարքը դրի է առել և իրեն ապարկել նահվեճյանը (տե՛ս ՀԱԾ, 413):

6. Տպագրվել է «Բյուրակն» շաբաթաթերթի 1898 թ. № 33 (602), Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 243:

7. Տպագրվել է «Բյուրակն» շաբաթաթերթի 1898 թ. № 33 (602) և Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 244:

8. Տպագրվել է Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 245:

9. Երգի վերջին հրեք տողը հայտնի օրորոցային մոտիվն է, որին ավելանալով նախորդող քառյակը, դարձել է ընդարձակ օրորոցային երգ: Տե՛ս Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր», էջ՝ 420: Տե՛ս նաև Լրգեր 5, 6 և այլն:

10. Տպագրվել է Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 245:

11. Տպագրվել է Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 246:

11₁. Երգը օրհանր-օրոր է: Այսպիսի երանդավորումը բնորոշ է մանկական օրորոցային երգատեսակներին:

12. Տպագրվել է Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 248:

13. Ակնա օրորների շարքում այս երգը աչքի է ընկնում յուր փոխաբերական երանգով, ուր բլրույի և ձագերի պատկերով՝ մայրն իրեն և մանկանը նկատի ունի: Հմմտ. Հ. Ճանիկյան, Հնութիւնը Ակնա, էջ 410, ուր ևս նույն տրամադրութիւնն է արտահայտված:

14. Տե՛ս ծանոթ. 11₁:

15. Տպագրվել է Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 246:

16. Երգը տպագրված է նաև Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 246:

16₁. Ըստ բանահավաքի «գլխիա» բառը պարսկերեն է և նշանակում է դուցե, զգուշանալ, հնարավոր է նաև, որ նա անձնական դերանվան զրաբար հայցական հոլովը՝ «գնա շխոռոցնեմ» և կամ «գլի նա շխոռոցնեմ» ձևը լինի:

17. Տպագրվել է նաև Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 245:

17₁. Տե՛ս ծանոթ. 11₁:

21. Տպագրվել է «Բյուրակն» շաբաթաթերթում, 1898, № 33 (602), ապա Գ. վ. Սրվանձտյանցի «Համով հոտով» ժողովածուում՝ մեկ ընդարձակ օրորոցայինի մեջ հիշվում է նաև այս քառյակը. տե՛ս էջ 293 և վերջապես Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղերում», Երևան, 1940, էջ 247:

21₁. Բանահավաք-հրատարակիչ Հ. Ճանիկյանը գրում է.

«Ակնում՝ օրրանները 2 տեսակ են՝ եղել. մին ծանոթ կախ օրրանն է, որտե՛ր երկու մեջտեղը կտավով մի պատած և կարած և սորա մեջ կես կանգուն լայն ուռթյամբ և մեկ կանգուն երկաթուղիով տախտակ մը դրած է, որով երկու չվանե իրարմե բացվելով մանկանն տնակին հատակն կկաղմե: Տախտակին վրա է հողլաթն և սորա մեջ կտնեն մաղած հող, ձմեռն տաքացած, զոր շորով կփաթթեն, գլխին կողմը բարձ մը կզենեն, մանուկն կապուկեցնեն և փորրիկ վերմակն վրան

ձեռնով օրրոց կապովն կիսաթիկն: Իսկ մյուս տեսակն դետնի վրա «տախտակն օրրան» կոչվածն է, որ փոխադրելի է ուր և կամին: Այս վերջին տեսակը Կ. Պոլսից ծանոթ օրրանին: Ինչ ձևն է, իսկ կահավորումն նույն են ընդ առաջնոյն:

22. Տպագրվել է նաև Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 247:

25. Այս քառատողը աղոթք է՝ շարը «խափանելու» նպատակով ասված, որը, ինչպես կարելի է նկատել երգի հինց առաջին տողից, օրորի միջոցով է ասվում: Երգի 5, 6, 7 տողերը տե՛ս նաև Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուի № 29-ը երգը:

25₁. Այս քառյակը տպագրվել է Գ. Սրվանձուլանցի «Համով հոտով» ժողովածուի մեկ ընդարձակ օրորոցայինում (տե՛ս ՀՀ 293):

26. Տպագրվել է Մ. Արեղյանի «Գուսանական ժողովրդական տաղեր» ժողովածուում, Երևան, 1940, էջ 247:

28. Տե՛ս ծանոթ. № 11₁:

30. Օրորոցային աղոթք է:

31. Ըստ բանահավաքի տվյալների, երգում կատարված են ուղղադրական մասնակի փոփոխություններ:

35. Երգը վարդապետ է մի քանի երգերի միակցումից, որոնք են 21, 34 և այլն, սակայն երգերի ներքին տրամաբանական կապը հիմք է տալիս ամբողջական երգ համարելու և այդ տեսքով էլ ժողովածուում դնելու:

38. Երգը տպագրվել է Հ. Ծանիկյանի «Հնութիւնք Ակնայ» ժողովածուում, ինչպես նաև «Բյուրակն» շաբաթաթիկերի 1895 թ. № 3-ում:

38₁. Երգը կազմված է մի շարք օրորների միահյուսումից. ներքին տրամաբանական և կառուցվածքային միատարրության հենքի վրա — 4, 20, 21, 24 և այլն օրորներից և (15—18 տողերը) պանդխտության մեկ տաղից (ՀՀ 293): Երգերը միահյուսող կապը կրկնելոյն է: Երգը կենցաղավարել է այս ձևով և ժողովածուում այն տրվում է նույնությամբ, մանավանդ հայտնի է, որ ընդարձակ ժողովրդական երգը առաջանում է իր հիմնական տարբերակը կազմող քառատողից, 6-յակի և այլն:

39. Տպագրվում է առաջին անգամ:

«Ասաց Խոսրով Մարտիրոսյան, 65 տ. ծերուկ, անգրագետ, վանի Մլրստան դուղացի, այժմ Բալսուրդ գյուղում ծխախոտագործ» (Մ. Բ.):

40. Ըստ բանահավաք-հրատարակիչ Ս. Հայկունու, երգը գրի է առնված «Բնիկ ակներիցի Մարիցա Մաքսուտյանից, որը 12 տարի Կ. Պոլիս է ապրած»:

40₁. Երգը տաղաչափական և ներքին ընդհանրության հենքի վրա միահյուսված մի շարք օրորներից է առաջացել, նրանց կապող ընդհանուր մոմենտը օրհնանքի տրամադրությունն է:

42. Երգը հայօրորների այն երգերի շարքին է պատկանում, որոնք իրենց էությունը չեն առնչվում մանկան հուղաշխարհին, այլ միայն արտահայտում են գեղջկուհի մոր սրտին ծանրացած վիշտն ու տրտմությունը: Այսպիսի օրորները միայն կրկներգերով են ծառայում մանկանը:

42 ա. Ինչպես դժվար չէ նկատել, երգը կազմված է ժողովրդական խաղիկների միահյուսումից և կրկներգերի հավելումով դարձել է օրորոցային: Երգի համարյա բոլոր քառյակների ղուգահեռներին հանդիպում ենք «Ժողովրդական խա-

դիկներ» ժողովածուում: Տե՛ս Մ. Արևելյանի ժես, էջ 125, 523 և այլն (տե՛ս նաև ծանոթ. 42):

45. «Ասացող» Կ. Բարսեղյան, ալաշկերտցի, այժմ Երևան քաղաքի բնակիչ: 65 տ.» (Մ. Բ.):

46. Այս օրոքացայինը տպագրվել է Ա. Մնացականյանի «Հայկական միջնադարյան ժողովրդական երգեր» ժողովածուում, 1956 թ.:

47. «Ասաց» Վ. Վարդանյան, 1936 թ.» (Մ. Բ.):

49. Ըստ բանահավաք-հրատարակիչ Ս. Հայկունու՝ «Թիմարա Կյուսենեց գյուղի օրոք է, ասացող՝ Խոսո Սարգսյան» (Մ. Բ.):

51. Ըստ բանահավաք-հրատարակիչ Ս. Մովսիսյանի տեղեկության, երգը գրի է առնվել Մշո դաշտի Հունան գյուղի բնակիչ Ռեհան Մանուկյանից, Ալեքսանդրապոլում, 1921 թ.:

52. Երգը բնագրում ունի «Օրսանգյուլ» վերնագիրը, հետևելով ժողովածուի կազմման մեր սկզբունքին՝ վերնագրերը չենք դնում, քանի որ վերջիններս երբեմն պայմանական են: Այս և մյուս բոլոր երգերը գուրու են գրված «Աղագզրական հանդեսի» 1904 թ. քսանմեկերորդ գրքից. բանահավաք Ե. Լալայանը թողել է հետևյալ ծանոթությունը. «եղիշե Մելեքյան-երզնկյան, որ ինձ հանձնեց արժ. Եղիշիկ քահանա Երզնկյանը, Եղիշե Երզնկյանը ծնվել է Հաղբատում, 1855 թ., կրթվել ներսիսյան դպրոցում և մոտ տասն տարի ուսուցչություն արել Բորչալուի Օձուն, Շնուղ և Հաղբատ գյուղերում, ապա ցանկացել է վարձապետ ձեռնադրվել և Հաղբատի վանքի միաբան կարգվել, բայց ձեռնադրության հրամանն ստացած օրը մեռել է, ինքզինքն էլ նույն վանքի գավթում: Երջանկահիշատակ հանգուցյալը 10-ամյա ուսուցչական պաշտոնակատարության ընթացքում գրի է առել ժողովրդական բանավոր գրականության վերաբերյալ բազմաթիվ նյութեր... Ես բազմիցս այդ ժողովածուից ինչ որ չունեի, ունեցածներս էլ համեմատեցի նրանց հետ, բուն ժողովրդականը վերականգնելու համար:

Պ. Պ. Սենեքերիմ Տեր-Սահակյան՝ ազարակցի, Եղիշե Զաքարյան՝ սանահինցի, Աշխարհբեկ և Պապա Քալանթարյաններ՝ արզուեցի, Արմենակ Մամիկոնյան՝ գսեղացի, Գեղամ Տեր-Խաչատրյան՝ օձնեցի և մի քանի այլ անձեր, յուրաքանչյուրը իր գյուղում հավաքեց իմ խնդրով և ինձ համար բանավոր գրականության վերաբերյալ նյութեր» (ԱՀԺԱ 34):

52 բ. Ժողովածուում երգին կից ներկայացվում է նաև մեղեդին նոտագրված. տե՛ս ՀԺԵՊՍ, 133:

54. Երգը գրի է առնված Թրիլիսիում, 1929 թ. գեկտեմբերի 9-ին (Մ. Բ.):

56. Բանահավաք-հրատարակիչ Ս. Հայկունին գրում է.

«Մի գյուղացի հարսի հոր տունը դարձ են տանում, հարսը հոր տունը մի ամիս մնալուց հետո, սկեսրալը գալիս է և վերադարձնում: Ծանապարհին հարսի երկունքը սկսվում է, նա սկեսրալին հասկացնում է, թե՛ իբր ծարավ է, ուզում է չուր խմել, իջնում է ձիուց և մի քարի տակ ծնում երեխային, փաթաթում թողնում այնտեղ, ճանապարհը շարունակում, տուն հասնում և վերոհիշյալ երգը անընդհատ կրկնում է: Մի տարի հետո, երբ նորից վերադառնում է հոր տունը, երեխային ողջ և մեծացած է գտնում, այդ դեպքը, որ լսում է սկեսուրը, համբուրում է հարսի երեսները, որ մալրական սիրտը զոհել է առաքինության համար:»

57. Ըստ ասացողի տվյալների՝ «եռալու-թուրքի կովու վախտ, կի թուրքեր քալիան վեր գեղին, մերն ուր մանուկն ուրացավ, թուրքինք տուն տեղ ու էրեխա, փախանք»:

Ասացող՝ ալաշկերտցի, այժմ Բասարզեհար գյուղի բնակիչ Կ. Բարսեղյան (Մ. Բ.):

58. Ըստ բանահավաք Ս. Խանդանդյանի տեղեկության, «երզը գրի է առնված դամառվեցի Սոփի Գրիգորյանից, 45 տ., Զուլֆա տանող զնացքի մեջ: Իր ասելով շատ երգեր գիտե, բայց զնացքում չուզեց ասել: Կիսազրագետ է, նիհար, քիթը հաստ, աչքերը փոս, 5 երեխամայր»:

59. Դիարբերիբի հայօրոր: Այս բարբառում «ը» որոշիչ հոգը փոխվում է «լ»-ի. այսպես՝ օրսան—օրանէ, բերանը—բերանէ և այլն (Մ. Բ.):

59₁. Ի հայս սովորություն կար և հավատք, իբր թև երեխային քնեցնելիս միտքյան մեջ չարքսը խփում են, այդ պատճառով էլ մտավախ մայրը մանկանք քնեցնելիս և արթնացնելիս խաչ է հանում ու աստված հիշում (Մ. Կ.):

60. Այս երգը իր մեջ ունի ժողովրդական խաղիկներից: Տե՛ս ԺԽԱ 1396—1401:

61. Մոկաց Սևա գյուղի օրոր-չարխափան աղոթքի տողերով: Ասացող՝ կույ՝ Մանուշակ Մելքոնյան (Մ. Բ.):

63. Այս օրորոցայինը ունի օրհնանքի և անեծքի տարրեր:

63₁. Ժողովրդական տան գմբեթավոր փայտաշեն ծածկ, գլխատուն, դռնեկուն և այլն:

64. Ժողովրդական խաղիկների զուգակցումից առաջացած մանկան օրորոցային: Տե՛ս ԺԽԱ 352, 482 և այլն:

68. Համաձայն բանահավաքի տեղեկության, երգը վերցված է զրաշար Հասրուլյուն Ավչյանի «Նիստ ու կաց խոյեցոց» անտիպ ուսումնասիրությունից:

Բանահավաքը նշում է նաև, որ երգը խոյեցոց բարբառով Հայթաղ գյուղի երգերեն է: Հայտնի է, որ հայթաղցիք զաղթել են Պարսկաստանի Ուրմիո քաղաքի Կերտասպատ գյուղից, 1825 թ., Պասկևիչի արշավանքի ժամանակ: Նույն երգը Ավչյանը տպագրել է հետազոյում, 1908 թ. «Արարատ» ամսագրի № 7-ում:

74, 76. «Ասացող՝ Կ. Բարսեղյան, ալաշկերտցի, երգում է տխրաթախիծ մեղեդիով և թովիչ ձայնով» (Մ. Կ.):

79. «1963 թ. երգեց Ղափանի շրջանի Հեղանուշ գյուղի կթվորուհի Անուշ մայրիկը (Հարությունյան), 59 տարեկան» (Մ. Բ.):

80. Երգը առաջին անգամ տպագրվել է «Էմինյան աղագրական ժողովածուում», 1906, Զ. 66, Ս. Հայկունու կողմից, որը վերցրել է, ըստ իր վկայության, Հ. Ավչյանի «Նիստ ու կաց խոյեցոց» ձեռագիր ժողովածուից, ապա նույն երգը 1909 թ. Ավչյանն ինքը տպագրում է «Արարատ» ամսագրի № 7-ում. վերջինիս գրաստանն ավելի կուռ և ամբողջական գտնելով, այն ենք դնում ժողովածուի մեջ:

80₁. Լյուլիկ— հնում օրորոցում դնում էին հատուկ սարք (խողովակ)՝ երեխայի միզելու համար, որպեսզի ոտաշորերը կամ տակի փռած հոգը չթրջվի: Խողովակը անցնում էր շորից կամ թաղիքից պատրաստած կլոր հարմարանքի միջով, որը «թաղլա» էր կոչվում:

80₂. Օրորճիկ— երեխաներին շար աչքից ազատ պահելու համար կախում էին փոքրիկ սպիտակ խիտնջ, որն անպատճառ ուղտի վրայից պետք է գողացված լինի:

81. Երգը գրի է առել Հ. Գ. Մոսկոֆյանը, սերաստահայ ժողովրդական բանահյուսության նշխարներից:

85. «Ասաց՝ Գևորգյան Կատար Հակոբի (Հաճի Կատար), ծնված Սիվրի Հիսար

բաղադրում 1882 թ., մահացել է 1963 թ., զրի առավ ԴԱ Լեզվի ինստիտուտի գիտաշխատակից ն. Մկրտչյանը 1960 թ.» (Ս. Բ.):

86. Այն կարգի օրորոցային երգերից է, ուր մանկան միջոցով բնութագրվում է ողջ գերդաստանը:

«Առհասարակ շատ տեղերում մանուկները խաղացնելիս սույն բառերովն են շփոթում մանկական երգերը» (Ս. Բ.):

89. Օրը Արմճանակ բաղադրն է (Ս. Բ.):

91. Պոլսահայ ուսմական տնտիպ գրականությունից հավաքեցին Հրաչյա և Արմենուհի Աճառյանները: «Օրորիս տողերը խառն կերպիին, հասնողը կարող է նոր փոփոխություններ մացնել, տնտեղին ալ դժվար էր, այսպես իմանալու է նաև երգիս ձայնագրված եղանակը» (Ս. Բ.):

92. «Երգը զրի է առնված Աշտարակի շրջանի Ուջան գյուղում, բնակիչ Գյուլ-Աիվար Սիմոնյանից, 88 տարեկան, մշեցի» (Ս. Բ.):

94. «Երգը զրի է առնված Բասարգեշար գյուղում, Կ. Բարսեղյանից, 1963 թ. օգոստոս ամսին» (Ս. Բ.):

96. Այս երգի առաջին երկուտը հանրահայտ ժողովրդական խաղիկն է.

Ա՛խ էնիմ, արին գուրա,

Սրտիս սև դարուն գուրա...

Տորը մանկան օրորոցային երգի երանդ է ստացել հաջորդող տողերով և կրկնակներով: Պանդխտության և բաժանման ծանր վիշտն է երգում մայրը աչտեղ: «Երգը զրի է առնված 1963 թ., Բասարգեշարում՝ Կարինե Բարսեղյանից, ալաշկերտցի» (Ս. Բ.):

98. Տե՛ս ծանոթ. 94:

99. «Դանդան» կրկներգով ասված երգերի որոշ մասը օրորոցային երգեր են, առկայի մեծագույն մասը նույն կրկներգով ալնպիսի երգեր են, որոնք իրենց կատարման ձևով (ձեռքի վրա մայրը թոցնում և դովերգում է մանկանը) և, բնականաբար, երգի շնչով և ուրիշով որոշակիորեն տարբերվում են օրորոցային միավոր երգերից, դրանք մանկախաղաց երգեր են և տրվում են առանձին բաժնում:

99.1. Հայ բանագիտության մեջ փորձեր են արվել բացատրելու «Դան-դան» կրկներգի էությունը և այն կապել են ցորենի, սերմի, հետեաբար և պտղաբերության հանգամանքի հետ: Ավելի հավանական է թվում դան-դան կրկներգը քնել, դանթևել բայի կրճատ գրություն համարելը, որը հարմարեցվել է երգի ընդհանուր շնչին և հանդիս:

99.2. Այս տողերը հիշատակություն են այն հնավանդ սովորության, երբ երեխային, ծնվելուց հետո, նախապատրաստում են միլրություն—կնքահայրը բերում է մեկ գույգ մոմ, նարոտ և մի գունավոր թաշկինակ: Քահանան շարական երգերով առաջնորդում է կնքհորը, որը երեխային գրված եկեղեցուց բերում է տուն և հանձնում ծնողներին՝ մորը, վերջինս վերցնում է երեխային կնքհորից և համբուրում նրա ձեռքերը (ԱՀԹ):

101.1. «Դան-դան» կրկներգը Կ. Պոլսում դառնում է «տան-տան», վանում՝ «դան-դան, տահանա-տան, դենինի-դին» (ԱԳԲ—256):

115.1. Ըստ հին սնահավատքի շարակամի աչքը կարող է նախանձից վնաս հասցնել, ահա այս միտքն է ակնարկվում հիշյալ տողում:

117.1. Հայերի մեջ եղել է հնավանդ մի սովորույթ, երբ կինը երեխա չի ունեցել, նրան անց են կացրել «տորենտեղի» կրակի վրայում, և որից հետո լեթ երե-

խան ծնվել է, տքնտեղի ծնված են համարել: «Տքնտեղին ծնված երեսանկրակոտ է»,—ասում է ժողովուրդը: Մուշում և Տարոնում այդպիսի երեսաներին «տառմերը» գրկում և կրակի շուրջն է պատեղնում, խանձարուրի կտորից է: վառում այդ կրակի վրա (ԱՀԳ, ԱՀԳ):

120₁. Եկեղեցի բառը տեքստերում հաճախ փոփոխվում է և ստանում դրոթյան տարբեր ձևեր. այսպես՝ եկեղեցի, եղեցի, էղեղեցի, զեղեցի և այլն:

121, 122. Այս երկու երգերն էլ մանկախաղաց երգեր են, տեղանցաված: Ինչպիսիք են այն բոլոր բարիքները, որոնք իբրև օժիտ տրվելու են աղջկան:

123₁. Գիլան— Պարսկաստանի նահանգ է (Մ. Բ.):

124₁. Հաբասների պատրաստության ժամանակ փեսայի՝ տղայի տանից սկստեղծվ քաղցրավենիք է ուղարկվում աղջկա հորանց տունը, որը և կոչվում է «մաղա»:

127₁. Ըստ բանահավաքի տեղեկության, վիրահայոց բարբառում «փոթը» նշանակում է տերև և տվյալ տեքստում ճիշտ նույն իմաստն ունի, ինչ որ այլ «Դանդաներում» հետևյալ տողերը.

Մենձատերև ոտաշոր,

Մանրատերև թաթաշոր...

128₁. Թիֆլիսը առևտրական հարաբերություններով կապված է եղել Թավրիզի հետ. այդ հարաբերությունները աշխուժացան հատկապես 17-րդ դարի երկրորդ կեսից և մանավանդ 18-րդ դարասկզբին, երբ գլխավորապես Հայաստանի և Իրանի վրայով էր կատարվում այն (ՀՈՒՀՊԱ.): Ահա պատմական այդ իրավիճակի վերհուշն է արտահայտված այս տողերում:

129. Տպագրվում է առաջին անգամ:

134₁. Լոռում և Բորչալուում մոմին և կերոնին են այդպես անվանում. պատարադի միջոցին ննջեցյալի սնարի և ոտքերի մոտ կլնպտար— կերոն են դնում: Այն վառում են նաև երեսային եկեղեցի տանելիս և կնքելիս:

136₁. Հայ գյուղացու պատկերացմամբ աղջիկ երեսայի ծննդով «տան պատը» ծակվում է, բարաքլաթը գնում. դժբախտություն է համարվել կնոջ համար աղջիկ երեսա ունենալը, իսկ ունենալուց հետո մխիթարել են նրան, ասելով. «Աստված մեծ ա, հալբաթ մի օր էլ դու կուրախանաս» խոսքերով:

139. Երգը տպագրվում է առաջին անգամ, գրանման ձևագիրը պահվում է Հայ ժողովրդական բանահյուսության արխիվում:

145. Երգերի ձևագիրը պահվում է բանահյուսական արխիվում, Տ. Նավասարդյանի ֆոնդում. Ալաշկերտի բարբառով գրի է առել ուսուցիչ Պ. Մուրադյանը:

145₁. Հայաստանի համարյա բոլոր գավառներում երեսայի ծննդին հաջորդում է սև հավ մորթելը, մատաղելը, քանի որ, ըստ հին սնահավատի, երեսային կարող են շարքերը տանել, իսկ հավը շարխափան է, ըստ ժողովրդական պատկերացման: Երգը տպագրվում է առաջին անգամ:

146. Բանահավաք-հրատարակիչ Տ. Նավասարդյանը գրում է. «Սուրբ բանավոր ավանդությունը հրատարակում ենք արժանապատիվ քահ. Մատինյանցի ժողովածուից»:

146₁. Երգի վերջին 2 տողը հետագա հավելում համարելով, երգը թողնում ենք «Դանդաների» շարքում, քանի որ իր բնույթով ավելի մոտ է վերջիններս, քան «Թորո» կրկներգով երգերին:

148. Երգը, ըստ բանահավաքի տեղեկանքի, առնված է Հ. Ավչյանի «Նիստ

ու կաղ, խոչնդոց» անտիպ ժողովածուից: Բայց քանի որ տվյալ տեքստը ունի զգալի տարբերություններ, ուստի 148 ա համարի տակ բերում ենք այն ևս, որպես նմանակ (Մ. Կ.):

150. Շատախում, Վանում, Խոլում և ալլուր աղջիկ և տղա զավակներին «տղա» են ասում:

153. Տպագրվում է առաջին անգամ, գրառման ձևագիրը պահվում է գրակ-
թանգարանում, Ս. Քամալյանի ֆոնդում:

154. Նարոտ— զունավոր թելեր են, որոնք կապում են հարսի ու փեսայի վզից և մինչև կտրելու արարողությունը չկատարվի, նրանք իրավունք չունեն առագաստ մտնելու: Նարոտ կապում են նաև չքալող երեխայի վզից, որպես կապանք, և կտրելուց հետո երեխան քալում է: Տվյալ զեպքում, երգում ակ-
նարկվում է հարսանիքի նարոտը:

158. Տպագրվում է առաջին անգամ:

Իոնի-Ռոստովի հայ ժողովրդական բանահյուսությունից է: Աղջիկ երեխայի «ղան-ղան», բոտ բանահավաք Վ. Գ. Սվազլյանի տեղեկանքի, երգը գրի է առնված չալթրցի Խաչատուր Անտյանից. «Հիշում է իր մանկությունը և լավ կրգում, չնայած իր պատկառելի հասակին, ծնված է 1860 թ.»:

159. Երգն առաջին անգամ տպագրվել է Տիգրանյանի «Առածք, ասացվածք և զրույցք» ժողովածուում, 1891 թ.: Երգի մի ալլ նմանակ տեքստային աննշան փոփոխությամբ տպագրված է նաև Խ. Փորքչյանի «Նոր նախիջևանի բանահյուսությունը» ժողովածուում, Երևան, 1965:

160. Երգը պահպանված է ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի ՀԺԲԱ Ս. Իսրայելյանի ֆոնդում: Բանահավաքը այն դնում է մանկական խաղերի շարքը, ելնելով երգի արտաբերի ձևից (կրկնակից) և հանրահայտ մոտիվի առ-
կայությունից, այն դնում ենք մանկան զովբին նվիրված երգատեսակների շար-
քում:

162. «Երեխան ոտքի վրա կկանգնեցնեն,— գրում է բանահավաք Հ. Աճառ-
յանը,— թաթիկները ձեռներու մեջ առնելով շարունակաբար դեպի իրեն կբաշեն ու ևս կմղեն»: Ըստ Հ. Աճառյանի՝ «Ճոր-ճոր»-ը մանկանը խաղացնելու, զվար-
ճացնելու և պարեցնելու ձև է:

163. «Մայրը իր զավակին զվարճացնելու համար կերգե» (Մ. Բ.):

175. Տպագրվում է առաջին անգամ. երգի ձևագիրը պահվում է հնագիտու-
թյան և ազգագրության ինստիտուտի ժողովրդական բանահյուսության արխիվում, Տ. Նավասարդյանի ֆոնդում. գրի է առնված Սարգիս Անտրիսյանի կողմից (մշեցի) 1891 թ. հունվարի 12-ին, Թիֆլիսում: Նույն տեղում պահվում է նաև բանահավաքի նամակը՝ ուղղված Տ. Նավասարդյանին, ուր նա բարձր է գնահա-
տում վերջինիս գործունեությունը, որ նա «...հավաքում է և լույս բնծալում հայ-
կական հին երգերն ու ավանդությունները, որոնք ժամանակին մեծ ուղեցույց
կարող են լինել ապագա սերնդին և լուրջ գիտնականներին և ազգի հնազանդե-
րին»՝ զվարճող ուսումնասիրության նյութ:

177. Այս երգի զուգահեռը գտնում ենք ժողովրդական խաղիկների շարքում.
այսպես՝

Տանքով անցա, թափ քեկեցի,

կանգով զարկի զերգիկ բացի,

Յարքս տուն չէր՝ նստա լացի:

Ըստ բանահավաքի «լանդ» նշանակում է երկաթի շիշ: Ավելի համողիչ է աքացի

տալու բարբառային ձևը՝ լանգով զարկ, լանգ— ոտք: Ժողովրդական խաղիկներին շարքում հանդիսում ենք նաև դեպքերի, երբ լանգը ոտքով է փոխադրվում. այսպես՝

երթիկեն ձեն տվեցի,
Ոտքով զարկի, ծակ բացի:
ԺԽԱ 313

180. Գրի է առնված Թիֆլիսում, Տ. Նավասարդյանի կողմից, 1883 թվականին:

181. Ի նշան անհուն սիրո և զորովանքի, մայրը դարերով սրբասուրբ գիտակցված և պաշտված առարկաներն ու իրերն է օգտագործում մանկան զովերգման նստատակով:

189. «Հաճնեցի կանանց մայրական խոսքերը» (Մ. Բ.):

190. Հարսանիքի ծիսական սովորությունների մեջ քավորը (քապապ) «Բնացվեցաման» ծննդ կատարելիս հարսի ու փեսի զլուխներն ի վեր խաչաձև սուր ու պատշաճ է պահում, ի խորհրդանշումն նորակազմ ընտանիքի ամրակուռ դաշինքի:

191. «Մանչ երեխայի զովը» (Մ. Բ.):

196. «Երգում էինք ու երեսումք էլ թոցնում ձևերի վրա»,— ասում է ասա-ցող Շողիկ մայրիկը, 70 տարեկան, դարսեցի, այժմ Երևանի բնակիչ (Մ. Բ.):

197. «Տատը թոռանը խաղացնելիս ասում էր» (Մ. Բ.):

198. Երգը ժողովածուում ունի «Կնքավոր և սանիկ» վերնագիրը:

201. «Տղա խաղացնելու երգ» (Մ. Բ.):

208. Երգը ունի «Բռչի կնգա տղա խաղացնելը» վերնագիրը: «Հայ բուշաների միակ զրադմունքը մազ, քթոց, սեղև և այլն շինելն է, հնամաշ մազերն ու քթոցները վերանորոգելը: Երեխաներին էլ մանկուց, դեռևս օրորոցից նախապատրաստում են այդ արհեստին»: Ասաց Նախշուն Թորոսյանը, 55 տարեկան (Մ. Բ.):

214. Երգի ձևագիրը պահվում է բանահյուսական արխիվում, Ս. Շալչյանի «Վանա ժողովրդական երգեր» ձևագիր ժողովածուում, երգը գրի է առնված 1937 թ. հոկտեմբերի 12-ին: «Օրորոցում պառկած երեխային, երբ ուզում են հանել, զուրպորանքով ասում են այս երգը» (Մ. Բ.):

216. «Մայրն աղջկա թաթիկը թափահարելով ասում է այս երգը» (Մ. Բ.):

217. Գլխադնի մասին է ականարկվում այս տողերում:

231. Երգը գրի է առնվել Բասարգեշարի շրջանի բնակիչ Կարինն Բարսեղյանից, 65 տարեկան, ալաշկերտցի, անուս, հիշում և երգում է բազմաթիվ ժողովրդական երգեր:

235. Տե՛ս ծանոթ. 39:

237. Ասացող՝ Բասարգեշար գյուղի բնակիչ, 70-ամյա հաշատուր Ենգոյան (Մ. Կ.):

252. «Մայրը մղում է քայլելու մանկանը այս խոսքերով» (Մ. Բ.):

258. Առաջին անգամ տպագրվել է «Արձագանքում», 1895 թ. № 5, և ապա 1900 թ. Ռ. Վարդանյանի «Ժողովրդական անդիր բանաստեղծություն» ժողովածուում:

262. «Երգը ասել է մայրս, գրի եմ առել 1946 թ. հուլիսին, Գորիսում» (Մ. Բ.):

265. Երգը զրառված է ալաշկերտցի Արշալույս Ավետիսյանից (Մ. Բ.): Հապառաբար այս երգը առաջացել է ասացողի և կամ բանահավաքի արհեստական կցորդումից, որի առանձին մասերը առանձին մանկական երգեր են. հմմտ. երգ 264, 265, 267 և այլն:

265 գ. Առաջին անգամ տպագրվել է Գ. Հովսեփյանի «Փշրանքների ժողովրդական բանահյուսությունից» ժողովածուում, 1892 թ., Ռիֆլիս. ապա 1895 թ. «Աղագրական հանդեսի» առաջին տարվա համարում: Նույն երգը գտնում ենք նաև հայ ժող. բանահյուսության արխիվում, Վ. Բրդյանի ֆոնդում, գործ № 18:

266 ա. «Երգը զրի է առնված ասացող Ալվոն Աստվածատրյանից, որը բնական է Արճեշ, Բաղեշ, Վաղարշապատ» (Մ. Բ.):

269. «Գրի է առնված Շիրակի Ղամդուս գյուղի բնակիչ Հայաստան վարդապետյանից» (Մ. Բ.):

270. Երգը թալրիզի բարբառով է (Մ. Բ.):

272. Այս և մի քանի այլ մանկական երգեր ու խաղերդեր առնված են Վ. Բրդյանի «Ժողովրդական խաղեր» ձեռագիր ժողովածուից, որը մեզ սիրով տրամագրեց հեղինակը, որի համար մեր խորին շնորհակալությունն ենք հայտնում:

273. «Երեխաներին ձեռքի վրա խաղացնելով երգում են մայրերը» (Մ. Բ.): Երգը մասնակի փոփոխությամբ տպագրված է «Արձագանք»-ում, 1894 թ.:

279. Նույն երգը որոշ հնչյունալին տարբերությամբ տպագրվում է ավելի ուշ՝ 1894 թ. «Արձագանք»-ում:

281. Երբ երեխան ծնվում է, հայ ընտանիքներում նրա վրա աղ են լցնում, փաթաթում շորերի մեջ, 3 անգամ խաչակնքում և ապա դնում մոր կողքին:

282. Երգը առաջացել է արհեստական միակցումից, առաջին քառյակը պարունակում է օրորոցային երգերին յուրահատուկ մոտիվը, իսկ այնուհետև հաջորդում է «դան-դան» կրկնակցով ասվող մանկան գովքի երգ, այդ միահյուսումը կատարված է ասացողի և կամ գրառողի կամքով:

285. Բանահավաքը երգը վերնագրել է «Տուտուղան»:

286. Երգի վերջին 6-յակը հեռավոր նմանություն ունի Մսրա թալանը պատկերող հայրենների հետ (հմտ. ԳԺՏԱ 158, 159, 160, 161):

290. «Տղա խաղացնելու երգ» (Մ. Բ.):

294. «Այսպես մայրը շնորհավորում է իր որդու դատիկը» (Մ. Բ.):

295. «Մայրը թոցնելով մանկիկին՝ ծափ է տալիս և երգում» (Մ. Բ.):

296. «Մանչ երեխայի գովք» (Մ. Բ.): Անհծքի և օրհնանքի տարբերով մանկան գովերգ է:

300. «Տղա խաղացնելու երգ» (Մ. Բ.):

302. Երգի վերջին քառյակը ժողովրդական խաղիկ է, որը ասացողի կողմից հարմարեցված է մանկան գովքի երգի: (Տհ՝ս ԺԽԱ 141, 142, 144 և այլն):

303. Այս երգի վերջին 7 տողը արհեստականորեն, առանց ներքին տրամաբանության և ձևական արտաքին նմանության, կցված են երգին, ուստի և անջատում և դնում ենք «Հալալա...» երգատեսակի բաժնում: Տհ՝ս երգ 185: «Ասում են երեխան խաղացնելիս» (Մ. Բ.):

304. Ասացող՝ Բասարգեշար գյուղի բնակչուհի, 65-ամյա Կարինե Բարսեղյան (Մ. Բ.):

306. Այս ընդարձակ երգը առաջացել է մի քանի մանկական երգերի միահյուսումից, որը, ինչպես նշում է բանահավաքը, «Երգում էին երեխաները խաղացնելու համար»:

308. «Սալմաստում պապը, տատը, մայրը և այլն երեխային նստեցնում են ծնկների վրա, 2 թևերից բռնելով, հոտ ու առաջ տարուբերելով՝ երգում են: Ասել է Ա. Գասպարյանը, 1936 թ., նույնմերի 28-ին» (Մ. Բ.):

312. «Երեխաներին ծնողները օրորում են և ասում են այս» (Մ. Բ.):

313. «Այս և հաջորդ երգերը ասվել են երեսային լողացնելիս, չրէց հանելիս օրհնանքի խոսքեր են մրմնջացել երեսային հասցեին» (Մ. Բ.):

314. «Ալաշկերտում փոքր երեսային տաշտի մեջ լողացնելիս ասում են այս երգը, որ վիզը երկար լինի, ջուրը՝ թեթև, բունը՝ երկար» (Մ. Բ.):

315. «Գարալագլազի էրզափին գլուղում երեսային լողացնելիս և բուն զնելիս ասում են» (Մ. Բ.):

316. «Երեսային լողացնելիս թեքը կշարժեն, աչքերը կշտեն, քիթը կբռնեն, բերանը կսխառտեն, քաղաքավարի ըլա, գլուխը բռնած երկանափիզ կանեն» (Մ. Բ.):

318. «Նորածին երեսան ամեն օր կըլողցնեն և 40 օր և յուրաքանչյուր լողանքի ավարտումը շոշափելով մաղթում են» (Մ. Բ.):

320. «Գանձակի դավառում մկրտությունից հետո լողացնում են երեսային, ասելով այս խոսքերը» (Մ. Բ.):

322. Բանահավաք-հրատարակիչ Գ. Շերենցը գրում է. «Վանում երեսային պարանոցից կախ բռնած՝ ասում են այս երգը»:

323. Բանահավաք Ռ. Գրիգորյանը գրում է. «Սա և՛ հորդորանք է երեսային քալելու համար, և՛ միևնույն ժամանակ՝ օրհնանք: Ասացող՝ զարսեցի Շողիկ մալրիկ»:

325. Բանահավաք-հրատարակիչ Տ. Զիթունին գրում է.

«Պապի անունը կրող երեսային սովորաբար ճոշ աղա էին կոչում, որը հաճախ կատակի բնույթ էր կրում, այդպիսի երեսային տեսնելիս մանուկները հանդուր խոսքով ասում էին այս»:

326. Այս երգը հյուսված է մի քանի մանկական երգերից, տե՛ս երգ 270, 271 և այլն: ԵՍՇԲ ժողովածուում երգը ունի «Խաղացող մանկիկ» վերնագիրը:

328, 329. Բանահավաք-հրատարակիչ Խ. Փորքչյանը գրում է.

«Այս երգերը սխալմամբ են մտել Ռ. Պատկանյանի երգերի երբորդ հատորում, որպես նրա ստեղծագործությունները: Վերջինս հավաքել է ժամանակին նոր նախընթանի ժողովրդական բանահյուսությունը, նրա արխիվում եղել են, այդ առիթ է տվել խմբագիրներին կարծելու, որ այս երգերն էլ նրա հեղինակությունն են...»:

Բանահավաքի այս կարծիքը լիովին չի կարելի ընդունել, Ռ. Պատկանյանի մանկական բանաստեղծություններից շատերը բուն ժողովրդական ստեղծագործությունների հեղինակային մշակումներ են:

330. «Ասում են՝ ատամ հանելիս» (Մ. Բ.):

333. Տպագրվում է առաջին անգամ. Բասարգեշարի մանկական խաղերից է: Ըստ բանահավաք Ռ. Գրիգորյանի, երգը գրի է առնված «Ասացող՝ Մարգարիտ Համբարձումյանից, 55 տարեկան, ծնված Բասարգեշարում, հիշում է, որ երգում էին «Հատիկ-հատիկ» կոչված խաղի ժամանակ», որի էությունը հետևյալն է. 4—5 տարեկան երեխաները շրջան են կազմում գետնի վրա նստած, ապա երեսանների մեկը իր ցուցամատով խփում է նրանց՝ մյուսների ձեռքերին, ու երգում է այս երգը, ում ձեռքին որ վերջանում է երգը, նրա տերը դուրս է գալիս խաղից, այս պես արվում է մինչև վերջին երեսան, վերջում, ում ձեռքը որ մնում է, նա կռանում է, իսկ մյուս երեսանները ձեռքերը դնում են նրա մեջքին, եթե կռացածը իր մեջքին գրված երեսանների ձեռքերից ամենավերջինը ճիշտ որոշում է, ազատվում է, եթե ոչ՝ պատժվում է:

333 ա. Երգի մասին բանահավաքը չի թողել ոչ մի ծանուցում, ենթադրվում է, որ այն ևս երգված պիտի լինի «Հատիկ-հատիկ» խաղի ժամանակ (Մ. Կ.): Նույն սկզբունքն է կիրառվելու հետագա մյուս երգերի նկատմամբ:

334 դ. Բանահավաք-հրատարակիչ Գր. Աղեքոսանդրյանը գրում է. «Խաղի էութիւնը հետեւյալն է. երկխաներից մեկը երկու ձեռքի ցուցամատերը և թաթերը միմյանց կպցնում և այդ կերպով մի փոս կամ սունտուկ է ձևացնում ու երգում է այս երգը, խաղին մասնակցող մյուս երկխաները մատները մեջը մտցնելով, աշխատում են զբաղվել, եթէ մեկը բռնվում է, նա պատմվում է կամ երգում մի որեւէ երգ»: Նախորդ 334, 334 ա, 334 բ երգերի խաղի մասին ոչինչ չի ասվում աղբյուրներում, նրանց արտաբերն և ներքին ընդհանրությունն ու նմանությունը ենթադրել են տալիս, որ այդ երգերը ևս երգված պիտի լինեն վերոբերյալ խաղը ժամանակ:

335—335 է. երկու սևոի մասնակիցները 3 և ավելի հոգով շրջանաձև նստում են, ձեռքերը ափով հատակին են դնում: Սրանցից մեկը իր աջ ցուցամատը դնելով յուրաքանչյուր ձեռքի վրա, այս երգի 2 բառն է ասում: Վերջին բառի վրա ձեռքի տերը ևս է քաշում և այսպէս շարունակաբար, մինչև մնում է մի ձեռք, այս անգամ նա մատը դնում է ձեռքի վրա և մեկը հատակին, եթէ վերջին տողն ասելիս մատը դրվում է ձեռքին, վերջինս փախչում է, այսինքն ձեռքն ընկերներին ծեծելուց ազատում: Խումբն այդ զեպրում հատակն է ծեծում, իսկ եթէ հաշիվը ձեռքն ընկնի, ձեռքին են ծեծում (ԺնՖ 2):

Ի լրումն այս խաղի, բերում ենք նաև Գ. Ք. Նժդեհյանի «Ալաշկերտի բանավոր գրականությունը» ժողովածուից (ԱՀՆ 187). «Այս երգի վերջում մնացողը,— ավելացնում է բանահավաքը,— ցուցամատն ու ձկուլքը ևս դարձնելով, ափը վեր պահելով ու տրորելով ափի մեջ, ասում է.

Ձու, ձու, ձվաձեղ,

Սըբ Կարապետ մաղթա զեկ...

Ափի մեջ երկխաղական ձվաձեղը պատրաստ է, հիմա հարցնում է.

— Վի՞ր տունն ևս քնե:

Վայն այն տղային, որ սխալմամբ բաղմանդամ ընտանիքի անուն կտա, այդ ժամանակ հարցնողը նրա ճակատին կտացնելով ասում է.

— Էսա Կարապետ,

— Էսա ուր կնիկ,

— Էսա ուր տղեն,

— Էսա ուր աղջիկ,

— Էս ա կով,

— Էս ա կթոց,

— Էսա շուռ տուր փողոց:

Ձեռքի ձվաձեղը թափում է նրա երեսին» (Մ. Բ.):

335. «Մուշում, Վանում, նոր հայտնված, կամ անանուն սուրբի գերեզման, որուն վրա փոքրիկ դռնակ մը կշինվի իր աշխատատեղի» (ԳԲԱ 377):

335. «Կուպուլունա» ձևը հավանաբար «ու կուլունա» բառի աղավաղումն է, մյուս նմանատիպ երգերում պահպանված է վերջին ձևը (Մ. Կ.):

336—336 թ. «Աղջիկները խմբվում են և իրենց միջից ընտրելով մի զեկավար, պապ են կոչում, ապա բոլորն էլ իրենց ձեռքի ցուցամատը դնում են մի տեղ և պապն էլ ցուցամատը կպցնում է յուրաքանչյուրի ձեռքին, արտասանելով այս խոսքերը, վերջին բառը, որի վրա ընկնում է, նրան բռնում են, հրջրում և ծիծաղում, խաղը համարյա ամենուր կոչվում է «Մատխիոսկ»: Վանում վեգ խաղը ակսելուց առաջ, որպիսով պարզեն, թե ումն է խաղը առաջինը սկսելու իրավունքը, այս վիճակախաղիկն են երգում» (Մ. Բ.):

338. Տպագրվում է առաջին անգամ: Մոքսում այս երգը ասվել է «Հատիկ-հատիկ» կոչված խաղի ժամանակ, որի էությունը փոքր-ինչ այլ է, քան Ալաշ-կերտում կամ Բասարգեղարում. այսպես, «նաղին մասնակցող երեսանների թիվը հասնում է մինչև 10 հոգու. երգը ասվում է և հերթականությամբ յուրաքանչյուրի ձեռքին խփում է ասողը, որի վրա երգը վերջանում է, նա դուրս է գալիս, երբ մնում է մի ձեռք, խաղերգը կրկնում են մերթ ձեռքին և մերթ էլ հատակին դնելով: Եթե երգը վերջանում է ձեռքի վրա, սա ազատվում էր պատժից, իսկ եթե ձեռքին՝ ձեռքի տիրոջը պառկեցնում էին փորի վրա, մեջքին խփում և երգում էին այս երգը: Ապա մեջքին դնելով, հարցնում էին՝ ո՞ւմ ձեռքն է. եթե կարողանում էր ճիշտ որոշել, ազատվում էր, եթե ոչ՝ նույնը կրկնում էին» (Մ. Բ.):

344. «Ասացին Փ. խանչալըցի Բալասան և Վարդուշ Բդոյանները, 1947 թ. օգոստոսի 5-ին» (Մ. Բ.):

346—348. «Մատխփով» խաղը (տե՛ս ծանոթ. 161) (336—336 թ.) Բասարգեղար գյուղում: «Ասացող՝ Ասատուր Մնացականյան, 75 տարեկան, առողջ ծերունի, փայլուն հիշողությամբ: Հիշում և պատմում է իր մանկության շրջանի խաղերգերն ու հերթաթերեր...» (Մ. Բ.):

353. «Մատխփով» խաղը (տե՛ս ծանոթ. 161) (336...) Երևանում, Ալեքսանդրապոլում, Հին Նախիջևանում այդպես են երգում» (Մ. Բ.):

357—360. «Այս երգերը ասվում են «Ալիս-պալիս» խաղի ժամանակ, որի էությունը հետևյալն է. Գարալագյազի էրզափի գյուղում 4 կամ ավելի աղջիկներ մեկ ձեռքում պահում են մեկ իր, բոլորը բոռնցքները մեկնում են առաջ այս երգը երգելով, որի վրա, որ վերջանում է երգը՝ իրը նրա մոտ է, եթե իսկապես նրա մոտ է լինում, երգ ասողը վերջնում է իրեն, իսկ եթե չի գտնում, ինքն է տալիս: աղջիկսի մի իր» (Մ. Բ.): Նույնատիպ է խաղը նաև Բասարգեղարում:

361. «Այս երգը ասում են,— զրում է բանահավաքը,— իմանալու համար. թե ո՞վ պետք է խփե աչքերը «Աչքախուփան» խաղը խաղալիս, ում որ վերջին բառն է ընկնում, նա է խփում աչքերը»:

365. «Այս խոսքերը խաղի մասնակիցների վրա բաժանելով և հաշվելով, որոշում են, թե ո՞վ պետք է մասնակցի տվյալ խաղին» (Մ. Բ.):

365¹. «Երբ մեկը թծծե, տղաները ով ըլլալը գտնելու համար, ասում են այս կատակերգը, վերջին բառը որու որ վիճակի ան ելնի թծծողը» (Մ. Բ.):

366—383. Այս երգերը ասվել են մատների վրա խաղացվող մանկական խաղերի ժամանակ:

«Երեսները ձեռքի մատները ձկուլթից սկսած այսպես էին անվանում՝ ուլուլիկ, ուլկե-մերիկ, էրկեն տաճիկ, ճաշ լիստող, ոջիլ կտվող: Ապա ուլուլիկից բռնած բոլոր մատները բռնելով ասում էին այս երգերը, որոնք հետապնդում էին դաստիարակչական նպատակներ. այսպես, երեսներից մոտ ստեղծվում էր այն համոզմունքը, թե «Ուտեկու ցանկություն հայտնած ձկուլթին թղուկ թողեց, կասկածամտության համար մատեն-մատին չերկարացրեց, հանդուգն ցուցամատին կարճացրեց, իսկ անազնիվ բուլթ մատին բոռնցքի հարվածով հեռացրեց մյուս մատներից և կարճ թողեց» (Մ. Բ.):

383. «Ասացող՝ Արշալույս Ավետիսյան» (Մ. Բ.):

391 բ. Մանկական ձեռնախաղերից: «6—8—10 տարեկան երեխաները իրենց քթամատով և ցուցամատով բռնում են մյուսի ձեռքի երեսի կաշին և ճոճելով երգում այս երգը, երբի վերջում բոլորը ձեռքերը վեր են բարձրացնում իրեն թե ճնճուկ բռնելու, ամենափոքրի ծոցն են տանում ձեռքերը և ծիծաղում» (Մ. Բ.):

392. Երգը տպագրվել է նաև Խ. Փորքշխանի «Նոր Նախընթանի հայ ժող. բանահյուսությունը» ժողովածուում:

393. «Մի խումբ աղջիկներ 3 հոգի են ընտրում իրենցից, մեկը հրեշտակ, սատանա և 3-րդը՝ անուն զնոդ: Վերջինս աղջիկներին մեկ-մեկ դուլն է նշանակում (կարմիր, կանաչ): Նախ հրեշտակն է դալիս որևէ մի դուլն ասում, եթե այդ դուլին աղջիկ կա, գնում է հրեշտակի հետ, իսկ եթե ոչ՝ հրեշտակը մենակ չեղանում է: Գալիս է սատանան, նույնը սա է կրկնում: Երբ խաղի վերջում աղջիկները բոլորը գնում են կամ հրեշտակի և կամ սատանայի հետ և այս երկու խմբերը սկսում են նշանակված սահմանագծից ձգել իրար, որ խումբը խախտի այդ գիծը և անցնի, հաղթանակը նրանն է» (Մ. Բ.):

394. «Զեռնախաղ է. երկու ձևերը իրար կցելով սանդուղի տեսք են տալիս, մյուս երեխան բարձրանալով այդ ստորհաններով (իհարկե ձևերի), այս երգն է ասում և վերջում մտնում է ցուցամատի և բուլի մատի միակցումից զոյացած փոսը, իսկ մյուս երեխան շան հաշոցի ձայներ է հանում և բռնում է նրա թափերը» (Մ. Բ.):

395—403 ա. Այս երգերը հաշվերգերն են, որոնք ավել են խաղը սկսելուց առաջ՝ խմբի ավագ կարգելու, կամ առաջինը խաղը սկսելու իրավունքը ստանալու նպատակով: Գարիկյանի «Սերաստահայ գավառակեղի» գրքում այս կապակցությամբ կարդում ենք. «Հայ երեխաները վարժարանից տուն դառնալիս, չար տղաները շքապատում են նրանց և ստիպում են զրբերը հանել և կարգալ, մանուկները իբրև ընթերցում այս երգն են ասում, որի իմաստը՝ «Սասկես, հիվանդանաս, գետինն անցնես է»:

396 ե. Երգը գրի է առնվել Ս. Շալչյանի կողմից, Երևանում, նոյեմբերի 12-ին, 1937 թ.: «Փոքրահասակները, որպես ժամանց ասում են այս երգը» (Մ. Բ.):

396 դ. Երգի վերջին 2 տողը, ավելացված է հետագայում, արհեստական է հնչում և չի կապվում երգի հետ (Մ. Կ.):

397—397 ա. Երգերի նպատակը համարելով հաշիվը պարզելն է. երեխաներից մեկը ասում է, մյուսները հաշվելով բառերը ստանում են այն թիվը, որը ասվում է երգի առաջին տողում, այն է՝ տասնվեց:

402. «Մնացյալ տառերը շունին Սվազու մանկական բարբառին մեջ» (Մ. Բ.):

404. «Պղտիկ մանուկները» մանչ և աղջիկ կսրին «հնամուկանը» խաղալ, այսինքն չափահասներու խնամիական մեծարանքները իրար ընել, կաշխատեն նաև մեծերու պես զբաղված ձևանալ: Մանուկ մը իր ընկերին այս հարցը ընելով, ընկերը պարտավոր է 3 պատասխան տալ, քանի որ հարսանիքը 3 օր է տևում» (Մ. Բ.):

405. Նմանողական խաղ է. երեխաները ընդօրինակելով մեծերից, կիրառում են «Տիկնիկ» խաղալիս: Այս և հետագա 406—419 երգերը «հնամոցիկ» խաղի երգեր են:

Աշակերտում, օրինակ, երեխաները՝ աղջիկները հիմնականում, իրենց միջից ընտրում են մեկին իբրև հարս, երեսը քողով ծածկում, ապա մեկը քողը բարձրացնում է, նայում են մյուսները և սկսում երգել «Քա խնամի ջան» երգը (ԱՀ: 437), երբեմն նաև աղջիկները այդ նույն խաղում են տիկնիկներին պատկերիս: Մեծ մասամբ այն երգերն են ժառանգում երեխաները մեծերից, որոնք իրենց կատարման ընույթով, թեթևությամբ և հնչեղությամբ հոգեհարազատ են մանկան մտքին ու սրտին:

410. «5—8 տարեկան աղջիկ երեխայի հարս են անում, քողով կծածկեն երեսը: Մեկը կրանա, մյուսը կզոցն ու ալդպես կերգեն այս երգը» (Մ. Բ.):

413. Բանահավար Ռ. Գրիգորյանը գրում է. «Ասացող՝ դարեցի Ծուշիկ Հաբությունյանը պատմում է. «Տիկնիկ խաղալիս խրժիկ կշինինք, կզարդարինք ու կկարինք վզից ուլինգներ ու խշխշան բաներ կկախինք ու կերգինք «Զնզլիկ, հա՛յ զնզլիկ», մարդու կտինք կէթեր.». Հե՛յ ժամանակներ»:

414. «Ասում են տիկնանուկի խաղալիս» (Մ. Բ.):

415. Տպագրվում է առաջին անգամ, երգի ձևագիրը պահվում է հայ ժողովրդական բանահյուսության արխիվում, Տ. Նավասարդյանի ֆոնդ, գործ առաջին, № 1: «Ամենափոքր տղաներ ու աղջիկներ ժողովելով միասին, սկսում են խաղալ զանազան խաղեր, ապա նոցանից մեկը,— գրում է բանահավաքը,— քահանա է դառնում ու մին-մին տղաներին ու աղջիկներին կանչում է իր մոտ: Տղին անվանում են փեսա, իսկ աղջկան՝ հարսնացու, ու ձեռքը զնելով նոցա գլխին, ասում այս երգը, իբր թե պսակում է: Պսակողը վերջացնում է «Տարն ըս» խոսքով. փեսան պատասխանում է՝ «Տարն ըմ» և սրանով վերջանում է խաղը»:

416. Երգը ունի «Հաքս ու փեսայի համար» վերնագիրը:

417. Տպագրվում է առաջին անգամ, ձևագիրը պահվում է հայ ժողովրդական բանահյուսության արխիվում, Ա. Ղանալանյանի ֆոնդ, գործ երկրորդ, № 4. Խնամոցիկ խաղի ժամանակ ասված մանկական խաղերգ: Բնագրում բանահավաքը յուրաքանչյուր բառյակը իր կրկներգով համարակալել է: Միօրինակության նպատակով հանվում է համարակալումը: «Ասացող՝ Վարդան Վարդանյան, գրի է առնված 1936 թ.» (Մ. Բ.):

418. Տպագրվում է առաջին անգամ, ձևագիրը պահվում է գրականության թանգարանում, Ս. Քամալյանի ֆոնդ, № 18: «Աղջիկներ և հարսներ որևէ հարթ տեղ շ մասի բաժանված կանգնում են և խմբերի գլխավորը ձայն է տալիս. մյուսները արձագանքում են»: Բնագրում երգը ունի «Ազագամի խաղ» վերնագիրը:

419. Երգն ունի «Խմածիկին» վերնագիրը: «Ասացող՝ Սրբուհի Մկրտչյան» (Մ. Բ.):

420—420 ա. Այս երգերը տպագրվում են առաջին անգամ. առաջինի ձևագիրը պահվում է ՀԺԲ արխիվի Տ. Նավասարդյանի ֆոնդում, № 3, երկրորդինը՝ գրականության թանգարանի Ս. Քամալյանի ֆոնդ, № 18:

Այս և ապա հաջորդ 422 երգերը երգվել են «Աչքակապուկի» մանկական խաղի ժամանակ, որի էությունը հետևյալն է. «Մի երեխայի աչքերը ընկերները կապում են թաշկինակով և սկսում են այս ու այն կողմ հրել և հարվածել, հարվածելու ժամանակ աչքերը կապած մանուկը պետք է աշխատի մեկին բռնել, եթե բռնում է, նրա աչքերն են կապում, եթե ոչ՝ նորից շարունակում են խաղալ: Աչքերը կապած ժամանակ հարցնում են. «Ի՞նչ ես կորցրել». այս հարցի ժամանակ էլ բոլորը փախչում են զեռ ու զեն, նա պետք է աշխատի բռնել նրանցից որևէ մեկին (ՀԲԲԱ 52):

421. Վանում Սամիթ կոչված հոտավետ խավարտը, կանաչի (տե՛ս՝ ՀԲԲԱ 625):

422—423—424. Այս երգերից առաջին երկուսը տպագրվում են առաջին անգամ, ձևագրերը պահվում են ՀԺԲ արխիվում, Գ. Թարվերդյանի ֆոնդ, գործ 5, № 11: Խաղի էությունը հետևյալն է. «Ութ-տաս տարեկան տղա, աղջիկ մի մի մայր են ընտրում: Մայրերից մեկը վերցնում է բոլորին և շարքով կանգնեցնում, պոչ-պոչի բռնած: Աղատ մնացած մայրը համարվում է գալ, իսկ խմբի ղեկավարողը՝ հովիվ: Գալը պտտվում է այս ու այն կողմ, ասելով այս երգը, իսկ

Հովիվը պատվում է, ամբողջ խումբն էլ իր հետ ու թևերը բացած աշխատում է խանդարել դալլին, եթե հովիվը ոտքով խփի նրան, ուրեմն դալլը չի տանի՝ աշխար։ Իսկ եթե չի հասցնում խփել, այնքան է տանում, որ ինքը հովիվ է դառնում, իսկ հովիվը՝ դալլ» (Մ. Բ.)։

425. Այս երգերը ասվել են «Պուտ» (կակաշ) խաղի ժամանակ, որի էությունը հետևյալն է. «առուրի Ուլիա Նորաշեն գյուղում 2 աղջիկ մեջք-մեջքի տված բրունոմ են միմյանց ձևոր և երրորդ աղջիկը կանգնելով նրանց ձևերի վրա, ծափ է տալիս և երգում, երգողին ձևերի վրա պատեցնում են, եթե սխալվեց, ապա իջնում է և քարե վիճակով որոշված, աղջիկներից մեկի ձևորը բռնում և ապա շարունակում նույն ձևով։

Քարե վիճակը հետևյալն է՝ քարի մի երեսը թրջում են, գցում վերև. եթե ընտրած կողմը (չոր կամ թաց) վերի կողմը լինի, ուրեմն ընտրությունը կընտրեն» (Մ. Բ.)։

426. Խաղի նկարագիրը չկա, ըստ բանադետ Ս. Հարությունյանի վկայության 2 հոգի մեջք-մեջքի պատվում են և տակնուվրա պտտվելով ասում են այս խոսքերը։

427—431. Երգվել, ասվել են ճյուրթի խաղի ժամանակ. առաստաղից, ծառից կամ այլ հարմար տեղից թոկ կախելով՝ մեջք նստում են և ճոճվում։

Ղազարյան և Երևանում խաղը կոչվում է ճյուրթի, Բասենում՝ ճոճք, Գարալագյաղի նոր հայերի մեջ՝ շամշուկ կամ քըշկո, իսկ հին հայերի մեջ՝ քավանջի, ճյուրթի ընկնելու համար աղջիկները և տղաները խառը խմբվում են։ Երբեմն ճոճակալի ոտերին զարկելով, պահանջում են, որ նա իր ընտրածի, խաղը սկսողը՝ անունն ասի։

432. Երեխաներից մեկը ձևորի մեջ մատով խառնում է՝ իբր թե ճաշ է կփում և զայրացնում մյուսներին (Մ. Բ.)։

433. Տպադրվում է առաջին անգամ, ձևադիրը պահվում է ՀԱ ՀԺԲ արխիվում (տե՛ս Թարվերդյանի ֆոնդ, գործ 5, № 11). «Երգը ասվել է «կոտոշ կոտոշ» խաղի ժամանակ. 5—10 տղաներ հավաքվում են, նստում, մեկին ընտրում են մայր, որը և ասում է այս երգը, երկու ձևորի ցուցամատերը ցցելով գլխին կոտոշի նման. իսկ երբ մայրը տալիս է անկոտոշ կենդանու անուն, ցուցամատերը պետք է ան-միջապես հեռացնեն կամ բռուցք անեն, շփոթվողը համարվում է «գմբ» և խաղը տանուլ տալիս» (Մ. Բ.)։

434. Տե՛ս ծանոթ. 197 (432), «Ասել է Ա. Գասպարյանը 1936 թվի հոկտեմբերի 28-ին» (Մ. Բ.)։ Խաղի նկարագիրը չի պահպանված։

435. «Թիզմաթիզ» կամ «Արթուրմա» խաղի ժամանակ է երգվում այս երգը։ Խաղը Գարալագյաղի նոր հայերի մոտ ունի հետևյալ բնույթը. «Աղջիկները բաժանվում են երկու-երկու և ապա 2 ընկեր իրար դեմ նստած, լայնացնում են մատները և շուրջ ձևորը իրար վրա դնում։ Ապա մյուս աղջիկները բռնում են այդ ձևորերը վրալից աջակես դռույշ, որ շրիպչի ոչ ոտքերը, ոչ էլ շորի ծալը, եթե դիպչի, դիպչողն իր ընկերով փոխարինում է նստողներին։ Առաջին թռչողն ասում է հետևյալ երգից մեկական քառյակ և մյուսները թռչելու ժամանակ կրկնում են նաև առաջինի ասածը» (Մ. Բ.)։ № 436 երգի 13—15 տողերը հանկուկ են և քանի որ երգը նվիրված է այծին, ուլին, ուստի և այդ կցորդումը համահնչյուն է երգի ընդհանուր ոգուն։

438. Խաղերը երկաթոստովամբ. մանուկները շրջան են կազմում, ծալրերին կանդանաները նշանակվում են մայրեր, որոնց մեջ տեղի է ունենում այս խոսակ-

ցությունը՝ Տեր-Օվանեսը, ապա մայրերից մեկը և նրա մոտի ընկերները բարձրացնում են, իսկ մյուս մայրը «Դափ-գափ» ասելով, իր ընկերներով գնում անցնում են նրանց ձեռքի տակով, որի րնթացքում մոր մոտ կանգնածը ձեռքերը խաչաձևում է և ապա մայրերն սկսում են խոսել՝ «Հաշկըլալուսը» և նորից շարունակվում է խաղը մինչև բոլոր մանուկները մեջք-մեջքի կանգնում են, հետո մայրերը ասում են՝ «արի էրթանք»։ վերջին խոսքի վրա 2 կողմը սկսում է քաշել մինչև մեջտեղից պոկվում է ձեռքը, ում ձեռքը պոկվում է, աչքերը կապում են, ծնծում, մինչև որ մեկին բռնում է և ինքն աղատվում։

438. «Գյուզի ծերունիների ասելով,— գրում է Ա. Երեմյանը,— Նոր Զուղայի Ամենափրկիչ վանքի մոտ ապրել է Հաճարմահալցի քահանա Տեր-Օվանեսը։ Նրան, իր ունեցած ազդեցություն և հեղինակության շնորհիվ, ժողովուրդը անվանել է պատրուք ու կես— ախիճն կես պատրիարք»։

439. Երգվում է «Զըխկըր» խաղի ժամանակ, Ալեքսանդրապոլում։ Խաղացող երեխաները 2 խմբի են բաժանվում և յուրաքանչյուր խմբի ղեկավարը հարց ու պատասխան է տալիս, երբ որևէ մեկի անունն է տալիս, խումբը բաժանվում է, թուլիտում և ծափահարում ու մի քանի անգամ կրկնում. «Զըխկըր-չըխկըր, Ստեփան» և այլն (Մ. Բ.)։

442. «Դարալագյաղի Ղուլթաղ գյուղում մի քանի երեխա հավաքված հարց են տալիս միմյանց և արագ մտածում պատասխանը, հարմարեցնելով պատասխան խոսքի վերջին վանկի հանգը հարցի հետ։ Հաղթում է խաղում նա, ով հաջող ու շուտ է պատասխանում» (Մ. Բ.)։

445. Տե՛ս ծանոթ. 175 (395)։

«Երեխաները մեկը ձեռքերի մատները միացնում է իրար, յուրաքանչյուրը մի աստիճանի նման։ Ամեն աստիճանին մեկ հարց տալով և պատասխան ասանալով, բարձրանում է, կաթը դնում թուփերը և քնում, վերջին խոսքերը լսելով, արթնանում է, երեխաներից մեկը իբրև գամփո, հարձակվում է նրա վրա» (Մ. Բ.)։

446. Երեխաներից մեկը հազնվում է իբրև պառավ, մյուսները հարց են տալիս։ Նրան և երգում այս երգը (Մ. Բ.)։

447. Այս խաղը խաղալիս երգի մինչև վերջին խոսքը ասելը ականջը ձգում են (Մ. Բ.)։

448. Ս. Եղա, պառավ ձեռնալով, դետնի վրա փնտրում է ինչ-որ բան և իր ու ընկերների միջև տեղի է ունենում այս խոսակցությունը, որից հետո բոլորն իրր թե՛ բաղնիք են գնում, ճանապարհին երեխաները «պը՛ռ, պը՛ռ» բերանով ձայներ է՛ն հանում և զայրացնում պառավին (Մ. Բ.)։

449. «Աշուգ» իր դեմքին հարց ընելով և պատասխան առնելով, պղտիկներով ծիծաղը կշարժե՛» (Մ. Բ.)։

450—452. Խաղերգեր հարց ու պատասխանի միջոցով։ Խաղերի նկարագիրը չի պահպանված։

453. «Մի խումբ մանուկներ, ձեռք ձեռքի բռնած լալն շրջանակ մը կկազմեն,— գրում է բանահավաքը,— կենտրոնում և շրջանակից դուրս մի հոգի է կանգնում, դուրսը կանգնածը ներսինի հետ խոսում է, երբ կենտրոնի տղան ասում է՝ բռնի, գրսինը ներս է վազում և մյուսն էլ աշխատում է բռնել նրան» (ԱԶԹ 170)։

454. «Ալաշկերտում մայրը փոքր երեխայի ձեռքի վրա խաղացնելիս իր ճակատը զգուշորեն հպում է մանկիկի ճակատին և ասում այս երգը» (Մ. Բ.)։

456. Երեխաները այս խաղը խաղում են հարց ու պատասխան տալով մի-

մյանց: Նրանցից յուրաքանչյուրը կատարում է մի դեր: Հարց ու պատասխանի ձևով տրվող այս խաղը բացահայտում է մանկան պարզունակ աշխարհըմբռնումը, շրջապատի նկատմամբ նրա ունեցած մանկական պատկերացումը: Երգը բնագրում ունի «Այծի երգը» վերնագիրը:

457. Տե՛ս 456 երգի ծանոթությունը: Տ. Նավասարդյանը սա համարում է Ղրիմի բարբառով ասված հերիաթ, մենք դնում ենք այս բաժնում իրեն խաղերը՝

459. Երեխաները հավաքվում են, նստում՝ ոտքերը մեկնում առաջ, նրանցից մեկը սկսում է այս երգը ասել, այնպես որ ամեն մի խոսքը մեկնած ոտքերից մեկի վրա գա, որը և երգը ասելիս ցույց է տալիս մատով: Ում ոտի վրա որ ընկնում է խաղի վերջին խոսքը, նա քաշում է իր ոտքը: Ասողը շարունակում է՝ կրկնելով նույն խոսքերը կանգնած տեղից, այսինքն՝ ետ քաշած ոտքից հետո հետևյալ ոտքից: Երգը կրկնվում է այնքան, մինչև որ մնում է մեջտեղում տա-
րածված մեկ ոտք: Խաղը դրանով վերջացնում են և կամ ում ոտքը որ մնում է, նա պատմվում է՝ երկու կողմից ոտքով ձգվելով: Պատժվողը պետք է աշխատի գուրս գալ ալդ վիճակից:

(460). Մանկական խաղերից է. «Տանը մանուկները նստած ձևերը ձևերին դրած: Խումբի ղեկավարը այս երգը կասե և ցուցամատով յուրաքանչյուրի ձևերին կսփռ: Վերջին խոսքը, որի ձևերին ասվի, նա ձևոքը վերցնում է, վերջում միայն իր ձևոքն է մնում և իր ձևերին ու ճակատին խփելով է ասում այս երգը, իր ձևոքն էլ գուրս գնալուց հետո մանուկները ասում են քանի՞» հավ-
կիթ կուզեն, յուրաքանչյուրի ուզած թվով կտատացնում է ճակատին» (RUF):

460. Տե՛ս ծանոթ. 335:

461, 462. «Շարուրի Ուլիա Նորաշեն դյուղում աղջիկները մի ոտքի վրա պինդ պտտվելով ու փնշերը քամում տալով հանկարծ նստում են զետնին և ասում այս երգերը» (Մ. Բ.):

463. «Փոքրիկ տղաները շրջանաձև նստատում են և ձգում իրենց ոտները դեպի առաջ, մեջտեղը նոցանից մեկը, որ մյուսներից լավ է իմանում, ասում է այս խաղերգը, փոփոխակի դնելով ձևոքը նստածներից յուրաքանչյուրի ոտքի վրա, որի և որ ոտի վրա վերջանում է երգը, ոտատները ոտը քաշում է դեպի իրեն, ապա հետևաբար և մյուսները, մինչև որ մնում է մեկ ոտք: Ոտատները կանգնում է շրջանից ներս, նստածները աքացի են խփում նրան, նա սրի վրա բնկնի, հերթը նրան է» (ՀԺԲԱՆԱ 1):

464. «Երեխաները շրջան կազմած կանգնում են՝ ձևերը հետևում բռնած, մալրը, որը ևս հերթա է, նրանց հետևից պտտելով, քար է դնում մեկի ձևոքում ալդ երգը ասելով» (Մ. Բ.):

465. «Երկու հոգիի մեջ տեղի կունենա այս խոսակցությունը, նպատակը՝ «հովով»՝ բամբով բառին վրա բառախաղ մըն է: Խոսակցիցը շան հաշվունի տեղ առնելով՝ զնա կը պատասխանե՝ «0՛շտ, 0՛շտ, 0՛շտ»: Խաղը գիտցողները «Հովով» բառին տեղ հոմանիշ տարբեր ձև մը պիտի դնեն» (Մ. Բ.):

466. «Չորս տղա սենյակի շուրս անկյունները կբռնեն, մեկն ալ մեջտեղ կմնա: Վերջինս յուրաքանչյուրին երթալով կհարցնե. «Մաճու ծախիմ, ո՞վ կուզի»: Նա ալ կպատասխանե «Ես չեմ ուզիր, ան կուզե», ցույց կուտա հաջորդը: Այսպես շարունակելով, վերջինը կսե. «Գնա՛ կեղտոտ շորեր վա՛ս»: Ասոր վրա տղան կերթա դարձալ մեջտեղը և լաթ լվալու ձևեր կընե, մինչ այս, մյուսները իրենց տեղերը կփոխանակեն միմյանց հետ, մեջտեղինը կշանա անոնցմե մեկուն անկյունը պարսպ դռնի և դրավել»:

«Մանկականը մաժոն էր, բայց որովհետեւ այս բառը այժմ գոյութիւն չունի Պոլսո մէջ, ուստի փոխարինված է տաճկերէն մերձահնչուն մաժոն բառով» ԱԶԹ 171 (Մ. Բ.):

467. «Երկու երեխաներից մեկը ստանձնում է բոլի դերը և պատասխանում արված հարցերին»: Խաղի իմաստն է,— զրում է բանահավաքը,— թե պոպուն հաց է թխել, պոտուն է դրել, խփով է ծածկել, թուշունը գտել է, շունը կերել է և փախել է տուն»: Այս կերպով ժողովրդական այն իմաստութիւնն է այստեղ ասված, թե՛ «Պոպուն ածել ա, կուկուն տարել ա»:

468. «Մի բանի տղաներ,— զրում է բանահավաքը,— ձեռքերում սանդ ու սանդղատոն ձեացնելով սկսում են սխտոր ծծել, այս երգը երգելով, հետո համ-տանելով աղը քիչ են գտնում և ավելացնում են ու երգում: Վերջապէս խաշը պատրաստվում է, ուտում են, մի քիչ էլ «տետերին» պահում և պառկում: Նրանցից մեկը կատու է ձեանում և կես գիշերին պահած խաշը ուտում է, մշտաները լսե-լով, արթնանում են և հալածում կատվին»:

469. «Այսերը շնչով ուռցնելով երեխաները «Օօ-օ պըճինգո» ասելով և բռնեցքի մի թեթև հարված հասցնելով, պայթումի ձևով բերանը փքաթափ էին անում և խաղին ուղեկցում այս երգը», ԱԽԶ 57:

470. «Մոր մատնոցը կամ տնեցիներից մեկի ղլխարկը և կամ զոպպան դնե-լով փայտիկի ծալրին երեխաները այդ վեր էին բարձրացնում ասելով այս եր-գը» (Մ. Բ.):

471. «Երգում են «Բարխուճինա» խաղալիս» (Մ. Բ.):

472. «Երգում են «Զիլիկ» խաղալիս» (Մ. Բ.):

473. «Երեխաները բոլորակի ձևով նստած, ոտերը ձգում են իծիւ-բիծիւս քաշա խաղում, մեկը այս երգի մի-մի բառն ասելով կարգով: Ում ոտքի վրա-ասվում է վերջին բառը, սա աղատվում է, իսկ մնացած ոտքի տերը պատժվում» (Մ. Բ.):

474. «Շամախում երեխաները այս երգը ասում են՝ նմանեցնելով ձեռքերի շարժումները ճախաբակի» (Մ. Բ.):

476. «Ալեքսանդրապոլում աղջիկները թուշոտելով երգում են այս երգը» (Մ. Բ.):

477—483. Այս քառյակները, երկտող, հոստողերը ասվել են խաղը ավար-տելիս և խումբը ցրվելիս: Այդպէս են վարվել Ալեքսանդրապոլում, Տարոնում, Գարաբաղում, Թիֆլիսում, Վանում և այլուր:

484 բ. Շատախոսին լոնցնելու համար է ասվում (Մ. Բ.):

485. Այս քառյակը ասվում է, երբ երեխայի ոտքերը թմբում են (ԱԶԶԱ 42):

486. Ասում են կտրած եղունգը պահելիս (Մ. Բ.):

487. Ասում են, երբ ականջը ձեն է տալիս (Մ. Բ.):

488. Ասում են ատամը գցելիս (Մ. Բ.):

489. Ասում են, երբ աչքը մի բան է ընկնում (Մ. Բ.):

490. Ասում են խխունջ տեսնելիս (Մ. Բ.):

491. Ասում են թռչելիս (Մ. Բ.):

492. Ասում են, երբ մեկը մշտաբար ունեցածից ուզում է (Մ. Բ.):

493. 494. Ասում են թիթեռ բռնելիս (Մ. Բ.):

497. Ասում են ճլորթի խաղալիս (Մ. Բ.):

498. Ասում են, երբ մեկն ուշանում է (Մ. Բ.):

499. Ասում են շտողին (Մ. Բ.):

500—501. Ասում են զկեռ ուտելիս (նույն տեղ)։ զկոտալ > զկոի տալ:

502. Ասում են, երբ ուզում են մեկին տալ իրենց հիվանդությունը, աղատվել նրանից (Մ. Բ.):

503. Ասում են՝ առադոտները երևա չլվացող երեխային հանդիմանելու, կամ վրան ծիծաղելու համար (Մ. Բ., ՀԺԲԱՇ 5): «Գրի է առնված 1937 թ. նոյեմբերին, Երևանում, Ս. Շալչյանի կողմից» (Մ. Բ.):

504. Ասում են երեխաները ուղտեր տեսնելիս (Մ. Բ.):

505. Ասում է փոքրիկ տավարածը՝ դաշտում անասուններին հաշվելիս (Մ. Բ.):

506, 507, 508. Ասում են երեխաները, երբ կորցրած մի բան են փնտրում, իբր թե խարում են սատանային, որ չպահի (Մ. Բ.):

509. Ասում են, երբ մեկը մյուսի դիմացը կանգնելով՝ զրկում է նրան արե-վից (Մ. Բ.):

510. Ասում են ուշ արթնացողին կամ հագնվողին (Մ. Բ.):

511. Ասում են՝ երեխաները գերանի վրա ման դալիս (Մ. Բ.):

512, 513. Ասում են, երբ մեկին բանի են ուղարկում (Մ. Բ.):

514. Ասում են, երբ բազեն գալիս է, որպեսզի իրենց թաղից հուտ չտա-նի (Մ. Բ.):

515, 516. Ասում են՝ ուրուրի ձայնը լսելիս (Մ. Բ.):

532. Ղարսի Քլոփրիբյուզ գյուղի երգերից է: Քլոփրիբյուզ հայտնի էր Ղարսի նահանգում իբրև առևտրական հանապարհների հանգույց, հանապարհներ, որոնք ձգվում էին մինչև Հնդկաստան: Այդ գյուղում աղել է մի կամուրջ, որի վրայով էլ անցել է այդ հանապարհը: Այդ մասին էլ հիշվում է երգում:

532 ա. Կրկներգի առաջին տողը հաճախ է փոփոխվում ըստ տեղավայրերի, մեծ մասամբ լինում է «Հեքիաթ, հեքիաթ», երբեմն՝ «Չոնգուր, չոնգուր», «Զրբն, զրբնդ», «Բադլա, բադլա», «Էզուց կամ էսոր կիրակի է»։ Հիմնական տեքստը անփոփոխ է կամ աննշան փոփոխության է ենթարկվում (Մ. Բ.):

541. «Շամախեցի մանուկների երգն է» (Մ. Բ.):

542. «Դավալու գյուղում երեխաները դարնանը դաշտ գնալիս, զբոսանքի ժամանակ երգում են այս երգը» (Մ. Բ.):

543. Տպագրվում է առաջին անգամ: «Ասացող՝ Ֆլորա Հարությունի Բերբեր-յան, 75 տարեկան, Յոզգաթի վիլայեթի Բողազյան բաղաբից, զրի առավ Գլլ լեզվի ինստիտուտի գիտաշխատակից՝ Ներսես Մկրտչյանը» (Մ. Բ.):

546—550. Այս երգերը «Հեքիաթ-հեքիաթ» կրկներգ ունեցող երգերի շարքին են պատկանում, ավելի շուտ այդ երգերի բեկորներն են:

552. «Երգը զրի է առնվել Շուշիկ Հարությունյանից. երգի վերջին 3 տողը մանկական ձևով աղայի երգ է, որը կցված է երգին, կցորդումը կատարված է ընդհանուր համաձայնության մեջ երգի բովանդակության հետ»:

553. «Հայ օրիորդները դնում են դաշտը բանջար քաղելու, միասին երգում են» (Մ. Բ.):

556. Առաջին անգամ երգը տպագրվում է 1875 թ. Տեր-Սարգսենցի «Պան-դուխտ վանքին» ժողովածուում: Շուրջ տասը տարի անց նույն երգը որոշակի փոփոխությամբ լույս է տեսնում Գ. Շերենցի «Վանա սազ» ժողովածուի առաջին հատրում: Երգը մի քանի խաղերգերի միակցման արդյունք է: Տե՛ս 440, 441, 556 և այլն, սակայն իր կառուցվածքով և էությունը նա դասվում է այս երգերի շարքին:

557—582. Մանկական կատակերգեր են՝ ասված զանազան առիթներով և հիմնական՝ անունները ծաղր ու ծանակի ենթարկելու նպատակով:

564. Քաջբերունին նշում է, որ «Ալեքսանդրապոլում Կարապետ անունով մար-
դու երեխաները ծաղրում էին նրդելով այս նրդը»:

573. «Շարուրի Ուլիա Նորաշեն գյուղում խմրված երեխաները կարճա-
հասակ մարդուն ծաղրում են այսպես» (Մ. Բ.):

589. «Աղշիկները Ալեքսանդրապոլում թռչկոտելով նրդում են այս նրդը»
(Մ. Բ.):

591. «Սարփինայի ուղղահայաց ձողեր, որոնց վրա կրարձրանա որթատուն-
կը»: Ժողովածուում նրդն ունի «Քուսկին» վերնագիրը:

597. Նրդը տպագրվում է առաջին անգամ, գրի է առել Գ. Աղաղադյանը և
պահվում է Տ. Նավասարդյանի ֆոնդում:

598. Մանկական խնամոցիկ խաղի կատակերդ է: Բնագրում նրդն ունի «նեկ-
բով հարս և փեսա» վերնագիրը, այնքան, որքան նրդը ծաղրական բնույթ ունի,
այդ պատճառով էլ դնում ենք այս բաժնում և ոչ թե մանկական «խնամոցիկ»
խաղերգերի բաժնում:

600. Նրդը տպագրվում է առաջին անգամ: «Նթի մի մանուկ ասում է սոված
ևմ, ընկերները նրդում են այս նրդը» (Մ. Բ.): Նրդը գրի է առնված 1937 թ. նո-
յեմբերի 12-ին:

601, 602. Նրդերը տպագրվում են առաջին անգամ:

603. Այս նրդի առաջին 6 տողը մանկական նրդերում հանդիպող հանրահայտ
մոտիվն է, իսկ վերջին 6 տողը կցված է նրան և ավելի շուտ սիրային բնույթի
նրդ է: Ընդհանուր առմամբ նրդն ունի ծաղրական բնույթ, որի հետևանքով և
գրվում է այս բաժնում (Մ. Կ.):

604. Նրդը տպագրվում է առաջին անգամ:

«Աքաղաղի ձայնը կեղծելով, երեխաները նրդում են» (Մ. Բ.): Նրդը գրի է
առնված 1937 թ. նոյեմբերի 12-ին, նրեանում:

605. Բնագրում նրդն ունի «Աքաղաղին» վերնագիրը:

606. Նրդը տպագրվում է առաջին անգամ:

Ոսկի ջղա— վանում, Բուլանուխում և այլուր փեսայի հարգարանքի մե-
մտնում է նաև թագ դենը, որպես թագավոր, թագի վրա ամրացնում են արա-
ղաղի երկու փետուր, որը և ջղա է կոչվում: «Նրդը գրի է առել Գ. Աղաղադյանը,
1891 թ. հունվարի 20-ին» (Մ. Բ.):

607. Նրդը տպագրվում է առաջին անգամ: «Նրդը գրի է առնված Գ. Աղա-
ղադյանի կողմից, 1891 թ. հունվարի 20-ին» (Մ. Բ.):

609. «Ղաղախի Ուղունթալա գյուղում երեկոյան ժամասացութունից հետո,
որպեսզի իմացնեն ժողովրդին, թե «Վաղը կիրակի է», երեխաները նրդում են
այս նրդը» (ԱՀԹ 175):

613. «Ասում են վերակացուներին ծաղրելու համար» (Մ. Բ.):

615. Նրդը տպագրվում է առաջին անգամ:

622. Ասում են քաջալներին ծաղրելու համար (Մ. Բ.):

624—634. Նրկնային լուսատուներին՝ լուսնին և արևին նվիրված նրդեր են:

627 գ. Նրկրորդ անգամ տպագրվել է Տ. Աղեքսանդրյանցի «Թիֆլիսեցոց մտա-
վոր կյանքը» ժողովածուում:

628. «Ասվում է արևին ամպերի տակից կանչելու համար, սա ևս թվում է,
թե պատասխիկ է այն նվիրաբերութուններից, որոնց մեր նախնիները արել են
արևի պաշտամունքի ժամանակ» (ԲՄԳ 10):

629. «Աղշիկները արեածագին նրդում են այս նրդը» (Մ. Բ.):

630. «Ամառները, երբ մանուկները լողանում են և ամպամած է լինում, իբրեւ աղերս այս տողերն են ասում արեղակին» (Մ. Բ.):

630¹. «Շուտ լողացողները դուրս են գալիս, երկու քար իրար են խփում, ձգում չրի մեջ՝ ընկերներին բարկացնելու համար և երգում են այս տողերը» (Մ. Բ.):

632 ա. Երգը բնագրում ունի «Արևի երգը» վերնագիրը:

633. Տպագրվում է առաջին անգամ, բնագրում ունի «Մանկական երգ» վերնագիրը:

636. Երգը բնագրում ունի «Վանա լուսին» վերնագիրը: «Շատախցի մանուկը հիանալով 15 օրվա լուսնի վրա, ասում է այս երգը» (Մ. Բ.):

638—640. Երգերը տպագրվում են առաջին անգամ: Երգում են անձրև կամ ձյուն գալու ժամանակ (ԱՀԹ՝ 174): «Անձրևի մանկական երգեր» (Մ. Բ.):

644. «Ղարաբաղի ամենափոքր աղջիկները երգում են այս երգը ծաղիկներ փնջելով» (Մ. Բ.):

646. Նույն երգը տե՛ս S. Նավասարդյանի «Հայ ժողովրդական հերիաթներ», մասն 1-ին, «Զուտողի մայն ուտողին հալալ է» հերիաթում:

647. Նույն երգը տե՛ս Հայ ժող. բանահյուսության արխիվի Վ. Սվալլյանի ֆոնդում և Խ. Փորթեխյանի «Ն. Նախիջևանի հայ ժող. բանահյուսությունը» ժողովածուում, էջ 62: Ռուսական «Сорока воробья» երգի նմանությամբ է ստեղծվել այս երգը:

648. «Արագիկներին տաք երկրներին վերադառնալու ժամանակ են երգում երեխաները» (ՀՀՍ 350): Նույն երգը տե՛ս ԱՀԶ 5:

649. «Շարուրի Ուլիա Նորաշեն գյուղում երեխաները կաշաղակի կարկաչներին արձագանքում են այս երգով» (Մ. Բ.):

650. Բնագրում վերնագիրը «Արտուտիկ» է:

653. Բնագրում վերնագիրը «Ճնճուղիկ» է:

654. Բնագրում վերնագիրը «Զուկ ըխարաց երգ» է:

656. Բնագրում վերնագիրը «Պիպի էժ» է, և գրված է ժողովածուի «Մանկական երգեր» բաժնում: Ըստ էության այն մի բանի երգերի միակցումից առաջացած երգ է: Այս միահյուսումը կատարված է համոզիչ, ուստի և չենք մասնատում այն:

657. Նման է միջնադարյան ժողովրդական «Ելեք տեսե՛ք զի՞նչ կայր ծովին» (տե՛ս Ա. Մնացականյան, Հայկական միջնադարյան ժողովրդական երգեր, էջ 324) և ժողովրդական «Գացե՛ք տեսե՛ք ո՞րն ի կերի ուլ» երգին:

658. Բնագրում երգը ունի «Աղվստ խորտիկ» վերնագիրը:

659. Երգը կրում է գրական մշակման կնիք:

662 ա. Այս երգը կառուցվածքային տեսակետից որոշ չորսօրինակություն ունի. այն 2 և ավելի մանկական երգերի կցորդումից է առաջացել: Առաջին 9 տողը մեկ առանձին երգ է, հաջորդ բառյակը ևս, իսկ վերջին 11 տողը այլ երգ է: Հաշվի առնելով ներքին միասնությունը (տողերը բոլորը 8 վանկ ունեն) և այն, որ տպագիր աղբյուրներում երգը բերվում է միասնորեն, թողնում ենք նույն վիճակում: Բնագրում երգն ունի «Կատուի բև» վերնագիրը:

662 բ. «Երեխաներից մեկը կատու է ներկայանում, մյուսը նրան հարցիք է տալիս» (Մ. Բ.):

665—672. Կատվին նվիրված մանկական խաղերգեր են, որոնք ասվում են երկասացությամբ:

«6—8 տարեկան երեխաները ձեռքերը մոտ-մոտ դրած երգում են, վերջում երեխաներից մեկը իր ձեռքը տանում է ամենափոքրիկի ծոցը և ծիծաղեցնում» (Մ. Բ.) և կամ՝ «Վերջին բառերը ասելիս, կամացուկ խփում են երեխայի ձեռքին, որը ինքնապաշտպանության նպատակով փախցնում է և ծիծաղեցնում բոլորին» (Մ. Բ.):

666. Բնագրում երգն ունի «Բռն կատու» վերնագիրը:

668 գ. Բնագրում երգն ունի «Փշո-փշո. մանկական երգ» վերնագիրը:

669. «Թըռ, ճնճդիկ» խաղի նման խաղերգ է, միայն այստեղ ճնճդուկի փոխարեն կատուն է (Մ. Բ.):

671. Նույն խաղը՝ Նոր Ջուդայում:

674—697. «Ճճեռնակ-սպեռնակը» սրանք նույն կարկաչայի տարբեր անվանումներն են— փայտե փոքրիկ ատամնավոր դանակ է, երկար կոթով: Գլանի 2 ծայրին անց են կացրած տախտակներ, միացած ուրիշ 2 տախտակի: Մեկ ուրիշ բարակ տախտակով էլ մի ծայրով անցնելով 2-րդ գոտով՝ միանում է առաջին գոտուն: Երեխաները պտտեցնելով՝ կարկաչաները աղմկում են և երգում: Այս երգը երեխաները երգում են կարկաչան պտտեցնելիս և տները շրջելիս ծաղկազարդելի բրակին և մեծերից ստանում են հավիկի կամ հատիկ» (Մ. Բ.):

Ինչպես հայտնի է, շատ նախնական ծիսական նշանակություն ունեցող իրեր և գործիքներ, որոնք հատուկ են եղել նախնազարգան մարդուն, պահպանվել են երեխաների մոտ: Այդպիսի մի խաղալիք է նաև կարկաչան, որի ծագումը գալիս է հնագույն ժամանակներից:

676. «Մախոխ» թթմորով և թևիով պատրաստած թթու ջուր, որով մեծ պահլին ապուր են եփում: Ավագ ուրբաթին ամեն տուն այդ ապուրը եփում է Քրիստոսին խաչի վրա սնունդով քաջախ տրվելուն» (Մ. Ա.):

677. «Ջավախբում Մաղկազարդին Մառզարդար են ասում: Այդ օրը եկեղեցում օրհնում են ուռնետ ճյուղեր, որ զլխավորապես բերում են նորապսակները և բաժանում բոլոր ժամակուրներին» (Մ. Բ.):

680, 682. Այս երգերի առաջին երկու տողին, որը Մառզարդարի երգերի Դարալադաղի և Ազուլիսի նմանակներն են, ավելացել է մանկական հանրահայտ «Ախպար, ախպար» երգը, որը ընդհանուր կապակցության մեջ գտնվելով երգի առաջին մասի հետ, ներկայացնում է մեկ ամբողջական պատկեր, ուստի և նրանք չենք մասնատում:

682. «Դարալազադի Խաչիկ գյուղում պատարագից հետո ճըռ-ճըռանակ անելով շրջում են տները և ձու ժողովում, երգելով այս երգը» (Մ. Բ.):

683. Երգը տպագրվում է առաջին անգամ, բնագրում այն ունի «Մառզարդարի մանկական երգ» վերնագիրը:

686. «Վեղի բասարի Դավալու գյուղում, որոնք զաղթված են Մակուից, երեխաները խմբերով ձեռներին ուռի ճյուղեր ծալրերը օղակ շինած պտտում են տներուն և ձու ժողովելով երգում» (Մ. Բ.):

688. Երգը տպագրվում է առաջին անգամ, բնագրում այն ունի «Մառզարդարի երգ» վերնագիրը:

689. «Երբ արեգակը բաժ մը երկու երարձրանա, փոքրիկ տղաները խմբերով տնի տուն կպտտեն՝ հավիկի հավաքելու և զրեթե սպառնական ձևով երգում են կարկաչա ոտանավորը» (Մ. Բ.):

691. «Բասնում երեխաները ուռի ճյուղով տնիտուն ընկած ձու են հավաքում և երգում» (Մ. Բ.):

695, 696. Երգերը սպաղորվում են առաջին անգամ, բնագրում ունեն «Սառա-
ղարզի Երգ» վերնագիրը:

697. «Պոռու-փող, որ մանուկները Յառարգարի ժամանակ ուտի ձյուղերի
կեղևից են պատրաստում: Ուտի զալար ձյուղը շրջանաձև սարքում են և երգելով
զմելիի կոթով մեկ երկու անգամ խփում են և մատներով ուտած կեղևը սլաքի
կեղև: Հետո կեղևի վերամաշկը կհանեն և կփչեն և խժալուց ձայնը կբռնեն փո-
ղոցը» (Մ. Բ.):

698—712. Ջրապաշտական շրջանի ծիսական երգեր են, որոնք զրկվել են
իրենց լուրջ էությունից և դարձել մանկական խաղերգ: Հայաստանի որոշ շեր-
ջաններում երեխաները խաղում են առանց նշանակություն տալու նրա էությանը
և ավելի շատ ապաստելով մեծերից տրվելիք նվերներին: Հայաստանի տարբեր շեր-
ջաններում կարճ փայտի վրա կամ ցախավելի վրա հին շորեր հագցրած մար-
դակներով խրճիկ կամ տիկնիկ են պատրաստում, որը երաշտ եղած ժամանակ դուրս
են հանում, զլխին շուր թափում, որպեսզի անձրև գա: Երեխաները նուրիճը տնե-
տուն ման ածելով՝ հավաքում են լուղ, ձու, բրինձ, տանում միասին վալելում:
Ջուր են ածում նուրինի զլխին և ապա տալիս այդ բոլորը» (Մ. Բ.):

699. Տպագրվում է առաջին անգամ: «Ըստ բանասաց Նվարդ Ավետիսյանի,
այս երգը առվում է այն ժամանակ, երբ երաշտ է լինում, անձրև չի գալիս, երգը
ասելով շրջում էինք տնից տուն, որտեղ շուր էին ցանում մեզ վրա» (Մ. Բ.):

701. «Խուճկուլուկան Պրիպուսն է՝ պարտեղներու և այգիներու պահապանը:
Անոր կնվիրեն երբեմն կաթ, մեղր, գինի, պտուղներ աճեցնելու համար» (Մ. Բ.):

702, 703. Երգերը սպաղորվում են առաջին անգամ: Բնագրում ունեն «Անձրևի
երգեր» վերնագիրը:

705. «Երբ անձրև է գալիս շատ ու արեգակ չի անում, երգում են այս երգը»
(Մ. Բ.): Տպագրվում է առաջին անգամ:

707. Բնագրում երգն ունի «Բյուրապատիկին անձրևու երգը» վերնագիրը:

708. «Յուրաքանչյուր տնեցի պատրաստվում էր նրա վրա ջուր լցնել և հավ-
կրթ, լուղ տալ երեխաներին, հակառակ պարագայում երաշտ կլիներ, կովը կցա-
մաքեր, հավը ձու չի ածի և փխթակ էլ կտատարվի» (Մ. Բ.):

710. «Մանուկները մի լուխա են հագցնում մի փայտի և զլխին մի դղակ
դնում, մարդ շինում ու պտուղով տնետուն, երգում են ու ստանում յուրաքան-
չյուր տնից մի-մի ձու» (Մ. Բ.):

713—718. Ակնում, Սեբաստիայում, Վանում, Կիլիկիայում, Ղրիմում— կա-
ղանդի գիշերը մանուկները շրջում են տնետուն, երգում են այս երգերը, երբեմն
ճճնոճակ են պտտեցնում, երբեմն ոչ և «ստանալով նվերներ, վալելում են միա-
սին»:

719—724. Այս երգերը ԳԺՏ և ՀԱՃ ժողովածուներում դրված են օրորոցի
երգերի բաժնում, սույն ժողովածուում հարմար համարվեց դնել Հավիված բաժ-
նում, քանի որ նրանք բնույթով սիրային երգեր են:

725. Մշեցիների, բուլանիցիների հանրահայտ «Եթեմ Ստամբուլ, դատեմ
փարա բուլ» երգն է: «Աշղկերտում շին երգում այդպես, որովհետև պանդխտու-
թյուն չեն սիրում» (Մ. Բ.): Հավանորեն երգի տեղաթափած մեղեդին է հիմք հան-
դիսացել, որպեսզի երգվի օրորոցի նպատակով:

724. ԱՀԺԹ-ում բանահավաք Սուլաքյանը մանկական երգեր բաժնում դրել է
նաև «Բլբուլներ» երգը, որը սիրո հայրենիներից է:

727. «Օրորոցի հատուկ երգեր շատ քիչ են, մայրը երևակայելով զավակի

ապագան, ինքնաբերաբար, ըստ իր ցանկության, նախապատրաստություններ կհորինե և կերգե ալլ և ալլ հղանակներով, ավելի երկար նախադասություններով կերգե օրորոցի մեջ, ավելի կարճ, երբ ձեռաց մեջ վեր կթցնե» (Մ. Բ.):

728. Տպագրվում է առաջին անգամ, բնագրում ունի «Օրոր» վերնագիրը, սակայն, ինչպես երևում է հրդի բովանդակությունից, հետո է այդպիսին համարվելուց, այդ իսկ պատճառով էլ բերվում է հավելվածում:

729. Ժողովածուում ունի «Օրորոցային» վերնագիրը:

730. Երգը գրի է առնված ալադկերտցի Կարինե Բարսեղյանից, ներկայումս երևանի բնակիչ. «էսա երգ կերգեինք, մեր սրտի դառնություն կդատարկեինք, մեր ձագերուն էլ կբնցուցինք: էտա Սաֆար աղեն մեր գեղի շատ շահեկների արունը խմեց, գուլում տարինք ին...» (Մ. Ա.):

731. Պատմական հիշողություններ են պահպանված վանում խալլըթի աղայի կատարած վայրագությունների մասին (Մ. Կ.): Ժողովածուում երգն ունի «Վանեցոց երգ օրոր» վերնագիրը:

732. Երգը բնագրում ունի «Երգ երխայիս» վերնագիրը: Երգի առաջին 6 տողը մանկական երգ է, հաջորդ 10 տողը, որը բերվում է ստորև՝ աղոթք է: Այս բնույթի երգերի համարյա բոլոր տարբերակների և նմանակների վերջին 10 տողերը այս պատկերն ունեն.

Ներկնքի դրոներն բաց էր,

Ոսկե աթոռ դրած էր,

Քրքիստոս վրենն նստած էր,

Լուսավորիչն կանգնած էր,

Ոսկե գրիչն բռնած էր,

Մեծ ու սլբատիկ գրում էր,

Մեղավորներն լալում էին,

Արդարներն խաղում էին:

Ժողովրդական այս աղոթքը երեխային մատչելի և դուրսմբռնելի դարձնելու նպատակով, հավանաբար, կցել են մանկական երգի այդ բնիկը: Բազմաթիվ են «Լուսաքավ, լուսաքավ» երգ-աղոթքները, որոնք առանց որևէ կցողման են բերվում դանազան ժողովածուներում: Տե՛ս ԱՀԹ 33, 34, ՆՆՓ 141, ԱՆԳ 194 և այլն:

733, 734. «Հայտնի է, որ Ռ. Պատկանյանը ժամանակին հավաքել է Նոր Նախիջևանի ժողովրդական բանահյուսությունը, նրա արխիվում գտնվել են և այս երգերը: Այդ առիթ է տվել խմբագիրներին կարծելու, որ այս երգերն էլ նրա հեղինակությունն են: Ռ. Պատկանյանի երկերի 3-րդ հատորը լույս է տեսել 1904 թ., իսկ այս երգերը շատ ընդունված էին Նախիջևանի և գյուղերի բոլոր ընտանիքներում դրանից շատ առաջ» (ՆՆՓ 64): Բանահավաքի այս կարծիքը փոքր-ինչ վիճելի է թվում, այնքանով, որքանով որ Ռ. Պատկանյանը հավաքելով ժողովրդական երգերը, հեղինակային մշակման է ենթարկել դրանք:

734. Երգը ժողովածուում ունի «Կոռնակներ» վերնագիրը:

735. Երգը բերված է «Ժողովրդական երգարանում». ասացողը և բանահավաքն անհայտ են:

736. Երգը վերնագրված է «Մանկան օրոր», ասացողը և բանահավաքն անհայտ են:

737. «Այս երգը, որպես Ռ. Պատկանյանի հեղինակություն, Գրիգոր Խալաթյանը մտցրել է Ռ. Պատկանյանի «Ընտիր երկասիրությունների» մեջ: Սա բո՛ւ ժողովրդական երգ է» (Մ. Բ.): Բանահավաքի այս կարծիքի հետ զո՛վար է համաձայնվել այն պատճառով, որ երգը կրում է դրական մշակման կնիքը և հայտնի

է, որ Պատկանյանն առհասարակ ժողովրդական երգերը անց է կացրել իր գրչի տակով:

Այս երգը տպագրվել է նաև Տ. Մինասյանի «Անդիր դպրություն...» և 1858 թ. Պետերբուրգում հրատարակված «Ազգային երգարան» ժողովածուներում:

739. Տպագրվում է առաջին անգամ:

740. Երգը «Արձագանք»-ում ունի «Գովք բրդերեն» վերնագիրը: Տեքստը և՛ քրդերեն է, և՛ հայերեն: Քրդերենը բերում ենք ստորև.

Մշու փաշեն պավետա,

Մշու խանրմ տխտա,

Համի տխտ նանետա,

Տոկատըզըն պոնատա:

745. Այս երգը բնագրում ունի «Գովք կտրիճ մանկան» վերնագիրը: Երգի ատաղձը ժողովրդական է: Հավելումները ավելի ուշ շրջանի գործ են: Միջնադարյան օրոքոցային կամ գովք երգի օրինակ, որը հավանաբար ասվել է նաև մանկանը կնքելիս:

746. Երկրագործական ծանր աշխատանքի մասին երեխայի ունեցած պարզունակ պատկերացումների արտացոլումն է այս երգում:

747. Բնագրում երգի վերնագիրն է՝ «Ճնճուղիկ», նույն երգի նմանակին հանդիպում ենք Գ. Շերենցի «Վանա սաղ»-ի I մասում:

748. Բնագրում երգն ունի «Մանուկն ու ջուրը» վերնագիրը, մանկական երգի միջնադարյան օրինակ է: Այն տպագրված է նաև «Քնար հայկական»-ում, էջ 151, «Հայոց երգք ռամկականք» ժողովածուում, էջ 19, «Գուսանական ժողովրդական տաղեր», էջ 232 և այլուր:

749 ա. «Ասացող՝ Արմենուհի Ոսկանյան, 1915 թ. թուրքական յաթաղանից փախած, Սերբիայում ապաստանած, և ասպ հայրենիք ներգաղթած 65-ամյա կինը» (Մ. Բ.):

750—756. Մանկական պարերգեր են:

750. Երգը տպագրվում է առաջին անգամ, բնագրում ունի՝ «Մանկական պարերգ» վերնագիրը:

751, 752. Բնագրում երգերն ունեն «Մանկան պարերգ» վերնագիրը:

753. Տպագրվում է առաջին անգամ, ձևագրում երգն ունի «Մանկական խաղ պար» վերնագիրը:

754. «Զուկ աղջիկները պարի ժամանակ դափը ձեռքերին, զույգ-զույգ կանգնած, ծափ տալով, պտույտ զալով աջ ու ձախ, թռչկոտելով պարում են այս պարը» (Մ. Բ., ԱԲՄ 28):

755. Երգը բնագրում ունի «Խանամիր և էջ» վերնագիրը, բանահավաքը նշում է, որ այն մանկական պար է:

756. «Անտունի դժբախտ մանկան, որ մանուկ հասակի մեջ ծաղիկ հիվանդության հետևանքով կորցրել է տեսողությունը» (Մ. Բ.):

757. «Որք մնացած զավկեն ու մայրն ողբացյալ» (Մ. Բ., ՀԱՃ 488):

758. Երգը բնագրում ունի «Սիրուն երեխա» վերնագիրը:

759. Բնագրում երգն ունի «Ողբ մոր ի վաղամեռիկ որդին» վերնագիրը:

760. Բնագրում երգն ունի «Մորեմեն ի մահ մանկանը» վերնագիրը:

761. Բնագրում երգն ունի «Մայրն ի մահ ունեալ որդւոյն» վերնագիրը:

762. Բնագրում երգն ունի «Ողբ ի վերայ մանկանց տղայոց դեռաբուսից և ստընտեայց» վերնագիրը:

АРМЯНСКИЕ НАРОДНЫЕ КОЛЫБЕЛЬНЫЕ И ДЕТСКИЕ ПЕСНИ

Р е з ю м е

В настоящем сборнике дается полный свод армянских народных колыбельных и детских песен. В нем, параллельно с основными песнями, приводятся диалектные варианты песен, а также песни, особенно интересные по форме и содержанию, распространенные в пределах исторической и Советской Армении. Материал, входящий в настоящий сборник, имеет более чем одновековую давность, он составлен из разных фольклорно-этнографических сборников, диалектологических и литературных собраний, а также многочисленных периодических изданий, опубликованных в Армении и за ее пределами. В сборнике нашли свое достойное место и материалы фондов фольклорно-этнографических архивов. Большинство народно-колыбельных и детских песен, вошедших в настоящий сборник, собраны автором и другими фольклористами за последние годы, во время их экспедиций.

Итак, сборник охватывает свыше 1000 народных колыбельных и детских песен. Сюда не вошли песни, не имеющие автора, но носящие на себе отпечаток явно выраженного литературного произведения, а также ашугские песни. Они помещены в разделе «Приложение», куда вошли и те песни, которые бытовали как колыбельные, детские плачи, танцевальные песни и т. д. Поскольку большинство песен, входящих в настоящий сборник, не имеет заглавия, автором выбрана беззаглавная форма. В разделе «Комментарии» дается заглавие, приводятся подробные сведения об их сказителях, собирателях, а также комментируется историко-этнографический материал, относящийся к песне.

Так как сборник представляет собой совокупность разнообразных по форме и разнообразных по содержанию народных песен, то они классифицированы по форме и содержанию.

Так, в основу классификации песен первого раздела входят припевы, которые свойственны колыбельным песням. Во второй раздел входят игровые песни, классифицированные по различным типам игр. В третий—детские лирические и эпические песни, классифицированные по своим жанровым признакам, и в четвертый—песни, авторы которых сами дети (считалочки, скороговорки), классифицированные по форме.

Итак, сборник имеет следующие разделы:

1. Колыбельные песни.
 2. Детские хвалебные песни.
 3. Традиционные песни, посвященные детской ходьбе и купанию.
 4. Детские игровые песни:
 - а) Считалочки.
 - б) Детские игровые свадебные песни.
 - в) Разные игровые песни.
 - г) Песни, сказанные в конце игры.
 5. Детские песни:
 - а) Детские эпические песни.
 - б) Прологи разных сказок.
 - в) Детские сатирические песни.
 - г) Детские песни, посвященные природе.
 6. Детские ритуальные песни.
- Приложение
Комментарии
Словари:
 - а) диалектологический словарь,
 - б) словарь детского говора.

Песни в сборнике размещены следующим образом: сверху цифрами дается номер основной песни, а вариант снизу комментируется буквами алфавита. Под песнями даются источник материала и страница. Тут же дается географическое местонахождение песен. Вставленные в текстах цифры указывают номера комментариев. Кроме этих составных частей, сборник

имеет предисловие и введение, где вкратце описывается одно-вековая история собирания и издания колыбельных детских песен в армянской фольклористике. Во введении эти песни сцениваются как богатый фольклорно-этнографический материал. Здесь же определяются их жанровые особенности. Они характеризуются как фольклорные, лирико-эпические, традиционные произведения, бытовавшие с давних времен до наших дней. Историко-фольклорное значение сугубо связано с теми этнографическими традициями и историческими событиями, которые отражены в этих песнях.

Жанровой спецификой народно-колыбельных песен считаются припевы, ими же они отличаются от других лирических песен, содержание которых иногда сходится с колыбельными песнями. В припевах говорится, поется о самом главном и основном, так что они не только формальные атрибуты, но и входят в суть этих песен.

Импровизируя песню, мать часто поет о своем горе, и у колыбели у нее создаются многочисленные ассоциации воспоминаний. Она поет обо всем, иногда даже вспоминая какую-нибудь общеизвестную любовную песню, которая становится колыбельной с помощью припева.

Под термином «детский фольклор» подразумеваются как произведения специально созданные для детей (колыбельные), так и те, которые со временем потеряли свое серьезное значение в жизни взрослых и перешли к детям.

Под детским фольклором подразумеваются также произведения, авторы которых сами дети. Детский мир невозможно представить без игр. Генетически они связаны с фольклором взрослых и в своей рудиментарной форме хранят зачатки первоначальной ритуальной песни, посвященной небесным светилам и природным явлениям. Своим складом, ритмикой и художественными средствами они синхронны с детской психологией и их миром, поэтому они так легко были заимствованы ими. Прожившие свой век и утратившие свое значение, эти песни сохранили в себе то забавное и занимательное, что свойственно детям.

Анализ детских песен подтверждает тот факт, что они

всеми узами связаны с жизнью народа, его бытом и вековыми традициями.

В сборнике имеется обширный библиографический список, а также список первоисточников. Там же дается предметный указатель собственных имен.

ARMENIAN POPULAR CRADLE-SONGS AND CHILDREN'S SONGS

R e s u m e

There is a complete code of armenian popular lullabies and children's songs presented in this collection. The main songs of the code are simultaneously given both with the dialective variants and with those ones, propagated in Soviet and Historical Armenia, which are the most interesting by their form and contents. The centenary material of this collection has been taken from the different folklore-ethnographical sources, dialectological and literary collections as well as from the numerous periodicals publishing both in Armenia and abroad. The adequate place was assigned to the materials of the funds of folklore-ethnographical archives. Most of the popular lullabies and children's songs of this work were collected by the author and other folklorists during their last-years expeditions.

So, the present collection contains more than 1000 lullabies and children's songs, which have the deepest popular nature (as style, form, contents, etc.). Though the authorless songs (which for certain are very valuable as a literary work) and ashugs' songs had no place among the above mentioned songs, however, they were included into the section "Supplement," which consists of lullabies, children's cries, dance songs, etc. As the majority of songs belonged to this collection had no title, the author chose titleless form.

In the section "Annotation," one can find headings, detailed information about the songs' narrators and collectors as well as some comments on the historical-ethnographical mat-

erial concerned with the songs. The songs' variety by their form and contents was the very principle they have been classified by. Thus, the basis of the first section's songs classification is form, i. e. refrains that are typic for lullabies. The second section consists of game songs, i. e. of ones classified by different types of games. The third section — is children's lyric and epic songs classified by their genre properties. The main principle of classification we have in the section Four (songs by children) is also form.

And so, the sections we have are:

1. Cradle-songs.
 2. Children's songs of praise.
 3. Traditional songs devoted to the children's walking and bathing.
 4. Children's game songs:
 - a) Counting — out rhyme.
 - b) children's game songs of wedding;
 - c) various game songs;
 - d) songs to be sung at the end of the game;
 5. Children's songs:
 - a) children's epic songs;
 - b) prologues of different fairy tales;
 - c) children's satirical songs;
 - d) children's songs devoted to the nature.
 6. Children's ritual songs.
- Supplement.
Annotation.
Vocabularies:
 - a) dialectological vocabulary;
 - b) vocabulary of children's voices.

To make your orientation easier we should like to draw your attention to the following structure of songs' distribution

The number of major song is given on the top by figure and the variant is commented on the bottom with the letters of alphabet. The source of material and the number of page you can find under the songs. Just there the geographical lo-

cation of songs is adduced as well. Some figures inserted into texts are not so mysterious as seem, they show only the numbers of comments. In addition to these components the collection has its own Introduction and Foreword, where the centenarian history of collection and publication of children's lullabies in armenian folklore is shortly presented.

The estimation of these songs as of huge folklore — ethnographical material is adduced in the "Introduction," where the author tries as well to determine their genre features. The mentioned songs are characterized as a folklore — epic traditional works, existed since ancient times to our days. The historical — folklore meaning is connected with those ethnographical traditions and historical events only which the songs reflect.

Returning to the cradle-songs we can note that their genre specificity consists in refrain. So, by means of last it became easy to distinguish the cradle type songs and the lyric ones in the case of similar contents. In the cradle — songs speech is about the most important and major things, so refrain is not only formal atribut, but represents itself the very sense of the song.

Singing any song at the cradle, woman often connected it with her own grief. According to this improvisation she has some memoirs and associations which lead to composing a new lullaby by means of her own refrain and any famous (even loving) song.

Under the title of children's folk-lore there are both the works created especially for children (lullabies) and the songs which in course of time lost their serious meaning for grown-ups and turned into the type of children's.

The conception "Children's folk-lore," contains as well the works by children. It is quite impossible to image children's world without games. Lasts are genetically connected with the folk-lore of grown-ups and in their rudimentary form have the embryos of original ritual song, devoted to the heavenly bodies and natural phenomena. By their rithmics, construction and atristic means they are quite synchronous with the children's world and psychology, that is why they were adopted so easy.

So, the conclusion we came to believe is that the children's songs are deeply connected with people, their life and age-old traditions.

There is an extensive biobibliographical list and list of origins presented in this collection. In the same place one can find as well the indexes of personal names.

ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐ

ժողովածուն ունի երկու բառարան.

1. Բարբառային բառերի բառարան, ուր ընդգրկված են երգերի անհասկանալի բառերն ու բառաբարդությունները: Բացատրությունը տրված է այն նշանակությամբ, որով գործածված է բառը տվյալ երգում: Սույն բառարանում բերվում են նաև բանահավաքների տված բացատրությունները, երբեմն լրացվելով և հշտվելով:

2. Մանկական բառարան: Մանկական խոսվածքը հետաքրքիր բնագավառ է և որոշ առումով ամբողջացնում է ներկա ժողովածուն: Բառարանում ընդգրկված բառերի որոշ մասը առկա են ժողովածուի երգերում, իսկ մի մասն էլ մեր ջանքերով հավաքված է զանազան տղագիր և անտիպ աղբյուրներից, ժողովածուներից և պարբերական մամուլի էջերից: Այն ինքնանպատակ չի կարող հնչել այնքանով, որքանով ներկա ժողովածուի նպատակներից մեկն էլ մանկան, երեխայի կողմից ստեղծածի հավաքումն ու հրատարակումն է:

Բառարանները կազմված են այբբենական սկզբունքով, բարբառային բառերի և դարձվածքների բացատրական աշխատանքի համար ուղեցույց են ծառայել հետևյալ աշխատանքները.

Մ. Աբեղյան, Գուսանական ժողովրդական տաղեր, Երևան, 1940:

Հ. Աճառյան, Հայերեն գավառական բառարան (Էմինյան ազգագրական ժողովածու, հատոր Թ, Թիֆլիս, 1913):

«Թուրքերենի փոխառյալ բառերը հայերենի մեջ» (Էմինյան ազգագրական ժողովածու, հատոր Գ, Մոսկվա—Վաղարշապատ):

Սահակ վ. Ամատունի, Հայոց բառ ու բան, Վաղարշապատ, 1912:

Խ. Փորքչյան, Նոր նախիջևանի հայ ժողովրդական բանահյուսությունը, Երևան, 1965:

Կ. Գարիկյան, Բազիրք սեբաստահայ գավառալիզի, Երուսաղեմ, 1912:

Ս. Սարգսյանց, Աղոյեցոց բարբառը (ղոկերի լեզուն), մաս 1—2, Մոսկվա, 1883:

Օգտվել ենք նաև բազմաթիվ բանահյուսական, ազգագրական և բարբառագիտական լավագույն ժողովածուների բառարաններից:

Ա

Աբրշուժ — մետաքս, մետաքսյա
 Ագապ — շամոսնացած
 Աղիղ — սիրելի
 Աժան — էժան
 Ալ — կարծիր
 Ալ — էլ, ավելի, ուրիշ
 Ալաճա — գույնզգույն
 Ալամ — ամեն, ամբողջ
 Ալթափա — մետաղն ջրաման
 Ալի — ալիք
 Ալկնաուղ — բնհղ
 Ալոց — ալոց, ուրիշներ
 Ալվա — 1. դարձյալ, 2. հալվի — դառ-
 նահամ խոտ, 3. դեղ, խոունկ
 Ախըռ — իհարկե
 Ախլաթ — անտառի տանձ
 Ածկի — քթացի
 Ակնատ — թակարդ
 Ակրա — ատամ
 Ալբարա — հայրիկ, հայր
 Աղկիկ — սիրունիկ
 Աղսպապ — տե՛ս Աղրաբա
 Աղվոր — գեղեցիկ, սիրուն
 Աճապ — զարմանալի
 Ամանաթ — ավանդ
 Այըխ — արթուն
 Այինօյին — խարդախ, տարօրինակ
 Այիբ — պակասութուն
 Այպ — շարախոս, արատավոր
 Այվա — սերկեիլ
 Այվան — գետնափոր սլատշգամբ, սրահ
 Ան — այն
 Անխտար — այնչափ
 Անծեր — թռչուն
 Անծեղ — կաշաղակ

Անկալաթ — անթերի, տես՝ Խալադ
 Անկավ — ընկավ
 Անղալաթ — տե՛ս Անկալաթ
 Անհոգեկ — անհոգի
 Անծիղ — տե՛ս Անծեղ
 Անուշ կուլտուշ — արտոթակով խմել
 Աշել — նայել
 Աշուկ — աչք
 Ապով — համար
 Ապոճան — ապարանջան
 Ապուճիկ — կերակուր
 Առկա — տե՛ս Առկա
 Առղա — տե՛ս Առկա
 Առուավինի — արմավենի
 Առքով — առք ու փառք
 Աս — այս
 Աստվոր — աշխարհ
 Ատեն — ժամանակ
 Ատլաս — ընտիր կերպաս
 Արմաղան — հեռու տեղից բերած նվեր
 Արմանալ — զարմանալ
 Արոշ-մարոշ — մետաքսյա
 Արիշուն — տե՛ս Աբրշուժ
 Ափի — հայր
 Աֆերիմ — ապրես, զորանաս

Բ

Բաբուլ — կոշիկ
 Բադյա — պղնձե աման
 Բազըրկան — վաճառական
 Բաժ — հասակ
 Բալ — ժալո
 Բալա — զավակ, ձագ
 Բալաք — գույնզգույն, գունավոր
 Բալնիս — բանալի

Բարունակ—Ճուղը, սաս
Բեյդ— բերդ
Բեշիրիրի— տաճկական ոսկե դրամ
Բերնակ— բերան
Բիշ— ընկեցիկ երեխա
Բիշո— ծառա
Բիմանչի— այգեպան
Բճեր— գուլպաներ
Բոլլերիլ— կլորվել, դիրանալ
Բոճր— բարձր
Բոյնընդա— հանձն առնել
Բրզոչ— կտոր, հացի փաթեթ
Բուլիծ— հատուկ տեսակի հաց

Գ

Գարեկ— կապեկ
Գաթըր— չորի, կիսեշ
Գալանտոս— նոր տարի
Գախեկ— կախել
Գապի տակ— խավրժիլ բույսի ստորին
անպետք տերեւները
Գացեր— գնացել
Գեվազ— կարմիր
Գիստոր— խոտ ախորժաճամ հյութով,
որից ծամոն են պատրաստում:
Գլադ— մետաքս
Գյարդանը խխի— մեքեր կտորվի
Գոգո— աղախին
Գուրու— կկու

Դ

Դաճա— ևս, դեռ, այլևս
Դաճիր— դադարել
Դադլար— սարեր
Դանա— աջառ
Դեմ— դիմաց
Դենեյ— երգիկ
Դեսա— այս կողմ
Դերձան, օսկե դերձան— կարի թել,
խալաթի
Դընդըզ դլոխ— մեծազլուխ
Դիժար— դժվար
Դիլար— նվեր
Դհա— աղբան, կրկին
Դնչոթին— հանգստեցյուն
Դուլ— դուլլ

Դո՞ր— որտեղ, ո՞ւր
Դուզուն— հանգույց
Դուլար— կափարիչ
Դուշման— թշնամի
Դուրքը բնդեծ— դուր փակած
Դուրան— խանութ

Ե

Եազմա— գլխաշոր
Եարտըմճի— օգնական, օգնող
Երաց— բացեց
Երեր— բերեց
Եղներ— էգ եղնիկներ
Եղունեկ— աղավիհի
Եսիր— գերի
Ետուր— տալ

Զ

Զադա— անհասկացող
Զալըմ— վտանգավոր, ուժեղ
Զանեկ— դարնեկ, խփել
Զառ— ոսկեթել
Զինճիլ— շղթա
Զոբա— ուժեղ
Զուլում— աղետ, չարիք, փորձանք

Է

Էդի— այդի
Էլներ— այլք, ուրիշները, օտարները
Էխլա մոլեկ— հիմա եկա
Էխտ, օխտ— յոթ
Էյլան— բերդ
Էոմրը— կյանք
Էորտուն— պատերազմ
Էրգիս— երթիկ
Էվար— անիրավություն
Էվելի— ավելի
Էօլում— մահ

Ը

Ընձեղ— տե՛ս Անձեղ
Ըրիխա— երեխա
Ըրիզուն— երեկո
Ըխարա— երեխա
Ըրե— արե

Քաղվոր— նորասփեսա
 Քաղա— նոր
 Քալա— դալար
 Քալիկ— դցիկ, նետիկ
 Քակալի— կանացի շոր
 Քամամ— լրիվ
 Քամաշա— տեսարան
 Քայ ջուհարդար— բևռ, կապոց, հակ
 Քադի— դերձակ
 Քարկիկ— թողնիկ
 Քառ— 1. սալիկ երկու կողմերի 2
 երկար փայտերը, 2. հավերի գի-
 շերը նստելու, թառելու հարմա-
 րանք, 3. Աշտարակում՝ զառիվեր
 բարձր տեղ, 4. բարձր, պատվա-
 վոր:
 Քախան— փոր, որովայն
 Քեթրի փուկերս վարչե— սպիտակ փո-
 դեր եմ ջոկում
 Քեդ— մինչև
 Քենճիր— աման՝ կերակուր հիմելու
 Քեպուր— փետուր
 Քեդիր— թոնիր
 Քոռ— անձրե
 Քոռզայ— ծիտ, ճնճղուկ
 Քոփուն— գունդ
 Քուլա— աղյուս
 Քումպան— անդրաժարտիք
 Քուշ— պարանոց, ծնոտի տակ
 Քուլլենիկ— դուռն

ժ

ժամ— եկեղեցի
 ժանդառ— բաց կանաչագույն
 ժիվա— սնդիկ
 ժմենկ— տարիքը առնել, չափահաս
 դառնալ, հասունանալ
 ժնչիլ— շղթա
 ժուռ գալ— որոնել, ման գալ

Ժ

Ժբեր— բերեց
 Ժգի— այգի

Իլդար— (բաշխարթմա) օրորոցում
 երկխաներին նշանակել՝ հետագա-
 յում ամուսնացնելու նպատակով:
 Ինդյուղն լուլիկլ— փայտե խողովակ
 օրորոցի մեջ երկխալի մեղը թա-
 փելու համար:
 Իշկիլ— կասկած
 Իպե— բերեց
 Իս — ինձ, նաև՝ ես
 Իստըկեկ— մաքրել
 Իրիշկեկ— նայել, դիտել
 Իրիշ մեկը— շոր անել

Լ

Լահուռ շալ, Լահուռ շաղ— աղնիվ
 տեսակի կերպասե շալ Հնդկաս-
 տանի Լահուռ քաղաքի անունով:
 Լայիս, Լայրիս— արժանի
 Լան— լայն
 Լանկ— ոտք
 Լեկ— կաշի
 Լեշ— դի
 Լեքե— բիծ
 Լըմընեկ— նմանվել
 Լոգնալ— լողանալ
 Լոխ— ամբողջ
 Լողկնալ— լողանալ
 Լուսինկա— լուսին
 Լուսուն աստղ— լույս աստղ, Արուս-
 յակ

Խ

Խաբար— լուր, համբալ
 Խադինա— հարստություն
 Խաթր— պատիվ, սեր
 Խալադ— թերություն, պակասություն,
 սխալ
 Խալաճ— օղակաձև թխված հաց
 Խալիս— ժողովուրդ, մարդիկ
 Խալկին— կաթսա
 Խալմախ— տիկնիկ, խաղալիք
 Խամշի— խարաղան
 Խայմախ— սեր՝ կաթի. ծովը խայմաղ
 կնամանի— ողորկ է, հանդարտ է

հանն— փողոց
 հանն-խանն— փողոցն-փողոց
 հանք— շունչ
 հայլի— հայկի
 հաշխա— սպիտակ (խաշխա բուռակ)
 հաշխաշ— բույս, Ախլթ. նաև կարմ-
 րազարդ
 հաշու— լուրջ կամ ձաւարից եփ-
 ված կերակուր
 հապար— տե՛ս հաբար
 հապլուվ— կանանց քսակ
 հառդա— ազոալ
 հաս— ընտիր, մետաքս
 հաւործիլ— բույս, որից վանեցիները,
 մշեցիները կերակուր են պատ-
 րաստում, համեղ է և թթւաշ:

հարար— փշաքաճ
 հարամ— կեղտոտ, անմաքուր
 հարսնիս— հարսանիք
 հարուցել— հազցնել
 հեղեմբեր— գրիչ, գրագետ
 իշլմաճիկ— տիկնիկ, խաղատիկնիկ
 հրպլիթ— թիթեռ
 հիար— վարունգ
 խոլվաթ— դատարկ, ազատ տեղ
 խոխա— երեսա
 խոտորախ— խոտհոնձ
 խորոտիկ— սիրունիկ
 խոծիկ— տիկնիկ
 խութկուռ— դռակ
 խումաշ— կերպաս
 խուռ— թեք
 խուռմա— արմալ

Մ

Մալք— հնում հայ ընտանիքներում
 ջօգտագործվող անկողինն ու դոր-
 գերն էին պահում:
 Մամար— մաղեր
 Մառզարդար— ծաղկազարդ
 Մառշուք— ծառի ստվեր
 Մեն— ձայն
 Մետ— ծիտ

Մեթ-պեթ— փոքր ու մեծ
 Մրոնլ— սիրահարվել
 Մրոուկ— սիրած
 Մուն— ձյուն

Կ

կարա— պիղծակ
 կարաշոր— երեսայի վերմակ
 կալամ— գրիչ
 կալել— ունենալ
 կալին— զխագին
 կախորբան— երեսայի ճոճ, օրոցք
 կալկուճ— վարսակալ
 կահիմ— ամուր
 կամազ— բանսարկու
 կամիշ— եղեգն
 կայմազ— տե՛ս հայմալս
 կանաշ-կարմիր— նարոտ (թել), որ
 կապում էին նորասպակների, նոր
 կնքված երեսայի վզից:
 կանափըտիկ— կանեփագույն, դորշ
 կանաշ
 կանափուղ— մետաքսն կտոր
 կանիթ— ոլորիթ
 կապ կտրուկ— անառակ, թուկից փա-
 խած
 կալ— կով
 կել— դալ
 կեսրակ— սկեսուր
 կեռի— եղջյուր
 կերտան— լանջ, շլինք, վիզ
 կեմեկ— նալ
 կեր— կար
 կիննե— կրնկնի
 կլեպտար— մոմ, կերոն: Պատարագի
 միջոցին ննջեցյալի սնարին և ոտ-
 ների մոտ կլեպտար են դնում:
 կլմանի— նմանվել, կնամանվի
 կղեցի— եկեղեցի
 կճատ— փոքր
 կճատիկ— փոքրիկ
 կճավոր— խաթթող մեղու
 կլումաշ— դոմեշ (դոնի կլումաշ—
 դռան գոմեշ)

Կյրեկ— կտրեկ
 Կոդի— զոտի, մեղքակապ
 Կոճեղուկ— հաստաղուկս
 Կոմբիկո— մահակ
 Կորուակ— կորցրեկ
 Կոնաշոր— երեխայի փաթաթան
 Կոնժուկ— զանգուր
 Կոռնձ— զանգուր
 Կտիկ— ծնոտ
 Կտրտեկ— մաշեկ
 Կու— զոմաղբ
 Կուզի— կզայի
 Կուզ— սապատավոր
 Կուզեկ— գեղեցկուհի
 Կուճանի— կնճանվի
 Կուշ— աղանձի, թռչուն
 Կուտուր— կտոր
 Կուտուրվի— զանգրահար
 Կուրպեթ (կարիպ-կուրպետ) — պան-
 գուխտ

Հ

Հալ— վիճակ, կացութիւն
 Հալալ— արդար
 Համամ— բաղնիք
 Հաշտ— սրահ
 Հապուկ— համար (տղիս հապուկ—
 տղայիս համար)
 Հալոդ— խաղոդ
 Հարամ— քվիդ, կեղտոտ
 Հարդե— անձրե
 Հարի— մինչև (հարի մկա— մինչև
 հիմա)
 Հեկալ— արդար
 Հնցեկ— անցնել
 Հով— հավ
 Հով— քամի

Ձ

Ձան— ձյուն
 Ձեն— տե՛ս ձեն
 Ձերա— բազի
 Ձի— ինձ
 Ձիկ— տե՛ս Ձի
 Ձծում— հնոցի, խնոցի

Ղ

Ղադա, Լնդադա— ալնքան, ալնչալ
 Ղալատ— տե՛ս Խալադ
 Ղալամ— գրիչ
 Ղալատ— սխալ, պակասութիւն
 Ղամիշ— եղեգն
 Ղայիմ— ամուր, սնդակազմ
 Ղայմադ— տե՛ս Խայմախ
 Ղաշխա— տե՛ս Խաշխա
 Ղարափուշ— աղախին
 Ղերպա— կերպաս, սակեթեկ
 Ղլու— կուլ տուր
 Ղու— պոչատ
 Ղումդի (թրք.) — կարմիր
 Ղուզու (թրք.) — զառ
 Ղուշ— տե՛ս Կուշ

Ճ

Ճալվեր— խոպուպներ
 Ճահիլ— երիտասարդ
 Ճաղաղք— ջրաղաց, աղաց
 Ճաճի շոր— թաթաշոր
 Ճամբուկ— 1. կաշվե կապ, որով
 գոթանի էջն ու խարաղանք
 կմիացնեն, 2. երկաթե շղթա
 գոթանն ու լուծը կապելու հա-
 մար:
 Ճամբարակ— տե՛ս Ճամբուկ
 Ճամպաղ— վարպետ
 Ճանալար— գալլ, գաղան
 Ճանկ ու ճվեր— ոտքեր
 Ճեհեղ— բաժինք, օժիտ
 Ճեղ— 1. մաղի երկար հլուք, 2.
 ճկուն, շկտորովող, 3. լակն, ան-
 հող (երեխային են ասում):
 Ճեկ— գրպան
 Ճեֆահիր— զոհար
 Ճըմոնկ— տրորեկ, քամեկ
 Ճիգեր— լյարդ, հողի, թոք
 Ճիժ-պիժ— երեխաներ
 Ճիտ— պարանոց, վիզ (ճիտանեկ—
 վզովն ընկնել):
 Ճիվ— թև
 Ճին— սատանա

Ճլտուղ— մանր-մունր
 Ճոթ— ծայր
 Ճոկ— առանձին
 Ճորճոր— ձի հնձնել
 Ճորով— դժվարությամբ
 Ճուլիկ— երեսայի մեզ
 Ճուղապ— լուր
 Ճուղակ— լուր ուղարկել
 Ճուճուկ— ձագուկ
 Ճուր— ջուր

Մ

Մազա— նոր պտուղ
 Մալ— ապրանք
 Մալուլ— տրտում
 Մանշուր— հայտնի, ակնհայտ
 Մանչ, մանչուկ— տղա
 Մանտր— մանր
 Մառմռե— մարմարիոն
 Մաստու— մազտուփ
 Մատվներ— մատներ
 Մար— մարդ
 Մարել— հանգցնել
 Մարիֆաթլու— շնորհալի
 Մեհլեմ— սպեղանի
 Մելմկել— մղմղալ
 Մեյտան— հրապարակ
 Մենե— մեղնից
 Մենեմշա— մանուշակ
 Մեռանի— մեռնի
 Մեյդան— տե՛ս Մեյտան
 Մետհ— գովք
 Մըխմել— սավան, կանացի գլխաշոր
 Մըդկտան (ձայն)— աղեկտուր
 Մընե (քրդ.)— իրենից
 Մընեշակ— մանուշակ
 Մընի— նմանվել, կնամանվի
 Միժվի— մինչև
 Մխտուկ— կեղտոտել
 Մոնթ— վանական աշակերտ
 Մողալ— գեր
 Մոշթել— մորթել
 Մորի— անտառ
 Մործ— 1. տունկ, 2. նորատունկ ծառ,

3. փոխաբերական իմաստով՝ նորատի աղջիկ, երեսա։
 Մուր— կալվածք
 Մուպար— նվիրական
 Մուտառ— կեղտոտ

Յ

Յաղ— յուղ
 Յալտրղ— ոսկեգույն
 Յախա— օձիք
 Յախու— սպեղանի
 Յարտըմէի— օգնական
 Յարտըմ— օգնություն
 Յավաշ— դանդաղ, կամաց
 Յորդան— վերմակ

Ն

Նա— ոչ
 Նազար առնել— աչքով տալ, ակնահարել
 Նասիր— բախտ
 Նար— նուռ
 Նարդիվան— աստիճաններ, սանդուղք
 Նիաթ— տխուր (նիաթ կախել— տըխրել)
 Նմանալ— խոնավանալ, թացցոտվել
 Նոխտ— սանձ

Շ

Շահեն— բաղն (շահեն բազա— թագավորական բաղն)
 Շամթ— բարակ, լավ
 Շամիշ— սխալվել, դարձանալ
 Շանտան— աշտանակ
 Շապկել— շապիկ
 Շառավիղ— ճառագայթ, ցուր
 Շեղփիկ— դանակ՝ բանջար հանելու համար
 Շենք— կեցվածք, տեսք
 Շերպեթ— շարքաթ, շաքարաշուր
 Շեքեր— շաքար
 Շեֆթալու— դեղձ
 Շինուտ— գլուղ, ավան, շին
 Շուպա— մսաշուր

Շվիկ— որդի
Շուշտակ— կանացի զլխաշոր
Շուք— շվաք

Ո

Ողիկ— բարակիկ
Ողիկ-ողիկ դալ— գալարվել, մորմոքել
Որան— օրոքան, օրոցք
Որդեկ— որդի

Չ

Չաղա— ավազան, որի մեջ պնակներ
են լվանում
Չաման— անուշահոտ բույս
Չատր— վրան
Չարդախ— տե՛ս Այվան
Չարեք, չափրաստ— կրծքի զարդ
Չարթ— կաշազակ
Չարթ-չուրթ— կրակի ճարճատելը
Չարխ— ճախարակ, անիվ
Չարկմնի— չարակամներ, թշնամիներ
Չիշակ— ծաղիկ
Չիպե— չբերեց
Չլլան— կաշազակ
Չըխտրիկ— փոքրոտիք
Չոխտրիք— լազան
Չորպա— շորվա, մսաշուր
Չուխա— բրդեղեն կտոր

Պ

Պաղե կորե— ընկել կորել է
Պաղիրկան— վաճառական
Պաղըրկան— ճվաղող
Պալ— տե՛ս Բալ
Պալա— բալա, որդի
Պալթա— կաջի
Պանցրախավան— գոռողամիտ
Պար— բար, պտուղ
Պարապար— հավասար
Պեթեր— խիստ, ավելի վատ
Պենկ— փոքր սև բիծ՝ մարմնի վրա
Պեշիկ— օրորոց
Պետ— մեծ, խոշոր

Պեխեր— բեղեր
Պըծի— փոքր
Պըպենակ— թիթեռ
Պըրինտար— վերավոր
Պիուպիու— սոխակ
Պլեճա— թիթեռ
Պլուրուն— ամբողջ օրը
Պոլ— կարճահասակ, պոչատ
Պոզազ— կոկորդ
Պոդոճակ— մանր պալար, ուռուցք
Պուզ— սառույց
Պուլի— կաշադակ
Պոլիկ— հասակ
Պոլտառ— հասակակից
Պուլիծ— տե՛ս Բուլիծ
Պուտ— կաթիլ

Ջ

Ջահրա— ճախարակ
Ջաղամաթ— ժողովուրդ
Ջալսար— սավան սպիտակ կամ տար-
բեր գույների կտորից կարած,
որ Պարսկաստանում կանաչք մին-
չև օրս էլ տեղ-տեղ ծածկվում են
ոտքից զլուխ:
Ջամալ— դեմք
Ջանդակ— մարմին
Ջըզմա, ջըմեք— ճութավոր կոշիկ
Ջիբ— գրպան
Ջիգչար— տե՛ս Ճիդեր
Ջհեզ— օժիտ
Ջնջիլ— արծաթե տման
Ջպրիկ— պտիկ, փոքրիկ
Ջուար— լուր, տեղեկություն
Ջուհար— գոհար
Ջուհարդար, ջուհարտար— թալ, բեռ,
հակ, գոհարեղեն

Ռ

Ռադի— համաձայն
Ռախի— օղի
Ռաստ գալ— պատահել, հանդիպել

Սաղ— նվագարան
 Սալիթր— միմիայն
 Սաղ— 1. ամբողջ, 2. կենդանի
 Սաղլամ— անարատ, ամբողջ, առողջ
 Սայա— բաժին
 Սայգան միճիրամ— ուտելիք եմ բռնել
 Սանդուխտ— սունդուկ
 Սապախտան— առաջնորդ
 Սարի— գեղին
 Սափատ— կողով, սակառ
 Սնվի ծառ— անտառի ծառ
 Սոյրաթ— զրույց, խոսք ու զրույց
 Սոլ— ոտնաման, կոշիկ
 Սովտագար— վաճառական
 Սրմա— ոսկեթել
 Սումակ— տե՛ս Սրմաթել
 Սրմաթել— ոսկեթել
 Սրտիկ— սրտիկ
 Սուլուս— թեթևամիտ
 Սունտուն— թոնրի խողովակ
 Սուշինա— մեղավոր
 Սուրաթ— դեմք
 Սուփրա— սփռոց

Վ

Վաթեկ— թափել
 Վաշթ— վարդ
 Վավեկել— վաշ տալ
 Վարե— վռնդել
 Վարտ— վալրի
 Վարոց— դալար ու փափուկ ճիպոտ
 Վերան— ավերակ
 Վի՞ր— ո՞ւմ
 Վի՞ր— ո՞ւմ
 Վո՞ն— ո՞վ

Տ

Տալիկ— ճյուղ
 Տամբուր— երաժշտական լարային
 գործիք
 Տայնալ— տաքանալ
 Տասկեր եմ— ծածկել եմ

Տուրեկ— տուրի
 Տարտ— դարդ
 Տափ— գետին
 Տենեյ— երգիկ
 Տերինտա — «Տեանընդառաջ» տոնի
 նախորդ երեկոյան վառած կրակը:
 Տիգեկ— կտոր, մաս
 Թիքլա— տե՛ս Տիգեկ
 Տիյար— նվեր
 Տիպա— գիպուկ
 Տիղ— տեղ
 Տիվ— դուն
 Տիվլիթ— թանաքաման
 Տղեկ— մանկիկ
 Տու— տալ
 Տուլար— տուփ
 Տուաճ— միջնորդ
 Տունյա— աշխարհ
 Տուշման— թշնամի

Ր

Րուրի— օրոր
 Րուրիկ— օրոր, նանիկ

Ց

Ցաթեկ— ծաղիկ

Ո

Ուլուտ— կարմիր
 Ումպր— կյանք
 Ումպրիկ— տե՛ս Ումպր
 Ուակի՞ց— որակեղի՞ց
 Ուոքը— մեծ

Փ

Փաթ— ծալք
 Փալ— բաժին
 Փակյախ— ախոռ
 Փամպուխ— փափուկ, գեր, բամբակի
 իմաստը պարունակող
 Փենճարա— պատուհան
 Փեռչեմ— խոպուպիկներ, գլխի մազեր
 Փոթոլ— տերև

Փողնի— հրապարակ

Փոփոշ— հաստ

Փորտիկ— փորտոտիք

Փոթիկ— պոկվել

Փողառ— կարճ, անշնորհք

Քուլավառ— բուրվառ

Փրթիկ— 1. պոկվել, 2. հանկարծ ե-
րևալ

Ք

Քասա—աման, ափսե՝ կավից

Քարուպար— սաթ

Քասպալ— բավոր, կնքավոր

Քաֆուր— մուգ կարմիր

Քեափանակ— ոչխարի որդ, հիվան-
դություն

Քելեշ— կտրիճ

Քելկոֆ— քեղ պես

Քենքուլ— խոսպոպ, դանդուր

Քլալ— գոմեշ

Քլալագոշ— չորթանով ճաշ

Քլալաջոդ— տե՛ս Քլալագոշ

Քլամալ— շնորհք

Քլանց— ինչպես

Քլարբար— տե՛ս Քարուպար

Քլաֆուր— անդուխ, անխիղճ

Քլուրեկ— բուռակ

Քլուրք— մուշտակ

Քոբա— եզր, ծայր

Քոքիկ— արմատ

Քունջ— անկում

Օ

Օդեկ— ուզել

Օթիդ— սև բողոջ

Օխնեկ— օրհնել

Օնիմ— ունեմ

Օլդի— մայր

Օշիկ— շուն

Օշո— տե՛ս Օշիկ

Օոնեկ— առնել

Օրթալախ— մեջտեղ

Օրլան— տե՛ս Օրթալախ

Օրնակ— օրորոց

Օրոճ— 1. բուլսերի վրա կպած սպի-
տակ մանրիկ խխունջ, 2. աչքահու-
լունք, ըստ երևույթին այդ նույն
խխունջից պատրաստված, որը կա-
խում են երեխաների վզից շար աշ-
քից «աղատելու» համար

Օրոցք— օրորոց

Օփիկ— եփել

Ֆ

Ֆնտիկ— փոքրիկ մոմ

Ֆոանդստան— Ֆրանսիա

Ա

Ա՛-ա՛ — քնել
Ագուա — ատամ
Ադա — տղա
Աթ (անել) — քայլել
Աթիտոտի — շորեքթաթ քայլել (թա-
թիկ-տոտիկ, աթիկ-տոտիկ, աթի-
տոտի)
Աթին — քայլել
Ալուխ — թաշկինակ
Ա՛խ — ծեծել, խփել
Այիկ — վատ
Այիկ — քնել
Անուշ կուտուշ — ախորժակով խմել
Աշ — կեղտոտ, զզվելի
Աշ — աչք
Աշուկ — աչք (Աշուկը կըլմանի ժա-
մուն խաշուկը) (Ա. Հ.)
Աշիկ — աղջիկ
Աշին — տե՛ս Աշիկ
Ապեր — եղբայր
Ապի արե — համբուրե
Ապիս — համբուր (թիթը ապիս քրե —
ձեռքը համբուրե)
Ապուճիկ — կերակուր
Ասված պապ — աստված
Ավո — գեղեցիկ, լավ, համեղ
Ատտա — մայր
Անի քնել — ուտել

Բերակ — փոքր երեխա
Բերե — տե՛ս Բերակ
Բեշ — դրպան
Բըժո — ճրագ
Բըժ — կրակ
Բըխըրիս — մորթիկ, կտրել
Բըշիկ — միս
Բժո — տե՛ս Բըժո
Բիբի — ջուր
Բիբիկ — տե՛ս Բերակ
Բիժի — կով, հորթ
Բիննել — բռնել
Բլիկ — հողակույտ
Բա — ջուր
Բուրուլ — դուլպա
Բուբուլ — կոշիկ
Բուրա — խաղալիք
Բուիկ — վնասող միջոց
Բունբուն — բույն

Գ

Գաջան — ձու
Գդիգդի — դառ
Գըզիկ — ատամ
Գիզի — կծիք
Գինալ — գնալ
Գոբուլալ — խոշոր, մեծ
Գոնտո — մեծ

Դ

Բ

Բաբի — ոտք
Բաբո — հայրիկ
Բարուլ — կոշիկ
Բդա — երեխայի խաղ (ձեռքերով աշ-
քերը ծածկում են և տղա բացե-
լով ասում՝ կա՛մ «բդա», կա՛մ
«ճիկ, բո՛»))

Դադա անկ — գիրք կարդալ
Դադադըմփ — թմբուկ
Դանդան — օրոր
Դանդան արա — կանգնիք
Դանդան — դանակ
Դասդահ — ձի հեծնել
Դալո — մայրիկ

Գարդար— քնել
 Գարգար— օրորոց
 Դճկուի— զե կորի
 Դըզ— կրակ
 Գիտի— նստել
 Դիդիլ— արա
 Դոդո— ոտք
 Դուդուշ— դուռնա
 Դուդոշ— սլատառ

9.

Չիզի— նախշուն, գեղեցիկ
 Չիզի— ծիծ, կուրծք

է

էլալ— ելնել

ը

Ըմմախ— կերակուր ուտել
 Ըմպու— ջուր խմել
 Ընըն— կեղտոտ, մատ
 Ընզա— երեխա, մանկիկ

թ

Թաթ— ձեռք
 Թաթախ— գլխարկ
 Թաթո— ձեռք
 Թաթոն— թոնիր
 Թահ— շկա
 Թլատ— երեխայի անկողին
 Թոթոն— տե՛ս Թաթո
 Թութու— թթու

ր

րշիկ անել— քնել

լ

լըլը— պառկել
 լալա— խաղալ
 լալախ— թաշկինակ
 լալակ— շալակ
 լալալ— հագուստ (հալալ)
 լալո— համր
 լելե— սալլ

լելե— խաղ
 լոլիկ— կոշիկ
 լոլո— միրգ, պտուղ
 լոլոկ— խաղալ
 լողուղ— լողանալ
 լուլու— մեղր

ն

նիտիշ անել— խտտել, գրկել
 նո— գալլ

ո

Օիծի— ստինք
 Օիծիկ— կուրծք
 Օիկարս— նայիր

պ

կակա— միրգ, քաղցրավենիք
 կակա— հավկիթ
 կակո— հորեղբայր
 կանկան արա— կանգնիր
 կաքար— շաքար
 կեկե— կանգնել
 Կըդե— ալծ
 կըծընել— կծել
 կիդրեկ— կտրել
 կիկի— ատամ
 կոժո— դոմեշ
 կոկոկ— ընկույզ
 կոկոն— գլուխ
 կորջու— գլուխ
 կոքոր— մորաքույր
 կտիկ— ատամ
 կտիկ— դառ
 կտո— տե՛ս կտիկ
 կուճի— գլուխ
 կուճիկ— շուն
 կուլտուշ անել— անուշ անել, ուտել
 կուժու— կծու
 կուկու— հավկիթ, ընկույզ
 կուկու— երեխա
 կակուղ— ընկույզ
 կուշու— շուն
 կուտու— շուն
 կուտուց— կտուց
 կուք կուկուկու— աքաղաղ

Հայի— հայրիկ
 Հափ— կծիկ, ուտիկ, աննիկ, բոնիկ
 Հափափա— վերջանալ, պակասել
 Հափստթաթիկ— շորեքթաթ և ասպա

հետույքին նստելով գնալ

Հեղեկ— խեղդով
 Հըռո— գառ
 Հիանդ— հիվանդ
 Հիմեկ— խմեկ
 Հորպա— մեծ
 Հոբպալաճիկ— ցատկեկ, գլորվել
 Հոթիր— հորաքույր
 Հոլհոլ— սալ
 Հոլոք— խելոք
 Հոհո— կով, եզ, հորթ
 Հոհոշ— ձի
 Հոպ կրթալ— զբոսանքի գնալ
 Հուտոտ անեկ— խտտել

Ձ

Ձուձու— հավիկիթ

Ճ

Ճաճիր— աչք
 Ճըր-ճըր— ճրագ
 Ճիճի— խաղալիք
 Ճիժի— ճրագ
 Ճիճի— փայլուն ապակյա առարկա
 Ճիճիկ— փայլուն առարկա
 Ճնջուղ— թռչուն
 Ճոզփ բնեկ— լողանալ
 Ճորճոր— ձի հեծնեկ
 Ճրճր— ճրագ
 Ճուճու— հավ
 Ճուճուկ— հավ
 Ճուճու— տե՛ս Ճուճուկ
 Ճուճուկ անեկ— միգել

Մ

Մայի— մայրիկ
 Մամա— ուտել
 Մաշեկ— համբուրել
 Մաշի— համբուրել

Մամոն— ծամոն
 Մենմեն բնեկ— քայլելու փորձ անել
 Մընի-մընի— կանգնել
 Մոթիր— մորաքույր

Ն

Նանա— քնեկ
 Նանե— մեծ մայր, տատ
 Նանե— նալեկ
 Նուլ— նուտ
 Նունուշ— սիրելի

Շ

Շաշար— շաքար
 Շլիին— վիզ
 Շիլին— գրկել

Չ

Չաշ— աչք
 Չաշո— աչք
 Չըփը-շըփը— լողանալ
 Չշո— էշ
 Չուշու— տե՛ս Չշո
 Չուշու— շոր
 Չոշ անեկ— շորեքթաթ գնալ

Պ

Պաճիկ— պառկել
 Պասլ— հալը
 Պասպալ— պահել
 Պասպալ— տե՛ս Լուիկ
 Պասպած— աստված
 Պասպածին— եկեղեցի
 Պասպաշ— կռշիկ
 Պասպար անեկ— պարեկ
 Պըժիկ— միս, կերակուր
 Պըլիկ— երեխա
 Պըճիկ— հորթ
 Պըպո— փոքր եղբայր
 Պըսո— միս
 Պիլիկ— հավ, վառել
 Պիպիկ— տե՛ս Պըպո
 Պճո— տե՛ս Պըճիկ
 Պոլլո— մեծ, երկար

Պու— ջուր

Պուճուկ— փոքրիկ

Պաշիկ— կով

Պուպուկ— կարմիր ծաղիկ

Ջ

Ջուջու— հավ

Ս

Սական ընկ— սատկել

Սխին— երես

Վ

Վավա— վերք, ցավ

Վավու— սիրունիկ (Վինչ վավունիկ լաճ կեր մամունս)

Տ

Տատա— քույրիկ

Տալիկ— շան լակոտ

Տատաշ— աղանջ

Տաք-տաք— ձի

Տգտղ— նվագարան

Տբդիկ— ատամ

Տբխե— դարկ, խփե

Տխի— նստիք

Տմպո— թմբուկ

Տոլոկի— փաթաթիկ

Տոտո— ոտք

Տոտոխ— տե՛ս Տոտո

Տոհի-տոհի— ձի, ոտք

Տուտու— ոչխար

Տուտու— ոտ

Տուգուխ անկ— ծեծել

Տպցնել— կպցնել

ՈՒ

Ուղտան բարաշ— ուղտ

Ումմա— կով

Ուլի— ցավ ունենալ

Ուֆու— կերակուր

Փաթ— ընկնել

Փապա— հաց

Փափա— տե՛ս Փապա

Փափա— վերք, հիվանդ

Փափա է եղել—հիվանդացե՛ղ կամ վերք է եղել

Փափի— ոտնաման

Փափիկ— թաթիկ

Փափուկ— կոշիկ

Փիշի— կատու

Փխի— անպիտան

Փիշո

Փխոնի

Փշո—կատու

Փոթ— հագուստ

Փոցալ— կոշիկ

Փոփոփո— շոգենավ

Փու— դառ, ուլ

Փու— անհամ է

Փուշիկ— ոչխար

Փուփու— կերվոր

Ք

Քացիր— քաղցր

Քեռին— լուսնյակ

Քեյի— բռնի

Քբխ— կեղտոտ

Քբշ— բշեկ

Քթո— քիթ

Քուրո— քույրիկ

Օ

Օկոո— ոսկոր

Օհո— կով

Օհո պոո— կով

Օշե— էշ

Օշիկ— շուն

Օշո

Օշոն

—Տե՛ս Օշիկ

Ֆ

Ֆու— ջուր

Ֆուֆու— կերակուր, կաթ, խմիչք

8 1 2 4 6 7

- Ալաշկերտ 339
 Ախթալա 339
 Աղսարա (Կ. Պոլիսի թաղերից) 220
 Անի 297
 Առնոս 335
 Առապիտան (Արարիա) 126
 Արճեշ 339
 Արտամեդ 39, 310, 312, 313
 Արդանվիլ 105
 Գիլան (Պարսկաստանի նահանգ) 108, 112, 116
 Գլանջա 99, 101, 112, 229, 230
 Դեր-Չոր 89
 Երուսաղեմ 209, 210, 211, 260
 Էրևան 99, 100, 110, 112, 113, 164, 209, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 333
 Թալրիդ 99, 110, 112, 310, 312
 Թիֆլիս 105, 107
 Ծաղկավանք 197
 Կրծանիս 107
 Հալեբ 203, 335
 Հալլաբար 107
 Հինդիստան (Հնդկաստան) 126, 139, 146, 166, 170, 211, 212, 213, 262
 Հնեվան 106
 Հորս (գլուղ Դարալագյազում) 235
 Դազախ 106
 Մըսր 166, 198
 Մոկս 291
 Մոսկոֆ (Մոսկվա) 218
 Մուշ 342
 Նախիջևան 268
 Շամախի 99, 112
 Շուրեդ 105, 107
 Շիրախան 105
 Շիրվան 105
 Շողալիս 266
 Սասուն 225, 341
 Սարդարապատ 339
 Սիփան 68
 Վարադ 176, 231, 306, 337
 Վան 299, 310, 312
 Քյուրդիստան 126
 Քուլի գեղ 334
 Օրթաճալա 107
 Ֆրանկ (Ֆրանիա) 139, 145

ԵՐԳԵՐԻ ՏԱՐԱԾՄԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻ ԱՆՎԱՆԱՅԱՆԿ

Յուրաքանչյուր տեղանվան տակ համախմբված են տվյալ տեղավայրում գրի առնված երգերի համարները:

Այն երգերը, որոնց տարածման վայրի մասին չի հիշվում բանահավաքի կամ նրա հրատարակչի կողմից, դուրս են մնացել:

- Ադուլիս 219, 225, 238, 364, 441, 459, 554, 555, 591, 654, 680, 754
 Ալաշկերտ 45, 57, 66 (ա), 74, 75 (ա), 76, 87 (ա), 90 (ա), 92, 94, 96, 98, 100 (ա), 108 (բ), 126 (ա), 136 (բ), 139, 149 (ա), 184 (ա), 193 (ա), 202, 203, 249, 264, 265, 274 (ա), 278 (ա), 304, 314, 322, 324, 325, 333 (բ), 335 (ա), 335 (դ), 336 (բ), 346, 347, 348, 349, 350, 352 (ա), 352 (բ), 354, 354 (ա), 362, 363, 363 (ա), 366 (ա), 374 (ա), 376 (ա),

- 377, 377 (ա), 385, 385 (ա), 385 (ւ),
 387 (ա), 391 (բ), 403 (ա), 410, 413,
 420, 454, 455, 484 (ա), 532 (ժբ),
 544, 547, 564 (ա), 578 (բ), 582,
 582 (ա), 632 (բ), 634 (ա), 636 (ա),
 668, 668 (դ), 669 (ա), 676 (ա),
 687, 688, 690 (ա), 694, 699 (ա),
 725, 755:
 Ալեքսանդրապոլ 352, 426, 439, 669
 Ախալցխա 227, 250, 690
 Ախալքաղաք 571
 Ակն 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11,
 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20,
 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29,
 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 36 (ա),
 38, 40, 44, 172, 173, 174, 318, 329,
 404, 661, 716, 719, 720, 721, 722,
 723, 724, 756, 757, 760, 761
 Այնթափ 167
 Աշտարակ 165 (ա), 165 (բ), 181 (դ),
 279 (ա), 321, 646 (դ)
 Արարատ 427, 532 (դ)
 Բալու 265 (դ)
 Բաղնշ, Արճնշ 192, 265 (դ), 266 (ա)
 Բալլուրդ 43, 50, 149
 Բասադեհաթ 231, 236, 243, 333,
 336 (բ), 337, 338, 666 (ա), 673 (ա),
 730, 730 (ա)
 Բասեն 323, 691
 Բորչալու 54, 63, 72, 109, 110, 111, 112,
 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119,
 120, 124, 129, 134, 135, 291, 297,
 327, 484 (բ), 485, 486, 487, 488,
 489, 490, 491, 492, 493, 497, 498,
 499, 500, 502, 505, 507, 509, 510,
 511, 512, 513, 515, 532 (ժ), 799
 Բուանխ 51, 322, 622, 689
 Գանձակ 321
 Գաննի 208
 Գորիս 75, 230, 262
 Գարալագլաղ 315, 334 (ա), 336 (դ),
 358, 359, 442, 627, 645, 682,
 Գարալագլաղ, Կնիշիկ գյուղ 64
 Գիարբեքիբ 59
 Գոնի Ռուսով 138, 146 (ա), 158, 248,
 391 (դ), 392 (ա), 443, 532 (ժբ),
 532 (ժգ), 632
 Երևան 282 (ա), 336 (ե), 343, 355 (ա),
 356, 357, 359 (ա), 405
 Բավրիկ 65, 270
 Թիմարա Կյուսենց գյուղ 49, 185, 303
 Թիֆլիս 52 (ա), 117 (ա), 121, 122,
 123, 125, 126, 127, 128, 130, 131,
 132, 133, 133 (ա), 334 (դ), 335,
 355, 360, 361, 379, 396 (բ), 396 (դ),
 396 (դ), 397, 444, 446, 447, 452,
 464, 471, 472, 473, 481, 484, 501,
 534, 535, 539, 557, 558, 559, 560,
 561, 562, 579, 580, 583, 584, 585,
 646, 663 (բ)
 Իջևան 71
 Խլաթ 335 (ե)
 Խոյ, Հալթաղ 80, 80(ա), 136, 136 (ա),
 148 (ա), 150, 152, 244, 373, 374
 Խոսրոս 52 (դ)
 Մուրղուտ 260, 323, 327, 678, 707
 Կարճկանա Նանկանց գյուղ 56, 199, 287,
 727
 Կիրովական 335 (ա), 532 (ժբ)
 Հոմբն 189, 329, 717, 718
 Հին Նախիջևան 78, 103, 145, 353, 428,
 684, 685
 Ղարաղաղ 517, 518, 519, 520, 522,
 527, 529, 530, 531, 572, 642, 643,
 652, 653, 655
 Ղազախ, Ուլունթալա 197, 400, 475,
 532 (թ), 609
 Ղարաբաղ 334, 526, 593, 608, 608 (ա),
 635, 651
 Ղարս 196, 323, 552, 681
 Ղափան 79
 Ղրիմ 48, 106, 108, 532 (դ), 574, 575,
 576, 577, 578
 Մալաթիա 169, 170, 215
 Մարաշ 90, 171
 Մարտունի 357 (ա)
 Մոկս 61, 233, 338
 Մոկաց Սեպ գյուղ 61
 Մուշ, Տարոն 190 (ա), 212, 245,
 265 (ա), 265 (ե), 266, 271, 280, 284,
 319, 335 (դ), 335 (զ), 336 (ժ),
 337, 340, 341, 342, 351, 385 (դ),

387, 401, 435, 437, 445, 478, 521,
532 (է), 532 (ը), 588, 592, 616, 617,
618, 619, 620, 648 (ա), 731, 740
Նոյնմբերյան 147, 758
Նոր Բայազետ 328, 336 (դ), 712
Նոր Նախիջևան 84, 89, 102, 159,
159 (ա), 240, 240 (ա), 240 (ը),
328, 329, 338, 339, 340, 341, 392,
392 (ը), 419, 496, 532 (ա), 532 (ժդ),
532 (ժէ), 632 (ա), 659, 672, 659,
672, 734, 737, 738
Շամախի 326, 474, 625 (ա), 706
Շարուր 397 (ա), 425, 461, 462, 463,
573, 625, 649
Շիրակ, Կարին 99, 144, 251, 269, 302,
323, 352 (դ), 367, 388, 390, 476,
476 (ա), 479, 532 (ա), 589, 679
Չահարմահաղ 137, 157, 216, 217, 218,
294, 295, 324, 378, 438, 445 (ա),
525, 549, 550, 629, 698
Կ. Պոլիս 91, 162, 163, 165, 393, 394,
396 (ա), 399, 403, 521, 528
Ջավախք 320, 323, 677, 692, 693
Ն. Զուղա 440, 531 (ա)
Ռշտունիք 276, 292, 345, 385 (ը)
Սալմաստ 308, 373, 422, 423

Սերաստիա 62, 81, 224, 365, 366, 391,
391(ա), 396 (դ), 402, 460, 626, 628,
661(ա), 676, 697, 714
Սիվրի Հիսար 85, 140, 543
Սպահան 326, 704
Վայոց ձոր 330, 331, 332
Վան 37, 46, 60, 82, 83, 86, 100, 101,
154, 176, 181 (ա), 187, 188, 195,
198, 206, 207, 209, 210, 211, 214,
221, 234, 238, 241, 252, 253, 277,
288, 289, 296, 306, 311, 312, 313,
322, 325, 326, 327, 335 (դ), 335 (է),
336, 342, 343, 346, 372, 375, 376, 380,
384 (ը), 385 (դ), 385 (ը), 396 (հ),
416, 421, 424, 431, 451, 456, 467, 469,
470, 482, 556, 570, 586, 590, 598,
600, 604, 605, 624, 624 (ա), 630,
636, 646 (ը), 648, 650, 656, 658,
660, 662, 662 (ա), 662 (ը), 665 (դ),
666, 667, 668 (ա), 673, 726, 728,
729, 741, 743, 747, 755, 763, 764,
766
Վեդի 321, 686
Ուզունթալա 429, 430
Քանաքեռ 370
Քղի 328, 711

ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

Ագռավ 209, 210, 211
Ականջ 178
Աղավնի 54
Աղբյուր 102, 104, 239
Աղջիկ 85, 87, 88, 96, 97, 98, 100,
104, 105, 106, 113, 114, 115, 116,
118, 123, 130, 132, 133, 139, 143,
145, 147, 148, 149, 150, 151, 152,
153, 154, 157, 161, 164, 167, 174,
176, 181, 189, 222, 230, 236, 237,
240, 248, 256, 260, 270, 272, 275,
279, 289, 299, 354, 375
Աղվես 238, 305, 306, 307
Ամառ 260

Այդի 55
Անձրե 137, 150, 300, 324, 325, 327
Անտառ 54
Աչք 50, 51, 57, 97, 103, 132, 133, 134,
136, 137, 147, 155, 169, 170, 179,
180, 236, 247, 248, 297, 300, 307,
326, 335, 337, 339, 342, 345, 348,
352, 354, 357, 358, 359
Ասեղ 102
Աստղ 50, 51, 66, 122, 147, 359
Աստված 59, 69, 74, 75, 84, 102, 122,
153, 156, 195, 203, 205, 263, 264,
265, 269, 271, 272, 273, 292, 300,
304, 306, 317, 319, 320, 321, 322,

323, 324, 327, 336, 337

Աստվածամար 61, 74

Ատամ 183, 254

Արծաթ 55, 63, 78, 81, 91, 93, 136,
137, 155, 325

Արլուն 187

Արշ 224, 293,

Արմավենի 49

Արև 51, 53, 54, 57, 58, 64, 65, 66,
68, 71, 83, 100, 103, 115, 134, 170,
171, 174, 175, 242, 243, 294, 295,
296, 297, 298, 299, 305, 333, 337,
339, 343, 357, 359

Աքլոր 195, 240

Բադ 150

Բալա 63, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 86,
87, 90, 93, 94, 95, 96, 102, 103, 109,
112, 113, 114, 115, 138, 144, 150,
168, 169, 171, 173, 181, 338, 339,
340, 351

Բախշա 51, 61, 62, 64, 85, 289

Բադ 85, 107

Բաժբակ 209, 210, 211

Բարձ 53, 86, 87

Բարուր 70

Բերան 81, 98, 132, 133, 161, 179, 180

Բլբուլ 49, 50, 51, 52, 55, 58, 61, 333,
334, 344

Բուժմատ 204, 205, 206, 207, 216

Բուրդ 147

Բուրվառ 101

Գաթա 189, 244, 262

Գալ 228, 237, 238, 301, 306

Գապ 149

Գառ 113, 114, 131, 134, 143, 144, 149,
157, 160, 169, 179, 263, 265, 266,
269, 272, 273, 319, 320, 348, 358

Գառնուկ 57, 58, 63, 64, 67, 68, 73,
79, 82, 84, 86, 87, 91, 95, 96, 102,
113, 114, 131, 134, 143, 144, 149,
157, 160, 169, 179, 263, 265, 266,
269, 272, 319, 320, 348

Գարի 300, 324

Գարուն 52, 53, 303

Գևա 148, 149, 178, 218, 300

Դերբնաի 60

Կենի 88, 151, 152, 157, 159, 166, 173,
237, 238, 248, 264, 265, 267, 273,
276, 286

Դյուլս 153, 155, 174, 175, 219, 221,
224, 225, 226, 235, 247, 253, 254,
279, 292, 299, 303, 311, 317, 354

Դյուղ 54, 62, 147, 243, 299

Դոմեշ 177, 294, 296, 305

Դոտի 65, 153

Դորա 257

Դրկանոց 55, 73, 75, 83

Դանակ 197, 214, 264, 266

Դաշա 60, 101, 178, 353

Դուռ 53, 61, 103, 108, 132, 133, 134,
145, 159, 181, 198, 199, 201, 207,
243, 308, 317

Եղ 98, 320, 321, 322, 323

Եկեղեցի 58, 81, 98, 106, 107, 163, 165,
172, 319, 320

Եղբայր 53, 55, 71, 202, 263, 264,
266, 267, 271, 272, 273, 274, 275,
278, 310, 356

Եղնիկ 65

Երդիկ 65

Երեխա 101, 103, 121, 122, 159, 169,
355

Ջատիկ 49, 113, 172, 224, 255

Ընկեր 323

Թա 69, 71, 103, 109, 171, 176, 202

Թադ 175

Թաղավոր 54, 82, 100, 113, 147, 168,
172, 212, 311

Թաթիկ 117

Թավթա 10

Թուղ 107, 112, 121, 154, 156

Թուրք 139, 295, 298

Թև 35, 38, 60, 61, 140, 142, 143

Ժամ 98

Ժամհար 101

Իգի 60

Իշխան 153

Լիմոն 198

Լուսին 49, 51, 57, 63, 66, 68, 69, 71,
83, 138, 175, 177, 231, 270, 298,
299, 352, 359

Լեոնիդ 57, 58, 82

Լուսն 100

Լուսն 55, 74, 98, 133, 134, 147, 156, 159,
163, 173, 232, 249, 250, 271, 275,
277, 294, 297, 305, 306, 340

Լուսնիկ 149

Լուսնի 99, 104

Լեւոն 49, 53, 55, 74, 80, 90, 112, 117,
122, 127, 131, 136, 137, 139, 148,
157, 173, 198, 207, 223, 230, 248,
355

Լուսն 300, 320

Լուսնի 132, 133

Լուսնի 99

Լուսնի 104

Լուսնի 104, 174, 230, 274, 278, 296, 318,
322, 323, 324

Սաղիկ 40, 52, 75, 78, 85, 96, 140, 141,
143, 144, 154, 158, 161, 169, 170,
247, 254, 267, 357

Սառ 49, 52, 53, 55, 61, 62, 64, 78, 80,
98, 103, 104, 106, 120, 137, 138,
139, 155, 156, 157, 161, 162, 164,
165, 169, 182, 183, 231, 240, 258,
275, 295, 338, 344, 354, 355

Սառ 249, 257, 275, 277, 320

Սիրան 106, 108, 115, 116, 117, 138,
148, 158, 175

Սուր 55, 95, 134, 136, 137, 138, 142, 148,
175, 217, 220, 256, 309, 317, 318,
321, 323, 326, 328, 333

Կարա 112, 118, 122, 129, 152, 173,
275, 297

Կար 165, 167, 178, 237, 263

Կարու 98, 128, 141, 161, 162, 227, 229,
240, 241, 242, 243, 250, 256, 277,

278, 284, 294, 296, 297, 307, 309, 310,

312, 313, 315, 345

Կարագ 177, 179, 224, 233

Կարպետ 106

Կին 97, 134, 171, 172, 310

Կլու 103

Կով 103, 122, 171, 172, 177, 180, 237,
243, 256, 258, 274, 300, 318, 327

Կոռնիկ 339, 345

Կրակ 104, 187, 188

Կուլա 106, 109, 121

Հայ 59, 88, 106, 169, 172, 180, 181,
220, 231, 266, 275, 277, 298

Հայր 54, 59, 67, 76, 82, 90, 94, 115,
124, 126, 148, 157, 167, 231, 294,
296, 301, 302, 305, 342

Հալ 117, 121, 128, 139, 161, 162, 163,
164, 165, 166, 173, 176, 180, 182,
194, 195, 214, 225, 234, 235, 263,
264, 265, 267, 270, 272, 277, 278,
289, 290, 299, 306, 307, 317, 319,
320, 321, 324, 327, 329, 338

Հավիկի 200, 297, 309, 320, 325

Հարս 85, 153, 213, 226, 227, 239,
248, 262, 263, 268, 272, 278, 305,
309, 310, 312, 315

Հայ 136, 149, 150, 170, 203, 233, 237,
238, 244, 255, 258, 262, 267, 268,
291, 339, 342, 351

Հինա 174, 231, 274, 277, 278

Չաղ 155, 157, 169, 237, 288, 290, 313,
342, 349, 356, 358

Չեռ 226, 241, 345

Չի 90, 101, 105, 117, 124, 130, 134,
139, 157, 163, 164, 170, 171, 174,
176, 179, 231, 319, 341

Չեռ 260, 317, 318, 333

Չուն 348

Չոր 174, 296

Չուկ 136, 142, 150

Ճամբա 89, 90, 105, 136, 297

Ճկուկ 204, 205, 206, 217

Ճրագ 85, 104, 105, 125, 134, 140

- Մալ 137, 148, 155, 158, 315
 Մաղա 102, 107, 109, 115
 Մածուն 178
 Մալր 51, 53, 54, 57, 59, 63, 65, 67, 69, 70, 71, 76, 79, 92, 96, 99, 109, 114, 115, 117, 122, 124, 126, 128, 140, 142, 146, 147, 149, 152, 157, 165, 170, 171, 180, 181, 182, 183, 231, 264, 278, 294, 296, 302, 305, 308, 355, 356, 358
 Մանուշակ 100, 109, 161
 Մատ 104, 208
 Մատանու մատ 204, 205, 206, 207
 Մարգարիտ 53, 54, 61, 62
 Մարդ 104, 158, 172, 236, 291, 335
 Մեղր 72, 81, 88, 91, 92, 96, 101, 103, 104, 105, 111, 118, 120, 121, 125, 126, 129, 141, 161, 173, 183, 191, 192, 214, 242, 263, 301
 Մեղու 140, 141, 142, 161, 162
 Միջնամատ 204, 205, 206, 207
 Միս 160, 179, 180, 181
 Մոմ 114, 129, 141, 142, 152, 159, 296, 322, 323, 324
 Մորի 121
 Մուկ 128, 134, 150, 151, 191, 241, 243, 244, 250, 254, 256, 296, 297, 315
 Յուղ 183, 190, 214, 224, 242, 253, 279, 282
 Նարոտ 122
 Նուշ 107, 126, 356
 Նուռ 54, 112, 121, 355, 357
 Նուրի 324, 325, 326
 Շամդան 100, 109
 Շաքար 110, 129, 157, 264
 Շուն 98, 100, 111, 115, 140, 142, 151, 155, 169, 174, 198, 200, 220, 237, 253, 271, 274, 280, 282, 285, 287, 301, 306, 315
 Ուխար 60, 85, 95, 102, 104, 105, 118, 125, 204, 207, 269, 270, 271, 272, 334
 Ոսկի 49, 51, 52, 53, 55, 68, 78, 81, 85, 86, 91, 93, 100, 101, 106, 113, 114, 117, 123, 126, 128, 129, 131, 134, 142, 145, 148, 149, 151, 159, 166, 170, 171, 175, 176, 181, 193, 195, 197, 225, 227, 230, 231, 240, 278, 289, 294, 295, 297, 298, 299, 306, 308, 309, 312, 318, 327, 340, 355
 Խոկոս 127, 157, 160, 182, 215, 254
 Ռար 103, 187, 188, 226, 240, 257, 261, 280, 310, 354, 355
 Որդի 52, 55, 57, 72, 99, 103, 109, 114, 124, 134, 152, 355, 356, 357, 358, 359
 Պախրա 69, 70, 71, 72, 73, 168
 Պանիր 177, 209
 Պապ 65, 111, 161, 178, 262, 267, 269, 285, 286, 288
 Ջուր 64, 65, 76, 77, 79, 80, 81, 85, 96, 109, 110, 136, 147, 150, 156, 157, 159, 172, 176, 177, 179, 180, 181, 187, 188, 198, 209, 212, 225, 229, 231, 235, 238, 240, 242, 265, 289, 325, 326, 336, 337, 338, 344, 347, 348
 Ռեհան 108
 Սալոր 98, 121, 128, 292
 Սիրտ 53, 54, 65, 93, 95, 100, 107, 134, 154, 174, 175, 179, 336, 349, 350, 353, 358, 359
 Սուրմա 99, 122, 123, 148, 153, 157
 Վար 65, 84, 85, 95, 96, 101, 103, 114, 115, 131, 134, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 151, 157, 161, 174, 178, 183, 202, 208, 228, 235, 267, 284, 285, 293, 303, 310, 315, 333, 334, 337, 353
 Վանք 131
 Վարդ 49, 50, 51, 53, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 74, 76, 77, 81, 82, 88, 89, 92, 97, 104,

106, 113, 129, 134, 137, 138, 139,
140, 147, 150, 154, 163, 169, 171,
183, 230, 248, 289, 301, 333, 350,
355

Վիդ 179, 180

Տեղի 55, 103, 355

Տղա 82, 88, 95, 97, 98, 99, 100, 102,
106, 110, 112, 114, 117, 118, 119,
120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 128,
130, 131, 132, 134, 136, 137, 142,
143, 148, 151, 152, 153, 165, 168,
169, 172, 175, 176, 177, 178, 213, 230,
234, 241, 260, 289, 292, 295, 298,
302, 311, 338, 340, 341, 342, 355,
356, 357

Տուն 53, 58, 62, 81, 85, 94, 96, 98, 105,
106, 110, 112, 131, 134, 139, 140, 145,
158, 173, 187, 236, 242, 249, 250,
271, 283, 287, 289, 296, 300, 311, 312,
315, 352, 353

Յորեն 300, 324, 325

Յուդամատ 204, 205, 206, 207, 208

Ուլունք 106

Ուղտ 98, 147

Փեսա 278

Փշատ 207

Փոթուլ 104

Քաղաք 101, 104, 167, 108, 308

Քալութ 96, 140, 141, 142, 143, 144

Քար 65, 81, 104, 106, 136, 137, 187,

188, 235, 239, 245, 261, 292, 294,

295, 296, 300, 305, 321, 332, 336, 353,

Քթոց 72, 101, 104, 105, 121, 168, 170

Քիթ 101, 179, 180, 184, 196, 278

Օձ 169, 322, 323

Օրորոց 59, 66, 68, 83, 84, 131, 132, 134,

178, 179, 337, 340, 342

Ա. Բե՛	183
Ա. պղան մեղու, ա. պղան մեղու	141
Ա. քիշ	260
Ա. դագամ	226
Ա. խնձորի, իմ տղեն	173
Ա. Լանճալա	201
Ա. Լմանճա	201
Ա. Լիս, պալիս	201
Ա. Լիր մաղի, ալիր մաղի	254
Ա. Լոճենի կոճենի	203
Ա. Լուճ մալալուճ, խնամի ճան	223
Ա. Լս Լնիմ, արուն դուրա	95
Ա. Լս Լնչ անեմ, իմա՞լ անեմ	66
Ա. Լս Լնչ կլեր	95
Ա. Լսչիգ ունենք ըռանդի	145
Ա. Լսչիկլը մառնի բխշումը	148
Ա. Լսչիկլ զնիմ վորդ խաթուն	146
Ա. Լսչիկս ախշա ունի	145
Ա. Լսպարըն ալալ	203
Ա. Լրեր, ախպեր, քան ախպեր	275
Ա. Լրեր, ախպեր	274
Ա. Լսպեր, ախպեր	274
Ա. Լսպեր, ախպեր	274
Ա. Լսպեր, ախպեր	275
Ա. Լսչիկ ունեմ հարսնացու	123
Ա. Ժին մաժաժին, ղնկլ	224
Ա. Կադա, դուկադա	197
Ա. Կալ, տուկալ տումալ ա	194
Ա. Կան, ալան, ալնա ծովին	256
Ա. Կանա դեդա	237
Ա. Կն դուկն	197
Ա. Կն դուկն	194
Ա. Կն, տուկկն օմրդա	193

Ակրտ-ժակրտ կարա կրտ	198
Ակլա, դուկլա	192
Ակլա-դուկլա	193
Ակլա-դուկլեն	193
Ակլա ժարեմ	287
Ակլեն, դուկլեն տնադ ա	192
Ակլի (Հակոբ) կաթավ	282
Ակլուն տակդուն	195
Ակկեն, դուկկեն	193
Ակտան, մակտան	195
Ակտուն, մակտուն	196
Աղա տղա, ոսկեն ջղա	289
Աղեն կասի կրակ տուր	228
Աղի հաց	255
Աղրտ կրտ-կրտ	202
Աղլթրենի քլամին դուքա	73
Աղջիկ, աղջիկ	289
Աղջիկ, աղջիկ կծիկ արա	289
Աղջիկ, աղջիկ, ուղրի աղջիկ	151
Աղջիկ, աղջիկ, բարեն շրխշիկ	251
Աղջիկ դանն էր, տան քրնջան	96
Աղջի դու ոչ ըլես	147
Աղջիկ մը ունիմ մազերով	152
Աղջիկ տամ քրնջան	152
Աղջիկմ ունիմ հարսնացու	153
Աղջիկ ունեմ հարսնացու	146
Աղջիկ ունեմ հարսնացու	256
Աղջիկ ունեմ հունարի	97
Աղջիկը տան	307
Աղվեսն էկավ լանճիկ, լանճիկ	307
Աղվեսն էկավ տափիկ, մափիկ	246
Աղվեսն էկավ լերին թաղեն	52
Աղվոր լ՝ աղվորաց որդի	50
Աղվոր էս չունիս խալատ	50
Աղվոր էս	49
Աղվորս եմ դրեք օրան	50
Աղվոր էս չունիս խալատ	202
Աղուտ կուտ, կըր-կուտ	291
Աճեմ, աճեմ	260
Ամառ ամիրա	249
Ամեկ ուր տուն	249
Ամեկ ուր տուն, լակլակ ուր բուն	279
Այ թալիկո	344
Այ, դիմ աստվածատուր, այ կըտրիճ	358
Այ իմ սիրական որդի	

Այ իմ հայրվայի կեռաս	333
Այ հաքլարի, հաքլարի	286
Այ մամանի մաստանի	351
Այ նանի, ի՞նչ ես էփել	227
Այ տղա, տու հարտար րլիս	173
Այբ, բեն, զլիփդ տփեմ	219
Այբ, բենին	219
Այբ, բեն, զեմ	219
Այբ, բեն, զիմ, պապատ հեքիմ	219
Այբ, խե, զա	218
Այբ, բեն	218
Այբ ու բեն	219
Այգ վայրի լեռներ ի վայր	317
Այսօր կիրակի է, կոկամ քաղելու է	269
Անա խանում	254
Անագ, անագ, հոհանակ	320
Անակ, անակ, հոհանակ	321
Անակ, անակ, հոհանակ	321
Անդրեաս, անտեր միաս	282
Անթրան	244
Անլվա, աման լվա	256
Անկլուն, տակլուն	195
Անձրե գուբա, արուն կուլա	114
Անձրե կուղա կուլկուլա	137
Անձրե կղա շղալեն	70
Անձրե, անձրե, ցած արի	300
Անձրե, անձրե, գոլ արա	327
Աննման նանուն միան	139
Անոթի իս, փափա կե	288
Անոն մեռնի, ի՞նչ կլինի	279
Անուշ բալին ես դուբբան	171
Անուշ քնակն աչերն առեր	350
Անքուլ, քանքուլ իմ Արոն	174
Աշուկ է՝ աշուկը	132
Աչքերացդ ասեմ ըստան	137
Ապատ, պապատ	201
Առա մտա մեշեն	73
Առանց մաղի դըմաշվիմ	156
Առնոսն էր բանցրիկ	335
Առջին՝ քոռ շարչին	292
Ասա մանչ	290
Ասեմ, շասեմ	284
Ասվատուր, Ասվատուր	282
Աստված, աստված, թուխա տու	300
Աստծու բարին	292
Աստուածաձնի մանանա	168

Ասօր ձեղի ուլ էկալ	222
Ասօր մեր տղան քուն ունի	342
Ասօր կախ է	329
Ասօր կաղ է	329
Ավատամ	261
Ավաշան	245
Ատատա, բատատա շամամշա	247
Ատատե-բատատե	196
Ատմա հատիկ	183
Արաբ, արաբ	291
Արեգակ, արեգակ, դուս արի	294
Արեգակ, արեգակ, դուս արի	295
Արզե կուգա ծուն կուգա	300
Արի աղջիկս ինձի	153
Արտուտիկ	303
Արե, արե, արի դուս	297
Արե, արե, արի դուս	298
Արե, արե, դուս արի	296
Արե, արե, դուս, դուս	297
Արե, արե, դուս, դուս	294
Արե, արե, դուս ելիր	294
Արե, արե, դուս էլի	295
Արե, արե յարի	295
Արե, արե, եկ, եկ	296
Արե, արե, եկ, եկ	298
Արե, արե, եկ, եկ	298
Արե, արեուդ դուրբան	297
Արե, արե, էլի տու	299
Արե արեով ըլնես	170
Արե դու, արե քյո խեր	299
Արե, արե էլի	170
Արե տյու, արե քյո խեր	296
Արե եկուր, շուք դնա	296
Արե էկու, շուք դնա	171
Արե տյու, արե քյո խեր	337
Արեն առեր	359
Արեն իջալ	261
Ափըմբու	169
Ափին ալալ ալ բեռնը տու	279
Աբլո, մաբլո	193
Աբլո, դիբլո	195
Աբլո, տիբլո	239
Աբլոն հարց կաներ	338
Բադիկ-բադիկ	93
Բալես սլատեկ մըջ բադանին	281
Բալո բանջի	

Ֆաղի, բաղի, բաղ բրցեմ	259
Բան ասեմ	284
Բատլա, բատլա	271
Բարով Ռուս	284
Խիր բլուլուկ	120
Բլբուլն ասաց	334
Բլուրապատիկն	327
Բոզոն էկավ	324
Բռան կատուն կլնաց տարպնի տուն	311
Բրինձ, բրինձ, հաղլա բրինձ	244
Բռնամատն ասեց՝ դալլը էկավ	204
Բռնամատը կըսե	204
Բռն, բռն, բռն	305
Կալլը էկավ	208
Դառնուկը պախչե՞ն է	241
Կերան պարոն, դերան պարոն	257
Գըշտուն	250
Գիգուլ, Գիգուլ	280
Գինի դինի դինրստան	152
Գիտե՞ք ինչ է եղեր	240
Գնա գետումը թափում բըշուր արա	149
Կուլը կասի	260
Դնացի գոմեր ման էկա	246
Դնացի Քո՛ւի գեղ	334
Դեի, դեի, դե բցեմ	280
Դալար թաթիկ, ճուր պե	209
Դալար թաթիկ, շուր բե	209
Դան արա, դանդան արա	144
Դան, հա դան	108
Դան, դան	109
Դան, դան, դան աղջիկ	105
Դան, դան, դան արած	104
Դան, դան, դան էլավ	102
Դան, դան, դան կս տղեն	102
Դան, դան, դան կանեմ	111
Դան, դան, դան կասեմ	101
Դան, դան, դան շվիլի	109
Դան, դան, դան որթի	99
Դան, դան, դան որթի	103
Դան, դան, դան որթի	112
Դան, դան, դան շունիս	111
Դանդան, դանդան դընկոցիկ	96
Դան, դանի, դան արա	110
Դանդանի, դանդան պիտի	98
Դան դան, դանեցի	106
Դան, դանի, դան դանի	106

Դան, դանի, դան դանի	107
Դան, դանի, դան դանի	108
Դան դանի զխորն ես	110
Դան դան աննման	111
Դան, դանի, դանեցի	109
Դան, դան զնորոցն ես	105
Դան, դան զընդոթին	105
Դան դան զընդոթին	118
Դան դանի զնորոց ես	105
Դան, դան, զնորոց	103
Դան, դան, զնորոց	111
Դան, դան զիարն ես	99
Դան, դան, զիարն ես	104
Դան, դան զիարն ես	116
Դան, դան, դանդինկլիկո	111
Դան, դան, էսօր դան	105
Դան, դան, դան, դան	118
Դանբա դանի, դան դանի	116
Դար էնիմ, դարդար էնիմ	117
Դե թոի, թոի, թոցնեմ	166
Դե թոի, թոի, թոցնեմ	166
Դե թոի, թոի թողընեկ	163
Դե թոի, թոի, խոծիկ	225
Դե պարես, պարես ըրախաս	160
Դեդի, դեդի, ո՞ւր ես զնում	238
Դեր-Ձոր կէրթանք	89
Դըմպըլ, դըմպըլ մաղարա	148
Դընեմ զավակս օրան է՛	74
Դիլ, դիլ հրսանիք	224
Դմբրի, դմբրի, դմբրակալի	253
Դմփո, դմփո, բու մամ ի՞նչ ա կփե	227
Դոդիկ, դոդիկ	197
Դոլ, դոլ ալիրան	189
Դոլ ես, դոլ, դոլ ես	123
Դու պըգտիկ ես, բարով շոջնաս	95
Դուզ, դուզ, դուզ մանի	277
Դուզ, դուզ, դուզ, տնակնեք	353
Դուն ապրիս հաղար տարի	52
Դուն ապրիս հորով մորով	53
Եդ մի ունիմ Քուտ	285
Ելա երգիկ, լեր լեր ընկա	285
Ելա տանիս թափ քնկեցի	131
Ելա տանիք թափ քնկեցի	131
Ելի կանի ու քնի	123
Ելիր կանի	122

կիր կաշնիր խեւ իրկտն	137
Սկալք, սիրելիրս ամեն	356
Նկան քչութեան, եկան պարսիկ	338
Նկալ գարուն, եկան հալքեր	344
Նդի եզի	200
Նդիկ մեղրիկ	183
Նդնարն ելալ, չորր զնաց	81
Ննա մասիկ որ կրտանեմ	228
Նա ազգիկ եմ	260
Նա աս դիշեր գուս էլա	354
Նա քի մեռնիմ գլուխի բազ	174
Նա քեզ սրով մեծընիմ	59
Նա ու գուն հեղեր	256
Նդիա գարնիմ հաստնաս	183
Նա քնյ մեռնեմ, Վանա լուսին	299
Նրանեկ էն ավուր կուտամ	143
Նրանեկ էն օր, ինչ տխու էլար	142
Նրբ կըթըմի քառուն օրրգ	94
Նրկինքը պնպեր մի կա	145
Նրկնալգիկ	179
Ջարի, գարի	280
Ջեռեղը թըռի	258
Ջընճիկ	202
Ջընճիկ, վալ զնճիկ	199
Ջըփիկ, զըփիկ գարն է	248
Ջնգլիկ, ալուն եմ քաղել	224
Ջնջիկ, պար զնջիկ	199
Ջնջիկ, բա զնջիկ	292
Ջմիկիկ, զմփիկ գարն է	276
Ջըրնգ, զըրնգ	172
Է՛ անիմ, օրոր անիմ	53
Է՛ պարտեզ եմ բուրել	333
Էդուց կիրակի	290
Էդ կուտամի մաղերը	155
Էլեք տեսեք որն ի կերե մեր թուի	306
Էլի կաշնի ազշա	156
Էլիմ, եփ ելիմ	195
Էլիմ, Էլիմ հովալա	244
Էծը զնաց վեր պաղին խաղաց	242
Էկալ բմ, Էկալ, ալ խնամի	222
Էկալ բմ, Էկալ, ալի հո	222
Էկե, գուկն	194
Էկե տուկն զմրջա	197
Էկե տուկն	197
Էկեք հաց ուտենք	203
Էկիլ էն տղուս ձան կուտան	112

էն ի՞նչ աղջիկ աղջիկ է	132
էն ո՞վ է դալի	141
էշը ջուրը տարիլ ի՞նչ	238
էս ասեց՝ դուզն ամ	205
էսա կասի՝ անոթի հմ	205
էս մի գարի	247
էսօր ի՞նչ է, կիրակի է	270
էսօր դու է՛ան շես արիլ	110
էաման աղջիկ վո՞վ ունի	87
էսպես աղջիկ ո՞վ ունի	148
էրակ, էրակ հա էրե	300
էրանելի քե, կոլոտ	315
էրկան վզիկ	180
էրկըն վզիկը	179
էրջեու ճութ խորոխրեր	171
էթե-թեթե	196
էրուց կիրազի է	269
էթեմ, ըթեմ, կաթդ կթեմ	150
էղտիկ, ըղտիկ	256
էղունք, ըղունդ ըտի կաց	254
էնթերցվածս առակաց	283
էնթերցուած առակաց	291
էնթերցուած Հորա	391
էնկերս ընկավ ծովը	324
էսկնամ տենիմ օրոր	75
էստուծանա նրմանա	84
էստում, ընգում	201
էստում, ընգում	201
Բաթ տյու արե, Բաթ տյու արե	182
Բալա Բաթիկ չուր րեր	208
Բալա Բաթիկ	208
Բան, Բթու Բան	288
Բափեր ճրրիկ	181
Բափըո, Բափըո ձայն կուգա	351
Բափն արա, Հա Բափն արա	255
Բաքչամ	326
Բոկլեի սարեն Հովիկ	49
Թե շիլ եմ նը՝ շիրին եմ	154
Թըո Թըոցընեմ	166
Թիթըո մաղե	255
Թոթվե չրիկ	180
Թոմպուլ, Թոմպուլ պըտտիկ	87
Թոփալ խառղան էկիլ է	302
Թոի, Թոի Թըոցնեմ	165
Թոի, Թոի	165

Թոի, Թոր Բրոցրնեմ	164
Թոիբ, Թոիբ Բուցրնեմ	162
Թոիբ, Թոիբ Բիթղնիկ	165
Թոիբ, Թոիբ Բուցրնեմ	164
Թոն, Թոն, Բուցրնեմ	162
Թոի, Թոի Բուցրնեմ	162
Թոի, Թոի Բուուցնեմ	163
Թոիբ, Թոիբ, Բուլլրոկան	165
Թոիբ, Թոիբ, Բուլլրոկան	164
Թոիբ, Թոի, Բուցնեմ	163
Թոի, Թոի, Բուգրնեկ	163
Թո իմ ախարոս ոտը կտարի ոչ	254
Թունդիբ, Թունդիբ, կրակ տուր	238
Թուր ու Թվանք	196
Իմ աղջիկը	133
Իմ աղջկան աչերը	132
Իմ աղջկա աչերը	132
Իմ բալալին քլուն ունի	86
Իմ դարգերս	337
Իմ լաճն ի սարի մաղան	138
Իմ խելեմբեր սրդեկ, խելեմբեր	356
Իմ հնչոյին քլուն ունի	86
Իմ մամ կերի խափոծիլ	287
Իմ տղաս, իմ տղաս ալ կապե	168
Իմը մաղի	259
Խնչ ես իփե— ոսպնե սլաս	227
Խնչ խորոտիկ լաճ կեր մամուն	71
Խնչ մայր է ըզրեզ բերեր	71
Բնչու կուլաս դուն Գառնի	240
Բշու մուրուս էրկու բլուրի	354
Բսիկ կսե՝ սով է	206
Բսիկ կսե՝ ել էրթանք	203
Բսիկ կսե՝ էկեք հաց ուտենք	205
Էաղլագո, հաճի բեզո	303
Էալա ասեմ քունդ տանի	85
Էալլիկո, հաճի բեկո	303
Էայ, լայ ասեմ, քունդ տանի	80
Էայ լայ Քնարիկ	85
Էաճու մեր, լաճու մեր կլնի կին	357
Էաճու մոր տարեր օղեն	357
Էաճուն մեռնեմ, քլանի կա	143
Էնաներ, ձորեր ծին ա էկե	85
Էուս մի դուն, լուս մի քո խեր	170
Էուսաջավ, լուսաջավ	339

Հոսացավ, լուսացավ	338
Հոսանկա քեռի	352
Հոսընկա, լուսընկա	300
Հոսընկա, լուսընկա	64
Հոսընկան կամար, կամար	64
Հոսին, լուսին	299
Հոսինը նոր թաղավոր	299
Լորի, լուրի	83
Լուրի, լուրի իմ մեկ գլառ	83
Լուրի, լուրի բալաս	84
Լուրի՜կ, Պուրի՜կ	93
Լեռն	281
Խարարբըղան	261
Խաղար պարով մեր խելքով խաբս	287
Խաթուն, խաթուն ինչ կփնտռես	239
Խալալա, խալկին ասեմ	133
Խալալա, խալկներով	134
Խալալա լաճ կեր մամուն	134
Խանե, խան խանդաղա	144
Խաս գարնցան իմ աղջիկ	150
Խարիր, խարիր, խարիր ման	169
Խափած իրլարած	261
Խելիզ, խելիզ, գիզիզ արա	236
Խեքիաթ, խեքիաթ	268
Խեքլաթ-խեքլաթ	269
Խըպլիկ, խըպլիկ, տիտիկ արա	255
Կնամի խորան	234
Կուճկուրուլա մանանա	325
Կուշկուրուրիկ էկեր ա	324
Կշշի՜, խշշի՜ փարա	353
Կողոց խանդերոց	284
Սալբի դոմաշ ա բալաս	150
Սաւարդարը մոտեցավ	317
Մառգարդար	318
Մար-ծաթար	318
Մափին, ծափին, ծափ նաներով	159
Մափիկ, ծափիկ ծիրանի	148
Մափին, ծափին պուտուլա	157
Մափիկ, ծափիկ վաղն ի զատիկ	158
Մափին, ծափին կուլկուլա	158
Մափիկ, ծափիկ ծիրանի	158
Մափիկ, ծափիկ ծիրանի	158
Մեղ ևս, ծալվի	254
Մըհառ բուն	249
Մընգըլը՜մ կաքավ	304

Միծի-պիլի	301
Միծեռ հմ	302
Միտ, ծիտ, ծտարուն	249
Միտ հմ, ծիտ հմ	301
Միտը թուշի	257
Միտիզըմ ծվլլիզըմ	302
Մի՛վ, ծի՛վ ծիծեռնակ	318
Մի՛վ ծի՛վ ծիտոնա	149
Մծում կարար	177
Մծում կարայր	176
Մծում կարար, ծծում կարար	178
Մծում կարար, ծծում կարար	178
Մո տղա դչու ալ կապալսր	130
Մո տղա լաճ, կապիդ կարեմ կարճ	173
Մոցիկդ ի պախչա անիմ	52
Մոցիկդ առավոտ նման	333
Մտի բուն	249
Կալվուն ձազը տանին, մարը կճշե	356
Կալընտոս	329
Վազընտես, տընտես	329
Կառավարիչ, կարմիր չամիչ	211
Կատու, կատու, կանափըտու	309
Կատու, կատու, կանափըտու	309
Կատու, կատու, կանափըտու	310
Կատուն էկալ	315
Կարապետ ազրյուրի խեր	143
Կարապետ	280
Կարապետ, կարմիր կարպետ	281
Կարապետ կարմիր վարպետ	280
Կարկաչա կարին կաչա	321
Վարկաչա կարին կաչա	322
Կարկաչա կարին կաչա	322
Վարկաչա կարին կաչա	322
Կարկաչա կարին կաչա	322
Կարկաչա կարին կաչա	323
Կարկաչա կարին կաչա	323
Կարկաչա կարին կաչա	325
Կարմիր երես, բուր սուրաթ	155
Կարմիր նըռնի էս բխս	121
Կարմիր վարդի նման բացվեր հս	59
Կարմիր վարդ ու լան տերե	51
Կաքալ, կաքալ կտոց արա	305
Կեմին ինչո՞վ կերթա	245
Կեռտանը սիրեմ, կեռտանը	133
Կըզտը, կըզտը խաչերես	231

Կրօնաւ, Կրօնաւ	338
Կրճատիկ արուխ մարուխ	140
Կնատ մեղոն, հա կնատ մեղոն	141
Կոճ կոճ, ինչի թաղարմիշ կլար	243
Կոպալ, Կոպալ	202
Կոպալ, Կոպալ	202
Կոտ ու կես	346
Կոտոշ, Կոտոշ	232
Կորցնեկ տղեղ կողա	258
Կորցնեկ տղեղ կողա	258
Կտի, կտի, մաստանը	232
Կտո, կտո մաստանը	233
Կարիճ ունիմ օղերով	124
Կրակիկ, վար էկու	259
Կու, կու, կուրմանջի	273
Կուկուզիկու, սանամեր	225
Կուկուզիկու	289
Կուկլիկյ, կուկլիկյ սանամար	235
Կուկլուկու, սանամեր	289
Հա դան, հա դան իմ ըրկխա	100
Հա թոի, թոի թոցնեմ	161
Հա թոի, թոի թոցնեմ	161
Հա թոի, թոի թոցնեմ	163
Հա թոի, թոի թոցնեմ	163
Հա ծրծում, հա կարար	177
Հա կնատ մեղու	141
Հա կնատ մեղու, դե՛ կնատ մեղու	142
Հա կնատ մեղու, հա կնատ մեղու	142
Հա ձցում, հա ձցում	177
Հա ձծում, հա կարադ	177
Հա ճիմ, ճիմ	212
Հա տընդ, տնդի տնդի	121
Հա տընդի, տընդի տընդոցի	120
Հալալա խալեր վերին	135
Հալալա հալեր տլու ես	134
Հալալա հալկներով	130
Հալալա հալկներով	134
Հալալիկ ունեմ շամալի	151
Հալ, աբիբ՝ ջախալիլը թալեմ մարաքը	235
Հալ լուրիկ	335
Հալ դան	100
Հալ տան, հալ տան, օսկին շամտան	100
Հալը մեր որ երկինք վկա	285
Հալը բովամատ	204
Հալրիկա ապրի, մալրիկա արեի	54
Հալրուրուրի, հալրուրուրի	68

Հավ, հավ հավկիթ տուր	274
Հաճի հիւլ, հիւլ, հիւլ	215
Հաճի հիւլ, հիւլ, հիւլ	215
Հատիկ, հատիկ	207
Հատիկ, հատիկ	198
Հատիկ, հատիկ հավատիկ	198
Հատիկ, հատիկ հավլաղատիկ	199
Հատիկ, հատիկ, հայ կատիկ	199
Հատմաշատիկ	207
Հարդե կուզա, ձոն կուզա	641
Հարիր, հարիր, հարիր ման	167
Հարիր, հարիր, հարիր ման	167
Հելեք հաց ուտենք	203
Հերդ հիմա դաշտեն կզա	167
Հերիաթ-հերիաթ թեր մի գտա	221
Հերիաթ, հերիաթ պապս	262
Հերիաթ, հերիաթ պապս	262
Հերիաթ, հերիաթ բաբս	267
Հերիաթ, հերիաթ պապս	226
Հերիաթ, հերիաթ պապս	262
Հերիաթ, հերիաթ պապս է	265
Հերիաթ, հերիաթ պապս է	265
Հերիաթ, հերիաթ, Լս պապս	265
Հերիաթ, հերիաթ պապս ի	267
Հերիաթ, հերիաթ պապս ա	263
Հերիաթ հավերուս կուտ տա	267
Հերիաթ, հերիաթ պապս	264
Հերիաթ, հերիաթ պապս	264
Հերիաթ, հերիաթ պապս ի	266
Հերիաթ, հերիաթ պապս ա	267
Հերիաթ, հերիաթ	268
Հերիաթ, հերիաթ պապս ա	268
Հերիաթ, հերիաթ պապս ա	268
Հերիաթ հավերուս կուտ տամ	268
Հովհաննես	283
Հովհաննես	283
Հովհաննես	284
Հորավ ըլես	180
Հուռին զնաց բանջարի	277
Ձագ ու ձագ, ձագարակ	144
Ձագ ու ձագ, ձագարակ	144
Ձերա, ձերա, սիրուն ձերա	258
Ձիակ, ձիակ	308
Ձիակ, ձիակ	308
Ձիդ, ձիդ ձիավոր	273
Ձմեռն էկավ	317

Զմեռն կկալ	318
Զլուն կկալ քուլա քուլա	301
Ղաչըլա, բարով կկար	303
Ղոշ, ղոշ	242
Ղոշ, ղոշ, էս ի՞նչ ա	243
Ղոջած, ղուլած թևեր քլա	179
Ճեռ, ճեռ ճճեռնակ	317
Ճըկ, ճըկ ճըճանակ	319
Ճըռ, ճըռ ճըճանակ	319
Ճըռ, ճըռ ճըճանակ	323
Ճըռ, հա ճըռ	324
Ճըշանակ, անակ անակ	320
Ճղլավըղիկ, թափ տու ճըվիկ	179
Ճըկոթիկ, մերիկ	206
Ճըկոթ կասի	206
Ճըկոթըն քսաց՝ կկեր ուտենք	207
Ճըկովն ասաց	205
Ճընա հա ճընճըշ	198
Ճընճըղիկ եմ	302
Ճըվիկ, ճըվիկ, ակա ճըվիկ	211
Ճըվիկ, ճըվիկ	210
Ճըվիկ, ճըվիկ, ակա ճըվիկ	211
Ճին ու ճին	211
Ճիվ, ճիվ	209
Ճիվ, ճիվ	209
Ճիվ, ճիվ, աղավու ճիվ	210
Ճիվ, ճիվ հավի ճիվ	214
Ճիվ, ճիվ, աղոսճիվ	210
Ճիվ, ճիվ, աղավու ճիվ	210
Ճիվ, ճիվ, հավի ճիվ	214
Ճիվ, ճիվ, հավի ճիվ	214
Ճիվ, ճիվ, հավու ճիվ	214
Ճիվ ու ճիվ ճըվճըվկան	154
Ճիվու, ճիվ, աղավու ճիվ	209
Ճիվ ու ճիվու ճնճղիկ	212
Ճիվ, ճիվ ճընճըղիկ	212
Ճիվ, ճիվ ճըվանա	212
Ճիվ, ճիվ ճիթոնա	213
Ճիվ, ճիվ ճիթոնա	213
Ճիվ, ճիվ ճիթոնա	213
Ճիվ, ճիվ մատոցիկ	213
Ճիվ, ճիվ մատնոցի	214
Ճիվ, ճիվ մատնոցիկ	214
Ճլորթի բաղի	230
Ճոշ արա	181
Ճոր անինք, ճորսլար անինք	129

Ճոր դնա, բոր էկո	125
Ճորճորն կեր ծուռ կուզա	130
Ճոր, ճոր	128
Ճոր, ճոր, ճոր էնիմ	128
Ճոր էնիմ, ճորճոր էնիմ	127
Ճոր, ճոր ճորապար	128
Ճոր, ճոր ճորապար	129
Ճոր կրնե, պար կրնե	126
Ճոր, ճոր, ճոր մամա	128
Ճոր, ճոր, ճոր մանի	127
Ճոր, ճոր ճորիկ	126
Ճոր, ճոր, պար, պար	128
Ճոր, պար, ճոր պար	129
Ճորի, ճորի ճամփորդեմ	254
Ճորիկ, հայ ճոր	126
Ճորիկ պար, ճորիկ տար	126
Ճվիկ, Ճվիկ, ճկոթիկ	206
Ճվիկ, Ճվիկ, կակլա ճվիկ	110
Ճվիկ, Ճվիկ, ակլա ճվիկ	211
Մա՞ր մտիս է	254
Մաճուն ծախեմ, վո՞վ կուզե	245
Մամուկ, մամուկ վա՞ր կերթաս	260
Մամուլա, չան մամուլա	232
Մալիս ա, մալիս	283
Մալրը կսե	347
Սաննրս, մաննրս	208
Սանչս կաշնե կարմնջին	119
Սանչս կաշնեը կարմնջին	173
Մաշա, մաշա, կրակի մաշա	187
Մաշա, մաշա	187
Մաշա, մաշա	187
Մաշինա, մաշինա	283
Մաշինա, մաշինա	336
Մարե, մարե	355
Մարիկ, քու կարած շապիկդ	284
Մարշ, մարշ	282
Մարտիրոս, մարտի խոռոզ	312
Մառ, մառ տիվ վի՞ր կատուն	118
Մե լաճ ունիմ օղերով	119
Մե լաճ ունիմ օղերով	306
Մե խավըմ էիր, վիզն երկեն էր	172
Սե տղա ունենք, մե տուն է	51
Մեծնաս դուն հազար տարի	216
Մեկ, երկու՝ երկնաս	216
Մեկ, երկու՝ երկնաս	216
Մեկ, երկու՝ երկնաս	217
Մեկ, երկու երկնաս	217
Մեկ երկու, տասնըվեց	

Մեկ էլի, մեկ հատ կայնի	122
Մեկ էլի, մեկ հատ խաղա	182
Մեկ երկու՝ էրանաս	216
Մեկ, երկու, տասներկու	217
Մեկ, երկու տասերկու	217
Մեկ, երկու, տասնուկես	217
Մեկ, երկուք, երկըննաս	217
Մեռնեմ իմ պուպուշ էծուն	305
Մեռնի, մեռնի մեռնելով	156
Մեռնիմ քե, պստիկ լուսնակ	138
Մեռնիմ քեզի մեռնելով	155
Մեր էջուն պատնիսուն	136
Մերնի կիրե խավրծիլ	149
Մընեշակ, մընեշակ ախչկան փեշակ	301
Միավ կատու	313
Մին խավըն դո՞րը դնաց	234
Միու, միու	313
Միու, միու	313
Միո, միո	314
Միու, միու	315
Մկրտիչ, կոտորած կթիշ	280
Մշու փաշան քու հերը	341
Մոթալ, մոթալ	188
Մոթալ, մոթալ	188
Մոթալ, մոթալ	188
Մրսի վրադ	293
Մուկիկ, մուկիկ	254
Յար էրա, պար, սրաք էրա	161
Նաղըլ-նաղըլ պապլըս ի	269
Նալիմ ողբամ ծնող տղայիս	355
Նանա ասեմ իմ բալին	169
Նանա, նանա բալա ջան	71
Նանանա նաներ	90
Նանա, նանա Օրսանգյուլ	69
Նանա, նանա Օրսանգյուլ	69
Նանա, նանա Օրսանգյուլ	70
Նանա, նանա Օրսանգյուլ	70
Նանա, նանա Օրսանգյուլ	245
Նանա, նենի բալա ջան	168
Նանար ասեմ բալիկիս	72
Նանե, նանե, կրակ տուր	237
Նանը քը մատաղ	131
Նանը դուրբան	139
Նանի, նանա, նանեցի	81
Նանի, նանի բալա ջան	76
Նանիկ ասեմ, քնես դու	77
Նանիկ ասեմ, քունդ տանի	79

նանիկ մտամոլորի օրդի, նանիկ	78
Նանիկ, նանիկ անուշներով	91
Նանիկ, նանիկ, սիրուն դառնիկ	91
Նանիկ, նանիկ	340
Նանիկ, նանիկ Օրսանգլով	71
Նանի, նանի, օրոր	78
Նենի, բալա, նենի	79
Նենի, նենի բալա	79
Նենենեներ կալնոտս տվեք	329
Նենենի ըսիմ քընացնիմ	92
Ներակ ինձ	259
Նի, նի, նի	259
Նուրին-նուրին էկել ա	325
Նուրին-նուրին	324
Նուրին-նուրին	325
Նուրին-նուրին նազանի	326
Նուրին-նուրին	325
Նուրին-նուրին	325
Որդի քյնի, քյո քունն անուշ	72
Որդի ունիմ օղերով	114
Որդի ունիմ օղերով	124
Որդի ունիմ աղնավուր	152
Ուլի, վանի, կապիտան	199
Ուլ որ չգա, չիք չքա	255
Ուլ նմանի ըլմանի	175
Ուլ որ խոսի	253
Ուլ որ խոսի, խոստովանի	253
Ուլ որ իմ արևս ունի	257
Ուլ որ ուտի	253
Չա, չա, չալթուկ չա	272
Չաթ-չաթ	215
Չաթ-չաթ	215
Չալթուկ տփեմ	277
Չըլղան-բաբա	304
Չընկ, չընկ ու չարխանա	286
Չիբ, չիբ չիչանջա	230
Չոնգուր, չոնգուր	269
Չու, չու, չուանդի	229
Չուշամըսիկ, չուշամըսիկ	180
Չվան բերեք	327
Պաղչա ունեմ	333
Պառավ, պառավ	291
Պառավը, պառավը հոցն արա	258
Պասպատ կալնի կըտիտը	139
Պարպար աճի իմ ըրախան	159
Պար, պար, կըոր պար	160

Պար Լենենք, պար, պար Լենենք	160
Պար ընենք, պարպար ընենք	160
Պարին, պարին	159
Պարին, պարին պղղի շուն	159
Պեշիկն արծաթ, կամարն ոսկի	57
Պզտիկ, պզտիկ տունիկը	244
Պըլկան, պըլկան	304
Պլպուզ ձան արեր ձագերուն	52
Պոռու, պոռու	324
Պլուպլուլը պաղձան է իշեր	50
Պլպուլս ի պաղձան իշեր	333
Պլուպլուլը վարդին սիրուն	50
Պլուպլուլը վարդին սիրուն	51
Պսակ, պսակ	224
Պրվա, պրվա	279
Պուլի, պուլի	207
Պուլի, պուլի	207
Պուզո, պուզո	283
Պուպու, քանի՞ հաց էս թխե	246
Պուպլատիինն	328
Պուպլատիինն	327
Պուտ ծեր էքին	228
Ջան, ջան կիրակի	271
Ջան տան ու տան, հորթի Մինաս	117
Ջանամ, զղջանամ	288
Ջղացին գլխին օխտը գլու	296
Ջուլի վաղի	326
Սախակ սարի տակ	66
Սատանա, սատանա	257
Սատանա, սատանա	257
Սատանա, սատանա	257
Սարեն թըռի	258
Սարը սարի կսրվըրա	285
Սարի կել հմ՝ կը տանեմ	228
Սըհակ	282
Սըներ կոտրան	337
Սըրմի վիլա	247
Սիմոն ծերունի հըլնես	100
Սինդրիկ ու սխտորիկ	255
Սիրտս խոցով յարա յա	79
Սիրուն երեխա, որը ես մնացել	355
Սիրտս բլե	336
Սիփան սարի տակ	68
Սխտոր ծեծեմ փաշային	246
Սրտիդ մեռնիմ սեհրով ա	174
Սոխ, սըխտոր	250

Մարք աղտիբան բացվել է	342
Սև լաճ ուր ձին թամբելը ի	139
Վաղը կիրակի է	271
Վանես, Վանես	281
Վեր կըթըռնեմ ծաղիկ եմ	143
Վերի բլամին զարնե, քեզ օրորցնե	68
Վիլա, վիլա	258
Վիլա, վիլա	258
Տալար թաթիկ հլուր պե	209
Տակդ ի՞նչ կա	229
Տան, տան, զոները	115
Տան, տան	115
Տան, տան, տաները	97
Տան տանի, պիպի տանտանա	117
Տանանա-տան	97
Տանկըռ-տանկըռ	226
Տաշ, տաշ, փնդդի տաշ	121
Տեր Օվանես	233
Տրդ-վըզ, բենբակ	599
Տըզ, վըզ շխարակ	247
Տընզ, տընզ, տընզ օշնակ	125
Տիգրան	281
Տիկրի, տիկու	279
Տիկին, տիկին	275
Տիտոսիկ	189
Տիտոսին	189
Տիտոսիկ	190
Տիտոսին	190
Տիտոսիկ	190
Տիտոսիկ	191
Տիտոսին, տիտանոսիկ	191
Տուտոսիկ	192
Տղա էլի քու բնուց	341
Տղա, տղա	172
Տղա, տղա, ալ կասա	130
Տղա, տղա տղացի	172
Տղես կաներ կարմընջին	169
Տընգլըմ, տընգլըմ	125
Տո, տո, տո չկա	326
Տոս, տոս, կազանտոս	328
Տոտոլոզ, թազսե քոլոզ	246
Տոտա, տոտա	181
Տոտիկ, տոտիկ տաքցի	183
Տոտիկ փոխիր	181
Տրոնբինա, տրոնբինա	232
Տուտի, տուտի	277

Տոտուղան բախշեն նստեր էր	170
Տոտուն էկավ մեր տունը	287
Դուրիկ էրա, բուրիկ ման	72
Ուկլե, տուկլե	197
Պւկուկ, դուկուկ դինադե	194
Ուկուկ, տուկուկ	193
Ուրուր, ուրուր	291
Ուրուր, ուրուր աչքդ կուր	290
Փաշա, փաշա	286
Փըսաք, փըսաք	224
Փըշի-փըշի	311
Փըշի-փըշի	311
Փըշիկ-փըշիկ	311
Փիշո-փշո	314
Փիսո-փիսո	310
Փիսո-փիսո	310
Փիսո-փիսո	312
Փիսո-փիսո	314
Փշո-փշո, վի՞ր կատուն ես	314
Փշո-փշո	315
Քա խնամի ջան, էկել եմ, էկել	221
Քաթ, քաթ	289
Քաշալ գացեր է սնձի	292
Քար պահուկ, պահուկ, պահուկ	245
Քե դնեմ օսկի ուրուրոց	59
Քե մեռնիմ կճատ մեղու	140
Քե մեռնեմ, քյո քյալուրոշ	140
Քեզի դուրբան, քեզի շուն	155
Քեզի կիտամ մաղ մի օսկի	223
Քեռի	255
Քեռին էկավ բեռներով	156
Քեցե բեռնարու՝ բեռնար չըկար	276
Քիչ մը տան, տան	116
Քիչմ տան տան	99
Քիվ, քիվ, քիվանջա	230
Քնացիլ արթընցիլ է	129
Քնիր ես քոտընիր ես	145
Քշու, քշու ջուջուն է	288
Քո մեր կերեր խավրժիլ	149
Քոթոթ-մոթոթ	316
Քոն տնիմ, քոնդ տանի	81
Քուակին	286
Քու գինտ է հաղար ոսկի	51
Քուն դնեմ, քնի իմ որթին	82
Քուն դնեմ, քնի բալա ջան	63
Քուն եղիր բալաս, աչքդ խուփ արա	339

Քուֆ, բուֆ դարա, դարա	230
Սիւի, տան, դան	114
Սիւի դանի, դան, դան	113
Սիւի դանի, դան, դան	114
Սիւի մատա	208
Սնի, օնի	200
Սրգիս Սրին	67
Սրգիս կերթա Սրգ	92
Սրն ալսքան Նրկրննա	180
Սրոնիկ վզիդ եմ բցե	84
Սրոր ասեմ լրո՛ւ կլտոնկիս	67
Սրոր, գառնուկ, օրոր	57
Սրոր, գառնուկ, օրոր	57
Սրոր, գառնուկ, օրոր	58
Սրոր բնեմ, օրբիս դուն	76
Սրոր բնեմ քնանաս	342
Սրոր բնեմ օրորցունեմ	88
Սրոր բսիմ քնաքնիմ	65
Սրոր, իմ ատլաս ու խաս	49
Սրոր, օրոր, իմ որբնոցի	56
Սրոր կանչիմ խմանաս	55
Սրոր, բալամ	91
Սրոր, օրոր օրերուդ	55
Սրոր, օրդ երկարի	62
Սրոր, օրոր	89
Սրոր, օրոր	92
Սրոր, օրոր աննսման	57
Սրոր, օրոր, իմ որդիս	62
Սրոր, օրոր, իմ սիրունիկ	338
Սրոր, օրոր իմ տղան	342
Սրոր, օրոր Հալրենի	49
Սրոր, օրոր, ջանիկս օրոր	74
Սրոր, օրոր	55
Սրոր, օրոր, քուն ունիս	53
Սրոր, օրոր, օրոր	65
Սրոր, կապիմ կախ օրան	54
Սրոր, օրոր, ալբիս ես	54
Սրոր, օրոր, ապրիս դուն հորով	54
Սրոր, օրոր, տերը տա քնիկ	56
Սրոր, օրոր	99
Սրոր, օրոր եղներն ին եկեր	56
Սրոր, օրոր քներ ես	53
Սրոր, օրոր քուն ունիս	53
Սվանես, օվան կալես	282
Սվի, վունի	199
Սվասնա ջան, Օվասնա	146

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Առաջաբան	7
Ներածություն	12

I. ՕՐՈՐՈՑԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ

Օրորոցայիններ

1. Օրոր, օրոր հայրենի	49
2. Աղվորս եմ դրե օրան	49
3. Թելլե ի սարեն հովիկ	49
4. Օրոր, իմ ատլաս ու խաս	49
5. Աղվոր ես չունիս խալատ	50
6. Աղվոր ես չունիս խալատ	50
7. Պյուպյուպլ վարդին սիրուն	50
8. Պյուպյուպլ պախճան է իջեր	50
9. Քու գինտ է հազար ոսկի	51
10. Կարմիր վարդ ու լան տերև	51
11. Մեծնաս դուն հազար տարի	51
12. Պյուպյուպլ վարդին սիրուն	51
13. Պլպուլ ձան արեր ձագերուն	52
14. Դուն ապրես հազար տարի	52
15. Աղվոր լ' աղվորաց որդի	52
16. Մոցիկդ ի պախչա անեմ	52
17. Դուն ապրիս հորով մորով	53
18. Է՞ անիմ, օրոր անիմ	53
19. Օրոր, օրոր, քուն ունիս	53
20. Օրոր, օրոր քներ էս	53
21. Օրոր, օրոր կապիմ կախ օրան	54
22. Հայրիկտ ապրի, մայրիկտ արեի	54
23. Օրոր, օրոր ապրիս դուն հորով	54
24. Օրոր, օրոր ալբիս ես	54
25. Օրոր, օրոր օրերուդ	55
26. Օրոր, կանչիմ իմանաս	55
27. Օրոր, օրոր	55
28. Օրոր իմ սրբնոցին	55

29.	Յրո՛ր, օրո՛ր, իմ հղնէրն ին հկեր	56
30.	Յրո՛ր, օրո՛ր, տերը տա քնիկ	56
31.	Պեշիկն արծաթ, կամարն օսկի	57
32.	Յրոր օրոր աննման	57
33.	Յրոր, զանուկ, օրոր	57
34.	Յրոր, զանուկ, օրոր	58
35.	Յրոր, զանուկ, օրոր	59
36.	Ես քեզ որով մեծցրնեմ	59
36.	ա. Կարմիր վարդի նման բացվեր էս	59
37.	Քն դնեմ օսկի ուրորոց	61
38.	Յրեր, օրեր քուն ունիս	62
39.	Յրոր օրրա հրկարի	62
40.	Յրոր, օրոր իմ որդիս	63
41.	Քուն դնեմ քնի, բալա ջան	64
42.	Լուսնկան կամար կամար	64
42	ա. Լուսնկան	65
43.	Յրոր բսեմ, քնացնեմ	65
44.	Յրոր, օրոր, օրոր	66
45.	Ախ, ինչ անեմ, իմա՛ն անեմ	66
46.	Մախակ սարի տակ	67
47.	Յրոր ասեմ չքմ կլառնկիս	67
48.	Օրդիս Օրին	68
49.	Սխիան սարի տակ	68
50.	Վերի բամին զարնե քեզ օրորցնե	68
51.	Հալլուրուրի՛, Հալլուրուրի՛	69
52.	Նանա, նանա, Օրսանդլու	69
52	ա. Նանա, նանա	70
52	բ. Նանա, նանա	70
52	գ. Նանա, նանա	70
52	դ. Անձրև կղա շղարին	71
52	ե. Նանիկ մտամուրի օրդի, նանիկ	71
52	զ. Նանիկ, նանիկ Օրսանդլու	71
53.	Ի՛նչ մալր է քղքեղ բերեր	71
54.	Նանա, նանա, բալա ջան	72
54	ա. Նանար ասեմ բալիկիս	72
55.	Բուրիկ էրա	72
56.	Որդի քնի	73
57.	Աղոթբերնի քլամին դուքա	73
58.	Առա մտա մեշեն	74
59.	Դրնեմ զավակս օրան է	74
60.	Օրոր, օրոր, ջանիկս, օրոր	75
61.	Ըսկնամ տենիմ օրոր	76
62.	Օրոր բնեմ, օրրիս դուն	76
63.	Նանի, նանի, բալա ջան	77
64.	Նանիկ ասեմ քնես դու	78
65.	Նանի, նանի, օրոր	

66.	Նեննի րալա	78
66	ա. Միրտա խոցով լարա լա	79
67.	Նենի, Նենի, րալա	79
68.	Նանիկ ասեմ	79
68	ա. Լաջալ ասեմ	80
69.	Քոն տնիմ, քունըդ տանի	81
70.	Նղնարն ելալ	81
71.	Նանի, Նանա, Նանեցի	81
72.	Քոն դեմ, քնի իմ որդին	82
73.	Լեռնեք, ձորեր ծին ա Լիկել	82
74.	Լուրի, Լուրի, իմ մեկ գլառ ջան	83
75.	Լուրի, Լուրի	83
75	ա. Օրոճիկ վզիկդ եմ քցել	84
76.	Լուրի, Լուրի	84
77.	Ըստուծանա նըման ա	84
78.	Լալա ասեմ	85
79.	Լալալ, Քնարիկ	85
80.	Իմ խնջոյին քլուն ունի	86
80	ա. Իմ բալալին քլուն ունի	86
81.	Թոմպուլ, թոմպուլ, պըտըտիկ	87
82.	Էսման աղջիկ վո՞ւլ ունի	87
83.	Օրոր քսիմ	88
84.	Օրոր, օրոր	89
85.	Գեր-Ձոր կէրթանք	89
86.	Նա, նա նա նաներ	90
87.	Նանիկ, Նանիկ	91
87	ա. Օրոր րալամ	91
88.	Նանիկ	91
88	ա. Նանիկ, Նանիկ անուշներով	91
89.	Որդիս կերթա Օրը	92
90.	Նենի քսիմ քնացնիմ	92
90	ա. Ճոր, ճոր	92
91.	Օրոր, օրոր	93
92.	Բալես պառկե մըջ բազանին	93
93.	Լուրիկ, Լուրիկ	93
94.	Օրոր, օրոր	94
95.	Երբ կըլիմքի քառսուն օրդ	95
96.	Ախ էնիմ արուն գուրա	95
97.	Գու պզտիկ էս բարով ջոջնաս	95
98.	Ախ, Ի՞նչ կուր էթինք էն սարը	

Մանկախաղաց երգեր

99.	Գանդան, դանդան, դընկոցիկ	96
100.	Աղջիկ տան էր	96
100	ա. Աղջիկը տան, տան թնջան	97
101.	Տանանա տան	97
102.	Տանտան տաները	97

103.	Դանգանի, դանգան պիտի	98
104.	Դան դան դիարն էս	99
105.	Դան, դան, դան որթի	99
106.	Քիշմ տան տան	99
107.	Աղջիկ ունիմ մազերով	100
108.	Հալտան, հալտան, օսկիւ շամդան	100
108 ա.	Սիմոն ձերունի հինեւ...	100
108 բ.	Հալ դան	100
109.	Հա դան, հա դան իմ բրեխես	101
110.	Դան, դան, դան կասեմ	101
111.	Դան, դան, դան լիւզլ	102
112.	Դան, դան, դան էս տղեն	102
113.	Դան, դան դնդոցը	103
114.	Դան, դանի դան որթի	103
115.	Դան, դան, դան արած	104
116.	Դան դան դիարն էս	104
117.	Դան, դան դնդոց էս	104
117 ա.	Դան դանի դնդոցն էս	105
117 բ.	Դան ու դան դնջութին	105
118.	Դան, դան լսօր դան	105
119.	Դան, դան, դան աղջիկ	105
120.	Դան դան դանեցի	106
121.	Դան դանի, դան դանի	107
122.	Դան դանի, դան դանի	108
123.	Դան դանի, դան դանի	108
124.	Դան հա դան, դանդանի	109
125.	Դան դանի, դանեցի	109
126.	Դան, դան, դան շվիլի	109
126 ա.	Դան, դան	110
127.	Դան դանի դիարն էս	110
128.	Դան դանի, դան արա	110
129.	Էսօր դուն դան չես արել	111
130.	Դան դան դնդոցը	111
131.	Դան դան անեման	111
132.	Դան դան դինկիլիկո ջան	111
133.	Դան, դան, դան չունիս	111
134.	Դան, դան, դան կանեմ	112
135.	Դան, դան, դան որթի	113
136.	Օխի դանի, դան, դան	113
136 ա.	Օխի դանի, դան, դան	114
136 բ.	Օխ, դան, դան	114
137.	Դան արա	114
138.	Որդի ունիմ օղերով	114
139.	Անձրե դուրա, արուն կուլա	115
140.	Տան, տան դոները	115
140 ա.	Տան տան	

141.	Քիչ մը տան տան	116
142.	Դանքա տանի, դանդանի	116
143.	Դան, դան դիարն էս	116
143 ա.	Տան տանի	117
144.	Ջան տան ու տան	117
145.	Դար էնիմ դար դար էնիմ	117
146.	Էկիլ ին տղուս ձան կուտան	117
146 ա.	Դան, դան	118
147.	Դան դան զընգուսին	118
148.	Մն լաճ ունիմ օղերով	118
148 ա.	Մն լաճ ունեմ օղերով	119
149.	Մանչս կաչնե կարմնեին	119
149 ա.	Բիր Քյուլուկ	120
150.	Հա տընդ, տընդի	120
151.	Տաշ, տաշ, փնդդի տաշ	121
152.	Հա տընդ, տընդի	121
153.	Կարմիր նրուսի էս բեխս	121
154.	Մեկ էլի, մեկ հատ կաչնի	122
155.	Էլիր կաչնի պոչիդ կուգա	122
156.	Ելիր կաչնի ու բելե	123
157.	Դոյ էս, դոյ, դոյ էս	129
158.	Ախշիգ ունիմ հարսնացու	129
159.	Որդի ունեմ օղերով	124
159 ա.	Կարիճ ունեմ օղերով	124
160.	Տընգը, տընգը	125
161.	Տընգլըմ տընգլըմ	125
162.	Ճոր, ճոր, պար, պար	125
163.	Ճոր դնա, բոր էկո	126
164.	Ճորիկ պար, ճորիկ տար	126
165.	Ճար կընե	126
165 ա.	Ճորիկ հայ ճոր	126
165 բ.	Ճոր, ճոր, ճլորիկ	127
166.	Ճոր էնիմ, ճորճոր էնիմ	127
166 ա.	Ճոր, ճոր, ճոր մանի	128
167.	Ճոր, ճոր, ճոր մամա	128
168.	Ճոր, ճոր, ճոր էնիմ	128
169.	Ճոր, ճոր, ճորապար	129
170.	Ճոր, ճոր, ճորապար	129
171.	Քնացիլ, արթընցիլ է	129
172.	Ճոր անինք, ճորպար անինք	129
173.	Ճոր պար, ճոր պար	130
174.	Ճորճորն ելեր ժուս կուգա	130
175.	Տղա, տղա ալ կապա	130
176.	Ծո տղա դուս ալ կապալոր	131
177.	Եղա տանիք Թափ բեւեցի	131
178.	Ելա տանիս	131
179.	Աննման, նանուն մնան	449

180.	Նանը քը մատաղ	131
181.	Աշուկ է՝ աշուկը	132
181	ա. Իմ աղջկա աշերը	132
181	բ. Իմ աղջկա աշերը	132
181	գ. Էն ինչ աղջիկ, աղջիկ է.	132
181	գ. Իմ աղջիկը	133
182.	Կենտանը սիրեմ	133
183.	Հալալա հալկներով	133
184.	Խալաղա խալկին ասեմ	133
184	ա. Խալալա խալկներով	134
185.	Հալալա հալկներով	134
186.	Հալալ լաճ կեր մամուն	134
187.	Հալալա հալեր տլու էս	134
188.	Հալալա խալեր վերեն	135
189.	Մեր էդուն պատներուն	136
190.	Ելիր կայնիր խեռ իրկան	137
190	ա. Անձրե կուգա վերին սարեն	137
191.	Աշերացդ ասեմ քստան	137
192.	Անձրե կուգա կովկուլա	137
193.	Մեռնիմ քե պատիկ լուսնակ	138
194.	Իմ լաճն ի սարի մաղան	138
195.	Սև լաճ ուր ծին թամբերի	139
196.	Նանը դուրբան.	139
197.	Պապատ կանի կըտիտը	139
198.	Քե մեռնիմ քյո քյավուրոչ	140
199.	Քե մեռնիմ կճատ մեղու	140
200.	Կճատիկ արուխ մարուխ	141
201.	Կճատ մեղուն, հա կճատ մեղուն	141
202.	Հա կճատ մեղու	141
203.	Ա. պղան մեղու	142
204.	Հա կճատ մեղու	142
205.	Հա կճատ մեղու, դե կճատ մեղու	142
206.	Երանեկ էն օր ինչ դու էլար	143
207.	Վեր կըթըռնեմ ծաղիկ եմ	136
208.	Երնեկ էն ալուր կուտամ	143
209.	Լաճուն մեռնեմ, քյանի կա	143
210.	Կարապետ աղբյուրի խեռ	144
211.	Խանե խան խանդաղա	144
212.	Չագ ու ձագ ձագարակ	144
213.	Չագ ու ձագ ձագարակ	145
214.	Քնիր ես, քոտրներ ես	145
215.	Երկինքը պեպեք մի կա	145
216.	Ախլիկս ախլա ունի	145
217.	Ախլիկ ունեք ըռանդին	146
218.	Օվսանա ջան, Օվսանա	

219.	Ախշիկի օնիմ վորդ խաթուն	146
220.	Ախշիկ ունեմ հունարի	146
221.	Ախշիկ մը ունիմ մազերով	147
222.	էսպես ախշիկ ով ունի	148
223.	Մափիկ, ծափիկ, ծիրանի	143
224.	Դըմպըլ, դըմպըլ, մաղարա	143
225.	Ախշիկը մառնի բխշումը	149
226.	Գնա գեղումը թափում քըշուր արա	149
227.	Միվ ծիվ ծիտունա	149
228.	Մերն ի կերն խավըրծիլ	149
229.	Քո մեր կերեր խավըրծիլ	150
230.	Մալքի զումաշ ա բաղաս	153
231.	Ըթեմ, ըթեմ կաթղ կթեմ	150
232.	Խաս գարնցան իմ աղջիկ	151
233.	Աղջիկ, աղջիկ ուզրի աղջիկ	151
234.	Աղջիկ, աղջիկ, քարն չըղջիկ	151
235.	Հախշիկ ունեմ ջամալի	152
236.	Աղջիկմ ունիմ անի մանի	152
237.	Աղջիկ տամ ը քընջան	152
238.	Գինի, գինի գինըստան	152
239.	Որդի ունիմ աղնավուր	152
240.	Աղջիկ ունիմ հարսնացու	153
240 ա.	Աղջիկ ունիմ հարսնացու	153
240 բ.	Արի աղջիկա ինձի	154
241.	Թե շիլ եմ՝ նը շիրին եմ	154
242.	Ճիվ ու ճիվ ճըվճըվկան	155
243.	Կարմիր երես բոլոր սուրաթ	155
243 ա.	Էդ կուտոսավի մազերը	155
244.	Քեզի զուրբան քեզի շուն	155
245.	Մեռնիմ քեզի	156
246.	Քեռին էկավ բեռներով	156
247.	Մեռնի, մեռնի մեռնելով	156
248.	Առանց մազի զըմաշլիմ	156
249.	Ելի կանի աղա	157
250.	Մափին, ծափին պուպուլա	153
251.	Մափին, ծափին կուլկողա	153
252.	Մափիկ, ծափիկ վաղն ի զատիկ	158
253.	Մափիկ, ծափիկ ծիրանի	158
254.	Մափիկ, ծափիկ ծիրանի	159
255.	Մափին, ծափին ծափ նաներով	159
256.	Պարպար անի իմ ըրախան	159
257.	Պարին, պարին պղտի շուն	159
258.	Պարին, պարին	160
259.	Պար, պար, կլոր պար	160
260.	Պար էնենք, պար պար էնենք	160
261.	Պար ընինք, պարպար ընինք	

262.	Դև պարես, պարես բրախաս	160
263.	Յար էրա, պար պար էրա	161
264.	Հա թոի, թոի թոցնեմ	161
265.	Հա թոի, թոի թոցնեմ	161
265	ա. Թոի, թոի թոցնեմ	162
265	բ. Թոն, թոն	162
265	բ. Թոի, թոի	162
265	դ. Թոի, թոի թոցուցեմ	163
265	ե. Թոի, թոի թոցուցեմ	163
265	դ. Հա թոի, թոի թոցնեմ	163
266.	Թոիր, թոիր թոցնեմ	163
266	ա. Դև թոի, թոի թոցնեմ	163
267.	Հա թոի, թոի թոցնեմ	164
268.	Թոիր, թոիր թոլոկան	164
269.	Թոի, թոի, թոցնեմ	164
270.	Թոի, թոի, թոցնեմ	165
271.	Թոի, թոի, թոցնեմ	165
272.	Թոի, թոի, թոցնեմ	165
273.	Թոիր, թոիր թիթիղնիկ	165
274.	Թոիր, թոիր թոլոկան	166
274	ա. Թոի, թոի թոնոցիկ	166
275.	Դև թոի, թոի, թոցնեմ	166
276.	Դև թոի, թոի, թոցնեմ	166
277.	Թըռ թըռընեմ	167
278.	Հերդ հիմա դաշտեն կգա	167
278	ա. Հարիր, հարիր, հարիր ման	167
279.	Հարիր, հարիր, հարիր ման	168
279	ա. Խարիր, խարիր, խարիր ման	168
280.	Իմ տղաս, իմ տղաս ալ կապե	168
281.	Աստուածածնի մանանա	168
282.	Նանա, ննի բալա ջան	169
282	ա. Նանա ասեմ իմ բալին	169
283.	Ափին ալալ աջ՝ բեռնը դու	169
284.	Տղես կայներ կարմնջի	170
285.	Տուտուղան բախշեն նստեր էր	170
286.	Լուս մի տուն, լուս մի քո խեր	170
287.	Արև տու, արև քյո խեր	171
288.	Էրջնու ճութ խորոխբեր	171
289.	Արև տյու, արև քյո խեր	171
290.	Արև տու, արև քյո խեր	171
291.	Անուշ բալին ես ղուրբան	171
292.	Ինչ խորոխիկ շաճ կեր մամուն	172
293.	Տղա, տղա, տղացի	172
294.	Տղա, տղա	172
295.	Մե տղա ունենք, մե տուն է	173
296.	Մո տղա լաճ, կապետ կարեմ կարճ	

297.	Ալ խնձորի իմ տղեն	173
298.	Այ տղա դու ճարտար ըլիս	173
299.	Մանչըս կայները կարմրեցին.	173
300.	Մեռնիմ, մեռնիմ մեռնելով	173
301.	Սրտիդ մեռնիմ սեհրով ա	174
302.	Անքուլ, քանքուլ իմ Արոն	174
303.	Ես քեզ մեռնիմ զլուխ բադ	174
304.	Այս ի՞նչ անեմ, իմա՞ն անեմ	175
305.	Ով նըմանի ըմանի	175
306.	Մծում կարայք	176
307.	Հա ձըծում, հա կարադ	177
308.	Հա ծըծում, հա կարաք	177
309.	Մծում կարաք	177
310.	Հա ձցում, հա ձցում	177
311.	Մծում, կարաք	178
312.	Մծյում, կարայք	178

Մանկան լողանքի և ֆայլի երգեր

313.	Ճըղլալըղիկ, թափ դու ճըրիկ	179
314.	Երկնավղիկ	179
315.	Էրկը՛ն վըղիկ	179
316.	Ղուլաճ, ղուլաճ թեքեր ըլլա	180
317.	Օրն ալսքան էրկըննա	180
318.	Թոթվե չրիկ	180
319.	Չուլամըսիկ, չուլամըսիկ	180
320.	Էրկան վղիկ	180
321.	Հորավ ըլես	181
322.	Թափեր ճրիկ	181
323.	Տոտիկ փոխիր	181
324.	Տոտա, տոտա	181
325.	Ճոշ արա	182
326.	Մեկ էլի մեկ հատ խաղա	182
327.	Թաթ տու արե	183
328.	Ետիդ զարնիմ, հաստանա	183
329.	Եղիկ, մեղրիկ	183
330.	Ատմա հատիկ	183
331.	Ա՛թե	183
332.	Տոտիկ, տոտիկ, տաքցի	183

II. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԳԵՐ

Հաշվերգեր և ձեռնասաղի երգեր

333.	Մաշա, մաշա	187
333	ա. Մաշա, մաշա, կրակի մաշա	187
333	բ. Մաշա, մաշա	188
334.	Մոթալ, մոթալ	188
334	ա. Մոթալ, մոթալ	188

334	բ.	Մոթալ, մոթալ	188
334	դ.	Դոլ, դոլ ալիբան	189
335.		Տիտոխին, տիտմորոխին	189
335	ա.	Տիտոխիկ, տիտմորոխիկ	190
335	բ.	Տիտոխիկ, տիտմարոխիկ	190
335	գ.	Տուտ մարուխիկ, տուտուխիկ	190
335	դ.	Տիտոդիկ, տիտմորոդիկ	191
335	ե.	Տիտոխիկ, տիտմարոխիկ	191
335	զ.	Տիտոխիկ, տիտմանոխիկ	192
335.	է.	Տուտուխիկ	192
336.		Ակղե, դուկլե	192
336	ա.	Ակլա, դուկլա	193
336	բ.	Ակլա-դուկլե տնադե	193
336	գ.	Ուկուլ, տուկուլ	193
336	դ.	Ակկե, դուկկե	193
336	ե.	Աբլոր, դիբլոր	194
336.	զ.	Ուկուլ, դուկուլ դինադե	194
336	է.	Ակալ, դուկալ	194
336	ը.	Ակե դուկե	194
336	թ.	Էկե դուկե	194
336	ժ.	Էկե տուկե	195
337.		Էլիմ, եփ իլիմ	195
338.		Ակլուն, դակլուն	195
339.		Աբլոր, դիբլոր	195
340.		Ակտան մակտան	196
341.		Ակտուն մակտուն	196
342.		Բուր ու թվանք	196
343.		Ատատե, բատատե	196
344.		Էքե, բեքե	197
345.		Ուկլե, դուկլե դմբջան	197
346.		Էկե տուկե	197
347.		Ակադա, դուկադա	197
348.		Դոդիկ, դոդիկ	197
349.		Ակե դուկե	198
350.		Ակլտ, մակլտ կարակլտ	198
351.		Ճընա հա ճընճըլ	198
352.		Հատիկ, հատիկ հայ վատիկ	198
352	ա.	Հատիկ, հատիկ, հավատիկ	198
352	բ.	Հատիկ, հատիկ, հավլավատիկ	199
352	գ.	Հատիկ, հատիկ	199
353.		Ովի վանի կապիտան	199
354.		Զընչիկ	199
354	ա.	Զընճիկ, վայ զնճիկ	200
355.		Օնի, օնի	200
355	ա.	Օվի, վոնի, վանի վանի.	200
356.		Թդի, եդի ձլաձեդի	

357.	Ալանճալա	201
357	ա. Աղմանճա, արմանմանճա	201
358.	Ալիս, պալիս	201
359.	Ըստում, ընդում	201
359	ա. Ըստում, ընդում	201
360.	Ապատ, պապատ	202
361.	Կոպալ, կոպալ	202
362.	Կոպալ, կոպալ	202
363.	Ադուտ, կուտ, կըրկուտ	202
363	ա. Ադըտ, կըտ, կըտ.	203
364.	Ախպարբն աղալա	203
365.	Ալոճենի, կոճենի	203
366.	Էկեք հաց ուտենք	203
366	ա. Հեկեք հաց ուտենք	203
367.	Իսիկ կսե՝ ել երթանք	204
368.	Բոթամատը կըսե	204
369.	Հալըր՝ բովամատ	204
370.	Բովամատն ասեց՝ դալը եկալ	205
371.	Ճկովն բսեց՝ էկեք ուտենք	205
372.	Էսա կասի՝ անոթի եմ	205
373.	Էս ասեց	205
374.	Իսիկ կսե՝ եկեք հաց ուտենք	206
374	ա. Իսիկ կսե՝ սով է	206
375.	Ճըկոթիկ ճըկոթիկ մերիկ	206
376.	Ճկոթ կասի՝ էկեք հաց ուտենք	206
376	ա. Ճվիկ, ճվիկ	207
377.	Ճկովն ասաց՝ այ քուլրիկներ	207
377	ա. Հատմահատիկ ուտող մատիկ	207
378.	Հատիկ, հատիկ	207
379.	Պուլի, պուլի	207
380.	Պուլի պուլի	208
381.	Մաննըս, մաննըս	208
381	ա. Օխի մատս, լալ մատս	208
382.	Գալը էկալ	208
383.	Թալա թաթիկ, ջուր բեր	208
383	ա. Թալա թաթիկ, ջուր բեր	209
384.	Տալար թաթիկ	209
384	ա. Դալար թաթիկ	209
384	բ. Դալար թաթիկն ճուր պե	209
385.	Ճի՛վ ճի՛վ աղավու ճիվ	209
385	ա. Ճիվ, ճիվ աղավու ճիվ	210
385	բ. Ճիվ, ճիվ	210
385	դ. Ճիվ, ճիվ	210
385	դ. Ճիվ ու ճիվ, աղավու ճիվ	210
385	ե. Ճվիկ ճվիկ աղալ ճըվիկ	211
385	դ. Ճվիկ, ճվիկ	211

385	Է.	Ակլա ճվիկ, կակլա ճվիկ.	.	.	.	.	.	.	211
385	բ.	Ճբվիկ, ճբվիկ, աղա ճվիկ	.	.	.	.	.	.	211
385	թ.	Ճին ու ճին .	.	.	.	.	.	.	211
386.		Ճիվու, ճիվու ճնճիկ	.	.	.	.	.	.	212
387.		Ճիվ, ճիվ ճնճիկ .	.	.	.	.	.	.	212
387	ա.	Հա ճիվ ու ճիվ .	.	.	.	.	.	.	212
388.		Ճիվ, ճիվ ճվանա .	.	.	.	.	.	.	212
389.		Ճիվ, ճիվ ճիթոնա .	.	.	.	.	.	.	213
390.		Ճիվ, ճիվ ճիտոնա .	.	.	.	.	.	.	213
390	ա.	Ճիվ, ճիվ ճիթոնա .	.	.	.	.	.	.	212
391.		Ճիվ, ճիվ, մատնոցիկ .	.	.	.	.	.	.	214
391	ա.	Ճիվ, ճիվ, մատնոցի .	.	.	.	.	.	.	214
391	բ.	Ճիվ, ճիվ, հավու ճիվ .	.	.	.	.	.	.	214
392.		Ճիվ, ճիվ, հավի ճիվ .	.	.	.	.	.	.	214
392	ա.	Հավ ճիվ, ճիվ, ճիվ .	.	.	.	.	.	.	215
392	բ.	Հավի ճիվ, ճիվ, ճիվ .	.	.	.	.	.	.	215
393.		Հավ, չավ .	.	.	.	.	.	.	215
394.		Հավ, չավ .	.	.	.	.	.	.	215
395.		Մեկ, երկու երկնաս .	.	.	.	.	.	.	216
396.		Մեկ, երկու, երկնաս .	.	.	.	.	.	.	216
396	ա.	Մեկ երկու, երկնաս .	.	.	.	.	.	.	216
396	բ.	Մեկ, երկու, երանաս .	.	.	.	.	.	.	216
396	գ.	Մեկ, երկու, տասներկու .	.	.	.	.	.	.	217
396	դ.	Մեկ, երկու, տասներկու .	.	.	.	.	.	.	217
396	ե.	Մեկ, երկու, երկնաս .	.	.	.	.	.	.	221
396	զ.	Մեկ, երկու, տասներկու .	.	.	.	.	.	.	217
397.		Մեկ, երկու, տասնվեց .	.	.	.	.	.	.	218
397	ա.	Մեկ, երկու, տասնվեց .	.	.	.	.	.	.	218
398.		Այբ, խն, դա .	.	.	.	.	.	.	218
399.		Այբ, բեն, գիմ, պապաղ հերիմ	.	.	.	.	.	.	218
400.		Այբ, բեն .	.	.	.	.	.	.	219
401.		Այբ ու բեն .	.	.	.	.	.	.	219
402.		Այբ, բեն, գիմ .	.	.	.	.	.	.	219
403.		Այբ՝ բենին .	.	.	.	.	.	.	220
403	ա.	Այբ, բիմ .	.	.	.	.	.	.	220

«Հարսանիքի»—«խնամոցիկի» երգեր

404.	Հերիաթ, հերիաթ, թեր մի դտա	.	.	.	.	.	.	.	221
405.	Քա խնամի ջան, էկել եմ, էկել	.	.	.	.	.	.	.	221
406.	էկալըմ, էկալ, ալ խնամն .	.	.	.	.	.	.	.	222
407.	էկալըմ, էկալ, ալի հո .	.	.	.	.	.	.	.	222
408.	Ասոր ձեզի ով էկալ .	.	.	.	.	.	.	.	223
409.	Քեզի կիտամ մաղ մի օսկի .	.	.	.	.	.	.	.	223
410.	Աղուճ, մալալուճ, խնամի ճան	.	.	.	.	.	.	.	224
411.	Պսակ, պսակ .	.	.	.	.	.	.	.	224

412.	Ածիւն մամածին գնկլիկ	224
413.	Ձնգլիկ ակոճ կմ բազկլ	224
414.	Դիլ, դիլ, հրսանիք	224
415.	Փըսաք, փսաք, կոնտի մըհակ	224
416.	Կուկլու կու, սանամեր	225
417.	Դե թուի, թուի, խոծիկ	225
418.	Ազագամ	226
419.	Տանկլու-տանկլու	226

Ունազան խաղերգեր

420.	Դմփո, դմփո, բու մամն ի՞նչ ալփե	227
420.	ա. Այ նանի, ի՞նչ էս էփեկ	227
421.	Ի՞նչ ես խփե	227
422.	Սարի կեղ կմ կտանեմ	228
423.	Ենա մասիկ, որ կտանեմ	228
424.	Աղեն կասի, կրակ տուր	228
425.	Պուտ ձեր էքին	228
426.	Տակդ ինչ կա	229
427.	Չու, չու շուանդի	229
428.	Քիվ, քիվ քիվանջա	230
429.	Չիր, չիր չիշանջա	230
430.	Ճլորթի բաղի	230
431.	Քուֆ, բուֆ, դարա դարա	230
432.	Կըզտը, կըզտը, խաշերես	231
433.	Կոտոշ, կոտոշ գոմշի կոտոշ	232
434.	Տրոմբինա, տրոմբինա	232
435.	Մամուլլա, ջան մամուլլա	232
436.	Կտի, կտի մաստանը	232
437.	Կտո, կտո մաստանը	233
438.	Տեր Օվանես	233
439.	Խնամի խորան	234
440.	Մին խավըն դոր գնաց	235
441.	Կուկլիկ, կուկլիկ սնամեր	235
442.	Հայ ասիք՝ ցախավելը թալեմ մարադը	236
443.	Խրդիգ, խրդիգ, դիդիկ արա	237
444.	Ականա զեզա	237
445.	Նանե, նանե, կրակ տուր	238
445.	ա. Թունդիր, թունդիր, կրակ տուր	238
446.	Դեդի, դեդի սուր ես գնում	238
447.	Էշը ջուրը տարիլ իս	239
448.	Խաթուն խաթուն	239
449.	Աքլորն հարց կաներ	240
450.	Ինչու կուլաս դու Գառնիկ	240
451.	Գիտեք ինչ է եղեր մեր աքլորի գլխին	241
452.	Էն ով ա գալի	241
453.	Գառնուկը պախշան է	242
454.	Ղաչ, զոչ	242

455.	Ղոշ, ղոշ, էս ի՞նչ ա	242
456.	Էծը կնաց վեր պաղին խաղաց	242
457.	Կոճ, կոճ	243
458.	Պզտիկ, պզտիկ տունիկը	243
459.	Բրինձ, բրինձ	244
460.	Էլիբ, էլիբ հոպալա	244
461.	Անթրան	244
462.	Ավաշան	245
463.	Նանա, նանա	245
464.	Քար պահուկ	245
465.	Կեմին ինչո՞վ կէրթա	245
466.	Մաճուն ծակիսմ վո՞վ կուղև	246
467.	Պուպու, քանի՞ հաց էս թխև	246
468.	Սխտոր ծեծեմ	246
469.	Աղվեսն էկավ վերին թաղեն	246
470.	Տոտուլոզ, թաղսև բոլոզ	246
471.	Գնացի գոմեր ման էկա	247
472.	Էս մի գարի	247
473.	Ատատա	247
474.	Տըզ-վըզ չխարակ	247
475.	Սըրմի վիլա	247
476.	Զփիկ, զփիկ	248
476	ա. Զըպպիկ, զըպպիկ	

Խաղի ավարտի երգեր

477.	Ամեկ ուր տուն, լակլակ ուր բուն	249
478.	Ամեկ ուր տուն	249
479.	Ծտի բուն	249
480.	Ծըետու բուն	249
481.	Ծիտ, ծիտ	250
482.	Գըշտուն, գըշտուն	250
483.	Սոխ, սխտոր	

III. ՄԱՆԿԱՍԱՆ ՄԻՍԱԿԱՆ ՈՒ ԽԱՌՆ ԵՐԳԵՐ

Հանգավոր ասույթներ

484.	Ով որ խոսի	253
484	ա. Ով որ ուտի ձվածեղ	253
484	բ. Ով որ խոսի	253
485.	Դմբրի, դմբրի	254
486.	Ըղունդ, ըղունդ, ըտի կաց	254
487.	Մահը մտիս է	254
488.	Մուկիկ, մուկիկ այ մուկիկ	254
489.	Մեղ էս ծալվի	254
490.	Անա խանում	254
491.	Թո իմ ախպոր ոտք կոտրի ոչ	254
492.	Ճորի ճորի, ճամփորդեմ	254
493.	Ալիբ մաղի	

494.	Թիթրո մաղե	255
495.	Աղի հաց	255
496.	Խըպլիկ, խըպլիկ, տիտիկ արա	255
497.	Թափն արա	255
498.	Սինդրիկ ու սխտորիկ	255
499.	Ով որ չգա, չիբ չթա	255
500.	Քեռի	255
501.	Ես ու դու հնգեր	256
502.	Ախչի դու ոչ ըլնա	256
503.	Անլվա, աման լվա	256
504.	Ըղտիկ, ըղտիկ	256
505.	Ական, ական, ակն ա ծովին	256
506.	Սատանա, սատանա	257
507.	Սատանա, սատանա	257
508.	Սատանա, սատանա	257
509.	Ով որ իմ արևս ունի	257
510.	Պառաւլ, պառաւլ ձայն արա	257
511.	Գերան պարոն, գերան պարոն	257
512.	Սիրը թռչի	257
513.	Վիւա, վիւա	258
513 ա.	Վիւա, վիւա	258
514.	Ջերա, ձերա, սիրուն ձերա	258
515.	Կորցնենկ, տղետ կուլա	258
516.	Կորցընընեկ, տղեդ կուլա	258
517.	Սարեն թոփ	258
518.	Ջետեղը թոփ	259
519.	Նի, նի, նի	259
520.	Իմը մաղի	259
521.	Կրակիկ, վար էկու	259
522.	Ներակ ինձ	259
523.	Բաղի, բաղի, բաղ գըցեմ	260
524.	Ամառ ամիրա	260
525.	Ես աղջիկ եմ	260
526.	Գուլը կասի	260
527.	Ա՛, բի՛շ	260
528.	Մամուկ մամուկ վա՛ր կերթաս	261
529.	Ափըմըս	261
530.	Խաբարբըղան	261
531.	Խափած	261
531 ա.	Ավատամ	261

Հարասացություններ և նեփարի նախերգեր

532.	Հեքիաթ, հեքիաթ պապս	262
532 ա.	Հեքիաթ, հեքիաթ պապըս	262
532 բ.	Հեքիաթ, հեքիաթ պապս	263
532 գ.	Հեքյաթ, հեքյաթ պապս ա	263
532 դ.	Ջեքյաթ, հեքյաթ պապս ա	263

532	և. Հերիաթ, հերիաթ պապս	264
532	դ. Հերիաթ, հերիաթ պապս	264
532.	է. Հերիաթ, հերիաթ պապս է	265
532	ը. Հերիաթ, հերիաթ պապս է	265
532	թ. Հերիաթ, հերիաթ էս պապս	266
532	ժ. Հերիաթ, հերիաթ էս պապս	266
532	ժա. Խեբլաթ-խեբլիաթ պապս Ի	267
532	ժբ. Հերիաթ, հերիաթ բարս	267
532	ժգ. Հերիաթ, հերիաթ բարս	267
532	ժդ. Հերիաթ, հավերսու կուտ տա	267
532	ժե. Հերիաթ, հերիաթ պապս	268
532	ժզ. Հերիաթ, հերիաթ պապս	268
532	ժէ. Հերիաթ, հերիաթ պապս	268
532	ժը. Հերիաթ, հերիաթ	268
532	ժթ. Խեբլաթ, խեբլաթ	269
533.	Նաղըլ-նաղըլ պապրս Ի	269
534.	Չոնդուր-չոնդուր	269
535.	էրուց կիրակի է	270
536.	Ասօր կիրակի է	270
537.	էսօր ինչ է.	271
538.	Վաղը կիրակի է	271
539.	Ջան, ջան կիրազի	271
540.	Բատլա, բատլա	272
541.	Զընդ, զըրնդ	272
542.	Չա, չա չալթուկ չա	273
543.	Ձիդ, ձիդ ձիավոր	273
544.	Կու, կու կուրմանջի	274
545.	Հալ, հալ, հալկիթ տուր	274
546.	Աղպեր, աղպեր	274
547	Աղբեր, աղբեր ևս քու շուն	275
548.	Աղբեր, աղբեր ևս քեզ շուն	275
549.	Ախպեր, ախպեր ջան ախպեր	275
550.	Ախպերս շահի դուռը չողած էր	275
551.	Տիկին, տիկին, տիկնակոթ	276
552.	Ջմփիկ, զմփիկ, զարին ա	276
553.	Քեցե բենճարու, բենճար չըկար, խոտ կար	277
553	ա. Հուրին զնաց բանջարի	277
554.	Դուզ, դուզ, դուզ մանի	277
555.	Տուտի, տուտի, տուտ մանի	277
556.	Չալթուկ տըփեմ չորանա	277

Մաղրեզեր

557.	Անոն մեռնի, ի՞նչ կլինի	279
558.	Այ թալիկս	279
559.	Աբլո, մաբլո	279
560.	Պրվա, պրվա	279
561.	Տիկրի տիկո նաղարա	279

562.	Գիգուլ, գիգուլ	280
563.	Զարի, դարի	280
564.	Կարպետ, կարմիր վարպետ	280
564	ա. Կարապետ	280
565.	Մկրտիչ, կոտորած կիթիչ	280
566.	Գևի, գևի գև զցեմ	280
567.	Բալո բանչի մեր բաբան տանը չի	281
568.	Վանես, Վանես	281
569.	Կարապետ, կարմիր կարպետ	281
570.	Տիգրան	281
571.	Լեոն	281
572.	Սըհակ	282
573.	Ակլի (Հակոբ) կաքավ	282
574.	Ասվատուր, Ասվատուր	282
575.	Անդրեաս	282
576.	Մարտիրոս, մարտի խորոզ	282
577.	Օվանես, օվան կալես	282
578.	Ընթերթված առակաց	283
578	ա. Հովհաննես	283
578	բ. Հովհաննես	283
579.	Մալիս ա, մալիս ա	283
580.	Մաշինա, մաշինա	283
581.	Պուզո, պուզո	283
582.	Հովհաննես	284
582	ա. Ասեմ շասեմ	284
583.	Բան ասեմ	284
584.	Բարով ուսու	284
585.	Մարշ, մարշ	284
586.	Խոզեոց խանգերոց	284
587.	Եղ մի ունիմ Քոչո	285
588.	Հալր մեր որ երկինք վկա	285
589.	Ելա երդիկ վերվեր ընկա	285
590.	Սարը սարի կարվրա	286
591.	Քուսկին	286
592.	Ջընկ, շընկ ու շարխանա	286
593.	Ա՛յ հաքլարի, հաքլարի	286
594.	Փաշա, փաշա փըշտըցնեմ	287
595.	Տուտուն էկավ մեր տունը	287
596.	Իմ մամ կերի խավուծիլ	287
597.	Ակլա մարեմ	287
598.	Խաղար պարով մեր խելթով խարա	288
599.	Տըզ, վըզ բենբակ	288
600.	Անոթի իս, փափա կե	288
601.	Թան, թթու թան	288
602.	Ջանամ, զըջանամ	288
603.	Քշո՛ւ, քշո՛ւ ջուլուն է	288

604.	Կուկուրիկու	289
605.	Կուկուլուկու սանամեր	289
606.	Տղա, տղա, ոսկի ջղա	289
607.	Աղջիկ, աղջիկ	289
608.	Քաթ, քաթ, մին չուվալ ցաքատ	289
608 ա.	Ջղացին զլխին օխտը զլու	290
609.	էգուց կիրակի	290
610.	Ասա՝ մանչ	290
611.	Ուրուր, ուրուր, աչքդ կուր	290
612.	Աղջիկ, աղջիկ, կծիկ արա	290
613.	Կառավարիչ, կարմիր շամիչ	291
614.	Աճեմ, աճեմ	291
615.	Պառավ, պառավ	291
616.	Ընթեցված Յորա	291
617.	Ընթերցված առակաց	291
618.	Արաբ, արաբ	291
619.	Առջին՝ քոռ շարչին	292
620.	Ձնդիկ, բա զնջլիկ	292
621.	Աստծու բարին	292
622.	Քաշալ դացեր է սնձի	292
623.	Մրսի վրադ	293

Բնությանը, երկնային լուսատուներին և կենդանական աշխարհին
նվիրված երգեր

624.	Արև, արև, դուրս ելիր	294
624 ա.	Արև, արև, դուրս ելիր	294
624 բ.	Արեգակ, արեգակ	294
624 գ.	Արեգակ, արեգակ	295
625.	Արև, արև, յարի	295
625 ա.	Արև, արև	295
626.	Արև եկուր, շուք գնա	296
627.	Արև, արև, եկ, եկ	296
628.	Արև եկո, շուք գնա	296
629.	Արև, արև դուս արի	297
630.	Արև, արի էլի տուս	297
631.	Արև, արև, արի դուրս	297
632.	Արև, արև, դուս, դուս	298
632 ա.	Արև, արև, արի դուրս	298
632 բ.	Արև, արևուդ դուրբան	298
633.	Արև, արև եկ, եկ	299
634.	Արև, արև էլի	299
634 ա.	Արև արևով ընես	299
635.	Հուսինը նոր թաքավոր	299
636.	Ես քե մեռնեմ վաճա լուսին	299
636 ա.	Հուսին, լուսին, լուսերես	300
637.	Հուսնկա, ջուսնկա	

638.	էրակ, էրակ հտ էրև	300
639.	Անձրև, անձրև	300
640.	Աստված, աստված	300
641.	Հարգև կուգա ձոն կուգա	300
642.	Արգև կուգա ծոն կուգա	300
643.	Միլի պիլի	301
644.	Մընեշակ, մընեշակ	301
645.	Զյունն էկավ քուլա-քուլա	301
646.	Միտ եմ, ծիտ եմ կու ծլվլամ	301
646	ա. Միտիզըմ, ծիլվիլի տիզըմ	302
646.	բ. Ճընճղիկն եմ	302
646	գ. Միծեռ եմ, իշու բեռ եմ	302
647.	Թոփալ խառղան էկել է	302
648.	Հաղլագո, հաճի բեզո	303
648	ա. Հակլկո հաճի բեկո	303
649.	Ղաջըլա, բարբոլ էկար	303
650.	Արտուտիկ	303
651.	Պըլկան, պըլկան	304
652.	Մընզըլըմ կարավ	304
653.	Զըլղան բարա	304
654.	Կարավ, կարավ, կոսց արա	305
655.	Բուն, բուն, բուն	305
656.	Մեռնեմ իմ պուպուշ էծուն	305
657.	Էլեք տեսեք	306
658.	Մե խավըմ կեր	306
659.	Աղվեսն էկավ	307
660.	Աղվեսն էկավ	307
661.	Զիակ, ձիակ իս խաղցու	308
661	ա. Զիակ, ձիակ	308
662	Կատու, կատու	310
662	ա. Կատու, կատու	310
662	բ. Միավ կատու	310
663.	Փիսո, փիսո, մլավան	311
664.	Փիսո, փիսո	311
665.	Փիշիկ, փիշիկ	311
665	ա. Փըշի, փըշի	311
665	բ. Փիսի, փիսի, փամփուխի	311
665	գ. Փըշի, փըշի	311
666.	Բռան կատուն	312
666	ա. Փիսո փիսո	312
667.	Մաու, մաու	313
668.	Միու, միու	313
668	ա. Միու, միու	313
668.	բ. Միավ կատու	314
668	գ. Փշո, փշո, վի՞ր կատուն ես	314
669.	Միո, միո	

669	ա. Փիշո փշո	314
670	Փշո, փշո, ճանն	315
671.	Միու, միու	315
672.	Կատուն էկավ փիսիկ, փիսիկ	315
673.	էրանելի բն, կոլոտ	315
673	ա. Քոթոթ մոթոթ իմ զոզոն	316

Միսական Երգեր

674.	Ճնո, ճնո, ճրճենակ	317
675.	Ձմենն էկավ ալ անցավ	317
676.	Մառդարդարը մոտեցավ	318
676	ա. Ձմենն էկավ	318
677.	Մառդարդար, ծառին դարդար	318
678.	Մար ծաթար	318
679.	Միվ, ծիվ ծիծենակ	319
680.	Ճըկ, ճըկ ճըճանակ	319
681.	Ճըռ, ճըռ ճըճենակ	320
682.	Ճըջանակ, անակ, անակ	320
683.	Անագ, անագ ճոճանակ	321
684.	Անակ, անակ	321
685.	Անակ, անակ ճոճանակ	321
686.	Կարկաշա, կարինկաշա	322
687.	Կարկաշա, կարի կաշա	322
688.	Կարկաշա, կարի կաշա	322
689.	Կարկաշա	322
690.	Կարկաշա, կարնկաշա	323
690	ա. Կարկաշա, կարկաշա	323
691.	Կարկաշա, կարին կաշա	323
692.	Կարկաշա, կարին կաշա	323
693.	Ճըռ, ճըռ ճճենակ	324
694.	Ճըռ, հա ճըռ, ճոճոակ	324
695.	Ընկերս քնկավ ծովը	324
696.	Բողոն էկավ կնո կտուց	324
697.	Պոռու, պոռու պոռնտան	324
698.	Նուրին, նուրին եկել է	325
699.	Նուրին, նուրին էկել է	325
699	ա. Նուրին, նուրին էկել ա	325
700.	Նուրին, նուրին էկերը	325
701.	Խոճկալուլուն մանանա	325
702.	Նուրին, նուրին էկել ա	326
703.	Նուրին, նուրին, նազանի	326
704.	Թաքամ, թաքամ էկել ա	326
705.	Ջուլի վալի, ջուլ չկա	326
706.	Տո, տո, տո չկա	327
707.	Բչուրապատիկ, բչուրեն պատիկ	327
708.	Պուսլատըկին եկեր է	

709.	Անձրեւ, անձրեւ, դու՛ արա	327
710.	Զվան բերեք տիւս օնինք	327
711.	Պուպլատիկինն էկեր է	328
712.	Խուշկուրուրիկն էկեր ա	328
713.	Տոս, տոս, կաղանտոս	328
714.	Նեննեններ, կալընտոս տվեք	329
715.	Կալընդոս, տոս, տոս	329
716.	Ասօր կախ է, անտուն կաղոնտ է	329
717.	Ասօր կախ է, վաղը՝ կաղընտ	329
718.	Կաղընտես, տընտես, տընտես	329

Հ Ա Վ Ն Լ Վ Ա Մ

Գրական մշակման ենթարկված երգեր, օրորոցային համարված և
մանկաճ ողբի ու պարի երգեր

719.	Մոցիկդ առավոտ նման	333
720.	Այ իմ հայվայի կեռաս	333
821.	Է՛, պարտեզ իմ բոլորեր, վարդ իմ բուսուցեր	333
722.	Պաղչա ունիմ, պար շունիմ	333
723.	Պիլպուլս ի պախշան իշեր	333
724.	Աղվոր էս	334
725.	Գնացիք Քուլի գեղ	334
726.	Բլբուլն ասաց ումպրիկ խավքուն	334
727.	Հայ լուրիկ	335
728.	Առնոսն էր պանցրիկ սար, շկեր քու նման	335
729.	Մարե, մարե մի տփե	336
730.	Սիրաս բլե կոզամ էրուն	336
730 ա.	Սըներ կոտրան	337
731.	Արեն առեր մըջ բազանին	337
731 ա.	Իմ դարդերս քյանց դարդերդար	337
732.	Լուսացավ, լուսացավ	338
732 ա.	Լուսացավ, լուսացավ	338
732 ա.	Լուսացավ, լուսացավ	338
733.	Բադիկ, բադիկ	338
734.	Կըռան, կըռան, կոկոսն	339
735.	Օրոր, օրոր, իմ սիրունիկ	339
736.	Եկան քյուրդեր	339
737.	Քուն հղի բալաս	340
738.	Նանիկ, նանիկ	341
739.	Տղա էլի քու քնուց	342
740.	Մշու փաշան քու հերը	342
741.	Օրոր, օրոր	342
742.	Ասօր մեր տղան	343
743.	Օրոր ըսեմ քնանաս	343

744.	Սուրբ աղոթքան բացվեր է	343
745.	Այլ զիմ աստվածատուր	344
746.	Եկալ դարուն, եկան հավրեր	344
747.	Կոտ ու կես	346
748.	Այդ վայրի լեռներ ի վայր	347
749.	Մայրը կրսն	348
749	ա. Անուշ քնիկն աշերն առեր	350
750.	Այլ մամանի	351
751.	Թափրո, Թափրո ձայն կուգա	351
752.	Լուսանկա բեռի	352
753.	Դուլ, դուլ	352
754.	Խշշի, խշշի	353
755.	Իշու մուրուս էրկու բլուրա	354
756.	Ես աս զիշեր դուս եղա	354
757.	Մարիկ քու կարած շապիկդ	355
758.	Սիրուն Լրեխա	355
759.	Նայիմ, ողբամ	355
760.	Կաղվուն ձագը տա՛խն	356
761.	Իմ խելեմքեր որդեկ	356
762.	Եկալք սիրելիքս ամեն	356
763.	Լաճու մեր	357
764.	Լաճու մոր	357
765.	Այ իմ սիրական որդի	358
766.	Արեն իջալ վեր ծովուն	359
	Աղբյուրներ, համառոտագրություններ	360

ՄԱՆՈՒԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ամփոփում ոտներեն	391
Ամփոփում անգլերեն	395
	399
	402
Բարբառային բառարան	411
Մանկական խոսվածքի բառարան	

Յ Ա Ն Կ Ե Ր

Երգերում առկա տեղանունների ցանկ	417
Երգերի տարածման վայրերի անվանացանկ	417
Առարկայական ցանկ	419
Երգերի այբբենական ցանկ	424

ՌՈԶԱ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ
РОЗА АПРАПЕТОВНА ГРИГОРЯН

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՕՐՈՐՈՑԱՅԻՆ
ԵՎ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

Տպագրվում է Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի
ննագիտության և ազգագրության ինստիտուտի
գիտական խորհրդի որոշմամբ

Պատ. խմբագիր՝ Ա. Մ. Նազինյան
Հրատ. խմբագիր՝ Ս. Ա. Գևորգյան
Նկարչ. ձևավորումը՝ Գ. Բ. Նազարյանի
Տեխ. խմբագիր՝ Ս. Կ. Զաքարյան
Սրբագրիչ՝ Ի. Ս. Բրուտյան

ՎՖ 03460	Պատվեր 226	Տպաքանակ 5000
Հրատ. 3131		ԽՀԽ 1216

Հանձնված է արտատրության 25/VII 1969 թ.:

Ստորագրված է տպագրության 10/XI 1970 թ.:

Տպագր. 29,25 մամուլ, հրատ. 24,75 մամուլ,

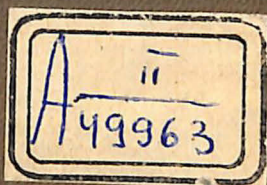
թուղթ № 1, 60×901/61: Գինը 1 Ե. 86 Կ. 1 ռ. 76 Կ.:

Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչության տպարան
Երևան, Բաղեկամության, 24.

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220049963

A II
49963